No. २०क-२

Title मालिनीश्लोक वार्त्तिकम् .

Author अभिनवगुप्तः

Extent २८६ पत्र Age

Subject तन्त्र

प्रवाच्याय वैकल्पिकविज्ञानागोचरायाप्रमे
याय निर्विक[illegible]ल्पकविज्ञानापरिच्छेद्याया
त एव प्रमाद्वैकरूपाय नद्यास्तैर्विविधदे
ते वै ननु भोक्तृमात्ररूपाय विश्वस्पदेन
तेविप्रकाशात्मव्याप्त्युपपद्यानादेननेनाय
अत एव सदैकरूपाय नम इति प्राच्येन संबे
धः ॥ २ ॥ ओंकारादिरूपाय पदबीजभू
ताय प्राणम[illegible] नमः प्राणोत्र ओंकारादि मंत्रसंद
र्भगर्भितो ॥ ओंकारादियोसौ रूपाय पारसः
नस्य बीजभूताय प्रसरणात्मनायेत्यर्थः
यच्छ्रीमत्सृतेषाप्यास्ये ध्वनिरूपाय दास्फो
टस्त्वट्टः शिवविग्रहात् प्रसरत्यति वेग
न ध्वनिनापरयन्त्रगात् सनादो देव देवा
शिष्योक्ष्ये व सदाभिव्यरति नादस्य वा
ओंसकंटपा[illegible]त्रिभिव्रेवतंवे ओंकारोवा
तनःप्राहुः स्फोटात्मा ध्वनिरेव वजोकारो

के

धंकृतिरित्येवेत्युद्दिष्टानामष्टानांभेदानांव्या
पकत्वेनवमे नवमेमहाभूते नङ्कं नव
मस्नमहाभूतः सर्वेषांवाचकःस्यनः इत्या
दिनाथ ```` नार्थोहिङ्कःसमुत्सत्र इत्युपक्र
म्यदृष्टोवदृशथातेयइत्यनेनश्लोकेकेदेश
नभेदानवकाःसमसामरस्यात्मकमुख्य
विंडभावाभिधदृष्टमसभावसद्यावम
भिदृधनाद्दृष्टथात्वमेवनिरदेष्टिपरमे
ष्टिनेतिसूक्तेज्ञोपेत्यादि अथवाभगवा
नेवक्षोपाद्दिदृष्टविधःशाहोनादःस्त्रीस
दाशिवमूर्ति पुनरण्वनादाख्येयन्त्ररेवी
जंसर्वभूतेषुवस्थितमित्याम्नायांनरोक्त
वीत्याभूतानामनस्थारितावीजेकारण
त्स्मैबीजभूतायेति पुनरप्याहितवद

ब.ग. त्त्वमितितिसूक्तम् बोपादीत्यादि श्रो
३ तोपबोगादीत्यादिग्रहणंप्रकारे तेनशं

3

तत्वाद्दलीवसन्मत्वादितापकरणग्रहणं
रेवतीसंगविस्रंभसमाश्लेषविलासिने
नमः समरसास्वादपरानंदोपभोगिने
रवएवचतेरे रेविधतेयस्याः सारेवतीप्रा
क्रिस्तयासंगसत्त्वविस्रंभेण सामरस्येन यः
समाश्लेषस्तन्मयत्वात् तेन विलसति
नक्रीलः अतएव समरसास्वादसमानंद
स्वपरमुपभोक्ता अनेन रहस्यार्थोपिक
टीकृतः ॥ ५ ॥ भोगपालेनमस्तु
भ्यंयोगीशैः प्रजितात्मने द्वयनिर्दलनो
योगसमुल्लासिनमूर्तये ॥ भोगपालय
ति भोगाभैरवस्तुकोहसः शाक्तिप्रकाश
तेति श्रीबामेतरतयाशाक्ता शाक्तिः समत्वाभ शाक्ति
रस्यत्रयेत्यर्थः अतएव शाक्ति शाक्ति समुल्लास
र्द्वयस्य निर्दलनमनि योनते नाद्वयस्याप
नंनद्वयोगेन समुल्लासिनः केदविरहात्

नामकन्दर्पः समुल्लासो येन स तथा भूत
एव परमोपादेयत्वात्सामर्थ्यैरपि स तन
मेव सेव्यो येन्यनेन नामकरयोपास्यत्वम
प्यनुचितम् ॥१॥ घरान्धसरविलोभ
विस्तृष्ठाखिलजंतवे नमोमायास्वरूपा
वस्थानवे परमेष्ठिने ॥ घरान्धकारवा
न् अचितोयः प्रसरः तस्य विलोभः वि
स्तारस्तेन विस्तृष्ठाः प्राखिलाजंतवोयेन
भूत एवमायास्वरूपायनिष्ठस्वविवलरू
पत्वेनेति स्थानगुः परमेपदे ब्रह्मादिका
रणे नधिगम्य तिष्ठतीति परमेष्ठी ॥२
घोरसंसारसंभोगराधिने स्थितिकारिणे
कलाद्धिहितिप्रपंचनपालिने विभवे नमः
गोहत्याय महामोहध्वान्तविध्वंसहेतवे
रूद्रयात्रुजसंकोचभेदिनेप्रभवाभानवे
गोहप्रकाशने गोहनिप्रकाशायतीति

ब. ग.
४

4

रोहणाख्यस्मै ९ भोगमोक्षफलप्राप्तिहेतु
योगविधायिने नमः परमनिर्वाणदा
यिने चंद्रमौलये ॥ भोगमोक्षफलप्रा
प्तिहेतुयोगं विदधातीति नकुलीशः मोक्षः वि
शाविशेषस्वरूपप्राप्तिरूपा परमनिर्वाणः सा
युज्यप्राप्तिरूपः मुक्तो हि पशुपरस्वरूपतया
हुविधे यत्र कं विद्याविधिप्राप्तसमयराशक्तिः
परेहृप्रिवसमनेनिचंद्रमौलये प्रकाशा
त्मस्वरूपाय ॥ १० ॥ शोभाय सर्वसंज्ञाण
सर्वव्याप्यस्वरूपिणे नमः शर्वाय सर्वाय स
र्वपापापहारिणे ॥ गतार्थमेतत् ॥ ११
रवणाय रवोनाय नमस्ताराविराविणे नि
त्याय सद्गुणाय सर्वान्तरतमाय ते ॥ र
वणाय रोदननादस्वभावाय रवस्यनाद
स्यानलस्मै प्रविष्टमानः प्रज्ञार्थःस्यान
करणप्रयत्नैरनधिगम्यः नादः परमसोम

वः सैनिनक्कीलः रावी श्रनावस्त्रासैरावी
नमेस्ते श्रनाहतनन्ददाय ॥१२॥ बोधाययर
नादांतस्थायविचारयते नमोवाक्यन
पेतभ्यं भवायभवभेदिने ॥ बोधवल्लीयो
बोध्यः पठितव्यः परस्मात्स्वात्मनस्तुरः
प्रथिष्ठातात्वेभावश्शून्येचरतितदाविश्वो
भवति ग्रतएवबाचांपतिः ॥१३॥ रम
णायरतीभांगदायिनेचित्रकर्मणे नमः
शैलसुतानाभर्त्रेविश्वकर्त्रेमहात्मने ॥
रमयति ज्ञाइयतीनिरमणः नमः पार
प्रतिष्ठायसर्वांतपदगायते नमः सम
स्तनन्नाधव्यापिनेचिन्त्यरूपिणे ॥१४॥
नमसोयः परः पर्यंतः निष्कामनेप्रकाशः
तत्प्रतिष्ठायस्वप्रकाशात्वरूपा यत्रके
महतस्तमसः पारेरुक्मवर्णज्वलनप्रभे प
तान्नामध्यानेजंतवोंरात्नंससारसागरात्

ब. स.
५

सर्वेषामंतःसर्वांतः सर्वांतं च तत्पदं तत्त्वग
कत्नीति सतत्स्मै सर्वोपाधिवर्जिताय ॥५
देवदुरायरुद्रायनमस्तेस्रुपरूपिणे परा
परपरिस्पंदसंविद्रायनमोस्तु ते ॥ देविप
तेयेषां तेदेवानाः देवनामथेवदेउत्कृष्टः
तेहृयतिमोहयतीति रुद्रः शुद्धपरूपिणि
रूपाणीतायचिन्मयाय परापरःपःपरिस्पं
दःउल्लासःपरःशान्तःशिवस्वरूपःस्वपरः
उचितशक्तिस्वभावः तेयामेंदिरं विश्रान्ति
स्थानं तस्मै ॥६॥ भरिताखिलविश्वाय
योगगम्याययोगिने नमःसर्वेश्वरेशाय
महाहंसायशंभवे ॥ भरितंस्वैश्वर्येण
पूर्णाखिलं विश्वं चराचररूपाय तत्स्य
मित्यर्थः महाहंसायशिवबोधमेणाहंस
क्तिस्तु कर्त्री त्या परमात्मस्वरूपाय चिद्रूप
त्वात् ॥७॥ वन्द्याय वन्दनीयाय वन्दका

पञ्चायते रवीन्दुसंधिसंस्थाय मध्यचक्रे
घातेनमः ॥ वक्ष्यायेति मंत्राद्दरहानिर्दे
हत्वाद्यरः पाठः शार्वीयेति पाठः एवम्
गतः चर्विहृषपपयेमेतमेवचर्वकायवे
नकस्वभावाय चरायस्येदात्मने रवीशेः
प्राणापानयोर्यः संधिस्तत्रसम्यक्स्थानंय
स्यतस्मै प्राणापानयोरूभयपक्षगामिने ॥१८
सर्वोत्तमस्तत्रूपाय सर्वाह्लादकशक्तये
सर्वभक्ष्याय सर्वाय नमस्ते सर्ववेदिने ॥
सर्वेषां तस्मृतं रूपं वेधकत्वाद् तस्मारिय
स्य सर्वेषां ह्लादकत्वात् तद्रूपा शक्तिर्यस्य त
स्मै सर्वाय सर्वतद्रूपाय सर्वभक्ष्याय यायो
भावो भावः इति वन्ससर्वभक्षणम् १९ रम्या
पवस्तभाक्रान्तदेहार्थाय विनोदिने नमः
प्रपन्नदुःखौघसौभाग्यफलदायिने ॥
गतार्थमेतत् ॥ नमस्ते प्रायनमार्थ्येव

ब. ग.
९

6

शिवे भवभेदिने महाभैरवनाथाय भक्ति
गम्याय ते नमः ॥ गतार्थमेतत् ॥२९॥
शक्तिगर्भप्रबोधाय शरण्याय शरीरिणे
शांतिपुष्टादिसाध्यार्थसाधकाय नमो
स्तु ते ॥ शक्तिर्विमर्शः गर्भः सारो यस्या
न एव प्रकृष्टो बोधः प्रकाशः स एव वा
शरीरः शरणे साधुः शरण्यः शरणत्वं
स्वीकरोति शांतीत्यादिना शांतिपु
ष्टादयः साधनीया ह्यर्थ्या पारस्तेषां सा
धकाय ॥३०॥ खकुण्डलिनीगर्भप्र
बोधप्राप्तशक्तये उत्स्फोटनापटुप्रौढप
रमाद्वरमूर्तये ॥ खकुण्डलिनी तस्या
गर्भतत्त्वप्रबोधस्तत्प्राप्ता शक्तिः सामर्थ्यं
यस्य उत्स्फोटनायां विश्वस्फारशक्तये प
टुकुना प्रौढा परमाद्वरमयी मूर्तिर्यस्य
तस्मै उद्रिक्तरूपाय ॥३१॥ समस्तव्यस्त

नेत्रस्तरश्मिजालोदरात्मने नमस्तुभ्यंम
हामीनत्रपिलेविश्वगर्भिले २४ नमस्ते
वश्याय चमत्कृत्यलमात्मसात्कृतेयत्रश्मि
जालेशाक्तिसमूहेस्तस्य उदरेस्थंनम
न्मायस्वविश्वंजालायमानेगर्भीनर्येस्व
नतजनस्थानवेनीमीनत्रपिले शाक्तित्र
पाय ॥२५॥ रेवारतिसमस्थूनवक्त्रिमा
लावभासिने बनीभूतविकल्पोन्मवि
श्वंधविधायिने ॥ रेवगतौ रेवतिग
च्छतिसर्वत्रप्रसरतीतिरेवा शक्तिः सेवा
रतिस्तस्याः समस्थूता यावक्त्रिमालाला
भिरवभासनेनक्कीलनस्मै बनीभूतवि
कल्पात्मापोविश्वंबंधस्तस्यविलापकाय ॥२६॥
भोगिनीस्परनारुठशोठिमानस्थगर्विले
नमस्तेसर्वभस्मायपरमामृतलाभिने ॥
भोगिनीकुंडलिनीपवनाधःस्थाकुंडलिनी

ब.रु.
१

शक्तिः सैव स्पंदतं रयः तस्मात्प्रष्ठितः प्रो
ष्ठिता सर्वाकारत्तस्मान्नुततः तेनात्मयोग
वैर्भिमानौ येनवरामृतेन मूर्धन्याते स्पंवंदे
ततस्त्वाभयानिगमयानितयस्तमे २९ नमको
टिसमावेशाभरिताविलस्वरूपये नमःशक्ति
शरीराय कोटिस्थितयसंगिने ॥ नफकोटी
निमालिनीनदादेशावशेनेदहिपरमेश्वरः
निखिलशक्तिमयं विश्वंसृजति प्रतपवांके
शक्तिशरीरायेति प्रतपवशक्तिशक्तिमह्ल
हरेनकोटिस्थितयेनयुक्तः ३० महामोह
मन्त्राक्रांतनतीवपर्वविभेदिने महेश्वरा
यजगतां नमःकारणबंधवे ॥ गताश्रमे
नन ॥३१॥ लेनोन्मूलनदैकस्यतये
विश्वभर्तये नमस्तेस्तु महादेवनाम्नाय
रसुधात्मने ॥ सेनानांमोहकानांसत्य
यानांचौराणांचयदुन्मूलनेनत्रदक्षः प

कास्त्रिनेत्रस्यतस्मैपरमात्मनेत्र्यपायशिवरूं
पमसे ॥२९॥ रुद्राविलेमसावीर्यरुरुवे
ष्णुविनाशिने रुद्रायपशुविनाशेपबंधनाय
नमोनमः ॥ रुद्रोमसानोद्राविले रुरवोः(
विकल्पाःवेषाउत्पन्निस्यानेमनः प्रनष्ठवस्य
विनाश्यशेषाणिबंधनानियेनेतिरुद्रनाम
निरुक्तम् ॥३॥ उवपररमासादवर्वेलो
गुरुपाक्ये नमश्चिद्राषुन्यायसर्वकार
लहेतवे ॥ उवन्योसै परररसः सर्थेय
मानृतंतस्मासादश्चर्वेणंतश्चनित्योदिना
प्राक्रियंस्यत्रिद्राषुन्याय त्रिदशाश्वमरा
इतिसभेणार्थः त्रिभिरूपलक्षिनादशात्रिद
शत्वेनप्रज्यः श्रीमद्दर्शनेष्ठादशेशानीर्ति
देवीधामव्यपत्र्योदशापरमव्यपत्वेनप
रु. ग. ज्यरत्यर्थः यद्विवात्रिदशाशब्दादयः प्रय
९ मर्थः मृजतेवरपराःप्रशोत्तरायेनवाम्

8

तवक्रः सपंचमः तेन पंचमिलिताख्ययोर
णाग्रगिनाः खेचरयोगिनीनां लैरिशुमा
त्रयोदशाभिस्तुरुभिः पूज्यते भगवानिति
शाख्यादीनामेवरहस्यद्रव्यैः प्रतिनिधित्वमा
मनेत्यायतनाः सर्वेषां कारणं नेत्रमादीनां
कुलागनानां पंचपंचानां हेतुः ॥ ३ ॥
त्रपातीतं नमस्तुभ्यं नमस्ते बहुरूपिणे ॥ मं
त्रकायविशामोन्नशालिने बुद्धिचक्षुषे ॥
त्रितत्त्वविकातानां पाशाक्रपोपस्याः पड
क्ते तिसो हेत्वायदा चैनं नित्यमेवाभ्युपास
ते अवकन्ततनोतेयइति सूर्याचंद्रमसौ
वह्निश्चेति मपरिकस्यनाइतिनीत्यात्रयाणां
रविशशिशिखिनां मगत्मकाशकानामं
तःशालिनेधिष्ठात्रे त्रिनेत्रकस्य नामसंबोध
ट्ंश्वमिवचोपतइति नीत्यातानि धामत्रय
धारिणा रास्तुयंत्रपालिग्रीणि चक्षूंषियस्य

तस्मै २१ येषां लोपाय लभ्याय भक्तिभाजां
महात्मनां दुर्लभाय मलाक्रान्तचेतसां त
स्मै नमो नमः गतार्थमेतत् २२ भवप्रदाय
दुष्टानां भवाय भवभेदिने भक्तानां तन्म
यानां तु सर्वदाय नमो नमः ॥ भवत्यस्मा
त्सर्वं भवः भवं च भिनत्तीति सृष्टिसंहार
कर्ता भवे भूतिं भवनं ददातीति भक्ताः प्राप्त
रुद्रवत्स्वरूपाप्राप्तृठाविष्टानि तृषः दु
ष्टानां भवं संसारं ददाति भक्तानां तु स्वा
मं प्रतिपत्त्वेनाहन्तत्त्वाणाभवे भिनत्ति न
दैकत्रपाणौ च सर्वतत्त्वसर्वकर्तृत्वसद्
णापरमेश्वर्याद्विवक्षासर्वप्रदस्तस्मै भव
त्यस्मात्सर्वमिति कृत्वा भवाय नमः २४
अन्तोद्भक्तये घोरघोरसंसारदायिने
घोरातिघोरमूढानां निरस्त्रे नमो नमः
अन्तोवद्धात्मनां भुक्तिहेतुमस्तयपिपा

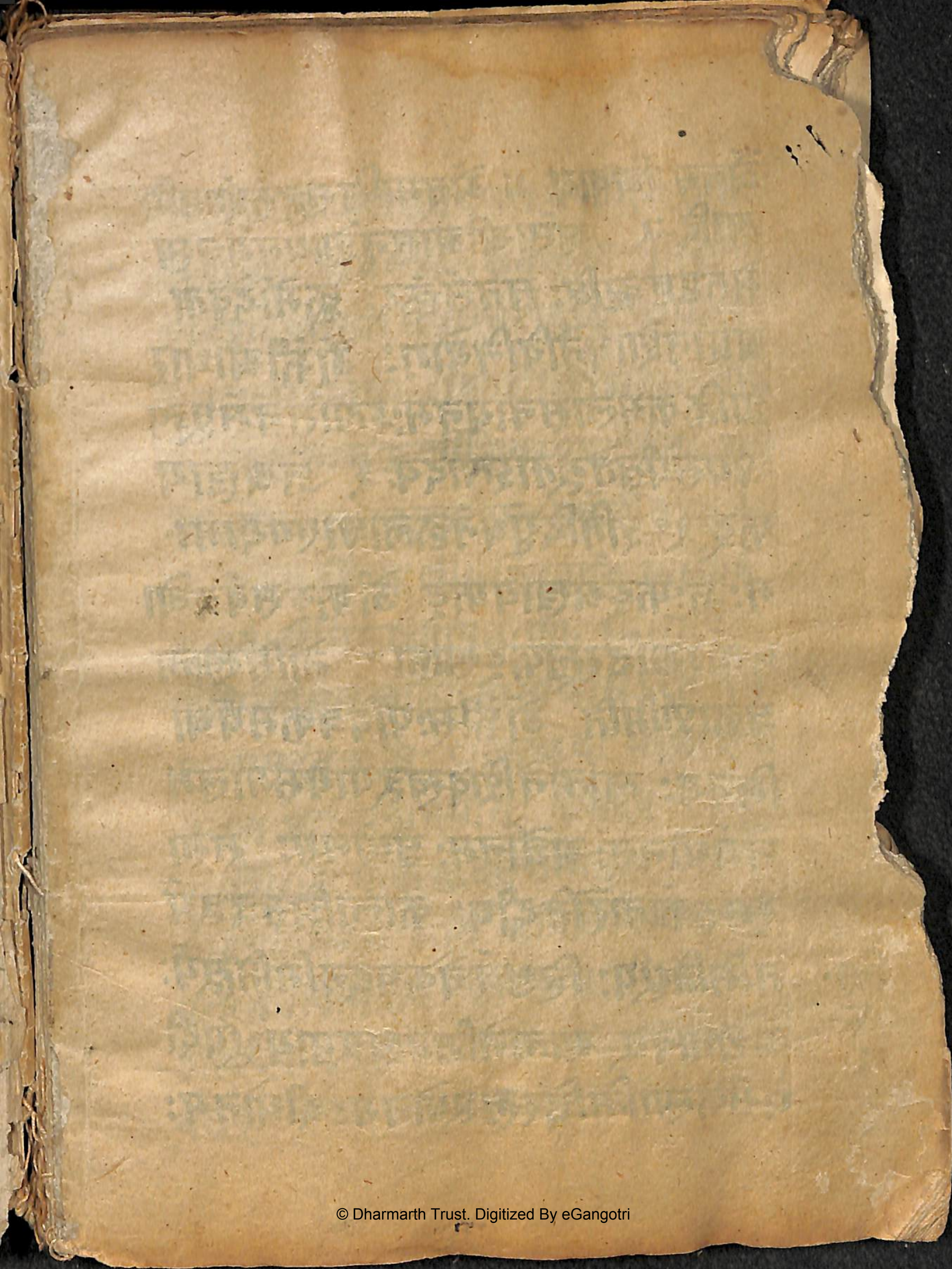
वृ.ना.
९

कार्यंश्रुतिघोरसंसारप्रशय पद्मासुकार्थं
संसारखेऽपिते घोरानिघोरस्थानोरन
मातिरनन्तामसानोनिरस्कृत्यनिरोधकाय
पत्रेनएवंश्रोतान्तरदर्थंनेव मन्त्रोद्देका
न्तमहाशत्रिपनिपादनमितिनिषिवे ॥
इतिविषमपादसंकेतःसमाप्तः ॥ ॥
सर्वेकारणकलापकल्पितेनाहामसंज्ञलनस
माधिविषयं हार्दकोकनदसंस्थितामपि
त्वांप्रलोभिशिववल्लभामजाम् ॥ सर्व
जेनुरूदयाब्जमंडलोऽयनभावमधुपानले
पटं वर्णभेदविभवानरक्षितांत्वांप्रलो
भिशिववल्लभामजाम् ॥ इत्येवंस्तवराजे
पंमहाभैरवभाषितं योगिनीनांपरंस्था
नेनदयाग्रस्यकस्यचित् प्रदीहितेशठे
क्रूरेनिःसत्वेभक्तिवर्जिते नास्तिकेचवक्ते
मूर्खेप्रमत्तेविम्रुनेजसे गुरुशास्त्रसार

वारह्रपवकेकलहद्विये निंदकेडुंबकेत
द्वैसमयच्क्षेयदंभिके दाहिलपरहितेपापे
धर्महीनेयगर्विते भक्तिघ्नेप्रदानेव्रन
देवपरदोहिने पष्वनोसनिथावेवनोक्षा
येमवेयाक्षचित प्रमवेस्मतिमाजसवि
घ्रानपश्यंतिसवेतः पञ्चकापालपानाश्चवे
ता॰ नाराह्नसादयः डाकिन्यश्चपिशाचाश्चकू
रसत्वाभयानकाः नपश्यंतिसर्वेपाठिमाःस्वा
त्रमेतप्रभावतः खेचरीभूचरीचैवडाकि
नीशाकिनीतथा येचान्येवहुधाभूतारू
द्रसत्वाभयानकाः व्याधिदुर्भिदसेमांप्य
मारीमोहविषादयः गजव्याघ्रादयोदु
ष्टाःपलायंतेदिशोदश सर्वेदुष्टाःप्रण
श्यंतिचेत्याज्ञापारमेश्वरी ॥

व.ग. ३ श्री रु प भं त्रे स स सं
१०

10

ॐनमःशिवाय ॥ ॐनमामिसद्गुरुंशान्तमि
त्यादि २ अस्यश्रीआसनशोधनमंत्रस्य
मेरुपृष्ठऋषिः सुतलंछंदः कूर्मोदेवता
आसनशोधनेविनियोगः ॐह्रींआधार
शक्तिकमलासनायनमः इत्यासनंसंपूज्य
अपसर्पन्तुतेभूता इत्यादयः २ ॐअस्त्राय
फट् ९ इतिदिग्बंधनंकृत्वाप्राणायामः
गः ऊः फट् अस्त्रायफट् ॐफट् सर्वज्ञयो
पचारशुद्धिरस्तुफट्स्वाहा नोमिस्वात्म
प्रकाशमिति ॐह्रींसः पवित्रकमर्पया
मिनमः स्वात्मनेशिवस्वरूपायसमालभ
नंगंधोनमः अर्घोनमः पुष्पंनमः संसा
रमरुकांतारेनिदीपः कालाग्निरुद्ररूपं
तमितिधूपः द्विभुजंचैकवदनमितिसूर्यः
अच्युतावत आत्मनेशिवस्वरूपायधूपदी
पसंकल्पासिद्धिरस्तुधूपोनमः दीपोनमः

भवायदेवायक्षितिमूर्तयेनम इत्यादिभ्योनमः
दीयोनमः अपसव्येन समस्तमातापितृभ्यो
द्वादशदैवतेभ्यः धूपः स्वधा दीपः स्वधा स
व्येनप्राणप्रतिष्ठा ॐ आं ह्रीं क्रों यं रं लं वं शं षं
सं हं लं हं सः सोहं श्रीशिवस्य पार्थिवेश्वरचिं
तामणेः प्राणाइहप्राणाः एवंजीवइहस्थि
तः एवंसर्वेंद्रियाणीहस्थितानि एवंवाङ्
मनस्त्वक्चक्षुजिह्वाघ्राणप्राणाः इहागत्य सु
खंचिरंतिष्ठंतुस्वाहा अस्यश्रीषडक्षरमंत्र
स्य वामदेवऋषिः पंक्तिश्छंदः परमशिवो
देवता पूजनेविनियोगः वामदेवऋषयेन
मः शिरसि पंक्तिश्छंदसेनमोमुखे परमशि
वोदेवतायैनमः हृदि श्रीपार्थिवेश्वरप्रीत्य
र्थं पूजनेविनियोगः इतिकृतांजलिर्वदेत्
ॐ हृदयायनमः नशिरसेस्वाहा मः शिखायै
वषट् शिकवचायहुं वानेत्राभ्यां वौषट् य

अस्त्रायफट् इतिस्वात्मनोदेवस्यचन्यासंकृ
त्वाध्यायेत् ध्यायेन्नित्यंमहेशमिति इति
ध्यात्वामानसैरुपचारैः संपूज्य पीठपूजांकु
र्यात् आधारशक्त्यैनमः कूर्मायनमः अनं
तायनमः षट्त्रिंशत्तत्वरूपाय श्रीशिवयोग
पीठासनायनमः इतिपीठंसंपूज्य भगव
न् श्रीशिव आगच्छ २ संतिष्ठ २ सन्निधत्स्व
२ सन्निरुद्धोभव २ नमस्तेइत्यावाहनादि
पंचमुद्राःप्रदर्श्य मूलेनभगवतेशिवायआ
सनंपरिकल्पयामिनमः एवंस्वागतंकल्प
यामिनमः इतिपुष्पंदद्यात् मूलंभगव
तेशिवायपाद्यंकल्पयामिनमः एवंअर्घ्यं
क॰ स्वाहा एवं आचमनीयंक॰ स्वधा ए
वंमधुपर्कंक॰ नमः मूलेन पंचदशस्ना
नमंत्रैश्च योरुद्रोअग्नौइतिमंत्रेणच त्र्यंब
कमितिमंत्रेणचस्नानानिदद्यात् मूलेन

चरणोदकंगृहीत्वायोगपीठोपरिस्थापयेत् मू
लेभगवतेशिवायवाससीकल्पयामिनमः
एवंयज्ञोपवीतंक॰ एवंगंधंक॰ अक्षतपुष्पे
क॰ धूपंक॰ दीपंक॰ मूलंसांगायसपरिवारा
यभगवतेश्रीशिवायनैवेद्यंक॰ मूलंसश
क्तिकंश्रीशिवंपूजयामिनमःतर्पयामिनमः
२ ततोदेवस्याज्ञांगृहीत्वापरिवारदेवताःपू
जयेत् पुष्पांजलिंदत्वा ॐअनंतायनमः
ॐसूक्ष्मायनमः ॐशिवोत्तमायनमः ॐए
कनेत्राय॰ ॐएकरुद्राय॰ ॐत्रिमूर्तये॰ ॐ
श्रीकंठाय॰ ॐशिखंडिने॰ पुष्पांजलिंदत्वा
अभीष्टसिद्धिंमेदेहिशरणागतवत्सल भ
क्त्यासमर्चयेत्तुभ्यंप्रथमावरणार्चनम्
इतियोनिमुद्रयाप्रणमेत् ॐनंदिनेनमः
ॐमहाकालाय॰ ॐभृंगिरुद्राय॰ ॐगण
पतये॰ ॐवृषभाय॰ ॐकुमाराय॰ ॐअ

त्रिकायै॰ पुष्पा॰ अभीष्ट॰ द्वितीयावरणार्चने
इतियोनिमुद्रा ॥ ॐइन्द्रायनमः ॐअग्नये॰
ॐयमाय॰ ॐनिर्ऋतये॰ ॐवरुणाय॰ ॐवा
यवे॰ ॐकुबेराय॰ ॐईशानाय॰ ॐब्रह्मणे॰
ॐअनंताय॰ पुष्पा॰ अभीष्ट॰ तृतीयावर
णं॰ योनिमुद्रा॰ ॐजयायैनमः ॐविजया
यै॰ ॐसुभगायै॰ ॐदुर्भगायै॰ ॐजयंत्यै॰ पु
ष्पा॰ अभीष्ट॰ चतुर्थावरण॰ योनिमुद्रा॰
ॐसूर्यायनमः ॐचंद्रमसे॰ ॐभौमाय॰ ॐबु
धाय॰ ॐबृहस्पतये॰ ॐशुक्राय॰ ॐशनैश्च
राय॰ ॐराहवे॰ ॐकेतवे॰ पुष्पा॰ अभीष्ट॰
पंचमावरण॰ योनिमुद्रा॰ ॐअनंतनागरा
जायनमः वासुकिना॰ तक्षकना॰ पद्मना॰
महापद्मना॰ कार्कोटना॰ शंखपालना॰
कुलिकना॰ पुष्पा॰ अभीष्ट॰ श्रीषष्ठावर
ण॰ योनिमुद्रा॰ ॐवज्रायफट्नमः ॐशक्तौ

त्रि॰
पू॰
६

3

येफट् • ॐदंडाय • खड्गाय • ॐपाशाय. ॐध्वजाय •
ॐगदायै • ॐत्रिशूलायफट् नमः अभीष्ट • पुष्पा •
सप्तमावरणं. योनिमुद्रा; ततोमूलंत्रिरुच्चार्य
सांगंसपरिवारंसवाहनंसायुधंसशक्तिकंश्री
शिवंपूजयामिनमः ३ इतिसंपूज्ययोनिमुद्र
यांप्रणम्येत् पुनर्मूलेनधूपदीपछत्रचामराद
र्पणतांबूलनैवेद्यादीन्निवेद्य एताभ्योदेवताभ्यो
धूपोनमः दीपोनमः वासोनमः एतासांदेवता
नामर्घ्यदानाद्यर्चनविधिः सर्वः परिपूर्णोस्तु
अन्नंनमः २ आज्यं २ अन्नहीनंक्रियाहीनं
द्रव्यहीनंमंत्रहीनंयज्ञंतंतत्सर्वमच्छिद्रमस्तु
संपूर्णमस्तुएवमस्तु फट्अस्त्रायफट् शिवा
यापोशानंनमः पुनःफट्अस्त्रायफट् दक्षि
णायेतिलहिरण्यरजतनिष्क्रयंददानि. ए
तादेवताःसदक्षिणान्नेनप्रीयंतांप्रीताःसंतु १
अमृतमस्त्वित्यादिप्रापणंदत्वपात्रंतंऊर्ध्वीन
ततोयथाशक्तिमूलंजपेत् ॐधरापोत्निम

हृद्व्योममध्येपुंड्रकमूर्तये सर्वभूतांतरस्थाय शं
करायनमोनमः स्फुरत्पनकनवासाय स्फूतयेस्फु
तनन्मने अतींद्रियायमहसे प्रणवस्थितायनमो
नमः स्थूलसूक्ष्मविभागाभ्यामनिर्देश्यायपु
भवे भवायभवभूतायदुःखहन्त्रे नमोनमः न
र्कमार्गातिभूतायतपसांफलदायिने चतुर्वर्ग
वदान्यायसर्वज्ञायनमोनमः आदिमध्यांत
शून्यायनिरस्ताशेषभीतये योगिध्येयायमह
तेनिर्गुणायनमोनमः विश्वात्मनेविचित्रायवि
लसच्चंद्रमौलये कंदर्पदर्पनाशायविश्वहन्त्रे
नमोनमः वृषासनायविहरद्वृषस्कंधमुपेयु
षे सरिद्दामसमारब्धकपर्दायनमोनमः शु
द्धायशुद्धभावायशुद्धज्ञानामृतात्मने पुरांत
कायपूर्णायपुण्यनाम्नेनमोनमः तुष्टायनि
जभक्तानांभुक्तिमुक्तिप्रदायिने निर्वासमेनि
वासायविश्वशास्त्रेनमोनमः त्रिमूर्तिमूलभू
तायत्रिनेत्रायादिप्रभवे त्रिधाम्नाधामरूपाय

शि॰ सू॰ १०

4

न्मब्रायनमोनमः देवाहरशिरोरत्नकिरण
रुणितांघ्रये कांतायनिजकांतायेदत्तार्धायनमो
नमः स्तोत्रेणानेन पूजायांश्रीणयाज्जगतःपतिम्
भुक्तिमुक्तिप्रदंभक्त्यासर्वज्ञंपरमेश्वरम् इतिशि
वस्तोत्रंसमाप्तम् यद्वाल्येयच्चकोमारेयौवने
यत्कृतंमया वयःपरिणतोयच्चयच्चजन्मांतरेष्व
म नक्ष्मीकंठगिरीरेप्युत्क्षमस्वपरमेश्वर यद्दत्तं
भक्तिमात्रेणपत्रंपुष्पंफलंजलम् निवेदितंचनै
वेद्यंतद्गृहाणानुकंपया प्राकृजन्मार्जितपापेन
यांकांचिदुष्टभावनाम् भूयोपिकृतवानस्मितां
मेनाशयशंकर आपन्नोस्मिशरण्योसीत्यादि
शिवमादौशिवंमध्येशिवमंतेचसर्वदा सर्वेषां
शिवभक्तानांनराणामस्तुवैशिवम् आजन्मम
रणंयत्रमहादेवोनदेवतम् माभूत्तत्रकुलेजन्म
यत्रशंभुर्नदेवतम् करचरणकृतंवाकायजंक
र्मजंवाश्रवणनयनजंवामानसंवापराधम् वि
हितमविहितंवासर्वमेतत्क्षमस्वजयजयकरुण

चेत्श्रीमहादेवप्रभो ॰ हरिणाचरणौप्रानष्टौवि
धिनाकेनद्विरदोपिनैवदृष्टम् कथमीशकरोमिसांग
प्रशंसांकृपयापाहिविचार्यकिंकरंमाम् अहंकरोमि
त्वमपाकुरुष्वपापानिपापानिपतेपशूनाम् गलो
वक्षःपंकिलयन्त्यभीक्ष्णंपुनःपुनःक्षालयनेनुनातः
स्वामिंस्त्वदनुग्रहं कुरुयथाविदित्तनोनाश्रये
तेभ्यनोसहचारिणोनचमुखेप्रेदीययास्यांस्तुचा
टुकत्वेनविनाजनस्यवितराजीवंचमेस्वोचितंये
नद्वारमपोहृतेपरगृहद्वारंनगंतुंयते आकानं
नैवजानामीति यदत्तरपदग्रहं उभाभ्यांजानुभ्यां
पाणिभ्यामित्यादि गुल्येनितर्पणंकुर्यात् संहारमु
द्रयावाधिदेव्यरतःपुष्पमादायमूलेनाघ्रायशि
रसिनिधायस्वयमपिश्रीशिवस्वरूपोसत्वाहृदये
विहरेत् गणराववणचंडीशनंदिभृंगिरिटादयः
षडेतेशंभवश्रेष्ठाग्रहस्तंतुचरणोदकम् ॰

त्रि॰ पू॰ ५

5

ॐभद्रंपश्येमप्रचरेमभद्रंभद्रंवदेवशृणुयाममभद्र
म् तन्नोमित्रोवरुणोमामहंतामदितिःसिंधुःपृ
थिवीउतद्यौः ॐगायत्र्यैनमः ॐभूर्भुवःस्वः ऊ
ॐद्रष्ट्रेनमःउपद्रष्ट्रेनमोअनुद्रष्ट्रेनमःख्यात्रेनम
उपख्यात्रेनमोअनुख्यात्रेनमः शृण्वतेउपशृण्व
तेनमः सतेनमोसतेनमोजानायनमोजनिष्यमा
णायनमोभूतायनमोभविष्यतेनमश्चक्षुषेनमः
श्रोत्रायनमोमनसेनमोवाचेनमोब्रह्मणेनमः
श्रांतायनमस्तपसेनमः ॐभूतंभव्यंभविष्यद्व
षट्स्वाहा नमऋक्सामयजुर्वषट्स्वाहा नमोगा
यत्रीत्रिष्टुप्जगतीर्वषट्स्वाहा नमःपृथिव्यंत
रिक्षंद्यौर्वषट्स्वाहा नमोन्नंकृषिर्वृष्टिर्वषट्स्वा
हा नमःपितापुत्रःपौत्रोवषट्स्वाहा नमःप्रा
णोव्यानोपानोवषट्स्वाहा नमोभूर्भुवःस्वर्वष
ट्स्वाहानमः ॐआब्रह्मन्ब्राह्मणोब्रह्मवर्च
स्वीजायतामस्मिन्राष्ट्रेराजन्यइषव्यःशूरोमहा
रथोजायतांदोग्ध्रीधेनुर्वोढानड्वानाशुःसप्तिर्जि

स्तुरयंघ्नुः ऽरंप्रियोषासभेयोयुवास्ययजमानस्यवी
रोजायतांनिकामे निकामे नः पर्जन्योवर्षतुफलव
तीर्नओषधयः पच्यंतांयोगक्षेमोनःकल्पताम् ॥
कलशाग्रस्थेपात्रेसजलविष्टरेऽघ्यंत्रयंजिपेत्
संवःसृजामिहृदयंसंसृष्टंमनोअस्तुवः संसृष्टा
तन्वःसंतुवःसंसृष्टःप्राणोअस्तुवः संयावःप्रि
यातन्वःसंप्रियाहृदयानिवः आत्मावोअस्तुसंप्रि
यःसंप्रियातन्वोमम ॥ अश्विनोःप्राणस्तोतेप्रा
णंददांतेनजीव मित्रावरुणयोःप्राणस्तोतेप्राणं
ददांतेनजीव बृहस्पतेःप्राणःसतेप्राणंददातुते
नजीव ॥ येदेवाःपुरःसदोग्निनेत्रारक्षोहणस्ते
नःपांतुतेनोवंतुतेभ्यःस्वाहा येदेवादक्षिणात्स
दोयमनेत्रारक्षोहनस्तेनःपांतुतेनोवंतुतेभ्यःस्वा
हा येदेवाःपश्चात्सदोमरुन्नेत्रारक्षोहणस्तेनः
पांतुतेनोवंतुतेभ्यःस्वाहा येदेवाउत्तरात्सदो
मित्रावरुणनेत्रारक्षोहणस्तेनःपांतुतेनोवंतु
तेभ्यःस्वाहा येदेवाउपरिषदःसोमनेत्राअव

त्रि० त्रि०
सू० सू०
५ ६

S 6

स्वदंतो रक्षोहणस्ते नः पांतु तेनोवंतु तेभ्यः स्वाहा
इदमहं रक्षोभिः समूहाम्यग्नेः संदह रक्षः संद
ग्ध रक्षोग्नये पुरः सदे रक्षोघ्ने स्वाहा यमाय रक्षि
णासदे रक्षोघ्ने स्वाहा मरुद्भ्यः पश्चात्सद्भ्योर
क्षोहभ्यः स्वाहा मित्रावरुणाभ्यामुत्तरात्सद्भ्यो
रक्षोहभ्यां स्वाहा सोमायोपरिषदे वस्वदते रक्षो
घ्ने स्वाहा रथः पंचवाही दक्षिणा आपोहि
ष्ठेति ३ आप्यायस्वसमेतु ते विश्वतः सोमवृ
ष्ण्यम् भवावाजस्य संगथे ॥ पुष्पवतीः प्रसूम
तीः फलिनीरफला उत अश्वाइव सजित्वरीर्वी
रुधः पारयिष्णवः ॥ गंधद्वारां दुराधर्षां नित्य
पुष्टां करीषिणीम् ईश्वरीं सर्वभूतानां तामिहोपह्व
ये श्रियम् ॥ कर्मणेवां वानस्पत्यमसि प्रत्युष्टं र
क्षः प्रत्युष्टारातिः उर्वंतरिक्षं वीहि ॥ धूरसि धूर्व
धूर्वंतं योस्मान् धूर्वति तं धूर्वयं वयं धूर्वामस्तं च धू
र्व ॥ उद्वयं तमसस्परि ज्योतिष्पश्यंत उत्तरम् दे
वं देवत्रा सूर्यमगन्म ज्योतिरुत्तमम् ॥ तेजोसि शुक्र

मसिज्योतिरसि धामासि प्रियंदेवानामनाधृष्टं
देवयजनंदेवताभ्यस्त्वादेवताभ्योगृह्णामि ॥
ॐ अध्वर्योयंयज्ञो अस्तु देवा ओषधिभ्यः पशुभ्यो
मेधनाय विश्वस्मैभूताय ध्रुवा अस्तु देवाः ॥ ध्रु
वा द्यौर्ध्रुवापृथिवीध्रुवासःपर्वताइमे ध्रुवंवि
श्वमिदंजगद्ध्रुवोराजाविशामसि ॥ मही द्यौः पृ
थिवी चनइमंयज्ञंमिमिक्षताम् पिपृतान्नोभ
रीमभिः ॥ गणपतयेनमः कुमारायनमः
श्रियैनमः सरस्वत्यैनमः विश्वकर्मणेनमः
ॐ ब्रह्मादेवानांपदवीःकवीनामृषिर्विप्राणांम
हिषोमृगाणाम् श्येनोगृध्राणांस्वधितिर्वना
नांसोमःपवित्रमत्येतिरेभन् ॥ ॐ योरुद्रो
अग्नौ ॐ तद्विष्णोःपरमं ॐ गणानांत्वा
ॐ चित्रंदेवानां ॐ जातवेदसे ॐ यतइ
न्द्रभयामहे ततोनोअभयंकृधि मघवञ्छग्धि
तवतन्नऊतिभिर्विद्विषोविमृधोजहि ॥
देवस्यपत्नीनावयंहितेनेवजयामसि गामश्व

त्रि॰ पू॰

पोषयित्वासनोमृडतीत्यृचा ॐभूर्भुवःस्वःतत्स
वितुः २ सावित्र्यालि सावित्रस्य आददे महाग
णपतये इत्यादिम्पलं कुलमात्रं दधिमधुपर्कं नैवे
द्यं निवेदयामि नमः इति कलशस्थापनम् २
ॐ नमः शिवाय तत्रादौ शमीगर्भादश्वत्थमूला
त्कुड्यां मृदमानीय केशकीटादिना संशोध्य शिव
लिंगं कृत्वा यथोक्तं प्रयोगं विधाय पूजां कुर्यात्
मृदः स्थलं नमस्कुर्यान्मंत्रमेनं समुच्चरेत् सर्वाधा
रे धरा रूपे त्वदीयां मृत्तिकामिमाम् ग्रहीष्यामि प्र
सन्नात्वं लिंगार्थं भव मे प्रभोः यावत्स्यादात्मनः
शक्तिस्तदं तावत्समुच्चरेत् एवं पलद्वयान्न्यूनं न
कुर्याच्च कदाचन आनीयारण्यमध्ये च नदीतीरे स
रस्यपि लतामध्ये वा स्वस्यास्मिन्नंतिके स्थापये
न्मृदम् शुद्धेन वारिणाभ्युक्ष्य आपो देवीति मंत्र
तः आपो देवी प्रतिगृह्णीत मस्मैनोत्स्यनो कृण
ध्वं सुरभात लोके तस्मै नमंतां जनयः सुपत्नी
मातेव पुत्रं विभृता स्वेनम् रुद्राक्षमाला भर

लोभक्त्या परमया युतः शुद्धभावसमायुक्तः कृत
संकल्पनिश्चयः रुद्रसूक्तैर्जपं कुर्याद्रुद्रायेतिन
मोनमः ॐ क्रां क्रीं जुंसः रुद्रायनमः ॐ लं स
द्योजातमूर्तयेनमः इतिमृदाहरणम् पुं महे
श्वरायनमः ॐ वामदेवगुह्यायनमः इतिज
लं क्षिपेत् पुं ॐ नमः शिवाय महेश्वरायनमः
ॐ अघोरहृदयायनमः इतिलिंगकरणम्
पुं तत्पुरुषवक्त्रायनमः इतिगोलकरणम्
पुं ईशानमूर्ध्ने नमः इतिप्राणलिंकां कुर्यात्
पुं ॐ नमः शिवाय शूलपाणयेनमः इतिभद्र
पीठोपरिस्थापयेत् इत्थं पार्थिवं कृत्वा क्षीरद
ध्याज्यतिलद्रोणधान्यजल धूपदीपगंधार्घ
पुष्पसुवर्णरौप्यनैवेद्यादिसंभारमानीयपू
जां कुर्यात् तत्रादौ कलशस्थापनं द्वारशा
नपरंध्रगाहृदयगोवाहनुर्गणेशोमनः पूजा
द्यागुरवः समीरदभ्रार्कं तलाधारशास्तात्मकम्
चिद्देवोपविमर्शशक्तिसहितः षाडुण्यमंग

त्रि.
पू.
८

8

वलिर्लोकेषु गा: कारणं नियस्य महिमा तं नेत्रनाथं स्तुम: देवं स्तुयेनेक ध्यानं कर्पूरगौरमिति च ध्यानं स्मृत्वा, शाखार्घ्यपात्रं कुर्यात् गः अस्त्रायफट् कः अस्त्रायफट् फट् अस्त्रायफट् इति मंत्रत्रयेण सजले सविष्टरपात्रे पुष्पाघौ दिपेत् तेन सर्वद्रव्यप्रोक्षणम् फट् स र्वोपचारशुद्धिरस्तु फट् स्वाहा पुष्पे आब्रह्म २ जीव २ सः २ सर्वासां पुष्पजातीनां जीव आगच्छन्तु स्वाहा धूपे कालाग्निरुद्ररूपाय नगन्नु पहु गंधिने सर्वगंधवहाय नमः दीपे ॐ जगज्ज्योतीरूपाय नमः गंधमादि नि गंधं सर्वजीवापर्यंतु स्वाहा चंदने ऋीं स्वाहा ॐ ऊं मे लां पृथिव्यै धरित्री प्रातकायनमः अर्घ्ये ह्लीं वरुणराजानकाय नमः उदके इति सर्वद्रव्यप्रोक्षणमर्घ्यपात्रजलेन ॥ अथ हृतीपूजा हृंनीसोम्यांचतुर्वाॐ सद्योर्घामंत्र

घोषिलीम् अक्षमालांकुलकसद्वराभयकरां
नुमः ॐ हूं शुद्धविद्यायैमंत्रमात्रेहल्यैनमः
पुनर्वामहस्तेनहतीवादयन् दक्षहस्तेनक
लशंगृहीत्वातत्रैवसंकरानिधृत्यर्घधूपाद्या
र्कुर्याच्चयथा अमृतेश्वायविद्महे व्योमदेहा
यधीमहि तन्नोनेत्रःप्रचोदयात् ३ वासुदेवा
यवि॰ नारायणायधी॰ तन्नोविष्णुःप्र॰ ३ भा
स्करायवि॰ सहस्त्ररश्मयेधी॰ तन्नःसूर्यःप्र॰
३ तत्पुरुषायवि॰ वक्रतुंडायधी॰ तन्नोदंतीप्र॰
३ सुभगायैवि॰ काममालिन्यैधी॰ तन्नोदु
र्गाप्र॰ ३ कार्तिकेयायवि॰ सेनाधिपतयेधी॰
तन्नःकुमारःप्र॰ ३ तत्प्रतिमंत्रंकलशेपुष्पा
णिक्षिपेच्चयथा ॐ ग्लूं गं गणपतयेनमः ॐ
ह्लूं कौं कुमारायनमः ॐ ह्रीं श्रीं श्रियैनमः
ॐ ह्रीं श्रीं सरस्वत्यैनमः ॐ वं विश्वकर्मणेन
मः द्वारपालेभ्योनमः ॐ ह्रीं श्रीं पार्थिवेश्व

त्रि॰
पू॰
९

रचिंतामणयेनमः ॐह्रींश्रीलक्ष्मीवासुदेवायन
मः ॐह्रांह्रींसः सूर्यायनमः ॐह्रींदुंदुर्गायै
नमः ॐह्रींश्रीसप्तावरणदेवताभ्योनमः ॐ
ह्रींश्रींक्षेत्रपालेभ्योनमः दधिमधुपर्क ठः ठः
द्रव्यरूपिणअमृतंगृहाणनमः इतिनैवेद्यंद
द्यात् तत्रदेहन्यासः गायत्रीन्यासः ह्रांह
ह्रींशिरसे ह्रूंशिखायै वषट् ह्रैंकवचा ह्रौंने
त्रेभ्यावौ ह्रः अस्त्रा. ब्रह्मऋषयेनमः शिरसि
गायत्रीछंदसेनमः मुखे पार्थिवेश्वरदेवतायै
नमः हृदि ह्रांबीजायनमः नाभौ ह्रींशक्तये
नमः गुह्ये नमः कीलकायनमः पादयोः पा
र्थिवेश्वर पूजने विनियोगः सर्वांगेषु ॐ ह न
शिर मो शिखा. नाकव. राने त्रा यअस्त्रा णाऊ
दो य ष्टे ह्रांह ह्रींशि ह्रूंशिखा ह्रैंक. ह्रौं
ने. ह्रः अस्त्रा. गांह गींशि गूंशिखा गैंकव
गौं ने. गः अस्त्रा ॐह ह्रींशिर ॐशिखा ॐ
कव. गायैने. नमः अस्त्रा. क्रांह क्रींशिर क्रं

शिखा कैं कं कौं नेत्र· कः अस्त्रा· इति न्यासं कुर्यात् अपसर्पन्तु ते भूता इत्यादि ततः प्राणायामः ॐ १६ पूरकम् ॐ ६४ कुंभकम् ॐ ३२ रेचकम् अस्य श्री आसनशोधनमंत्रस्य मेरुपृष्ठ ऋषिः सुतलं छंदः कूर्मो देवता आसनशोधने विनियोगः ॐ आधारशक्तये नमः कूर्माय· अनंताय· पद्माय· पृथिव्यै· पृथ्वि त्वया धृता लोका देवि त्वं विष्णुना धृता: त्वं च धारय मां देवि पवित्रं कुरु चासनम् इत्यंजलिं कुर्यात् इत्यासनशुद्धिः अथ गुरुपादप्रक्षालनम् ॐ नौमि स्वात्मप्रकाशप्रशमितविषमन्नेशपाशं महेशं वंदे वाग्देवतां तां कलयति किल या मूलतां वाङ्मनायाः चित्रग्रासप्रबंधादिवचहदुदरं नौमि विद्याधिराजं दत्तप्राग्दीक्षमेकं गुरुपरमपरं ज्ञानदं च प्रपद्ये २ वंदे महेशं विश्वेशं वंदे वाग्देवतां पराम् वंदे लंबोदरं देवं वंदे हं गुरुपादुकाम् २

शि· पू· ९

10

ॐ ह्रीं सः पवित्रकमर्पयामि नमः स्वात्मने शिवस्व
रूपाय समालभनं गंधो नमः अर्घो नमः पुष्पं
नमः ॥ संसारमहाकांतारमहामोहनिवृत्तये
नदिदमष्टांगं चक्षुर्दीपोयं शिव गृह्यताम् का
लाग्निरुद्ररूपेण सर्वाघविनिसूदनम् सर्व
सौभाग्यजननं धूपोयं शिव गृह्यताम् द्वि
जैश्चैकवदनं सौम्यं पंकजं सत्करम् तेजोबिंब
स्य मध्यस्थं वर्तुलं रक्तवाससम् आदित्यमीदृशं
ध्यायेद्भोगमोक्षफलप्रदम् आत्मने शिव
स्वरूपाय धूपदीपसंकल्पात्सिद्धिरस्तु धूपो न
मः दीपो नमः अर्चनावत् महागणपतये ॐ
भवाय देवाय क्षितिमूर्तये रुद्र वासुदेवाय ॐ
ह्रीं सः सूर्याय विनायकाय उमायै उमा
राय आत्मनो भीष्टसिद्ध्यर्थं धूपदीपसंकल्पा
त्सिद्धिरस्तु धूपो नमः दीपो नमः अपसव्येन
नमः पितृभ्यः प्रेतेभ्यो नमो धर्माधिपाय नमो य
माय रुद्राय कांतारपतये नमः अर्चनावत् स

समस्तमातृपितृभ्यो धूपः स्वधादीपः स्वधा
ततस्त्वार्घ्यपात्रं देवशिरसि क्षिपेत् अश्विनोः
प्राणास्तेन ते प्राणं ददामि तेन जीव मित्रावरुण
योः प्राणास्तेन ते प्राणं ददामि तेन जीव बृहस्पतेः
प्राणाः स्ते प्राणं ददामि तेन जीव ॐ आं ह्रीं
क्रों यं रं लं वं शं षं सं हं ळं हंसः सोहं शिवस्य प्रा
णा इह प्राणाः एवं शिवस्य जीव इह स्थितः
एवं शिवस्य सर्वेन्द्रियाणीह स्थितानि एवं
शिवस्य वाङ्मनश्चक्षुर्जिह्वाघ्राणप्राणा
इहागत्य सुखं चिरं तिष्ठन्तु स्वाहा इति जीवा
दानम् ॥ भगवन्पार्थिवेश्वर आगच्छ आ
गच्छ संतिष्ठ २ सन्निधत्स्व २ सन्निहितो
भव २ सन्निरुद्धो भव २ सन्निधेहि २ म
म सर्वोपचारसहितां पूजां गृहाण २ स्वाहा
इत्यावाहनादिमुद्राः प्रदर्शयेत् तत्र देव
न्यासः पूर्ववत् अस्य श्रीपार्थिवेश्वर चिं
तामणि विद्यामंत्रस्य निग्रहानुग्रहकर्ता त्र

ह्माऋषिः श्रीकामधुक् गायत्रीछंदः श्रीब्र
वरदस्वरूपीश्रीपार्थिवेश्वरोदेवता ऊंबीजं
ऊंशक्तिः नमःकीलकं ममाभीष्टसिद्ध्यर्थे
पार्थिवेश्वरपूजनेविनियोगः कर्पूरगौरमि
तिध्यानंस्मृत्वाष्टमुद्रांकुर्यात् गायत्र्योनमः
ॐभूर्भुवःस्वः २ तन्महेशायविद्महे वाग्विशुद्धायधी
यधी० तन्नोनेत्रःप्र० २ तत्पुरुषायवि० महा
देवायधी० तन्नोरुद्रःप्र० २ सर्वेश्वरायवि०
शूलपाणयेधी० तन्नःशिवःप्र० २ वासुदेवा
यवि० नारायणायधी० तन्नोविष्णुःप्र० २
भास्करायवि० सहस्ररश्मयेधी० तन्नःसूर्यःप्र०
२ तत्पुरुषायवि० वक्रतुंडायधी० तन्नोदंती
प्रचोद० २ सुभगायैवि० काममालिन्यैधी०
तन्नोदुर्गाप्र० २ कार्तिकेयायवि० सेनाधिप
तयेधीमहि तन्नःकुमारःप्र० २ अच्युताय
त्वं महागणपतेः भवस्यदेवस्यदितिसूतेः०
वासुदेवस्य०ऊंह्रींसःसूर्यस्य०विनायकस्य०

अमायाः कुमारस्य आत्मनः अभीष्टसिद्ध्यर्थम
र्चामहं करिष्ये ॐ कुहव पुरुषएवेदं ॐवा
द्यौर्ॐवापृथिवीॐवासापर्दनाइमे ॐवं विश्व
मिदंजगद्भवोराजाविश्वामसि विश्वेश्वरमहा
देवराजराजप्रियेश्वर आसनंदिव्यमीशानदा
स्येहंदिव्यमीश्वर ॐ पिनाकधृतेनमः त्वसद्यो
जातमूर्तयेनमः भवस्यदेवस्यदितिमूर्तेः वा
सुदेवस्य सूर्यस्य· विनायकस्य· अमायाः कु
मारस्य महागणपतेः इदमासनंनमः ॥ महा
गणपतये · भवायदेवायदितिमूर्तये · वासुदे
वाय· सूर्याय· विनायकाय अमाये· कुमारा
य· युष्मान्वः पूजयामि ॐपूजय सहस्रशी·
र्युंजतेमनउतयुंजतेधियोविप्राविप्रस्यबृहतो
विपश्चितः विहोत्रादधेवयुनाविदेकइन्मही
देवस्यसवितुः परिष्टुतिः देवश्चनोदेवप्राचो
मेघाम् महागणपतिं भवंदेवंदितिमूर्तिं
वासुदेवं भद्रं विनायकं अमां कुमारं आवा

त्रि·
पू·
१२

हयिष्यामि आयाहि भगवं शंभो पूर्वत्वं गिरिजाप
ते प्रसन्नो भव देवेशान मस्तुभ्यं पहि शंकर लिंगेस्मि
न्भगवं शंभो सदा सन्निहितो भव गृहाणार्चामिमा
देवकृपया भक्तवत्सल पंचवक्त्रं त्रिनयनं चन्द्र
गार्द्ध महेश्वरम् नागयज्ञोपवीतं च व्याघ्रचर्मोत्त
रीयकम् हिमखंड निभं दीप्तं नीलकंठं श्रियान्वि
तम् नमो महेश्वरागच्छ देवदेव जगत्पते प्रसा
दं कुरु मे देव सर्वपाप प्रणाशन आवाहयेन्महा
देवमावो राजेति मंत्रतः पंचाक्षरेणवै धीमानापो
हिष्ठादि पौरुषैः मंत्रैः स्नाप्य महादेवमासनस्थ
हि मंत्रतः आवो राजानमध्वरस्य रुद्रं होतारं स
त्ययजं रोदस्योः अग्निं पुरा तनयित्नु रचित्ताद्धि
रण्यरूपमवसे कृणुध्वम् नमः शिवायेति पं
चाक्षरमंत्रः भगवन्देवदेवेशान नतानुग्रहकारक
कृपया नो महेशान सन्निधानं कुरु प्रभो ॥ आवाह
याम्यहं देवं गणेशं सुरपूजितम् सदेव विघ्नहर्ता
रं सर्वकाम फलप्रदम् ग १ भगवन्कुंडलीकात्तम
तानुग्रहकारक अस्मद्दयानुरोधेन सन्निधानं
कुरु प्रभो एहि सूर्य सहस्रांशो तेजोराशे जगत्प

ने अनुकंपस्व मां भक्त्या गृहाण चीदिवाकर आवा
हयाम्यहं देवीं पार्वतीं वरदां शुभाम् हरस्य दयितां
भार्यां चार्वंगीं भूतिवर्धिनीम् एहि देवि जगन्नाथ
मीना हृदयनंदिनि अनुकंपस्व मां भक्त्या कृपाऊ
हमहेश्वरि आवाहयाम्यहं दुर्गां शंखचापप्रधा
रिताम् त्रिशूलहस्तां वरदां त्रिनेत्रां चारुहासि
नीम् आवाहयाम्यहं देवं कुमारं षण्मुखं प्रभु
म् मयूरासनमारूढं भक्तानामभयप्रदम् एता
देवता आवाहयिष्यामि ॐ आवाहय यवान्वि
कीर्य प्राणायामः ॐकारेण अस्त्रमंत्रेण पा
त्रं लाजाश्च ऊं ऊं मं चैव सर्वौषधिसमन्वितम्
दर्भांकुरं जलं चैव पंचांगपाद्यलक्षणम् एता
वानस्यम । हिरण्यवर्णाः शुचयः पावका यासु
जातः कश्यपो यास्विंद्रः या अग्निं गर्भं दधिरे वि
रूपास्तान आपः शंस्योना भवंतु यासां देवादि
विक्षुर्णंति भक्ष्यं या अंतरिक्षे बहुधा भवंति या
अग्निं । यासां राजा वरुणो याति मध्ये सत्यानृते
अवपश्यं जनानाम् या अग्निं । शिवेन मा च
क्षुषा पश्यता पः शिवया तन्वोपस्पृशत त्वचं मे

त्रि॰ पू॰ १२

13

मधुस्त्रुतः शुचयोयाः पावकास्तानआपः शंस्यो
नाभवंतु महादेवमहेशानमहानंदपरात्पर गृ
हाणपाद्यमद्दत्तंपार्वतीसहितेश्वर भवायदेवा
यक्षितिमूर्तये॰ पशुपतिदेवाय॰ सूर्याय॰ विनायका
य॰ अम्बायै॰ कुमाराय॰ महागणपतये इत्यादिपा
द्यंनमः पाद्यप्रोक्षणनिवार्य अस्यमंत्रेणार्घ्यपात्रं
कुर्यात् आपः क्षीरंकुशाग्राणिघृतंचदधितंडुलाः
यवाःसिद्धार्थकाश्चेतिह्यर्घोष्टांगःप्रकीर्तितः त्रि
पाद्र्ध्वैति॰ आपोहिष्ठामयोभुवस्तानऊर्जेदधा
तन महेरणायचक्षसे योवःशिवतमोरसः त
स्यभाजयतेहनः उशतीरिवमातरः तस्माअरं
गमामवोयस्यक्षयायजिन्वथ आपोजनयथाच
न कपर्दिनेनमः रेअघोरवक्त्रायनमः त्र्यंबके
शासदाधारविपदांप्रविघातक अर्घ्यंगृहाणदे
वेशसंपत्सर्वार्थसाधक भवदेवेत्यादिरुद्रेवोर्घ्यं
नमः वास्तुदेव सूर्य॰ विनायक॰ अम्बे॰ कुमार॰
महागणपते इत्यादिरुद्रेवोर्घ्यंनमः तस्माद्विरा
ड॰ शन्नआपोधन्वन्याः शमनःसंतनूप्याः श
न्नःसमुद्रियाआपः शमुनःसंतुकूप्याः आपो

अस्मान्मा नरः सूदयन्तु घृतेन माहृतघः पुनन्तु विश्वं
हरिप्रं प्रवहन्ति देवी हृदिदाभ्यः शुचिरा पूत एमि
त्रिपुरान्तकदीनार्तिनाशश्रीकण्ठभूतये गृहाणाच
मनं देव पवित्रोदककल्पितम् भवाय देवाय · वा
सुदेवाय · सूर्याय · विनायकाय · अमायै · कु
माराय · आचमनीयं गृहाण नमः ॥ यत्तु रुषे
ण ॥ इदमापः प्रवहत यत्किंचिद्दुरितं मयि य
द्वाहमभिदुद्रोह यद्वा शेप उतानृतम् मुंचन्तु मा
शपथ्यादथो वारुणादुत अथो यमस्य पड्वी
शात्सर्वस्माद्देवकिल्बिषात् यजाग्रच्यत्स्व नः
पापमभिजगाम सर्वस्मान्मा तस्मादेनसः प्रमुं
चन्तु दधिक्राव्णो अकारिषं जिष्णोरश्वस्य वाजि
नः सुरभिन्नो मुखा करत्प्राण आयूंषि तारिष
त् त्रिकालकालकालीशसंहारकरणाच्युत
स्नानं तीर्थाहृतैस्तोयैर्गृहाण परमेश्वर भवाय
देवाय क्षितिमूर्तये · वासुदेवाय · सूर्याय · वि
नायकाय · अमायै · कुमाराय · मन्त्रस्नानीयं
गृहाण नमः पयो दधि घृतं क्षौद्रं लाजाः सि
द्धार्थकास्तिलाः यवव्रीहिकुशाग्रदूर्वाश्च अस्म

श्रि॰ पू॰ १८

17A

फलस्यशर्कराः पंचामृतेन पंचगव्यं कर्पूरौषधयस्त
था एकत्रिंशतिस्नानानि गंधाद्भिः ऊष्णैरपि
उदुत्तमं वरुणपाशमस्मदवाधमम् विमध्यमं
श्रथाय अथावयमादित्यव्रते तवानागसो अदि
तयेस्याम ॥ पयः पृथिव्यां पयओषधीषु पयो
दिव्यंतरिक्षे पयोधाः पयस्वतीः प्रदिशः संतुम
ह्यम् ॥ दधिक्राव्णो अकारिषं जिष्णोरश्वस्य वा
जिनः सुरभिनोमुखाकरत्प्रणआयूंषितारिषत् ॥
घृतवती भुवनानामभिश्रियोर्वी पृथ्वी मधुदुघे सु
पेशसः द्यावापृथिवी वरुणस्य धर्मणा विष्कंभि
ते अजरे भूरिरेतसः ॥ मधुवाता ऋतायते मधुक्ष
रंति सिंधवः माध्वीर्नः संत्वोषधीर्मधुनक्तमुतोष
सः मधुमत्पार्थिवं रजः मधुद्यौरस्तुनः पिता मधु
मान्नोवनस्पतिः मधुमानस्तुसूर्यः माध्वीर्गावोभ
वंतुनः ॥ तदस्यरूपममृतं शचीभिस्तिस्रोदधु
र्देवताः संरराणाः लोमानि शष्पैर्बहुधा नतोक्म
भिस्त्वगस्यमांसमभवन्नलाजाः ॥ रक्षोहणं वा
जिनमाजिघर्मि मित्रं प्रथिष्ठमुपयामि शर्म शिशा
नो अग्निः क्रतुभिः समिद्धः सनोदिवः सरिषः पा

नुनक्रमम् ॥ तिलोसिसोमदेवत्योगोसवेदेवनिर्मि
तः प्रत्नुमद्भिः पितृलोकान्प्राणयाहिनःस्वधा ॥
यवोसियावयास्मद्द्वेषोयावयारातिंपितृषदनंत्वा
लोकमास्तृणामि ॥ धान्यमसिधिनुहिदेवान्धिनु
हियज्ञंधिनुहियज्ञपतिंधिनुहिमांयज्ञन्यम् ॥ देव
स्यत्वासवितुःप्रसवेश्विनोर्बाहुभ्यांपूष्णोहस्ताभ्यां
माददे ॥ कांडात्कांडात्प्ररोहन्तीःपरुषःपरुषस्परि
एवानोदूर्वेप्रतनुसहस्रेणशतेनच ॥ आक्रम्य
वाजिन्पृथिवीमग्निमिच्छरुचात्वम् भूम्यावृत्वायनो
ब्रूहियतःखनेमतंवयम् ॥ प्रसदभस्मनायोनि
मपश्चपृथिवीमग्नेसंसृज्यमातृभिष्ट्वंज्योतिष्मान्पु
नरासदः ॥ याःफलिनीर्याअफलाअपुष्पायाश्च
पुष्पिणीःबृहस्पतिप्रसूतास्तानोमुंचन्त्वंहसः ॥
शर्कराभिरवकामवकाभिःशर्करामुत्सादन जि
ह्वामवक्रंदनतालुंसरस्वतिजिह्वाग्रेण ॥ पयो
दधिघृतंक्षौद्रंशर्करामिश्रीकृत्य ॥ पंचनद्यःसरस्वतीमपि
यंतिसस्रोतसः सरस्वतीतुपंचधासोदेशेऽभवत्सरित् ॥ पंचद्रुहेनाः पंचनाम्नीमूतवानपंच पंचदिशाःप
वदशोनक्रमाःसमानमूर्ध्नीरभिलोकमेकम् गा
मूत्रंगोमयंक्षीरंदधिसर्पिःकुशोदकंमिश्रीकृत्य

त्रि॰
पू॰
१५

15

समुद्रादूर्मिर्मधुमामुदारादुपांशुसममृतत्वमानट्
घृतस्य नाम गुह्यं यदस्ति जिह्वा देवानाममृतस्य नो
भि ॥ ॐ त्र्यंबकं यजामहे सुगंधिं रयिपोषणम् उर्वारु
कमिव बंधनान्मृत्योर्मोक्षीय मामृतात् ॥ या ओष
धयः प्रथमजा देवेभ्यस्त्रियुगं पुरा मनैनु बभ्रूणाम
हं शतं धामानि सप्त च ॥ गंधद्वारां दुराधर्षां नित्य
पुष्टां करीषिणीम् ईश्वरीं सर्वभूतानां तामिहोप
ह्वये श्रियम् ॥ पुष्पवतीः प्रसूमतीः फलिनीरफला
उत अश्वा इव सजित्वरी वीरुधः पारयिष्णवः ॥ भग
वते भवाय देवायेत्यादि वासुदेवाय · सूर्याय · विना
यकाय · उमायै · कुमाराय · एकविंशति स्नानानि
परिकल्पयामि नमः ॐ पुनाप पयसा दध्ना घृतेन
मधुना यवैः शर्करा सर्षप तिलैस्तथा चामीकरेण
वै कर्पूर कुंकुमाभ्यां च लाजा दोटैः सपुष्पकैः
सर्वौषधी ततः पश्चाद्विस्रोः स्नानानि षोडश द
द्यात्षोडश स्नानानि षोडशोर्चनवेक्रमात् वसोः
पवित्रमंत्रेण शतधारोदकेन च वसोः पवित्रम
सि शतधारं वसूना पवित्रमसि सहस्रधारम् अयु
द्मावः प्रजयाः संसृजामि रायस्पोषेण बहुला भव
तीः भगवते भवाय देवायेत्यादि शतधारोदकं नमः

सहस्रधारोदकेनमः ॥ ततः पुरुषसूक्तेन लक्ष्मी
सूक्तेनचषोडशस्नानानिदद्यात् सहस्रशीर्षे
ति १ ॐ हिरण्यवर्णामित्येकोना श्रीभार्गवा श्रीर
लक्ष्मीर्दुर्ग्रश्रेयमानुष्टुभंहिमाग्नेयीचतुर्थी प्रस्ता
रपंक्तिस्त्रिष्टुभोबृहतीच श्रीसूक्ताःपरिषट् हिर
ण्यवर्णां हरिणीं सुवर्णरजतस्रजाम् चंद्रां हिरण्म
यी लक्ष्मीं जातवेदो मम आवह । तां म आवह जात
वेदो लक्ष्मीमनपगामिनीम् यस्यां हिरण्यं विंदे
यंगामश्वंपुरुषानहम् २ अश्वपूर्वांरथमध्यां
हस्तिनादप्रमोदिनीम् श्रियंदेवीमुपह्वये श्रीर्मा
देवीजुषताम् ३ कांसोस्मितांहिरण्यप्राकारामार्द्रां
ज्वलंतींतृप्तांतर्पयंतीम् पद्मेस्थितांपद्मवर्णांता
मिहोपह्वयेश्रियम् ४ चंद्रांप्रभासांयशसाज्वलं
तींश्रियंलोकेदेवजुष्टामुदाराम् तांपद्मनेमिंश
रणंप्रपद्येअलक्ष्मीर्मेनश्यतांत्वांवृणोमि ५ आ
दित्यवर्णेतपसोधिजातोवनस्पतिस्तववृक्षोथबि
ल्वः तस्यफलानितपसानुदंतुमायांतरायाश्चबा
ह्याअलक्ष्मीः ६ उपैतुमांदेवसखःकीर्तिश्चम
णिनासह प्रादुर्भूतोस्मिराष्ट्रेस्मिन्कीर्तिमृद्धिंद
दातुमे ७ क्षुत्पिपासामलांज्येष्ठामलक्ष्मीनाश

याम्यहम् अभूतिमसमृद्धिं च सर्वानिर्णुद मे गृहा
त् ८ गंधद्वारां दुराधर्षां नित्यपुष्टां करीषिणीम्
ईश्वरीं सर्वभूतानां तामिहोपह्वये श्रियम् ९ म
नसः काममाकूतिं वाचः सत्यमशीमहि पशूनां रू
पमन्नस्य मयि श्रीः श्रयतां यशः १० कर्दमेन प्रजा
भूता मयि संभव कर्दम श्रियं वासय मे कुले मातरं
पद्ममालिनीम् ११ आपः स्रवंतु स्निग्धानि चि
त क्लीत वस मे निच देवीं मातरं श्रियं वासय मे कुले १२
आर्द्रां पुष्करिणीं यष्टिं सुवर्णां हेममालिनीम् सूर्यां
हिरण्मयीं लक्ष्मीं जातवेदो ममावह १३ आर्द्रां
पुष्करिणीं यष्टिं सुवर्णां हेममालिनीम् चंद्रां हि
रण्मयीं जातवेदो ममावह १४ तां म आवह जात
वेदो लक्ष्मीमनपगामिनीम् यस्यां हिरण्यं प्रभूतं
गावो दास्यो विंदेयं पुरुषानहम् १५ यः आनंदस
माविष्टा उपाधावन्विभावसु श्रियः सर्वा उपासि
षु चिक्लीत वस मे गृहे १६ कर्दमेन प्रजाः सृष्टाः
संभूतिं गमयामसि श्रद्धा उपगादेषां कामानस
मृज्महे १७ जातवेदः पुनीहि मा रायस्पोषं च १८
धारय अग्निर्मा तस्मादेनसो विश्वान्मुंचत्वंहसः

अस्त्रानमित्रमहोदेवोदेवानग्रेवोचःसुमतिंहोद
स्मेः मीहिस्वस्तिंस्वदातिंदिवोनॄन्द्विषोअंहासि
दुरितातरेमतातरेमतवावसातरेम १९ प्रियंमां
कुरुदेवेषुप्रियंराजसुमांकुरु प्रियंविश्वेषु गोमृ
षुमयिदेहिरुचारुचम् २ भवायदेवाय वासु
देवाय सूर्याय विनायकाय उमायै कुमाराय
षोडशस्नानानिपरिकल्पयामिनमः । पानीयां
तरितैःपयोदधिघृतदोड्डद्रुभिःसोषधैर्व्रीहभिः
कुसुमोदकैःफलजलैःसिद्धार्थलाजोदकैः गंधा
भिःशुभहेमरत्नसलिलैरित्थंसदाचोत्तमैर्दद्यात्पं
चदशाम्बुनासहमहास्नानिशंभोःक्रमात् ॥ ततो
रुद्रमंत्रैर्मूलमंत्रपदशाप्तेनसप्तभिस्त्रिभिर्वा दे
वस्यपंचदशस्नानानिदद्यात् ततोदेवर्षिपि
तृतर्पणंकुर्यात् नमोदेवेभ्यः कंठोपवीती स्वा
हाऋषिभ्यः अपसव्येन स्वधापितृभ्यः सव्येन
आब्रह्मस्तंबपर्यंतंसचराचरंजगत्तृप्यतु ६ ॥
तत्रपात्रस्थंसविष्टरंजलंमूलमंत्रेणसप्तवारम
भिमंत्र्यस्वललाटांतेनीत्वामृतपूर्णंविभाव्यदे
वशिरसिनिक्षिपेत् इतिमंत्रगडुकम् ततआरात्रि

त्रि॰
पू॰
१०

17

का गृह्णंतु भगवद्भक्ता भूता: प्रासादगासगा: पंचभू
ताग्न्यमंत्रास्तेषामनुचराश्चयेतेनएंतुस्वधांवोष
ट् प्रत्यमेहरसाहरस्पृणीडिविश्वत:प्रति यानुपा
नस्सरद्दसोवलंवीरुजवीर्यम् ततोनेत्रस्पर्शनं
भगस्यहृदयंलिंगंलिंगस्यहृदयंभग: तस्मैनेभ
गलिंगायउमारुद्रायवैनम: तोवांवस्तून्युष्म
सिगमध्यैयत्रगावोभूरिशृंगाअयास: अत्राहत
दुरुगायस्यवृष्ण:परमंपदमवभातिभूरि स्वस्व
मंत्रेणचरणोदकंगृह्णीयात् ततोध्यानेनमूलमं
त्रेणमहिम्न:पारस्तवेन रथेअक्षेषुवृषभस्यवा
जेवातेपर्जन्येवरुणस्यशुष्मे इंद्र्यादेवीसुभगा
जजानसेयमागाद्वर्चसासंविदाना ।। याहस्तिनि
द्वीपिनियाहिरण्येगोष्वश्वेषुपुरुषेषुत:। इंद्र्या·
सिंहेव्याघ्रउतयापृदाकौत्विषिरग्नौब्राह्मणेहू
र्यया इंद्र्यादेवी· याराजन्येदुंदुभावायता
याम्मश्वस्यक्रंदेपुरुषस्यमायो इंद्र्यादेवी·
इत्यादि कुंकुमचंदनादिभिर्देवस्यानुलेपनंकुर्या
त् तत:श्वेतवस्त्रेणाच्छादयेत् युवासुवासा:
परिवीतआगात्सउश्रेयान्भवतिजायमान: त

न्धीरास:कवयउन्नयंति स्वाध्योमनसादेवयंत:
कालाग्निरुद्रसर्वज्ञवरदाभयदायक वस्त्रंगृहाण
देवेशदिव्यवस्त्रोपशोभितम् शिवायपंचायत
नदेवताभ्य:कुमारायवस्त्रंगृहाणनम: तत:सुव
र्णमययज्ञोपवीतंदद्यात्भावेहूत्रमयम् तस्मा
द्यज्ञात् यज्ञोपवीतंपरमं सुवर्णतारैरचितंदि
व्ययज्ञोपवीतंकं नीलकंठमयादत्तंगृहाणमद
नुग्रहात् शिवायपंचायतनदेवताभ्य:कुमारा
ययज्ञोपवीतंगृहाणनम: तस्माद्यज्ञात् गं
धद्वारांदुराधर्षांनित्यपुष्टांकरीषिणीम् ईश्वरीं
सर्वभूतानांतामिहोपह्वयेश्रियम् ॥ ॐ शिवा
यनम: यतत्पुरुषवक्त्रायनम: सर्वेश्वरजगद्वं
द्यदिव्यमासनमास्थित गंधंगृहाणदेवेशदिव्य
गंधोपशोभितम् भवायदेवाय वामदेवाय·सूर्या
य·विनायकाय·उमायै·कुमाराय·समाल
भनंगंधोनम:महागणपतयेइत्यादिसमालभ
नंगंधोनम: ३ तस्मादश्वा पुष्पवती:प्रसू
मती:फलिनीरफलाउत अश्वाइवसजित्वरी:
वीरुध:पारयिष्णव: ॐचंद्रशेखरायनम: दं

ईशानमूर्त्तेनमः सदाशिवशिवानंदप्रधानकरु
णेश्वर पुष्पाणिविल्वपत्राणिविचित्राणिगृह्ण
णमे भगवतेभवायदेवायादिति॰ वासुदेवा
य॰ सूर्याय॰ विनायकाय॰ कुमाराय॰ अमा
ये॰ महागणपतयेइत्यादि अर्घ्योनमः पुष्पंनमः
ततोनानाविधैःस्तोत्रैर्देवस्यपूजांकुर्यात् ततः
सप्तावरणपूजा विघ्नेश्वरागणेशाद्यालोके
शामातरोग्रहाः नागास्त्रवस्त्राद्यस्त्राणिसप्ता
वरणमुच्यते ॥ ॐह्रींअनंतायनमः ॐसूंसू
क्ष्मायनमः ॐशिवोत्तमायन॰ ॐन्हूंएकनेत्राय
नमः ॐह्लांएकरुद्राय॰ ॐह्रूंत्रिमूर्तये॰ ॐह्रूं
श्रीकंठाय॰ ॐक्ष्रींशिखंडिनेन॰ इतिविद्येश्व
रः ॐरांरींरूंनंदिनेनमः ॐसांसींसूंस्त्रौंम
हाकालाय॰ ॐह्सौंभृंगिरुद्राय॰ ॐगूंगांग
णपतये॰ ॐव्रौंवृषभाय॰ ॐह्लांकुंकुमारा
य॰ ॐह्रींसःअंबिकायै॰ ॐह्सूंचंडीश्वराय॰
इतिगणेशाः ॐन्हूंइंद्रायवज्रहस्तायनमः

ॐ ह्रंअग्नये शक्तिहस्तायन· ॐ ह्रूं यमाय दंडह
स्ताय॰ ॐ द्रूं निरृतये खड्गहस्ताय· ॐ ब्रूं वरु
णाय पाशहस्ताय· ॐ यूं वायवे ध्वजहस्ताय॰
ॐ कुं कुबेराय गदाहस्ताय· ॐ ह्रूं ईशानाय त्रि
शूलहस्ताय ॐ आं ब्रह्मणे पद्महस्ताय· ॐ
ह्लीं अनंताय हलहस्तायनमः इतिलोकेशाः
ॐ ज्रूं जयायैनमः ॐ व्रूं विजयायै· ॐ रं सुभ
गायै· ॐ दुं दुर्भगायै· ॐ ज्रूं जयंत्यै· इतिमात
रः ॐ ह्रां ह्रीं सः सूर्यायनमः ॐ म्रूं चंद्रमसे
नमः ॐ ह्रूं अंगारकाय· ॐ ह्लूं बुधाय· ॐ
ह्रूं जीवाय· ॐ ह्रीं भार्गवाय· ॐ ह्रूं शनैश्च
राय· ॐ हूं राहवे· ॐ ह्रीं केतवेनमः इ
तिग्रहाः अनंतनागराजायनमः वासुकिना
गराजाय· तक्षकना· पद्मना· महापद्मना·
कार्कोटना· शंखपालना· कुलिकनागराजा
यनमः इतिनागराजाः ॐ वज्रायफट्नमः
ॐ शक्तयेफ· ॐ खड्गायफ· ॐ पाशायफ· ॐ

शि॰ पू॰ ५५

ध्वजायफ॰ ॐगदायैफ॰ ॐत्रिशूलायफ॰ इत्यस्त्रा
णि इतिसमावरणपूजा महागणपतयेइत्यादि
अर्घोनमः पुष्पंनमः यत्पुरुषंव्यद॰ धूरसि
धूर्वधूर्वंतं योस्मान्धूर्वतितन्धूर्वय वयंधूर्वाम
स्तंचधूर्व २ शिवायनमः महादेवमृडानीश
जगदीशनिरंजन धूपंगृहाणदेवेशसाज्यंगु
ग्गुलुकल्पितम् शिवायधूपंगृहाणनमः मा
हणोसिते॰ तेजोसिशुक्रमसिज्योतिरसिधामा
सि प्रियंदेवानामनाधृष्टंदेवयजनंदेवताभ्यस्त्वा
देवताभ्योगृह्णामि २ पशुपतयेनमः हिर
ण्यगर्भोसेनान्येईशादिशांपतेशिव दीपंगृ
हाणकर्पूरकपिलाज्यत्रिवर्तिकम् भवायदे
वाय॰ वासुदेवाय॰ सूर्याय॰ विनायकाय॰
उमायै॰ कुमाराय॰ महागणपतयेइत्यादि
रत्नदीपंपरिकल्पयामिनमः सावित्राणिसा
वित्रस्यदेवस्यत्वासवितुःप्रसवेश्विनोर्बाहुभ्यांपू
ष्णोहस्ताभ्यामाददे ४ गौरीपतयेनमः मयू

रमुष्ठैर्देवशम्भुभृच्चामरकैर्युतं धनं छत्रं वीजनं
च शुल्कारण परमेश्वर चामरं गृहाण नमः जय
सर्वजनाधीश जय गौरीपते शिव जय रुद्र महा
देव जयेश्वर नमोस्तु ते जय देव महादेव जय गंगा
धरेश्वर जय दग्धपुराध्यक्ष जय कालांतकारक
जय कामविरामेश जय भक्तानुकंपक जय त्रैलो
क्यसंहर्त्रे जय निर्गुणमण्डन जयानंतगुणार
भ जयाघोर महेश्वर जय चंद्रकलाकांत जय ना
गेंद्रभूषण जय पुंगवसत्केतो जय रुद्र महेश्व
र जयांधकरिपो शंभो जय ब्रह्मादिकारण ज
य पंचकलातीत जय शूलकपालभृत् जयापं
दें इंद्रचंद्राद्य जय नंद्यादिवंदित जयानेकगण
पूरेश जय स्वामिन्महेश्वर जय विश्वाद्य विश्व
पू जय विश्वैककारण जय विश्वसृजां मध्ये ज
य विश्वस्य सद्गुरो। जय निरामय जय सुधा
मय जय धृतामृतदीधिते जय हृतांतक जय पु
रांतक जय कृतांधकसंहृते जय परापर जय दया
पर जय ननार्पितसज्जने जय जितस्मर जय महेश्व

त्रि॰
पू॰
२०

रजयजयत्रिजगत्पते ॐ व्याप्तचराचरभावविशेषं
चिन्मयमेकमनंतमनादिम् भैरवनाथमनाथ
शरण्यं तन्मयचित्ततया हृदि वंदे १ तन्मयमे
तदशेषमिदानीं भाति मम त्वदनुग्रहशक्त्या त्वं च
महेश सदैव ममात्मा स्वात्ममयं मम तेन समस्त
म् २ स्वात्मनि विश्वगते त्वयि नाथे तेन न संसृति
भीतिकथास्ति सत्स्वपि दुर्धरदुःखविमोहत्रास
विधायिषु कर्मगणेषु ३ अंतकमां प्रति मा दृ
शमेनां क्रोधकरालतमां विनिधेहि शंकरसेव
नचिंतनधीरो भीषणभैरवशक्तिमयोस्मि ४
इत्युपोढभवन्मयसंविद्दीधितिदारितभूरि
तमिस्रः मृत्युयमांतककर्मपिशाचैर्नाथ नमो
स्तु न जातु बिभेमि ५ प्रोदितसत्यविबोधमरी
चिप्रोक्षितविश्वपदार्थसतत्त्वः भावपरामृत
निर्भरपूर्णे त्वय्यहमात्मनि निर्वृतिमेमि ६ मा
नसगोचरमेति यदैव क्लेशदशातनुतापविधा
त्री नाथ तदैव मम त्वदभेदस्तोत्रपरामृतवृ
ष्टिरुदेति ७ शंकरसत्यमिदं व्रतदानस्नान

तपोभवतापविदारि तावकश्चारुपरामृतचिंता
स्पंदति चेतसि निर्वृतिधाराम् ८ नृत्यति गायति
यति हृष्यति गाढं संविदियं मम भैरवनाथ त्वां
प्रियमाप्य सुदर्शनमेकं दुर्लभमन्यजनैः समय
यतम् ९ वहरसपोषेकस्सदशम्यामभिनव
गुप्तः स्तवमिमकरोत्यम् येन विभुर्भवमरुसंता
पंशमयति जनस्य दयालुः १० इति श्री
भैरवस्तोत्रं समाप्तम् ॥ शिवायचामरं छत्रं वी
जनं गृहाण नमः तच्चक्षुर्देवहितं पुरस्ताच्छु
क्रमुच्चरत् पश्येम शरदः शतं जीवेम शरदः श
तम् ११ गिरीशाय नमः यस्य स्मरणमात्रेण वि
श्वं दर्पणविंबवत् तस्मै ते परमेशाय मऊंरकस्य
याम्यहम् शिवाया दर्शं गृहाण नमः एता
भ्यो देवताभ्यो धूपो नमः दीपो नमः क्षेमप्र
दायकं सर्वं तेजस्सारस्वतप्रदम् गृहाण क्षेम
वस्त्रं त्वं महेश करुणानिधे वासो नमः आनः
प्रजां जनयतु प्रजापतिर्धाता ददातु सुमनस्य
मानः संवत्सरस्त्वृतुभिश्चाक्लृप्यमानो मयि

त्रि०
पू०
२१

21

पुष्टिंपुष्टिपतिर्ददातु २ पुष्टिकरायनमः क्षीरा
ज्यमधुसंमिश्रं शुभ्रंदध्यासमन्वितं षड्रसैश्च
समायुक्तंगृहाणचनिवेदितम् शिवायचरुं
गृहाणनमः नाभ्याआसीद॰ पुष्पवतीः प्र
सुमतीः फलिनीरफलाउत अश्वाइवसजित्व
रीर्वीरुधः पारयिष्णवः हरविश्वाखिलाधार
निराधारनिराश्रय पुष्पांजलिमिमां शंभोगृह्य
णवरदोभव शिवायपुष्पांजलिंगृहाणनमः
राजराजादिदेवेश निराकारनिरास्पद फलंगृ
हाणमद्दत्तंनारिकेलादिकंपरम् शिवायफलं
गृहाणनमः शाश्वतात्मन्सदानंदमदनांत
कधूर्जटे गृहाणस्वगतांबूलदलंचूर्णादिकादि
रम् एलालवंगकक्कोलपूर्णंदेवमहेश्वर शि
वायतांबूलंगृहाणनमः सप्तास्यान्परि
यानिकानिचपापानिब्रह्महत्यादिकानिच गृ
हाणशमयादत्तंनशांत्यर्थप्रदक्षिणम् नमोस्तु
सर्वयोगिभ्यःसिद्धेभ्यश्चनमोनमः मूर्तामूर्तेश्वर
ग्राहिन्नमःशक्तिगणायतेइत्यर्धप्रदक्षिणम् ॥

उभाभ्यांजानुभ्यां पाणिभ्यां सिरसाचोरसाचनम
स्कारंकरोमिनमः अन्नंनमः २ आज्यं २ अ
द्यदिने यथासंकल्पात्सिद्धिरस्तु अन्नहीनंक्रि
याहीनंविधिहीनंचयज्ञनम् ईश्वरानुग्रहा
त्सर्वंतदच्छिद्रमिस्तात्तुमे अस्त्रमंत्रेण शि
वायायोपूर्णंनमः अस्त्रमंत्रेणशिवायद
क्षिणायैतिलहिरण्यरजतनिष्क्रयंणंददानि
एतादेवताःसदक्षिणान्नेनप्रीयंतांप्रीताःसंतु
ततोमंत्रकलशजलेनसपुष्पेणसव्यापसव्ये
ननिरोधार्घ्यंदद्यात् भैरवन्सन्निधत्स्व ततो
मूलेनजपमष्टोत्तरशतंकुर्यात् ततोयेस्यदे
वादिनित्यकर्म अमृतमलुमहागणपत
ये भवायदेवायेत्यादिभ्यः षड्रसैस्त्वसमायुक्तं
गृहाणान्नेनिवेदितम् ठःठः द्रव्यस्वरूपिणे
अमृतंगृहाणनमः ॐनमोनैवेद्यंनिवेदया
मिनमः ततस्तदाचन्नेक्षेत्रपालानं ततआ
काशगामिनीभ्योबलिंदद्यात् ततईसानेचं
डीश्वरस्नेनैवेद्यंदद्यात् गणरावणाचंडीपू

शि·पू· २२

नंदिभृंगिरिटादयः महादेवप्रसादान्नंसर्वेगृह्णं
तु पूजाकराः ध्वनिध्वनिचंडीश्वरायनैवेद्यंनिवेदया
मिनमः इतीशानेदद्यात् इमंनैवेद्यंवर्जयेत्
यत् अप्यपूर्वंनैवेद्यंतत्स्वयंभुंजीत यदुक्तं अनर्हंमम
नवेद्यं फलमूलजलंतथा शालिग्रामशिलासंगात्स
र्वंयातिपवित्रताम् यन्नैवेद्यंपूर्वंतत्स्वयंभुंजीत य
दुक्तंतन्त्रराजे देवदेवस्यनैवेद्यंचोच्छायणशतादिकं
योभक्षतिविनीतात्मा सयातिपरमांगतिम् ततः पा
र्थिवानामुपरिकिंचिदन्नादिकंक्षिपेत् येभूताःप्रच
रंतिदिवारात्रौवलिमिच्छंतिविडरस्यप्रेष्टाः तेभ्यो
वलिंवलकामोहरामिमयिपुष्टिंपुष्टिपतिर्ददातु इ
तिमन्त्रेण क्षेत्रेशान्संतर्प्य पुष्पांजलिंसंपादयेत् ॐभू
र्भुवःस्वः इ तन्महेशायविद्महे व्योमदेहायधीमहि तन्नो
रुद्रः प्र० इ तत्पुरुषायविद्महे महादेवायधीमहि तन्नोरुद्रः इ
नेत्रःप्र० इ तत्पुरुषायवि० शूलपाणयेधी० तन्नःशिवःप्र० इ वा
सर्वेश्वरायवि० शूलपाणयेधी० तन्नःशिवःप्र० इ भास्क
सुदेवायवि० नारायणायधी० तन्नोविष्णुःप्र० इ भास्क
रायवि० सहस्ररश्मयेधी० तन्नःसूर्यःप्र० इ तत्पुरु
षायवि० वक्रतुंडायधी० तन्नोदंतीःप्र० इ सुभगायैवि०
कामामालिन्यैधी० तन्नोदुर्गाप्र० इ कार्तिकेयायवि०

सेनाधिपतयेधी॰ नन्नः कुमारः प्र॰ ३ अर्चनावत् भ
वस्यदेवस्यदितिमूर्तेः वासुदेवस्य सूर्यस्य॰ विनाय
कस्य। अमायाः कुमारस्य॰ महागणपतेरित्यादीनाम
च्छिद्रं संपूर्णमस्तु एवमस्तु एताभ्योदेवताभ्यो यवोदकं
नमः उदकतर्पणंनमः ॰ ॐ महादेवायनमः सू
दाहरणं संघट्ट प्रतिष्ठाह्वानमेवच स्नपनं पूजनं चैव
क्षमस्वेति विसर्जनम् मंदिरं गच्छ देवेश पुनराया
हिपूंकर जपंनिवेद्यसंतर्प्य विज्ञाप्य स्तुतिपूर्वकम् दे
वःसन्निहितोयावत्तावत्त्वंसन्निधौभव सेनाधिपतय
त्किंचित्कृतमज्ञानतोमया त्वत्प्रसादेन चंडीश तत्स
र्वंपरिपूर्णय आपन्नोस्मि शरण्योस्मि सर्वावस्था
स्मि सर्वदा भगवंस्त्वां प्रपन्नोस्मि रक्ष मां शरणागत
म् मत्समोनास्ति पापात्मा त्वत्समोनास्ति पापहा इ
तिमत्वा जगन्नाथ यथेच्छसि तथा कुरु अन्ये श्लोकाः
अद्य मे सफलं जन्म अद्य मे सफलं तपः अद्य मे स
फलं ज्ञानं शंभो त्वत्पाददर्शनात् कृतार्थोहं कृतार्थो
हं कृतार्थोहं महेश्वर अद्य त्वत्पादपद्मस्य दर्शना
द्भक्तवत्सल ॥ शिवः शंभुः शिवः शंभुः शंभुः शंभुः शि
वः शिवः इत्युच्चारतो नित्यं दिनान्यायान्तु यान्तु मे ॥

शिवेभक्तिःशिवेभक्तिःशिवेभक्तिर्भवेभवे सदाभूया
त्सदाभूयात्सदाभूयात्सुनिश्चला आजन्ममरणंय
त्रमहादेवोनदैवतं माभूत्तत्रकुलेजन्म जातोवाड्शिवि
प्रचताम् वयंधन्यावयंधन्यावयंधन्याजगत्यते आ
दिदेवोमहादेवोयदस्मत्कुलदैवतम् शिवेतिपरमेश
तिशंकरेतिभवेतिच पार्वतीप्राणनाथेतिवदजि
ह्वे निरंतरम् हरशंभोमहादेवविश्वेशामरवल्लभ
शिवशंकरसर्वात्मन्नीलकंठनमोस्तुते आजन्मा
र्जितपापेनयांकांचिद्दुष्टभावनाम् भूयोपिकृतवा
नस्मितांमेनाशयशंकर यद्बाल्येयच्चकोमारेयौव
नेयत्कृतंमया पापंतद्विलयंयातुत्वत्प्रसादान्महे
श्वर यत्किंचिद्विधिनाहीनंकृतंशुद्धधियामया
त्तत्सर्वंभोत्वयानाथ सर्वंचपरमेश्वर यद्बाल्येयच्च
कोमारयौवनेयत्कृतंमया वयःपरिणतौयच्चयच्च
जन्मांतरेष्वपि तन्नारायणगोविंदहमस्वगरुडध्व
ज • पद्मासनःपद्मकरःपद्मगर्भसमद्युतिः स
प्ताश्वःपद्महस्तश्चद्विभुजापातुनोरविः • सर्गारं
भेप्रजातायबीजरूपेणतिष्ठते धात्राकृतप्रणामा
यगणाधिपतयेनमः शब्दब्रह्ममयिस्वच्छेदेवित्रि
पुरसुंदरि यथाशक्तिजपंपूजांगृहाणपरमेश्वरि
षडक्षपार्वतीमातःत्वेदितासिशिवाधरे भजेः

यच्छ्रिर्वरा दत्वा महीयाहि स्वकं पदम् ॥ यदक्षरप
दभ्रष्टं मात्राहीनं च यद्भवेत् मया दासेन विज्ञप्तं
क्षम्यतां परमेश्वर आवाहनं नैव जानामि नैव जाना
मि पूजनं विसर्जनं न जानामि क्षम्यतां परमेश्वर
गुह्यातिगुह्यगोप्ता त्वं गृहाणास्मत्कृतं जपम् सि
द्धिर्भवतु मे देव त्वत्प्रसादान्महेश्वर इति तर्पणं कु
र्यात् उदकलशमुपनिधाय स्वस्त्ययनं वाच
यति उत्तिष्ठ ब्रह्मणस्पते देवयन्तस्त्वेमहि उप
प्रयन्तु मरुतः सुदानव इन्द्रः प्राशूर्भवा सचा अ
र्यमा यातु वृषभस्तु विष्मान्धेता वसूनि विदथेन
तन्नूपाः सहस्रादो गोत्रभिद्वज्रबाहुरस्मासु
देवो द्रविणं ददातु ये ते अर्यमन्बहवो देवयानाः
पंथानो राजन्दिव आचरंति तेभिर्नो अद्य पथिभिः
सुगेभिरक्षा च नो अधि च ब्रूहि देव ॥ मंत्रार्थाः
सफलाः संतु पूर्णाः संतु मनोरथाः शत्रूणां
बुद्धिनाशोस्तु मित्राणामुदयोस्तु मे इति श्री
पार्थिवेश्वरपूजाविधिः समाप्ता ॥ ॥
ॐ नमः शिवाय जयत्यखिलखेचरप्रवरमौलिर
त्नप्रभाप्ररोहपरिपीपरीकृतनखांशुपादांबुजः
विशालनयनत्रयीरचितधामधामत्रयीतिरस्कृ
तजगत्त्रयीपरिणतांधकारोहरः १ जयत्यमर

ॐ
शि॰
पू॰
२०
2x
2

दीर्घिकासलिलसेकसंवर्धितप्रचंडनयनानल
ज्वपिततीव्रतापचयः अचिंत्यचरितोज्ज्वलज्ज्वल
दनन्यसाधारणप्रभावविभवाहितत्रिभुवनोप
कारोहरः २ जयत्यचलकन्यकाललितदोर्ल
तालिंगितस्फुरद्गरलकालिमाकलितकांतकंठ
स्थलः तडिद्वलयलिंगितोल्लसदमोघमेघभ्र
मभ्रमतगुहबर्हिणोपहृतचन्द्रलक्ष्मोहरः ३
जयत्यविरलोच्छलद्गरलपन्निहेतिच्छटासटाल
फणाभीषणद्वयणपाप्रमोद्द्रमः उदारकरु
णारसप्रसरसारसिक्ताशयः प्रपन्नविपदर्णवो
त्तरणकर्णधारोहरः ४ जयत्युदधिनिःसरद्गर
निगारलब्धाभयप्रमोदभरनिर्भरत्रिदशदैत्यवृंद
स्तुतः रसातलतलोन्नतज्वलदलंघ्यलिंगोल्लस
न्महामहिममोहितद्रुहिणवासुदेवोहरः ५ ज
यत्यतुलविक्रमोन्मिषदखर्वगर्वज्वरज्वलच्चपल
मन्मथोन्मथनभंगभोगस्पृहः दशास्यभुजमंड
लीतरलितैकपिंगाचलत्रसन्क्षिरिहिताहठग्रथि
तकंठपीठोहरः ६ जयत्यकलितोल्लसन्मदभ
रोद्धुरांधाहरप्रतिक्षिरणसांत्वनप्रथितनिग्र
हानुग्रहः जगत्त्रयभयंकरत्रिपुरघोरदावावली

स्तीलकपत्नीकृतिप्रत्ययवारिवाहोहरः ७
जयत्यघवनाशनिः सुमतिमाधवीमाधवः स
पामृतपयोनिधिर्भवमहार्णवैकप्लवः विपत्तृ
णसमीरणः प्रणयचित्तचिंतामणिः समस्त
भुवनोदयप्रलयवारिवाहोहरः ८ इतिपंडित
भट्टजगद्धरकृतंहराष्टकंसमाप्तम् ॥ यानिः
शेषोषधीनांजनिरजनिशुनर्नक्वचिल्लोपसंपत्सं
पर्कोयत्रयत्रस्थितिरुपरिपरिभ्रंशभाजांजनानाम्
एषाशेषाहिपीठव्यवसितवसतिःसंपदांभूतधा
त्रीपात्रीऊर्ध्वंत्यजत्वंजननमनघमघप्रक्रमणेन
मणे १ संसारेस्मिन्नसारेपरमिहकुशलंकर्मधर्मः
प्रधानंधर्मःप्राग्मप्रदोपिप्रभवतिसुधियांश्रद्धयं
सिद्धिहेतुः श्रद्धोगद्धस्पृहाणांनभवतिभक्तिना
यद्विनापद्विनाशहेतोकाप्यायकंतज्जलमपि
भगवन्विभ्रमेणेनमणे २ यस्तत्काजीवयंतंज
गदगदमदःसंततंसंतमंतर्जंतूनांशीतभीतिप्र
कटितविपदामक्षिनस्वस्तिहेतुः गीर्वाणानांह
विर्भिस्तृपयतिविपदंयज्वनामप्पनल्पैःसंकल्पैः
कल्पितैर्यःसभवतिविभवःपावकस्तेनमणे ३
अंतःसंतिष्टमानःस्थगयतिजगतांपंचतांपंचधा

श्रि॰
पू॰
२५

यः संधार्येस्थायिभावं प्रसरति सततं यत्र तेजो
खि चक्रम् यत्र स्थैर्यं बिभर्ति त्रिभुवनभवनं वि
श्वदाधारभूतां भूतानां भूतिमेष त्रयति विभुतां
मारुतस्तेनमस्ते ४ यत्र ब्रह्मांडपिंडः प्रसरति स
ला + ह्लाद्भुतुंगीपिंडगीस्थैर्यक्राकारिवारिप्रथयति
तदीपस्तो यवंथे भुयस्य सोपि स्मारेण भर्त्तु प्रभ
वति पवनो यस्य नोदेशलेशं धाम्नामाधारभूतं भ
वभवति वस्तुस्तत्त्वभल्लेनमस्ते ५ यानुस्वात्तु
र्यभाजोजनजननविधौ यामुपेत्यप्रस्तुवर्णः सा
कंनाकस्थितानामजनिषत हतप्रीतयः स्फीति
भाजः तासामासोभ्रूतीनां जनयति नियतं क
र्मभिः शर्मकृद्भिः साफल्यं यः सयज्वा वसुरधृत
विपत्संगमल्लेनमस्ते ६ प्रेंखद्भिर्यन्मयूखै
र्विंदधति धवलैर्निर्झराः प्राणयात्रां प्रोद्दाम
नेदधाम प्रथयति वकुलेपारणं यः पितृणाम्
ऊर्वंन्नुर्व्यंतरिक्षं प्रशमिततिमिरं यः समस्तौ ष
धीनां पीनां पुस्त्वातिभाति तनुरतनुरसो चंद्र
मास्तेनमस्ते ७ प्रातः प्राभंजनेस्मिन्नपि पि
पिकमिव ध्वांतकांतारनाम्नो ह्लाद्कालोकाप
र्णाय प्रमुदितमुदितं यं समर्चंति संतः सा
यं ध्यायंति संध्याविधिमधिसुधियो गाधिना

र्धिंसमाधिंसाधिष्ठाधिष्ठितायंत्वमिहसमिहि
रःसज्जभल्लेनुमस्ते ८ दिग्गेहप्राकारकालैर
कलितविभवयन्महद्बीजभूतंभूतग्रामस्य
यस्यत्रिभुवनविषयंवस्तुजातंविवर्तः यस्मि
न्हेम्नीवनानाभरणपरिकरोलीयतेविश्वमंते
तस्मिन्नेष्वप्रभिन्नंभवभवसिपरब्रह्मतस्मैनम
स्ते ९ इत्थंमन्दहृत्कयल्लेशशायरशिखरस्फार
सारस्वतौघप्रोन्मीलदब्जाश्रुक्तिस्खलदमल
मिलन्मौक्तिकव्यक्तिभाजः तीव्रापन्नापतामप
न्सहृदयहृदयक्रांतिभ्रांतिप्रगल्भादभीग्र
स्पर्धिश्रुद्धिग्रथितदृढगुणाःकर्णपूरीभवन्तु २
१० इतिश्रीस्तुतिकुसुमांजलौकर्णपूरस्तोत्रम्

ॐनमःशिवाय ॐश्रीदेव्युवाच ॐकेनोपाये
नदेवेशसर्वदानंप्रसीदति वांछितांसिद्धि
माप्नोतिनरोवैतत्प्रसादतः तन्मेकथयदे
वेशयदिमेविद्यतेदया श्रीशंकरउवाच
शृणुपार्वतिवक्ष्यामिमेचित्तंहितकाम्यया
महास्तोत्रंमहापुण्यंममवक्त्राद्विनिर्गतं
सहस्रनामस्तोत्रंमेब्रह्मादीनांचदुर्लभं वि
नाप्रजांविनाध्यानंविनाचारंविनाजपं ल
भतेयेनकल्याणंतन्मेनिगदतः शृणु गो
पनीयंप्रयत्नेनप्रकाश्यंकदाचन यदि
मेमहतीप्रीतिस्तवस्नेहोस्तिमांप्रति ॥
अस्यश्रीपरमशिवभट्टारकसहस्रनामस्तो
त्रमंत्रस्य श्रीदक्षिणामूर्तिर्ऋषिः अनुष्टु
प्छंदः श्रीपरमशिवभट्टारकोदेवता
परमशिवप्रीतयेपाठेविनियोगः ॥
ॐसदाशिवःशिवःशांतःशुचिःसर्वःप्राश्री

धरः कंकाधारीकपालीचकांतःकामेश्वरःकै
लिः कपालमालीकंकालीकालीहृदयवल्ल
भः कलानिधिःकलाधारीकृत्तिवासःकुलेश्व
रः कैलासवासीकाशीशःकलध्वंसीकपाल
भृत् कुलीनःकुशलःकालःकाशिनाथःक
टोत्कटः केतुमालीक्रूरकर्त्ताकलिः कांचन
सप्रभः कनकःकेदारःस्कंदःकपर्दीकालम
र्दिनः कःप्रकाशःकुलपद्मकुसमसापि
गलः कालयोगीचकालरुःकालीशःकाम
नाशनः कुलहारीकुलःकर्त्ताकृतनेत्रोकुल
ध्वजिनः कपिलःकपिशःखड्गीखलःखट्वा
गधारकः खलीखलप्रियःखेलःखचरःख
गमःखगः खंडपरशुगिरिशोगोध्वनिर्गु
णवर्जितः गुणातीतोगणनिर्गेगाधरोगीति
गुणाश्रयः गुह्योगौरीपतिर्गोमागिरीशो
गणध्वजिनः गीतिप्रियोगुणाधारोगिरि

जार्चोगभूषणः गंभीरोगहनोगर्गोगंधर्वग
णप्रजितः गंभीरघोषोगंभीरोगंभीरबल
वाहनः गंभीरोगहनोगर्गोगंधर्वगणप्रजि
तः गणेशोगोधरोयामोगोचमेवसनोगुहः
गुहाशयोगुहाधारोगांधारस्त्रगुणाधिकः
खेचरोघोरवदनोघोषोघोषगुणप्रियः
घनाघनोघनाघोरोघंटाकर्णोघनध्वनिः
घर्मांशुघोरदशनोघोरोघोरगणेश्वरः ङ
कारवर्णरूपश्रुङकारार्धधारकः चंडच
ण्डेश्वरश्चक्रश्चंडचंडप्रियेश्वरः चंडांशुश्च
ण्डेशश्चंडिकामरिश्वराचरः छत्रीछत्रक
रछायीछत्रसिंधुनिवासकृत छिन्नपूर
छिन्नशाखोछत्रकारोयछलस्प्रियः छत्रका
याछन्नावासः छत्रीच छत्रसंश्रयः जगन्मा
योजितक्रोधोजितकामाजितेन्द्रियः जी
वनोजीविनोदृत्वाजगत्कर्त्ताजगत्प्रभुः जे

छोजितोजगद्योनिर्जगज्ञाताजनार्दनः जंतुत्रयी
जगद्भर्ताजगद्रूपोजगद्धरः जटिलोजातवेदा
श्चजयीजयविवर्धनः ज्योतिषोनयनज्योति
र्जकुर्जकुस्तनापतिः जीवोजीमूतहस्तावजी
वोजीमूतवाहनः जीर्णोजराधरोजंताजल
नारिजलेशयः जगदानंददायीचजनपश्च
जापरायणः जैवाग्निकोजगत्स्थोजननाश्र
हरोजनः जंभभेदीजनाध्यक्षोजगतांहृदि
संस्थितः जलोद्भवोजाऊवीर्यजगत्कोला
जगत्पतिः झिंटीशोझंझरोझंकाझझाप
वनत्रपधृक् ञाकारीचझकारीचझपोक
झेलनोझषः ञंकारकारीझकारीझक्कुली
झरपवच ङकारीचङकारीचटकारीतं
कभूमिजः टकाधारीचठंकारीठकारीठ
कभूषणः ठकारस्तुहुनित्ययोठिठिमारा
वनोपितः डाक्कोरोडमरुकरोडकारोडोष

नेभुरः ठकारवर्णविषयो णकारा ह्रदरम्भूषितः
त्रिजटस्त्रिदशस्तार्णस्त्रिसहस्त्रिदशेश्वरः त्रि
नेत्रस्त्रिदशाध्यक्षेतनस्तानस्तवस्तरुः त्रिवे
द्गानस्तानीयस्तुयीधर्मस्तुषारभृत् तुहिना
द्रिसुतानाथस्तुषाराद्रिरसुंदरः तुषारधाम
तेस्वांगस्तुषारकरसुंदरः तुषारसमतेला
स्तुषारकरमस्तकः तत्त्वमीव हृष्टभः सर्व
तत्त्वसीस मभूषणः नारनाशः शिवस्तारः
तारकासुरनाशनः तारापतिस्तमोहंतो न
मोगुणसमुद्भवः तमोगुणनिहंता च तेज
स्वीतेजसांनिधिः तेजोपहारी तेजस्तेजस्तम
तत्कूनातयः नेत्रधारी नेत्रकर्त्री नेत्रसंतवि
वर्धनः त्रिगमांश्रुलपिनस्ताद्दे स्त्रिपुरारिस्त्रि
लोचनः त्रयस्त्रीनामवर्णश्रुतारहारविभू
षणः तालेकस्ततत्सापारीस्तासीसतालक
रस्तवः तेसानतसहस्रपयतत्स्तिस्तवः

शि. स. ३

प्रियः त्रिपुरेशस्त्रयीसारस्त्रिकालज्ञस्तमो
पहः शकारकूटसर्वांगस्वकाराद्वरभूषि
नः देवदेवोदयालुश्चदीनानाथैकपालक
दीनबंधुर्हरिनराड्वदारिद्र्यनाशनः
दनुजारिर्दिवानाथोदेवोदैत्यांतकारकः
देवासुरविनिर्मातादेवासुरपरायणः
देवासुरगुरुर्देवोदेवासुरवरप्रदः देवा
सुरगणाध्यक्षोदेवासुरगणाग्रणीः देवा
सुरविमर्दीचदेवासुरमहेश्वरः दीनोदे
डीपमधारीदेवेशोदीनवत्सलः दशावा
कृद्दीमशिरोदेवसिंहोदिवाकरः दिवा
सादमनोदानोदहृदयत्तविनाशनः दिवं
वरोपवृद्धैत्योद्धपरोद्धरनिक्रमः धुनि
मान्मूर्नेदिःशोभधीरोपीर्धूमकेतनः पत्र
पंचाधराधीशोपरापरसनापतिः पराप
रस्तत्रपस्त्रुध्रुवमंडलमध्यगः ध्रुवाधारो

धराधीशोक्षवधीरगुणाश्रयः धामाधाम
धराधीशोधुंधुमारस्सत्वधृक् धुरंधरोध
मकेतुर्धनाध्यक्षोधुरीणमः धनंजयोध्म
वर्णोधर्मोधर्मभृन्नावरः धवलांभोजम
ध्यस्थोधवलांभोजसंनिभः धार्मिकोधर्म
निलयोधर्मोनिंदाविवर्जितः धृतिर्धैर्यध
रोधृष्टोधनधान्यसमृद्धिदः धाताधीनवि
निर्मोहोध्माहोधीनरूह्मः नीलकंठो
निधानोचनिशाकारीनिशाचरः नत्वाशि
योनन्यान्मोनवनेकोनागकंकणः नागय
ज्ञोपवीतीचनागहारीनगोनतः निरंज
नोनिराकारोनिर्गुणान्नगजापतिः निर्मि
त्रस्योनिर्मित्रवनित्यानीलोनरेश्वरः नंदी
नंदकरोनंदीनंदिकेश्वरसज्जितः नंदी
श्वरस्सुनीतिस्सुनंदनोनंदवर्धनः नित्या
नंदोनिराधारोनिरंजनोनीललोहितः नाभि

नीलपताकीचनासीनादविभूषितः निर्मो
वोनायकोनीलनीलमौलिर्नेत्रोनरः निरं
जोनित्यसंतुष्टोनिर्यातोनिरवग्रहः निशा
पतिकलाधारीनिर्मलोनिरुपद्रवः निराम
योनिरुत्साहोनागकुंडलमंडितः नागके
सरसंतुष्टोनवीनस्तबकाकृतिः नवीनेंदु
कलाधारीनरनारीवरप्रदः नक्षत्रोनील
ग्रीवोनिशाचरगणांतकः नभःस्थसोनभो
बीजंनकाराद्यकरात्मकः नदद्वारीनाद
स्थोनदत्तगलमध्यगः नायकोनागराजा
चनीतिज्ञोनीतिवत्सलः नीरनिर्मलसर्वो
गोनवकूटसमप्रभः नागारिवाहनाधी
शोनागेनानागारिरूपधृक् नभोन्यग्रोधव्र
मस्तुन्यग्रोधोनिर्हेतिर्यतिः नरूपोमित
योनेनानित्यमुक्तोनरेश्वरः नारायणाधि
योनीरोनारायणपरायणः निष्टुतोनिर्गो

योनिर्योनीसांबुजन्दसेहलणः नारायणोनि
रासंबोनहृद्ग्रालविग्रहः पिनाकीपट्टि
शपाणिः प्रमाणंपरमंतपः परमःप्राणद
प्राणः प्रेतचारी स्थिरःस्थाणुः पत्रच्छ्रफःपशुप
तिःपशुपाशनिकृंतनः पल्लवीपाशहस्त
स्सुपशुपाणिःप्रजापतिः प्रस्कंदनःप्रमा
थीचप्रमथेशःप्रियंकरः प्रसन्नस्सुप्रस(
न्नात्मा प्ररोधापापनाशनः प्रकाशःपि(
शुनःपद्मीपद्मयोनिःपयोनिधिः परमेष्ठी
पुरारिस्सुप्रभावश्चपिनाकधृक् पद्मग
र्भःपुरारातिःप्राणिनांपालकःप्रभुः प्रभा
वात्मापतिःप्रातःपुष्कराक्षःप्रमोचकः
प्रत्यक्षःप्रभवःपुण्यःपुण्यदेहकृतालयः
प्रेतधीरःप्रीतकारीप्रेतभूमिकृतालयः
प्रेतराजकृतावासःप्राणेशःप्राणधार
कः प्रहर्षितःपशुपतिःपरिधारीपरःपु

शि॰
स॰
४

5

मात्र पवित्रः पावकः पाचः पैंगलः पिंगमूर्ध
जः पंडितः पद्मनाभश्च प्रेतात्मा प्रीतिमा
न्प्रियः पंचब्रह्मस्वरूपी च पार्वतीप्रीतिवर्ध
नः पुष्पप्रियः पुष्पकरः पौष्यपानपरायणः
पन्नगः पद्मगोधारी पुरंगववाहनः प
ञ्चांनकः पुरारातिः परदेवश्च पालकः
पंचाननप्रसादश्च प्रासादबीजकृत्पट्के
फकारकूटसर्वांगः फाल्गुणः फाल्गुणप्रि
यः फलीराज्ञनसर्वांगः श्वषणः फणिक
कनः फणिप्रीनः फणिरनः फणिहार
विभूषितः फणदाता फणिशाकृः फणिभ
रणभूषितः विद्रूपाक्षो वैणवीज्ञो वामदे
वो वृषध्वजः व्योमकेशो विश्वरूपो विश्वा
त्मो वृषवाहनः विधुवैरूपनेत्रो विधुविज
यो वाडवावसः विश्वकेतुर्विश्वबाहुर्वि
श्वयोनिर्विभाववित् विमोचको वाग्भ

वसुविद्यापारो विशांपतिः वज्ररश्मिर्वाग्
श्रेयो वर्चस्वी बलवान्वशी वामस्थवामनो
वैद्यो विज्ञानास्त्रो विशारदः वागीशो वाक्प
तिश्चैव वाचस्पतिर्विवादकृत ब्रह्मचारी
विवादी च ब्रह्म ब्रह्मविदांपतिः विशालो
वस्तुपर्वा च विश्वनायो वृषाकपिः बीजा
ध्यक्षो बीजगर्भो बीजकर्ता बिलाशयः वि
नायको विश्वकरो बलवान्विक्रमो वशी
वृहत्कारो वृषध्वनिर्वैरघ्नो वायुवाहनः व
शिवशंकरो वीरो विश्ववंद्यो विचक्षणः वर्ध
नो वर्धकर्ता च विश्वधृग्विश्वभावनः विश्व
भृद्विश्वसंहर्ता विश्वपालनतत्परः बलाह
कगणाध्यक्षो बालो वृद्धो हलाहकः वर्ध
नो वर्धमानश्च हृष्टात्मा सुरविमर्दनः विद्वर्वि
सर्गविवर्तो विषज्ञोगो विरूर्वणः विक्रान्तो
विनयो व्योमगो वज्री वज्रचरो वषट् ब्रह्मर

श्री॰
स॰
६

6

ऽविनिर्जेता ब्रह्मगर्भो वरप्रदः ब्रह्मकृद्
लोको ब्रह्मज्ञानी ब्रह्मलोकगतिः वीरोम
हावरेण्यश्च विहारो विश्वसेतुपः विरा
मो विग्रहो व्यग्रो वयो ब्रह्मविदोग्रणीः
ब्रताधियो ब्रताचारी ब्रती ब्रतपरायणः
व्यासो व्यवसनो व्याजो व्याघ्रचर्मसमावृ
तः विमुक्तो विशदो वित्तो ब्रह्मसदी नागनि
र्विधुः भूतेशो भूतचारी च भगहारी भग
देवः भूतनाथो भूतपतिर्भूतेशो भूधरो
भवः भगभाग्भूतसंस्थो भूतवाहनसा
रथिः भस्मशायी भस्मगोप्ता भस्मभूषण
भूषितः भवो भीमो भूपतिश्च भोगी भग
करो भगः भगवान्भवगम्यश्च भोजिसुर्भो
जनो भिषक्च महादेवो महावगी मनोवे
गो महेश्वरः महासीनो महावीर्यो मधुम
धुकरो मद्गुः महातपा महाकायो महा॰

लिंगो महाबलः महात्मको महाघोरो महा
गन्धो महाभानः महागीतो महानृत्यो म
हाकेतुर्महायशाः महाकंठो महायोगो
महारोमा महाजटः योगी योगपतिर्यज्वा
यज्ञहा यज्ञसाधनः यज्ञो यज्ञपतिर्योगी
यज्ञभुग्यज्ञवान्हविः यज्ञभागभुजश्चै
वयमो यज्ञसमाहितः रुद्रो रौद्रगणेश
श्च रौद्ररूपानकारकः रक्तनीलोऽम्बरको
गेरक्तभृतो रक्तकंठहः लोकयो लोकगती
लिंगो लोकलक्षणशरीरधृक् लोकनाथो
लोहितालोकलीवरशरीरभृत् लोक
कर्ता लोकहर्ता लिंगो लिंगाग्रगो लयः वि
धानेशो वामदेवो वित्तो वित्तानवर्धनः
बालरूपधरो वेधो बालस्कंदप्रसेविनः
शंभुः पतीशानश्रीवशंकरश्च पिनाकीशा
तः सलशक्तिनिकंठश्च सुदृः पिंगलप

शि. स. १

7

पोष्ठित

वव शुद्धात्मा शोभनाशांऽः शांत्वधारी वशान
भृत् शत्रुजिच्छनमन्युश्च शान्तयाजी शशीध
रः श्मशानी शृंगशिप्यः शैलादिः शालवाऽः शतान
नः षट्‌ः षडाननः षंडः षढ्‌ः षण्मुखद्रुपप्ट
क सिद्धात्मा सिद्धभूतार्थः सहस्राहः सह
स्रपान् सभांगः सत्रस्थागुः सर्वबधवि
मोचकः सर्पारी शनिवारी चुसर्पचारी स
नातनः सर्वाश्रयः सर्वहंतो सर्वांगः सर्वतो
मुखः सकलः सवितानन्त सर्वहस्तामगः
समः सर्वेश्वरः सर्वकर्त्ता सर्वगः सर्वभा
वनः सर्वः सर्वार्थनत्रतः सर्वनत्रार्थपार
गः सर्वप्रियंकरः सूक्ष्मः सर्वशाणिहित
रतः सर्वयोगप्रियो देवः सत्यमत्याविव
र्जितः हारोहरिहर्योहतांहेमोहेमकरो
हरः हरीशोऽनन्तभक्तहस्तोहर्यदोहिम
दीधितिः हिरण्यगर्भोहस्तावहिमवान्१

हरिसंश्रयः हर्योहिहिरण्यबाऊश्चफीकारोवी
जमध्यगः क्षेत्रपालः देवनायः स्पानाञः
पटेस्मरः दीर्घयानेकरः दानः हीण द्विप्रिय
वत्सलः अद्रीश्वपालयोदीनोऽंशजश्चाश्रनि
धिस्तजः अधेर्म्योलोनंनकश्चअपरश्चाव्ययो
परः अहिर्बुध्न्योअजैकपाद्सिनाख्योन्नितो
नलः अश्ववंशीबीमेधाध्योअगल्पाहंश्रुभा
विधिः आदिदेवआत्मरूपीआयाकारश
गेरधृत आकाशनितयश्चैवआपणापाश
विदारणः इनिसहासमुराणतइंद्रियःस
वेदहिनां इडकर्मकरश्चैववेदहतंडवि
भूषिनः ईशानईश्वरश्चैवईशईशानस्तथा
परः उपश्चोमापतिश्चापिउत्संगउरगो
पिव उमाकांतउत्रमश्चउपानाउत्रमोत्र
मः ऊर्ध्वरेतऊर्ध्वशायीऊर्ध्वलिंगश्चऊर्ध्वगः
ऋतकष्टनराजश्चऋकुमहस्तमिनेदः

णः ॠदस्तुस्फलवारीचएकारादःपातुहृ
षितः ऐंकारबीजरूपस्तु ऐंकारबीजभूषि
तः ओंकारबीजरूपस्तु ओंकारजपतत्परः
ओंकारध्वनिरूपस्तु ओंकारादरभूषितः
ओंश्रोत्रोंकाररूपस्तु ओंकारवर्णरूपधृक्
सर्ववर्णस्वरूपस्तु तत्तत्कादरभूषितः
इदं स्तोत्रं पठेद्यस्तु सत्यं हरभक्तिमान्नरः प्रा
तःकाले शुचिर्भूत्वा पूजाकाले विशेषितः
दिवा वा यदि वा रात्रौ संध्ययोरुभयोरपि
पठेद्यः श्रद्धया युक्तो मम तुल्यो न संशयः
ऋक्सां चलदेशं प्राप्य यः पठेन्मम संनिधौ
पुत्रार्थी लभते पुत्रं धनार्थी लभते धनं श्रमा
ध्येसापयेत्सर्वं मोक्षार्थी मुक्तिमाप्नुयात्
सर्वेषु तेषु तीर्थेषु यत्फलं समुपासिते
तत्फलं लभते मर्त्यो नात्र कार्या विचारणा
यत्र यत्र पठेच्चत्राभयमाशु विनाशयेत

ग्रन्थं तु रोगयुक्तोपि पठेद्भक्तिपरायणः त्रिः
कृत्वा च महेशानि सद्यो रोगात्प्रमुच्यते मो
हनस्तंभनं वापि मारणोच्चाटनादिकं स
भवेनात्र संदेहो लवणस्यास्य कीर्तनात् म
हापातकिनो ये च ये चान्ये पापयोनयः प
ठित्वा स्तवराजेन्द्रं यान्ति ब्रह्मसनातनं यः
पठेत्कृपया ह्यापि स्तोत्रमेतन्महेश्वरि सम्
लौपि च वाग्मी स्याद्दीर्घमायुर्लभेद्ध्रुवं वंध्या
वा काकवंध्या वा दुर्भगा मृतवत्सका धन
धान्यविहीना वा रोगशोकाकुला च या बहु
पत्या जीववत्सा सर्वान्कामांल्लभेत्सदा भू
र्जे विलिखित्वा चैनं स्वर्णाक्षे गोतकेन या
लाहृदयावेष्टितं कृत्वा प्रतिष्ठाप्य यथाविधि
पुरुषा दक्षिणे बाहौ योषिद्वामभुजे तथा
धारयेद्दृदपत्नी चेमं सर्वसिद्धिमुपालभेत्
नेदं यस्मै प्रभाख्याय नास्तिकाय शठाय च

कृपणायाकुलीनायनास्तिकायप्रमादिने
शिवभक्तिविहीनायगुरुभक्तौबहिर्मुखे
भक्तिश्रद्धाविहीनायपरदाररतायच प
रापकारशीलायहिंसकायखलायच
परिहर्याश्विपिडेभ्यःस्तोत्रमेनद्वरानने
महाभक्तगणैःसार्धंनस्यमवेदनाम्पहे
देयंशिष्यायशान्तायविष्णुभक्तायमंत्रि
णे गुरुभक्तियुतेचैवक्रूरजवेदंभवर्जिते
स्तोत्रंमद्रहस्यनामात्वेममवक्त्राद्विनिर्गतं
गोपनीयंत्वयाभद्रेनप्रकाश्यंकदाचन
परिहर्याश्विपिडेभ्यःसिद्धिहानिश्चजाय
ते यःस्तोत्रंममसंनिधौप्रतिदिनंभक्त्या
पठेयःपुमान्नस्याद्वाकानिसंनिधापनव
नोदैविस्वयंपरदाद् सोदधैलवमूर्ति
मान्मानसिजःक्षमेनतनयोयःभक्ताम
सादभोजवेनपवनस्थानेभवेच्छंकरः ॥

इति श्रीशिवसहस्रनामस्तोत्रं समाप्तम् ॥

शि॰ स॰ ९

10

ॐ नमः शिवाय ॥ ॐ अस्य श्रीआनंदेश्वरभैरवमंत्रस्य
श्रीकालाग्निरुद्रभैरव ऋषिः साम्राट् छंदः श्रीआ
नंदेश्वरभैरवो देवता श्रीं बीजम् ह्रीं शक्तिः क्लीं की
लकम् अर्चनादौ विनियोगः स्वात्मन्यासः ह्स्त्रां
हृ० ह्स्त्रीं शि० ह्स्त्रूं शि० ह्स्त्रैं क० ह्स्त्रौं ने० ह्स्त्रः अ०
एवं करन्यासः ॐ ह्रां श्रां क्लां हृ० ह्रीं श्रीं क्लीं शि०
ह्रूं श्रूं क्लूं शि० ह्रैं श्रैं क्लैं क० ह्रौं श्रौं क्लौं ने० ह्रः श्रः क्लः
अस्त्रा० इति स्वात्मन्यासः ततो गायत्री ॐ आनंदेश्व
राय विद्महे अर्धनारीश्वराय धीमहि तन्नोऽर्धनारीश्व
रः प्रचोदयात् २ ॐ हूं वामदेवाय विद्महे सदादेव्यै
धीमहि तन्न आनंदः प्रचोदयात् २ अथ ध्यानं
ॐ सूर्यकोटिप्रतीकाशं चंद्रकोटिसुशीतलम् अ
ष्टादशभुजं देवं पंचवक्त्रं त्रिलोचनम् १ अमृतार्ण
वमध्यस्थं ब्रह्मपद्मोपरिस्थितम् वृषारूढं नील
कंठं सर्वाभरणभूषितम् २ कपालखट्वांगधरं घं
टाडमरुवादिनम् पाशांकुशधरं देवं गदामुसल
धारिणम् ३ खड्गखेटकपट्टिशमुद्गरशूलकुंतिन
म् । विचित्रखेटकामुंड वरदाभयपाणिकम् ४ लो
हितांगस देवीकं ब्रह्माच्युतनमस्कृतम् आनंदभैर

वंध्यायेन्नागमोद्देककारणम् ५ दत्वापुष्पांजलिं
ॐभजयेदानंदभैरवम् स्वस्वरूपंस्वमार्गस्थंस्वसं
वेद्यंस्वतेजसम् स्वानंदंस्वस्वशक्तिस्थंभैरवंतंन
मामहम् इत्यग्रोपुष्पंदत्वा,वाहनादि अर्पयेत्
लम् ॐह्रींश्रींक्लींऐं आनंदेश्वरभैरवायवौषट्
स्वाहा १०८ अंगानांदशांशः ॥ ॐभावयेत्सुरह
रांदेवींचंद्रकोटियुतप्रभाम् हिमकुंदेंदुधवलांपं
चवक्त्रांत्रिलोचनाम् १ अष्टादशभुजैर्युक्तांसर्वानं
दकरोद्यताम् प्रहसंतींविशालाक्षींदेवदेवस्यसं
मुखीम् २ ॐस्वप्रवाहांस्वमार्गस्थांस्वभावांस्व
कुलोद्भवाम् स्वानंदांस्वस्वशक्तिस्थांभैरवींतांन
मामहम् ३ ॐसुरादेव्यैवौषट्स्वाहा १०८
अंगानांदशांशः ई पूर्ण तर्पणं निरोधार्घः
॥ ॐतन्महेशाय विद्महे व्योमदेहायधीम
हि तन्नःशिवःप्रचोदयात् ३ ॐशुद्धस्फटिक
संकाशंस्वगात्रकिरणोज्वलम् चिंतयेत्संच मू
र्धानंदेवदेवंमहेश्वरम् १ त्रिपंचनयनंसौम्यंस्व
भ्रुवंचारुनासिकम् त्वक्षेदुमंडितनासमुकु
टेनस्वतेजसा २ दशबाहुंविशालाक्षंनागय

जे०
१

ज्ञोपवीतिनम् स्वांगुष्टपर्वणा ध्यात्वा व्योमेशं क
र्णिकोपरि च इत्यग्नौ पुष्पं दत्वावाहनादि ॐ ध
र्मायनमः ज्ञानायनमः वैराग्यायनमः ऐश्वर्या
यनमः सिंहरूपाणि संचिंत्य तदुपरियोगपी
ठासनायनमः तदुपरि पद्मासनायनमः ॐ
अथमंत्रः ॐ व्योमव्यापिने व्योमरूपाय स
र्वव्यापिने शिवायनमः अनंताय अनाथाय
अनाश्रिताय ध्रुवाय शाश्वताय योगपीठ सं
स्थिताय नित्यंयोगिने ध्यानाहाराय ॐ नमः शि
वाय सर्वप्रभवे शिवाय ईशानमूर्ध्ने तत्पुरु
षवक्त्राय अघोरहृदयाय वामदेवगुह्याय
सद्योजातमूर्तये ॐ नमोनमः गुह्यातिगुह्याय
गोप्त्रेनिधनाय सर्वविद्याधिपतये ज्योतीरूपाय
परमेश्वराय अचेतन २ व्योमन् २ व्यापिन् २ अ
रूपिन् २ प्रथम २ तेजः २ ज्योतिः २ अरूप
अनग्ने अधूम अभस्म अनादे नाना नाना धू
धूधूधू ॐ भूः ॐ भुवः ॐ स्वः अनादि निधन
निधनोद्भव शिव सर्व परमात्मन् महेश्वर म
हादेव सद्भावेश्वर महातेजः योगाधिपतये
मुंच २ प्रमथ २ शर्व २ भव २ भवोद्भव

सर्वभूतहृत्प्रद सर्वसान्निध्यकर ब्रह्म
विष्णुरुद्रपर अनर्चितानर्चित अस्तुत
२ पूर्वस्थित २ साक्षिन् २ ऊरु २ पतंग
२ पिंग २ ज्ञान २ शब्द २ सूक्ष्म २ शिव
२ शर्व सर्वद ॐनमोनमः शिवाय ॐन
मोनमः ह्सौः इतिमूलम् ॐनमः
सर्वात्मनेपराय परमेश्वराय योगाय यो
गसंभवाय कर २ ऊरु २ सत्य २ भव २
भवोद्भव २ वामदेव सर्वकार्यप्रशमनन
मोस्तुतेस्वाहा हृदयायनमः ॐ सुशिव
शिवनमः शिरसेस्वाहा ॐ शिवहृदया
यज्वालिन्येस्वाहा शिखायैवषट् ॐ शि
वात्मकमहातेजः सर्वज्ञमपराजितम् आ
वर्तयेन्महाघोरं कवचं पिंगलंशुभम्
कवचावाहनमायाहि पिंगलमहाकव
च शिवाज्ञयाहृदयं बंध २ चूर्ण २ का
कि २ सूक्ष्म २ वज्रधर २ वज्रपाश व
ज्रप्राणि ममशरीरमनुप्रविश्य सर्वदु
ष्टान् स्तंभय हूंफट् ॐ कवचाय हुम्
ॐ प्रस्फुर २ घोर २ ततनररूपनट २

श्री·
२

म नाना	ल धूधूधू	व ओं भूः	सं सर्व	लं परमात्मन्	यं महेश्वर रं	सर्वसान्निधिकर	हूं योगाधिपते	रं मुंच २
ह्रां अनादेः	लं अनादे	य ओं भुवः	ह्रं शिव	वं अनिधन	ॐ महादेव	ॐ सर्वभूतसुखप्रद	यं महातेजः	ह्रं प्रमथ २
रं अभस्मन्	ऽ अधूम	ॐ ओं स्वः	रं निधनोद्भव	हं निधन	संज्ञावेशा	वं भवोद्भव	लं भव २	मं पूर्व २
लं अरूपिन्	वं प्रथम २	यं तेजः २	लं शिवाय	वं अनंताय	यं अनाथाय	मं सादिन्	लं तुह २	वं पतंग २
ह्रं व्यापिन्	मं परमेश्वराय	ॐ ज्योतिः २	मं सर्वव्यापिने	ओंनमः हंस्वाहा हं	ॐ अनाश्रिताय	ह्रं पूर्वस्थित २	ॐ ब्रह्मविष्णुरुद्रपर	यं पिंग २
रं व्योमन् २	हं अचेतन २	अरूप २	ह्रं व्योमरूपाय	रं व्योमव्यापिने	ध्रुवाय	रं असंस्थित २	हं अनर्चित २	ज्ञान २
लं गुह्यातिगुह्याय	वं गोप्त्री	यं निधनाय	लं ओंनमः शिवाय	यं सर्वप्रभवे	यं शिवाय	मं सर्वद	ओं नमोनमः	वं शिवाय
मं ओं मं नमो नमः	ह्रां अघोरहृदयाय	ॐ सर्वविद्याधिपाय	मं ध्यानाहाराय	वं प्राप्यनाय	ॐ ईशानमूर्धाय	ह्रं पूर्व २	प्राद्द २	यं नमो नमः
रं सद्योजातमूर्तये	हं वामदेवगुह्याय	ज्योतीरूपाय	ह्रं नित्ययोगिने	हं योगपीठसंस्थिताय	तत्पुरुषवक्त्राय	रं शिव २	हं हस्स २	ॐ हूं

ओं पूर्वं तु पश्चिमं विंध्यात्पश्चिमं पूर्वमेव च उत्तरं दक्षिणं विंद्याद्दक्षिणं चोत्तरं तथेति ॥

प्रचट २ कर्ष २ घातय २ धम २ हूंफट्
अस्त्रायफट् ॥ अस्यवक्त्रपंचकस्याग
म् ॐशिवात्मकामिदंविश्वंशिवादेवप्रव
र्तते शिवायशिवगर्भायशिवंसर्वंप्रचोद
यात् २ ॐयस्मान्नोनादिमध्यस्थलऊलर
हितंविश्वरूपंमहान्तंतुल्लंस्वंतस्यभूतंसक
लयुगधरंयोगिनंध्यानगम्यम् नीलरक्ता
नुचित्रंसितमसितनिभंस्फाटिकाभंनिराभं
तंवंदेनिष्कलंकंसुरगणनमितंचोर्ध्वमीशा
नवक्त्रम् ॐईशानःसर्वविद्यानामी
श्वरःसर्वभूतानाम् ब्रह्माधिपतिर्ब्रह्मणोधि
पतिर्ब्रह्मशिवोमेस्तुसदाशिव ॐ १०८ ॐ
हूं अमोघस्वाहाफट् हृदयं ॐपंचमूर्त
येनमःशिरसे ॐईशानेस्वाहाशिखायै
ॐज्वलंनिफट् कवचा हूंसदसदोंअस्त्रा
यफट् ॥ ॐयन्नक्षालदिवाकरद्यु
तिनिभंबंधूकपुष्पप्रभंहेमाभोजसहस्र
पत्रविकसत्कर्णैचनागोत्पलम् वक्षिज्वा
लजटाकलापमकुटंशंभोजटामंडलंध्याये

श्री
२

3

ह्लान्तुरुषं सुरेंद्रनमितं पूर्वमुखं शूलिनः
ॐ तत्पुरुषाय विद्महे वामदेवाय धीमहि
तन्नो रुद्रः प्रचोदयात् ३ ॐ तत्पुरुषस
द्सदो हृद· ॐ भूः शिरः स्वाहा ॐ भुवः
स्वाहा शिखायै वषट् ॐ स्वः स्वाहा कवचा
य हुम् ॐ तत्सदो मस्त्राय फट् ॥ ॐ य
न्नह्वोरंधकारं त्रिभुवननमितं धामगंभीर
नादं शंभोर्वक्त्रं करालं विकटनखमुखं छ
न्नभिन्नांधकारम् दुष्प्रेक्ष्यं भूतसंघैः स्फुट
विकटजटाजूटसंभारहासं रौद्रं विश्वप्रि
यं तं त्रिदशाभयहरं दक्षिणं घोररूपम् ३
त्पश्रोपुष्पं आवाहनादि अघोरमंत्रं १०८
ॐ अघोरेभ्योप्येति तत्सदो हृदयाय नमः
ॐ भवचंड हूं फट् शिरः स्वाहा ॐ भीमभी
षणि सर्वविद्या हृदयविदारिणि हूं फट्
[illegible] शिखायै वषट् ॐ अमोघ हूं
फट् कवचाय हुम् ॐ जूंसः नेत्रत्रयाय
वौषट् तत्सदो मस्त्राय फट् ॥ ॐ ॥

ॐ यत्तद्दिव्यादिचेष्टं वरतनुललितं कर्कशोद्दा
मगण्डं सौम्यं लावण्यरूपं कमलदलनिभं पद्म
किंजल्कवर्णं नित्यं भद्रं प्रसन्नं प्रहसितवद
नं पद्मपत्रायताक्षं हेमांभोजस्य मध्ये त्रिभुव
ननमितं वामदेवं नतोस्मि अत्रो पुष्पं दत्वा
मूलं ॐ वामायनमः १ ॐ ज्येष्ठायनमः २
ॐ रुद्रायनमः ॐ कालायनमः ४ ॐ कलवि
करणायनमः ५ ॐ बलविकरणायनमः ६
ॐ बलप्रमथनायनमः ७ ॐ सर्वभूतदम
नायनमः ८ ॐ मनोन्मनायनमः ९ ॐ
वामदेवतत्पुरुषदोम् हृद. ॐ वामदेवाय हुं फ
ट् शिरः ॐ सर्वपापप्रणाशिनि वामदेवशि
खेनमः शिखायै वषट् ॐ वामाचाराय हुं फ
ट् कव. ॐ जुंसः नेत्रत्रयाय वौषट् ॐ तत्पु
रुषोमस्त्राय फट् ॐ यत्तद्गंगाजलौघैः शु
भ्रमुकटजटाजूटनिर्धूतभस्मैः कर्णैर्नागा
धिराजफणमणिकिरणोद्भासकांतिर्विभाति
नित्यं ध्यायेत्प्रसन्नं शशिकरधवलं शंखगौ

श्री
८

त्रीरवर्णं सद्योजातं स्वयंभूः स्वयमितिभगवान्पश्चि
मचंद्रमौले: ॐसद्योजातंप्रपद्यामिसद्योजाता
यवैनमः भवेभवेनातिभवेभजस्वमांभवोद्भव १०८
सद्यः कामायहृदः स्वाहा ॐसद्यकामवरदायन
मोनमः स्वाहा शिर ॐपन्नगरूपिणेस्वाहाशिखा
येवषट् ॐसद्योमूर्तिफट् कवचायहुम् ॐनं
सः नेत्रत्रयायवौषट् ॐहृं ॐफट् अस्त्रायफट्
ॐश्रींईंहूं व्योमव्यापिनेॐ १०८ इतिदशाक्षर
मंत्रः पूर्णा ॐसकलाकलोविमिश्रः सदस
त्सर्वेश्वरोमहामंत्रः नमिहमहापापहरंपशुपा
शनिर्वाससकंवंदे पूर्णा नर्मलं निरोधार्थः
ॐअस्यश्रीषडक्षरमंत्रस्य वामदेवऋषिः पंक्ति
श्छंदः ईशोदेवता मुक्तौजपेविनियोगः ऋष्या
दिस्मरणंकुर्यात ॐबिभ्रद्दोर्भिःकुठारंमृगमभ
यवरौसुप्रसन्नोमहेशः सर्वालंकारदीप्तः सरसि
जनिलयोव्याघ्रचर्मानिवासः ध्येयामुक्तापरागा
मृतरसकलिताद्रिप्रभापंचवक्त्रस्त्र्यक्षः कोटीर
कोटीघटितनुहिनरोचिष्कलातुंगमौलिः इत्यष्टो
तुष्यंदत्वा, वाहनादि अथमूलम् ॐनमः
शिवाय १०८ ॐहृदयायनमः नशिरसेस्वाहा

मशि॰ शिक वाने यन्त्रस्त्वा अस्यश्री
शिवाभगवतीमंत्रस्य श्रीशंकरऋषिः पंक्ति
श्छन्दः श्रीशिवाभगवतीदेवता ह्रींबीजं श्री
शक्तिः क्रंकीलकम् अर्चनादौविनियोगः
ऋष्यादिस्मरणं ॐ देवीसृगालवदनामह
णांत्रिनेत्रामेकाननांवरदभुजामसिस्तूलह
स्ताम् रावांऊ धाधनकपालसृकिंकिणीकां
खट्वांगहस्तकधरांशिवगांनमामि इत्यर्घोपुष्पं
दत्वा,वाहनादि ॐ क्रीं श्रीं फ्रें शिवाभगव
त्येनमः १०८ ॐ क्रीं ह श्रीं शि फ्रें शि शिवा
क भगवत्येने नमः अस्त्रायफट् नईशा
नमूर्तयेनमः मःतत्पुरुषवक्त्राये शिअघो
रहृदयायनमः वावामदेवगुह्यायनमः यस
द्योजातमूर्तयेनमः नऊर्ध्ववक्त्रायनमः
मःपूर्ववक्त्रायनमः शिदक्षिणवक्त्रायनमः
वाउत्तरवक्त्रायनमः यपश्चिमवक्त्रायनमः
ॐभवायदे॰ शर्वायदेवाय उग्रायदे भीमाय
देवाय महादेवाय ईशानायदेवाय रुद्राय
देवाय पशुपतयेदेवाय ॐ क्षितिमूर्तयेन
मः ॐ जलमूर्तयेनमः वायुमूर्तयेनमः ॐ

श्री॰
५

अग्निमूर्तयेनमः सोममूर्तयेनमः सूर्यमूर्तयेनमः
का॰ आपोमूर्तयेनमः यजमानमूर्तयेनमः ॐमध्ये
दुर्गायैनमः ॐमंत्राध्वनेनमः ॐपदाध्वनेनमः
ॐवर्णाध्वनेनमः ॐभुवनाध्वनेनमः ॐतत्वाध्वने
नमः ॐकलाध्वनेनमः ॐनिवृत्तिकलायैनमः
ॐनिवृत्तिकलाधिपतयेब्रह्मणेनमः ॐप्रतिष्ठा
कलायैनमः ॐप्रतिष्ठाकलाधिपतयेविष्णवेनमः
ॐविद्यायैनमः ॐविद्याकलाधिपतयेरुद्रायन
मः ॐशांताकलायैनमः ॐशांताकलाधिपतये
ईश्वरायनमः ॐशांतातीतायैनमः ॐशांतातीताक ति॰
लाधिपतयेसदाशिवायनमः ॐह्रूंश्रंअरुणा
यैनमः ॐ वं वामदेव्यैनमः ॐ रं रेवत्यैनमः ॐ भं
भागदायिन्यैनमः ॐ वं व्यापिन्यैनमः ॐ घं घो
रसंज्ञायैनमः ॐ रं रुद्रायैनमः ॐ भ्रां भारतायैन
मः ॐ घां घोररूपायैनमः ॐ रं रवायैनमः ॐ घां
घाणायैनमः ॐ रं रम्यैनमः ॐ तं तननायैनमः ॐ
रें रूपिण्यैनमः ॐ भ्रां भयहारिण्यैनमः ॐ चं
चंडायैनमः ॐ सं सर्वदायैनमः ॐ वं वरदायैन
मः ॐ तं तनत्वण्यैनमः ॐ प्रां प्राणाव्यैनमः ॐ वं व
रायैनमः ॐ सं सर्वगायैनमः ॐ रं रौद्र्यैनमः (

ऐं भां भ्रामिन्यै नमः ऐं नं नगामिन्यै नमः ऐं मं मनो
हारिकायै नमः ऐं स्तं स्तंभिन्यै नमः ऐं रुं रोधिन्यै न
मः ऐं द्रुं द्रुवायै नमः ऐं रुं रुद्रायै नमः ऐं पं प्रश
मिन्यै नमः ऐं प्पः भयहारिण्यै नमः ॥ अथ पञ्चाशन्
रुद्रेश्वराः ॐ कपालेशाय नमः ॐ अजाय नमः
ॐ ब्रध्नाय नमः ॐ वज्रदेहाय नमः ॐ प्रमर्दनाय
नमः ॐ विभूतये नमः ॐ अव्ययाय नमः ॐ शा
नाय नमः ॐ पिनाकिने नमः ॐ प्रमथाधिपाय न
मः ॐ त्रिदशाधिपतये नमः ॐ अग्निरुद्राय नमः ॐ
हुताशनाय नमः ॐ पिंगलाय नमः ॐ खादकाय न
मः ॐ हराख्याय नमः ॐ ज्वलनाय नमः ॐ दह
नाय नमः ॐ बभ्रवे नमः ॐ यमान्तकाय नमः ॐ भ
स्मान्तकाय नमः ॐ याम्याय नमः ॐ मृत्यवे नमः ॐ
हराय नमः ॐ धात्रे नमः ॐ विधात्रे नमः ॐ क
र्तृसंस्तकाय नमः ॐ संयोक्त्रे नमः ॐ वियोक्त्रे न
मः ॐ धर्माय नमः ॐ धर्मपतये नमः ॐ अधर्म
पतये नमः ॐ नैरृतये नमः ॐ मारणाय नमः ॐ
हन्त्रे नमः ॐ क्रूरदृष्टये नमः ॐ भयानकाय नमः
ॐ भस्मान्तकाय नमः ॐ ऊर्ध्वकेशाय नमः ॐ वि
रूपाक्षाय नमः ॐ धूम्राय नमः ॐ लोहिताय नमः

ॐदंष्ट्रायनमः ॐबलायनमः ॐअखिलायनमः
ॐपाशहस्तायनमः ॐमहाबलायनमः ॐश्वेता
यनमः ॐजयभद्रायनमः ॐदीर्घबाहवेनमः
ॐजलांतकायनमः ॐमेघनादिनेनमः ॐस्वनादि
नेनमः ॐशीघ्रायनमः ॐलघवेनमः ॐवायुवेगा
यनमः ॐसूक्ष्मायनमः ॐतीक्ष्णायनमः ॐदंष्ट्रा
तकायनमः ॐपंचाननकायनमः ॐपंचशिखाय
नमः ॐकपर्दिनेनमः ॐमेघवाहनायनमः ॐ
निधीशायनमः ॐरूपवतेनमः ॐधन्यायनमः
ॐसौम्यदेवायनमः ॐजटाधरायनमः ॐलक्ष्मीध
रायनमः ॐरत्नधरायनमः ॐकामिनेनमः ॐप्र
सादयेनमः ॐप्रभासकायनमः ॐविद्याधिपत
येनमः ॐसर्वज्ञानायनमः ॐज्ञानभुवेनमः ॐ
वेदपारगायनमः ॐशर्वायनमः ॐमहेश्वरायन
मः ॐज्येष्ठायनमः ॐभूतपालायनमः ॐबलि
प्रियायनमः ॐईशानायनमः ॐमाहनाह्वायन
मः ॐवृषायनमः ॐवृषधरायनमः ॐअनंता
यनमः ॐक्रोधनायनमः ॐमाहताशनायनमः
ॐग्रसनायनमः ॐउडंबरेशायनमः ॐईशाय
नमः ॐफणीन्द्रायनमः ॐवज्रदंष्ट्रकायन
मः ॐशंभवेनमः ॐविभवेनमः ॐगणाध्य

न्द्रायनमः ॐअप्रद्रायनमः ॐत्रिदिशेश्वरायन
मः ॐसंवाहनायनमः ॐविवाहायनमः ॐ
नभवेनमः ॐलिप्सवेनमः ॐत्रिलोचनाय
नमः ॐशान्तह्रेश्वरेभ्योनमः इतिशान्तह
द्रेश्वराः १०० अथैकादशरुद्राः ॐसेन
रुद्रायनमः ॐवैद्युतरुद्रायनमः ॐमहाका
लायनमः ॐविकटायनमः ॐमहावीर्याय
नमः ॐवायुवेगायनमः ॐसुभद्रायनमः
ॐविद्याधरायनमः ॐकालाग्निरुद्रायनमः
ॐरुद्रायनमः ॐवीरभद्रायनमः ११ ॐ
ॐअंगारकायनमः ॐसर्पिनेनमः ॐनैरृता
यनमः ॐसदसत्पतयेनमः ॐबुधायनमः
ॐधूम्रकेतवेनमः ॐज्वरायनमः ॐअजाय
नमः ॐभुवनेशायनमः ॐमृतवेनमः १
ॐकपालिनेनमः ११ इत्येकादशरुद्राः ॥
ॐअस्य श्रीपार्थिवेश्वरचिंतामणिविद्याम
न्त्रस्य निग्रहानुकर्ता ब्रह्माऋषिः कामदु
घागायत्रीछन्दः श्रीवरदस्वरूपीपार्थिवे
श्वरचिंतामणिर्देवता ॐबीजम् ह्रींशक्तिः
नमःकीलकम् ममाभीष्टसिद्ध्यर्थे जपेहोमे

श्री॰
७

विनियोगः ऋष्यादिस्मरणं ॐसर्वेश्वराय
विद्महे शूलपाणये धीमहि तन्नः शिवः प्रचो
दयात् ३ इतिगायत्री ॐकर्पूरगौरं करुणा
वतारं संसारसारं भुजगेन्द्रहारम् सदारमं तं
हृदयारविंदे भवं भवानीसहितं नमामि इत्य
र्घ्यो पुष्पं दत्वावाहनादिमुद्राः ५ ॐह्रांह्री
ह्रुंसः नमः शिवाय प्रपन्नपारिजातायनमः १८
अंगानांदप्राशः ॐह्रांसर्वज्ञशिवायहृ ॐ
ह्रीसर्वलक्ष्मिशिवाय शि ॐह्रूंअनादिबोधशि
वाय शिखा ॐह्रैंस्वतंत्रताशिवायक ॐह्रौं
नित्यतृप्तशिवायनेत्रे ॐह्रः अनंतशक्तिशि
वाया,स्त्रायफट् पूर्णा तर्पणं निरोधार्घः
ॐवंदे महेशं सुरसिद्धसेव्यं तं भक्तिनम्रैः पूजि
तपादपंकजम् विद्याप्रदं भक्तजनैकवंद्यं
ध्यायेच्चिरं कामधुगं प्रसन्नम् यः योगमाया
परतो न पुंसां ज्ञानं विधत्ते किल वस्तु नित्यम् तं
विश्वनाथं कलिकल्मषापहं ध्यात्वा शिवालिं
गितदीर्घदेहम् पूर्णा तर्पणं प्रीयतांप्रीतो
स्तु इतिपार्थिवीश्वरः ॥ ॐ ॥

ॐशिवायसपरिवारायनमः मंत्रकलशादेवता
भ्योनमः अपास्त्रकलशास्त्रवार्धानीपूजये
त् ॐहः फट् अनंतशक्तये अस्त्रायफट् ॐन
मस्तेहरूरूपेभ्योमहादुर्भेदेभ्यमहापशुपतिअ
स्त्रायफट् २ ॐफट् अस्त्रायफट् ३ ॐहः फ
ट् ज्ञानास्त्रायफट् ४ ॐफट् फट् ब्रह्मास्त्राय
फट् ५ ॐहः फट् ब्रह्मशिरोअस्त्रायफट् ६
ॐहः फट् लोकपालास्त्रायफट् ७ ॐहः फट् प
शुपतास्त्रायफट् ८ ॐहः फट् अघोरास्त्रायफ
ट् ९ ॐहः फट् देव्यस्त्रायफट् १० ॐहः फ
ट् सर्वास्त्रायफट् ११ खड्गायनमः खेटकाय
नमः पाशायनमः अंकुशायनमः शरायनमः
पिनाकायनमः वरायनमः अभयायनमः मु
डायनमः खट्वांगायनमः वीणायैनमः डमरु
वेनमः घंटायैनमः ॐत्रिशूलायनमः वज्रा
यनमः दंडायनमः परशवेनमः ॐमुद्गराय
नमः ततोलोकपालास्त्राणिपूजयेत् ॐइं
द्राण्यैवज्रहस्तायैनमः आग्नेयशक्तिहस्तायै
नमः याम्यैदंडहस्तायैनमः नैऋत्यैखड्गह

श्री
८

8

हेतलायैनमः वाहणैपाप्राहतलायैनमः वाय
व्येध्वजहतलायैनमः कौवेर्यैगदहतलायैनमः
ऐशान्यैत्रिशूलहतलायैनमः ब्राह्मणैपद्म
हतलायैनमः वैष्णव्यैचक्रहतलायैनमः ॥
ततोह्ववार्धान्यस्त्वंभगवनोदक्षहस्तस्यंगर्जे
तंकस्याग्निज्वालाभीषणमनेकभुजायुधवक्रं
धारिणंविघ्नविध्वंसनायध्यायेत् ऐशान्यां
सर्वदान्यस्तंदक्षिणपश्चिमानने भूषितेहैमव
स्त्रादिसांगवक्रंयजेच्छिवम् ॐभदक्षिणपार्श्वे
स्यांपश्चिमास्याहुलक्षणाम् यजेदक्षेणसिंह
स्यांवार्धांनीवक्त्रंरूपिणीम् ज्ञानखड्गंतयो
रुपरिस्थापयेत् ॐभगस्यहृदयंलिंगंलिं
गस्यहृदयंभगः तस्मैतेभगलिंगायउमाह
ज्ञायवैनमः तोकलशौसितवस्त्रेणच्छाद्य
विज्ञप्तिंकुर्यात् ॐभगवंस्त्वत्प्रसादेनपाग
निर्वर्तयाम्यहम् सन्निधानंसदानुभ्यमच्छि
द्रंभवपूजाकर ततोनाडीसंधानमंत्रसंधा
ॐआत्मनोदक्षि
नपरमेकरणंकुर्यात् ततोनासापुटेनप्र
णनासापुटेनमिरीयदेवस्यवामनासापुटेनप्र

विश्यपहृदयं प्रापय्य हृदयात्कंठतालुभ्रूमध्य
क्रमेण द्वादशांतं प्राप्यामृतं गृहीत्वा देवस्य द
क्षिणेन निरीय एवमेव भैरवलोकपालानां प्रवे
शनिर्गमनं कृत्वा स्ववामेन हृदयं प्रविशेदिति
नाडीसंधानम् अथ मंत्रसंधानम् ॐ आ
त्मानं विश्वालीनं भावयेद्विश्वं ब्रह्मणि ब्रह्मा
णमीशे तं ऊवीरे तं वायौ तं वरुणे तं नैरृते
तं यमे तमग्नौ तमिंद्रे तं विद्याराज्ञे तं सोमरा
ज्ञे तं मेघनादे तं मन्मथे तं विकराले तं क्रोध
राज्ञे तं शिखिवाहने तं कपालेशे तमस्त्रे तं ने
त्रे नेत्रे कवचे कवचं शिखायां शिखां शिरसि
शिरो हृदि हृदयं देव्यां देवीं परमेश्वरे लीनां भा
वयेत् इति मंत्रसंधानम् ॐ स्वहृदयान्मूल
मंत्रमुच्चार्य हृत्कंठतालुभ्रूमध्यललाटब्रह्मरं
ध्रक्रमेण अकारोकारमकारबिंद्वर्धचंद्रनिरो
धिनीनादनादांतशक्तिव्यापिनीसमनाउन्मनां
तं संप्राप्य द्वादशांतविश्रांतमनुभूय पुनरवरोह
णक्रमेण स्वहृदयं प्रविश्य सपरिवारं सदेवीकं स्व
तनुजयं विचिंतयेत् इति परमीकरणम् ॥

श्री०
६

8 9

पुनर्विशेषपूजां कृत्वा अस्त्रकलशस्यास्त्रमं
त्रैः पूजां कृत्वा ततः कलशस्य मूलेनाष्टोत्तरश
तजापः अस्त्रकलशस्यास्त्रेणाष्टोत्तरजापः ततो
विज्ञप्तिम् आगच्छ सन्निधिं भजमवरदपूरया
शुम्भिच्छ त्राणि हर उरितं मे विश्वात्मन् विश्वशक्ति
त्वम् इत्याज्ञां गृहीत्वा कलशमंडले पूजां ऊर्यी
त् ततादौ गणपत्यादिद्वारपूजा ॐ गं गणे
शाय नमः ॐ कुं कुमाराय नमः ॐ श्रीं श्रियै न
मः ॐ सं सरस्वत्यै नमः ॐ विश्वकर्मणे नमः
तदनु इन्द्रादिदशलोकपालपूजा ॐ क्रीं श्रीं
क्लीं लुं इं इन्द्राय वज्रहस्ताय नमः १०८ क्रां श्रां
क्लामित्यंगानि ॐ क्रीं त्रों वैश्वानरजटाभारभा
स्वर सिद्धिं देहि २ स्वाहा १०८ त्रामित्यंगानि
ॐ क्रीं ज्रूं ऐं सः धर्मराजाय दंडहस्ताय नमः १०८
क्रां क्रीं इत्यंगानि ॐ क्रीं श्रीं निरृते गदाह
स्ताय स्वाहा १०८ क्रां क्रीमित्यंगानि ॐ श्री
श्रूं जुं सः वरुणाय पाशहस्ताय नमः १०८ श्रां
श्रीं इत्यंगानि ॐ यं क्लीं हूं वं वायवे कलशह
स्ताय स्वाहा १०८ क्लामित्यंगानि ॐ क्रीं श्रीं

ऊंह्रींम्रुह्सौंः शाकिहसायऊवीरायस्वाहा १०८
ऊंक्रीमित्यंगानि ऊंगंह्रौंशिवायनमः
१०८ हामित्यंगानि ऊंहृांब्रह्मलेपव्यहसा
यनमः १०८ हांहृीमित्यंगानि ऊंह्सौंः
अनंतायचक्रहसायनमः १०८ ह्रांश्रामित्यं
गानि अथग्रहानांपूजा ऊंरंअग्नयेन
मः १०८ ऊंह्रांक्रींसःवीरस्वरभैरवायनमः
१०८ ऊंह्सौंःश्रींआंग्रहराजायआदित्यायन
मः १०८ ऊंह्रांक्रींसःवीरलक्ष्म्यैस्वाहा १०८
इतिमध्ये ऊंब्रुंवरुणायनमः १०८ ऊंस्त्रीं
सःशीतांशवेनमः १०८ ऊंश्रींक्रींचंद्रायनमः
१०८ इतिपूर्वे ऊंकुंकुमारायनमः १०८ ऊं
हूंअंगारकायनमः १०८ ऊंह्सौंःश्रींद्रांकंग्र
हाधिपतयेभौमायनमः १०८ इत्याग्ने ऊंहूं
विष्णवेनमः १०८ ऊंहृींबुधायनमः १०८ ऊं
ह्रांक्रोंडंग्रहनाथायबुधायनमः १०८ इति
दक्षिणे ऊंलांइंद्रायनमः १०८ ऊंहृींभोगा
स्पदायनमः १०८ ऊंह्रींश्रींक्लींऐंसौंग्रहाधि
पतयेवीठःश्रींठःऐंठःस्वाहा १०८ इतिपश्चि

श्री०
१०

10

मे ॐऐंक्लींसौः वदवदवाग्वादिनिस्वाहा १०८
ॐह्रींअसुरोत्तमायनमः १०८ ॐऐंजंगींग्रहे
श्वरायशुक्रायनमः १०८ ॐऐंजंगींग्रहेश्वरा
यशुक्रायनमः इत्युत्तरे ॐप्रांप्रजापतयेनमः
१०८ ॐह्रींकृष्णवर्णायईशानेश्वरायनमः १०८
ॐह्रींश्रींग्रहचक्रवर्तिनेईशानेश्वरायक्लींऐंसः
स्वाहा १०८ इतिनैरृते ॐगंगणेशायनमः
१०८ ॐह्रींअमृतप्रियायनमः १०८ ॐक्लींक्लीं
ह्रंह्रंटंकधारिलेराहवेह्रींश्रींभैंस्वाहा १०८
इतिवायौ ॐनमोभगवतेरुद्रायनमः १०८ ॐ
ह्रींज्योतिकेतवेनमः १०८ ॐह्रींक्रूंक्रूंरक्तेधूपि
लकेतवेऐंसौःस्वाहा १०८ इतीशाने ॐक्षांक्षे
त्रपालेनमः १०८ ॐउत्तानपादात्मजायध्रुवाय
नमः १०८ इतियागाद्बहिःस्ववामेपद्मिरूपे
ॐह्रींअनंतायनमः १०८ ॐअवर्लपात्मजाय
अगस्त्यायनमः १०८ इतियागाद्बहिस्वदक्षेस्व
स्तिकोपरि मध्ये अमृतेश्वरममृतलक्ष्मीएज
येन्मध्येद्वारे सूर्यंतद्बहिःभैरवान्पूजयेत् १
ॐत्तमरायॐकपालेश्वरभैरवायनमः ॐहरॐ

शिखिवाहनभैरवाय नमः ॐ ह्रूं क्रोधराजभै
रवाय नमः ॐ ऊरऊं विकरालभैरवाय नमः
ॐ वऊं मन्मथभैरवाय नमः ॐ हऊं मेघना
दभैरवाय नमः ॐ ऊं सोमराजभैरवाय नमः
ॐ हम्लमलवयऊं विद्याराजभैरवाय नमः
इति पूर्वादिक्रमेण मध्ये ॐ हुं स्वच्छंदभैर
वाय नमः इष्टदेवताचपूजये देवं पूजां कृत्वा
क्षेत्रपालपूजनं कारयेत् शिवरात्रिदिनेन
तु होमविषये तद्यथा ॐ हरुकं कपिलह
स्मश्रुपिंगाक्षं विकराननम् त्रिवक्त्रं षट्भुजं चै
व त्रिनेत्रं पारलमहन् १ शूलं गपाशधरं वी
रं वरदाभयपालिकम् कर्तरीडमरुपाशेना
राचं काव्यपाणिकम् २ ग्रीवायां मुंडमालां
च स्कंधरासनसंस्थितम् नृमांसखंडभक्षं
च सततं नृत्तनिर्भरम् ३ क्षेत्रपालाष्टकयु
तं नृत्यमानं सदा हरणम् एवंरूपं चिंतयित्वा
पश्चात्पूजां समारभेत् ४ क्षीं क्षां क्षं च मंत्रं
ण वौषट् द्रव्यैः प्रपूजयेत् ॐ क्षीं क्षां क्षं
हेरुकाय नमः इति पूर्वे ॐ द्वितीयकपा

स्वा०
११

यिष्यामि आग्नेये त्रिपुरांतकम् त्रिवक्त्रं षड्भुजं चै
व कपालं कर्तरी तथा २ डमरुं कार्य नाराच चाप
पाणिं विचिंतयेत् क्रीं लां द्रीं मिति मंत्रेण पूजये
त्सर्वसिद्धिदम् २ ओं क्रीं लां द्रीं त्रिपुरांतकाय नमः
इत्याग्नेये ओं दक्षिणे ह्यग्निवेतालं वक्ष्येकं कृष्णव
र्णकम् विद्युत्पुंजनिभो दंष्ट्रं टंककालाग्निसन्निभ
म् १ चतुर्भुजं महाकायं वज्रदंडासिशूलभृत् उ
ष्ट्रारूढं विशालाक्षं दक्षिणे विघ्नहं सदा २ क्रां द्रीं
ह्रूं इति मंत्रेण पूजयेत्पंचद्रव्यकैः २ ओं क्रां द्रीं ह्रूं
अग्निवेतालाय नमः १०८ इति दक्षिणे ओं चतुर्थ
स्य महामूर्तिं नैऋते कथयाम्यहम् चतुर्वक्त्रं महा
तेजं रक्तगात्रं श्वासनम् १ मुंडपट्टिसगाणास्वध
नुरं कुशपाशकम् डमरुमुरजं तंत्री चत्यंतं प्रेतम
ध्यतः २ क्षेत्रपालाष्टकोपान्ते ऊर्ध्वदृष्टिः पिंगलम
हत् ओं रां ह्रूं मिति मंत्रेण पूजयेदिष्टसिद्धिदम् २
ओं रां द्रं अग्निजिह्वाय नमः १०८ इति नैऋते ओं
कलाग्निं वा हले पीठे पंचवक्त्रं त्रिलोचनम् चतु
र्भुजं महाकायं मुंडखट्वांगधारिणम् १ खड्गखेट
कहलं चक्रं र्मासनपरिस्थितम् जटाजूटार्धचंद्रा
ढ्यं वा हले विघ्नवारणम् २ क्रीं द्रं ह्रं मिति मंत्रे

णपूजयेद्बुधैः ३ ॐ फ्रींद्रूंद्रंकालायनमः
इतिपश्चिमे ॐ षष्ठंचैवप्रवक्ष्यामिवक्त्रंकंच
कपालिनम् षड्भुजंरक्तवर्णंच सर्पकंकणभू
षितम् १ परशुपाशसगदं कर्तरीकिंकिणीशु
भाम् मयूरासनसंस्थंच उपहारैःप्रपूजयेत्
ॐ ह्रांयूंह्रीं इतिमंत्रेणपूजयेत्सर्वसिद्धिदम् ३
ॐ ह्रांयूंह्रींकपालिनेनमः १०८ इतिवायव्ये ॐ
एकपादंतथासौम्यंचतुर्वक्त्रंशुभाननम् चतुर्भु
जंमहाकायंनीलग्रीवंमहार्चितम् १ शूलिनी
जटिनीचेन्द्ररत्नहारविभूषितम् चारुचामरशो
भाढ्यंगीतनृत्यमतिप्रियम् ॐ ह्रींद्रूंमितिमं
त्रेणपूजयेद्विघ्ननाशनम् ३ ॐ ह्रींद्रूंएकपा
दायनमः १०८ इत्युत्तरे अष्टमंसंप्रवक्ष्यामिऐ
शान्यांभीमरूपिणम् अष्टबाहुंत्रिनेत्रंचपंचव
क्त्रंभयानकम् १ लंबोष्ठंदीर्घनासंच शस्त्रपाश
धरंपरम् प्रेतस्योपरिचासीनंघोररूपंभयानक
म् २ खेटशक्तिधनुर्बाणमुंडखट्वांगकर्परम्
शक्तिदंडधरंघंटाकर्तरीपाशमंकुशम् त्रेत्रया
नाष्टकयुतंदेदीप्यंतंजनप्रियम् ह्रांफ्रींह्रामिति
मंत्रेणपूजयेत्सर्वसिद्धिदम् ४ ॐ ह्रांफ्रींह्रांभी

श्री
१२

मरूपिणेनमः ९०८ इतीष्टाने ॐऊर्ध्वंतुडामरं
रौद्रंत्रिनेत्रंसरूकराननम् वज्रखट्वांगहस्तंच
अट्टहासकरंमहत् ॐहंहंइतिमंत्रेणपूजयेत्
क्तिसंयुतम् ॐहंहःडामरायनमः इत्यू
र्ध्वे ॐकूर्परंसंप्रवक्ष्यामित्रिनेत्रंचचतुर्भुजं
किंकिणीनादकोपेतंनादगर्जितमाकुलम् १ व
ज्रविद्युद्युतंहस्तेडमरुवीणाध्वनिप्रियम् उ
रुसंहरते विघ्नान्पंचगव्यैःप्रपूजयेत् २ क्लींक्लीं
हूंइतिमंत्रेणपूजयेद्विघ्नपूर्णनये ॐक्लींक्लींहूं
हाटकेश्वरायनमः ९०८ इतिपाताले ॐप्रेतस्थं
राष्ट्रपमध्यांनिषिनेत्रंष्ठारासनम् खट्वांगकाग्र
पाशासिस्फुरन्मुंडकपालान्वितम् १ घंटात्रिशू
लपाशंचक्षेत्रपालंनमाम्यहम् ॐक्षांक्षींमि
तिमंत्रेणपूजयेत्पंचद्रव्यकैः ॐक्षांक्षींराजरा
जेश्वरायनमः इतिमध्ये ॥ ॥
अथबटुकपूजा ॥ ॐऊलाऊलपदे
योसौपालकोगोधविग्रहः चिदानंदरसापू
र्णंवंदेबटुकभैरवम् १ ॐघंटाखट्वांगका
द्याभयवरडमरुन्सांकुशंपाशमुच्चैर्बिभ्राणं द

त्रतालंवटुकमधिपतिंपंचवक्त्रंत्रिनेत्रं नृत्यंतं
सौम्यपूर्वाननमरुणतनुंयुक्तमाल्यानुरूपंश्रेय
स्योत्तुंगकाच्चाभयवरवरदव्येष्टकेशंप्रपद्ये
ॐह्रांःस्यैर्दिव्याष्टभिःसांगैःपञ्चप्रेतासनैर्हतं
पंचवक्त्रंसदेवीकंवंदेवटुकभैरवम् ॐनृत्यं
तंभुजयुगलेनदत्ततालंपंचास्यदहनपतंगापिं
गभासम् सत्पात्रंध्वजवरचर्मखड्गहस्तंवीरेशं
वटुकमभीष्टदंप्रपद्ये ॐकपालखट्वांगधरं
खड्गखेटकधारिणम् नृत्यंतंचद्विहस्तंचनृत्यं
तंचद्विहस्तकम् ॐकरकलितकपालःकुं
डलीदंडपाणिःसघनतिमिरवर्णोव्यालयज्ञोप
वीती क्रतसमयसपर्याविघ्नविच्छेदहेतोःज
यतिवटुनाथःसिद्धिदःसाधकानाम् ॐपाशां
कुशौडमरुकाच्यपुत्रौवहंतंशुक्लैकवक्त्रमम
लपरिवृत्तमानम् दधानंत्रिनयनंशशिखं
डजूटंवंदेविभुंवटुकपीठप्रशालसंस्थम्
ॐवंदेबालंस्फटिकसदृशंकुंतलाभासिवक्त्रं
दिव्याकल्पैर्नवमणिमयैःकिंकिणीनूपुराढ्य
म् दीप्ताकारंत्रिभुवनतुतंरक्तवस्त्रंत्रिनेत्रं

हस्ताब्जाभ्यां वटुकमनिशं शूलदंडौ दधानम्
ॐ क्वाकाशः क्व समीरणः क्व दहनः क्वांबुः क्व
देवासुराः क्व ब्रह्मा क्व जनार्दनः क्व च रविः क्वापः
क्व विश्वंभरः कल्पांतारभटाभटीप्रमुदितः श्री
सिद्धयोगीश्वरः क्रीडानाटकनायको विजयते दे
वो महाभैरवः ॐ ब्रह्मन्ब्रह्माण्डखंडे द्विपमहिधि
रवसासांद्रपृथ्वीधु प्रगंधानुस्रोत्स्याकस्मरत्नैः प
तिप्रिरसियनत्पर्वतैः प्रत्यायचिम् पातालंड्राःस्तु
तारं ऊरुकनकगिरिं तांडवो निष्ठ शंभोः देवीचक्र
चिकीर्षुः स्वयमपि वंदितात्राः प्रनानु ॥ ॥

[illegible]

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

३
१
३

[illegible] निश्चयः ॥ श्री[illegible]

[illegible]

[illegible] ॥ [illegible]

[illegible]

[illegible] ॥ [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] ॥

द्वितीयमाह्निकम् ॥ [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

भ्रिमेघनैवेडिकलाविष्टभक्तुयः कालस्नुम
घडुग्नंधुत्कुभिद्विमा भ्यारु ०८ मधुक
मंग्मगलनेधूकामष्टमफुतभिद्धिः धूकाम
मद्धलिठावमज्ञनंउमठेमउः ०१ ठवानं
ठाभनंमुदुः धूकामङडिधंसक विष्टाडुग्म
मिवाज्जुडमठिद्वः धाः भिवः ०२ उपमसृडय
मेधिसृमवक्कुमठावउः मधुइमंधरंप भूय
इमंविसुकंमफुउ। ०१ भूटकभाधिठावसूय
ठमेङ्गसृठमउः यघाधरंवेभ्रिउष भयाङ्कु
भिवेनव ०३ ङटेवंस्वभक्तः भवभतुः धसृ
मुभंविम गालिडाङसधठमंङसठेवीठावम
मुउ ०७ ङयसृमंत्तुडक्के पिद्वयभवावधृडे
कभ्रिकुतुधमसेनेस भृक्त घमुयपुयाउ। ३०
गुमेभुटभविङ्कुनेमीभ्रया भविभसृउ मीभ्रम
भाभयीनाभभत्तउ मधूमाधिनी ३० मन्न
भाल मेडुत्तुभसृकेभयथाल्लनाउ। भागभवा

संकेतं सन्निधिर्भुज २९ पवित्रकविधिस्सूत्रैयः
समभ्यर्च्य सुरेश्वरं नैमित्तिकं भवेत्कल्पं संवत्स-
रसमर्पितम् ३० सन्निधेः ... सन्निधानेन
... कर्मणि ... क्रियया ...
विधिमुत्तमम् ३१ ... ... पवित्रके
... ... भवेत् ... विधिना ...
... ३२ ... ...
... ...
... ३३ ... ...
... ...
... ... ३४ ... ...
... ...
... ... ३५ ... ...
... ...
... ... ३६ ...
... ...

6

[illegible]

[illegible]

[illegible]

10

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible]

[illegible]

ॐ नमः साम्बशिवस्वरूपाय गुरवे ॥ शिवसू-
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

17

18

𑆨𑆪𑆼𑆤𑆪𑆼𑆤𑆨𑆷𑆬𑆾𑆠𑆂 𑆑𑆬

𑆯𑆴𑆮𑆤𑆴𑆑𑆼𑆠𑆤𑆁𑆬𑆓𑇀𑆤𑆮𑆴𑆔𑇀𑆤

𑆤𑆮𑆴𑆲𑆸𑆠𑆲𑆸𑆠𑆨𑆷𑆠𑆁𑆩𑆢𑆩𑆼𑆪

𑆪𑆠𑆴𑆩𑆬𑇀𑆬𑆑𑆳𑆬𑆓𑆠𑆴𑆪

𑆨𑆽𑆫𑆮𑆱𑇀𑆪𑆼 𑇆 𑆃𑆱𑇀𑆩𑆴𑆤𑇀𑆢𑆷

𑆢𑆷𑆩𑆳𑆥𑆳𑆤𑆁𑆪𑆼𑆥𑆳𑆪𑆠𑆸

𑆠𑆸𑆩𑆼𑆮𑆠𑆂 𑆯𑆴𑆑𑇀𑆰𑆠𑇀𑆠𑆸𑆑𑇀𑆰𑆳

𑆮𑆴𑆠𑆳𑆩𑆼𑆠𑆴𑆩𑆴𑆢𑆳𑆤𑆤𑆷

𑆩𑆴𑆠𑆂

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

विनिर्मुक्तः सर्वपापकलङ्कै

ः सकलपापैकयुक्तात्मस

र्वपापाद्विमुक्तः ॥ निर्मु

क्तस्मात्त्वैयः ॥ पापसम्पृ

क्तत्वे सकलपापकलङ्कै

निर्मुक्तस्य यत्पुण्ये सर्व

पुण्यसंघीयस्य पापयोर्मोक्षं

दस्मयः निर्मलं यत्पाप

2

3

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

27

9

[illegible]

[illegible]

विषयी

[illegible]

किंमपुरुष

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

मेवं विरणनगते भ्रान्ते इन्दु ८

सुते विषयात्तृष्टेय भ्रान्तु

यभ्रुभ्रान्तुकीडेः डमेवा

निभ्रुतुमे यम भवयते

भमानां शभ्रुमानतुभतम

यशुनाकषयाभिते यम

सानुभ्रुतेकोगाभ्रुतंभ्रवा

सुतंभ्रुषा नाहिमानिवभ

१

76

27

[illegible]

𑆅𑆮𑆤𑆟𑆴 𑆥𑆑𑆳𑆴𑆂

𑆲𑆶𑆁𑆤𑆩𑆱𑆼𑆮𑆠𑆳 𑆅𑆩𑆠𑆵𑆠𑆁𑆮𑆫

𑆓𑆾𑆡𑆫𑆁𑆠𑆶𑆨𑆤𑆳𑆨𑆪𑆩𑆾

𑆱𑆑𑆶𑆥𑆟𑆪𑆱𑆶𑆩𑆳𑆱𑆶𑆠𑆮𑆟𑆱𑆁

𑆮𑆟𑆪𑆱𑆶𑆓𑆼𑆩𑆫𑆂 𑆨𑆤𑆳𑆯𑆶𑆠

𑆪𑆾𑆠𑆪𑆟𑆴𑆮𑆳𑆴𑆲𑆟𑆴𑆛𑆮

𑆯𑆴𑆠 𑆓𑆢𑆁𑆘𑆠𑆟𑆴𑆪𑆟𑆾𑆠

𑆮𑆪𑆱𑆶𑆮𑆼𑆱𑆶𑆠𑆪𑆟𑆨𑆴𑆠𑆩

𑆪𑆱𑆶𑆤𑆟𑆨𑆶𑆨𑆽𑆮𑆢𑆾𑆮𑆶

𑆅𑆩𑆱𑆛𑆵𑆠𑆩𑆵𑆪𑆡𑆳
𑆲𑆴𑆠𑆶𑆑𑆴𑆱𑆷𑆟𑆴𑆠𑆶𑆑𑆁
𑆤𑆨𑆶𑆤𑆫𑆾𑆨𑆩𑆤𑆳𑆮
𑆱𑆴𑆠𑆷𑆩𑆟𑆵𑆪𑆳𑆠𑆮
𑆠𑆴𑇆

𑆩𑆠𑆴𑆨𑆶𑆑𑆳𑆩𑆡𑆤𑆂
𑆥𑆫𑆳𑆩𑆴𑆮𑆾𑆠𑆫𑆮𑆩
𑆪𑆾𑆴𑆥𑆱𑆶𑆲𑆟𑆳𑆴𑆠𑆴𑆩𑆶
𑆑𑆳𑆩𑆾𑆑𑆶𑆠𑆤𑆶𑆑𑆩
𑆨𑆟𑆾𑆠𑆶𑆱𑆶𑆛𑆂𑆨𑆶𑆛𑆴
𑆱𑆶𑆪𑆂 𑆱𑆮𑆾𑆴𑆪𑆱𑆶𑆤
𑆱𑆟𑆶𑆨𑆟𑆴𑆱𑆵𑆥𑆴𑆤𑆴
𑆑𑆾𑆥𑆵𑆛𑆳𑆢 𑇆 𑇆

78

[illegible]

[illegible]

30

श्रीभैरवकहूडुक ॥ श्रीका
श्रीक्ष्म निम्न त्रैधायभू
मक्षकः लायटबगुरैकत्रु
विमूर्त्तुः परमेश्वरः ॥ऊँश्व
कवर्विभिद्विरुगारपभिरू
ह्रालिरिवधात्नुकःमत्ताह्र
श्रुभैवमङ्कगत्रैःप्रलाव
मक्षाम्नुनः यभूग्नभूल्वा
ठिपः ऊँमलवक्तिमेथिवि
सभूषाभुंधात्नुभूलवंभूरा

सिमतंस्तुठुङ्गमानुषे १
संज्ञमश्लिङ्कुस्तुनूसुन्तु
हेनठान्मुते क्लान्नुविस्र
ष्तु तिमक्षुतंमणावद्दनः ॥
संविङ्ग्नानुनुविस्रंमुम्न
तःसंमस्तुप्रुक्ष ञ्चमुःमि
मुरिंमम्लुसूक्त्लक्ष्मीमिंव
गेयायाः ॥ यस्तुणोमक
केपेभ्रूफानुभवनेस्रराः
मंसामितान्नसूपवसंस्तुमःप

31

ॐ श्रीगणेशः ॥ स्वस्थपद्मसने
वस्त्रं छित्रं मंत्र लक्ष्मगात्र
मंत्रं स्वरूपाय देवकः स्वस्थ
देवदेवः ॥ सर्वः प्रणव
ऋषिच्छन्दः सर्वः श्रीकरण
नमनात्म मङ्गलश्री मंवी
देवाङ्गतपसि मंतं मं मंत्र
तंमेव तमाम ममसि ॥
श्रद्धविस्मय भद्र उत्तत
मङ्गलद्रूते श्रीनिवासम

यस्मिन्स्थितः श्रीकण्ठेण्यादिभूतः
समस्तवस्तुविस्तरप्रपञ्चो
यस्यैकदेशे स्थितिमाप्नोत्य
नः श्रीमत्श्रीकण्ठेण्यादिभू
तः ॥ ०१ ॥ परमार्थपरमेष्ठीम
हेशेश्वराधिष्ठितः सर्वस्य
भूतः श्रीमत्श्रीकण्ठेण्य
दिभूतः ॥ श्रीमत्तत्त्वस्य प
रमानन्दस्वरूपस्य स्वरूपः
ण्यधिष्ठानरूपः श्रीकण्ठः

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

34

[illegible]

[illegible]

[illegible]

ॐ नमो गुरवे ॥ ॐ नमः शिवाय ॥ ॐ स्वलि
ॐ नमः परमाकाशशायिने परमात्मने शिवा
य परसंपूर्णानिरानंदप्रदायते चैतन्यमात्मा
अप्रकाशितस्य प्रकाशाच्च द्वाविंतदवत्
इत्याचेतितस्यकस्यापिसत्वाभावाच्चितिक्रि
सर्वज्ञातीति
यासर्वसामान्यरूपेति चेतयतेइतिचेतनः स
र्वज्ञानक्रियास्वतंत्रः तस्यभाव चैतन्यं सर्वज्ञा
नक्रियासंबंधमयंपरिपूर्णस्वातंत्र्यमुच्यते
सचयद्यपिनित्यत्वव्यापकत्वामूर्तत्वाद्यनं
तधर्मात्मातथापिनित्यत्वादीनामन्यत्रापिसं
भाव्यत्वादन्यासंभविनः स्वातंत्र्यसेवोत्तुरीका
रप्रदर्शनमिदमित्थंधर्मीतरप्रतिद्वेपनस्वेत
न्येभितिभावप्रत्ययेनदर्शितम् तथाच का
लिकाक्रमे तस्यदेवातिदेवस्यपरबोधस्वरू

आदिशब्देन
व्यापकत्वा
त्वादिधर्म
संगृहीत

चितः विमर्शः परमाशक्तिः सर्वज्ञज्ञानशा
लिनीति मोक्षोपायेष्वपि आत्मानुभ
वमात्रात्मा सर्वगः सर्वसंश्रयः प्रकाशा
नन्यचैतन्याव्यतिरिक्तो न लोप्यवदिति
श्रीप्रत्यभिज्ञायामपि चितिः प्रत्यवमर्शा
त्मेति तथाचायमत्रार्थः चेतयते इत्यत्र
या चितिश्चितिक्रिया तस्याः प्रत्यवमर्शः
स्वात्मचमत्कारलक्षण आत्मास्वभावः
घटेन हि स्वात्मनि चमत्क्रियते न स्वात्मा
परामृश्यते ततो न चेत्यते इत्युच्यते, चैत्रेण
तु स्वात्मन्यहमिति संरंभोद्योगोल्लासवि
भूतियोगाच्चमत्क्रियते स्वात्मा परामृश्य
ते ततश्चेत्यते इत्युच्यते ॥ तदेतदात्मा, त

१

लौकिकचार्वाकः वैदिक योगाचार माध्यमिकाद्यभ्युपगतानि

पुनः शरीरप्राणबुद्धिशून्यानि नस्यैव शा
रीरादिकल्पितप्रमातृपदेप्यकल्पितनाहं
विमर्शमयसत्यप्रमातृत्वेनस्फुरणात्
तदुक्तं श्रीमृत्युजिद्भट्टारके परमात्मस्व
रूपं तु सर्वोपाधिविवर्जितम् चैतन्यमा
त्मनोरूपं सर्वशास्त्रेषु पठ्यते इति श्रीवि
ज्ञानभैरवेपि चिद्धर्मा सर्वदेहेषु विशे
षो नास्ति कुत्रचित् अतश्च तन्मयं सर्वं
भावयन्भवजिज्जन इति मोक्षोपायेष्व
पि यच्चाज्ञेयमिदं तत्त्वं नेति सन्त्यज्य युक्ति
भिः शाप्यावशिष्टं चिन्मात्रं सोस्मि सोस्मी
ति भावयेति किंच यदेतच्चैतन्यमुक्तं स

देहादिमतः

भेदः

अस्यैवात्मेति विशेषेण चोदितः

एवात्मा स्वभावः विशेषाचोदनाभावा
भावरूपस्य विश्वस्य जगतो न ह्यचेत्य
मानः कोपि कस्यापि कदाचिदपि स्व
भावो भवति चेत्यमानस्तु स्वप्रकाशचि
देकीभूतत्वाच्चैतन्यात्मैव तदुक्तं श्रीमत्कु
ष्णभैरवे यावन्न वेदका एते तावद्वेद्याः
कथं प्रिये वेदकं वेद्यमेकं तु तत्त्वं नास्त्य
शुचिस्ततः इति श्रीस्पन्देपि भोक्तैव भो
ग्यभावेन सदा सर्वत्र संस्थित इति । अ
ष्टावक्रोक्तावपि प्रकाशो मे निजं रूपं नाति
रिक्तोस्म्यहं ततः यदा प्रकाशते विश्वं त
दाहं भास एव हीति इति समस्तशास्त्रगा

अविमृष्टं हि य
तदवस्तु

√

२

नसारसंग्रहः स्वोपयोगाय लिखितः ॥ ॥ ॥

ॐ नमः शिवाय, ॐ इति प्रणवस्य सर्वनि

गमागमप्रपंचसारत्वं सादाशिवतत्ववा

चकत्वं च प्रणवः सर्ववेदेष्विति गीतागत

स्य वाचकः प्रणव इति योगसूत्रेषु च निरू

पितम् शिवायेति अन्योन्याविमुक्ते ज्ञानक

र्मणी इति श्रीप्रत्यभिज्ञोपदेशादिषु चिदा

नंदघनश्रेयोरूपाय परमात्मने नम इति

देहप्राणादिमितात्मप्रह्वीभावेन तं विशा

मि अदृष्टविग्रहो देवो भावग्राह्यो मनोम

यः तस्योंकारः स्मृतो नाम तेनाहूतः प्रसी

दति॥ श्रीमहार्थमंजर्यां तथा तथा दृ

ष्टपमानानां शक्तिसहस्राणामेकसंघट्टः

ज्ञानकर्मणी प्रका

शविमर्शौ

समा

स्वयं तद्रूपत्वात्

भावनालभ्यः

विवेकलभ्यः

ऐक्यमनुभवन्

तस्य देवातिदेवस्य परापेक्षा न विद्यते परस्य तदपेक्षत्वात्स्वतंत्रोयमतः स्थित: ॥

निजहृदयोद्यमरूपो भवति शिवो नामप
रमस्वच्छंद: श्रीप्रत्यभिज्ञायां सर्वथा
त्वंतरालीनानंततत्वौघनिर्भर: शिवश्चि
दानंदघन:परमाक्षरविग्रह: ॥ ॥ ॐ
नैसर्गिक:प्राणसंबंध: ॥ निसर्गात्स्वातंत्र्या
त्मन: स्वभावादायातो नैसर्गिक: ॥ मैत्रा
यएणाम्रुपनिषदि प्रजापतिर्वैकोग्रेति
ष्ठत्स्वनारमतैक: सोत्मानमभिध्यात्वा ब
ह्वी: प्रजाअसृजत ताअश्मेवाप्रबुद्धा
अप्राणा:स्थाणुरिवतिष्ठमाना अपश्य
त् सनारमत सोमन्यतैतासांप्रतिबोध
नायाभ्यंतरंविविशामीति सवायुरिवा
त्मानंकृत्वाभ्यंतरंप्राविशत् सएकोना

तत्वौघस्य सर्वथा तत्रचिद्रूपतामात्र विश्रांतत्वेन लीनत्वात्

वैएकइति छंद: संधिश्छांदस:

आत्मानमिति कस्वपा० छांदस: ॥

प्रजा देवतिर्यङ्मनुष्यलक्षणा नेशरीराणि ॥

परमात्मा

अग्रेचरा चरसृष्टे: पूर्वम्

प्रीतिनप्राप्त

संकल्पमात्रेण स्पर्श:

अचेतना:

प्राणवर्जिता:सर्वा:

क्रियारहिताश्च

विचारितवान्

3

त्

अभ्यंतरमभितोंतरं सर्वं देहमापादतलमस्तकम्
प्राणवायुस्वरूपापि ऊर्ध्वलङ्घ्रावमापन्नोवायुरिवोच्यते

देहविचालयितुम्

क्रमाक्रमाभ्यांक्रियाभेदं ऊर्ध्वप्राणादिप्राहैः सएवोच्यते इत्यर्थः

प्राकृत् सपंचधात्मानंविभज्योच्यते सयः

प्राणोपानःसमानउदानोव्यानइति ॥ सां

निश्चयसंकल्पाभिमानरूपम् अंतःकरणानां

ख्येच स्वालक्षण्यवृत्तिस्त्रयस्यसैषाभवत्य

सामान्या सामान्यकरणवृत्तिः प्राणाद्या

वायवःपंचेति ॥ मोक्षोपायेष्वपि देहेस्मि

न्देहनाडीषुवातःस्फुरतियोभितः खदाखि

वभुवोवारिसप्राणइतिकीर्तितः तस्यस्पंद

वप्रणदंनःक्रियावैचित्र्यमीयुषः अपानादी

निनामानिकल्पितानिहतात्मभिः अंतःप्रा

णपरिस्पंदात्संकल्पकलनोन्मुखी संवि

त्संजायतेयेषानचित्तंविद्धिराघव प्राण

स्पंदंविदुःस्पंदनत्स्पंदादेवसंविदः चक्रा

वर्तविधायिन्याजलस्पंदादिवोर्मयः इति

इतिर्जीवनं, त
ज्ञावेभावात्
तदभावेचाभा
वात् ॥

२

श्रीतंत्रालोकेपि, व्यापकोपिशिवः स्वेच्छात्म
संकोचग्रहणात् विचित्रफलकर्मौघव
अरुणि
शात्तच्छरीरभाक् सवाद्यात्मा दृढेन स्मि
न्देहयंत्रे चिदात्मना प्रेर्यमाणो विचरति भ
स्त्रायंत्रगवायुवत् तयेत्तु कर्मणां तेषां देह
यंत्रेन्यथागते प्राणयंत्रं विघटते देहः स्था
णुरवतरतीति इहतावद्वाह्याभ्यंतर
स विश्वस्य नीलसुखादेर्वेद्यजातस्य जड
त्वात्स्वात्मनि संकुचितवृत्तेः स्वरूपसत्तासा
धनं संविदेव तदंतर्वर्तिन एवास्य तेन तेन
रूपेण स्फुरणात् ह्यस्य सत्तोन किंचि
त्कल्पत्वाच्च यदुक्तं श्रीप्रत्यभिज्ञायां ज
डभूतानां प्रतिष्ठा जीवदाश्रयेति श्रीस्पंदे

पित्तेन दग्ध्ये वातेन
भग्ने कफेन
क्लिन्ने

पि यत्रस्थितमिदं सर्वं कार्यमिति संविदस्त्वस्या
त्मचमत्कारोल्लासमयोहमितिप्रत्यवमर्श एव
सारभूतः तमंतरेणास्याविश्वप्रतिबिंबसहि
ष्णुत्वेपि अन्यतः स्वच्छमुकुरोदकादेरंतः स्वान
तत्पदार्थसार्थाज्जडाद्विशेषाभावात् यदु
क्तं श्रीप्रत्यभिज्ञायां चितिः प्रत्यवमर्शात्मेति से
षासारतयाप्रोक्ताहृदयंपरमेष्ठिन इति च एष
एवरहस्यार्थस्तत्रतत्राम्नायांतरेपिसम्यगुपदि
ष्टोस्ति तथाच श्रीगीतासु मत्स्थानिसर्वभू
तानिनचाहंतेष्ववस्थितइति सर्वाणिस्थाव
राणिजंगमानिचसंवेद्यानिभूतानिमय्येक
स्मिन्संविदि तारि स्थितानि न चैवमहं तेषु भूते
ष्ववस्थितः यथानित्यं संवेदितृत्वमात्रस्वभावा

सत्ता
व्यभिचारिणो मम व्यवस्थासंवेद्यानां सर्वभू
सत्ता
तानां व्यवस्थितिहेतुर्न नथा सर्वश्रुतव्यव
स्थामद्व्यवस्थितिहेतुरित्यर्थः इतिपद्यार्थ
मिदं व्याख्यातं श्रीराजानकरामकण्ठेन ॥
तथा तत्रैव ब्रह्मणो हि प्रतिष्ठाहमिति ब्रह्म
णश्चिदात्मनः प्रतिष्ठा स्वभावस्थितिरहंवि
मर्श एव अन्यथा जडरूपतया ब्रह्मस्य मा
नेमोदत्तमपि सोप्रसाद विशिष्टमेव प्रापये
त् इति व्याख्यातो यं श्लोकपादः श्रीमदभि
नवगुप्तपादैः अजडप्रमातृसिद्धौ च ए
वमात्मन्यसत्कल्पाः प्रकाशस्यैव सन्त्यमी
जडाः प्रकाश एवास्ति स्वात्मनः स्वपरात्म
भिरिति तथा तत्रैव संविदप्यपरामर्शेन्न

पाचेतनदसावपि अभावेनजडेनाप्यनुस्यै
वत्राणुद्वात्मनि प्रकाशसात्मविश्रांतिर
हंभावोहिकीर्तितः उक्ताचसैवविश्रांतिः
सर्वापेक्षानिरोधतः स्वातंत्र्यमथकर्तृत्वंमु
ख्यमीश्वरतादिचेति ॥ आदिशब्देनचम
त्कृत्योगऊर्मिःस्पंदोमालिनीसारंहृदयमि
त्याद्याविमर्शपर्यायाःसंगृहीताः ॥ ॥
इतिविनेयजनताबोधविवर्धनायदिङ्मा
त्रंशक्तिमतःसकाशाच्छक्तेःप्राधान्यंदर्शि
अभिनवगुप्तपादाः
तम् ॥ ॥ अंतर्विभातिसकलंजगदा
त्मनीहयद्वद्विचित्ररचनामकुरांतराले
बोधःपुनर्निजविमर्शनसारयोगाद्विश्वं
परामृशतिनोमकुरस्तथा विकल्पहा
श्रीप्रत्यभिज्ञायां

श्रीस्कंदे

नेनैकाग्र्यात्क्रमेणैश्वरलोपदम् यदाक्षोभः

प्रलीयेत तदास्यात्परमं पदम् श्रीगीतासु शनैःशनै

रुपरमेद्बुद्ध्या धृतिगृहीतया आत्मसंस्थं

भगवदुद्धवसंवादे मनःकृत्वा न किंचिदपि चिंतयेत् एतावान्यो

गआदिष्टोमच्छिष्यैः सनकादिभिः सर्वतो

मनआकृष्य मय्यद्धावेश्यते यथा ॥ त

थाश्रीप्रत्यभिज्ञायामेव सोहंममायंविभ

वइत्येवं परिजानतः विश्वात्मनो विकल्पा

नां प्रसरेपिमहेशतेति ॥ शुभमस्तु

सर्वेषामध्येतॄणामन्तॄणां ध्यातॄणामोम् ॥ ॥

माहात्म्यम् ॐनमो नमः शिवायेति मंत्रसामर्थ्यमाश्रि

अनुप्रविष्टाः ता: महानंदमयी स्वात्माभे प्रत्याश्लेषशांभवीभूतिमुपभोक्तुं यदेनचम

६ उद्यताः ॥ ॐनमःशिवाय सततं पंच लार्तुम्

6

क्षन्मविधायिने चिदानंदघनस्वात्मापर
मार्थावभासिने ॥ ॐनमःशिवायनिः
शेषक्लेशप्रशमशालिने त्रिगुणग्रंथि
दुर्भेदभवबंधविभेदिने ॥ ॐनमःशिवा
भ्यांनवयौवनाभ्यांपरस्पराश्लिष्टवपुर्ध
राभ्याम् नगेंद्रकन्यावृषकेतनाभ्यांन
मोनमःशंकरपार्वतीभ्याम् ॥ ॐशिवा
वयंनखल्वनुतत्त्वविचारणीयंपंचाक्षरी
जपपरानितरांतथापि चेतोमदीय
मतसीकुसुमावभासंश्रीकंठमेवक
मनेकिमहोकरोमि ॥ महेश्वरेवाज
गतामधीश्वरेजनार्दनेवाजगदंतरा
त्मनि नचापिभेदप्रतिपत्तिरस्तिमेत
थापिभक्तिस्तरुणेंदुशेखरे ॥ ॐन
मःशिवायमंत्रेणयोजपेत्परमेश्वरम्

मः

ब्रह्महत्यादिकं पापं भस्मीभवति तत्क्ष
णात् ॥ ॐ अकारोकारावयवस्य ॐ
कारावयविनोयं समुदायार्थः ॐ आद
वनादेरक्षरादकलाद न्तराद्लेपादद्
पात्परमशिवाच्च उन्मेषः सृष्टिस्थिति
संहारतिरोधानानुग्रह स्वरूपपंचकृत्य
न शिवस्यैवो च्छलनं उदयः उन्मील
नं उद्भवः विभागेनवेदनमिति यावत्
सोसौमहादेवः अविभागवेदनात्मक
स्वरूपोबिन्दुरेवयत् एवजातं यत्रैव
स्थितं यस्मिन्नेव सर्वं लीयते इति ॐ का
रस्याक्षरार्थः अतएवैतदभिप्रायगो
पकंजपयज्ञदानादौ कर्मणि आदावं
तेच ॐकारोच्चारणं क्रियते वेदविद्भिः
२ यत्तुपदिष्टं भगवता स्वयं ॐ तत्सदि

तिनिर्देशो ब्रह्मणस्त्रिविधः स्मृतः इत्युप
क्रम्य तस्माद् ओमित्युदाहृत्य यज्ञदानतपः
क्रियाः प्रवर्तन्ते विधानोक्ताः सततं ब्रह्मवा
दिनामित्यंतम् ओं इति बीजा शक्ति सहिता
आगम्यागमागम संहिता हंसः प्रणवोऽर्थः
हृदया अविच्छिन्नरुद्रः व्यापकः ईश्वरः अ
क्षरः ब्रह्मनिष्कलः सर्वस्थितः विष्णोः वि
श्वरूपः उच्चारः आनंदः एवं सोहं ओंका
रं कर्मचक्रे तु नकारं नाभिमंडले मकारं हृ
दये देवो शिकारं कंठभूषणम् वाकारं वक्त्र
मध्ये तु यकारं ब्रह्मरंध्रगम् ओं नमः शिवाय

वेदत्रयी गुणत्रयं जाग्रत्स्वप्नसुषुप्ति अ उ म. परापश्यंतीमध्य
ओं त्रय्याद्यं त्रिगुणोज्झितं त्रिपुरजित्त्रैणं त्रिवा मा
वारस्थलसूक्ष्म. ब्र. वि. म. आणव-मायी. कार्म.
गुम्फितं त्रिधामानं त्रितनुं त्रिवर्गदलनं त्रि
भूतं भविष्यत् वर्तमान. आत्मा विद्या शिवः मंत्राध्व-भुवनाध्व पदध.
स्थं त्रितत्त्वात्मकम् अध्वातीतगतित्रिपू
भूराकाश सोमसूर्याग्नि. इच्छाज्ञानक्रिया
न्यविहितं त्रिज्योति रिच्छोदये त्रिशक्तित्रिस
चित्ताकाश मनोबुद्ध्यहंकारः
हृदाकाश

हृदये अहंकृं इति

सलन्तुभूति सो इति

मामिनत्रिहृदयंतेजः शिवायास्तुनः ॥
ॐकारं स्वरूपकं पंक्तिगन्धरवरं ब्रह्म विस्तुम
हृमां त्रैगुण्यं स्वरूपकं पं ममलं ज्वलन्तिर्धिंपीत
वर्णं प्रसन्नम् श्रद्धा मन्त्रमयीं तं स्वरयन्ति
रत्नांसर्वरणेषु ज्येष्ठ हृदं डाघ्यास्वरं त्रिभुव
ननमितं ध्यायकं तं नमामि ॥ ह ॐजयतु ॥

ॐ ईश्वरोवाच ॐकारं प्रथमं लिंगं द्वितीयं तु त्रि
लोचनं तृतीयं तु महादेवः कृत्तिवासश्चतुर्थकं
रत्नेशं पंचमं लिंगं षष्ठं चंद्रेश्वराभिधम् केदा
रं सप्तमं लिंगं धर्मेशं चाष्टमं प्रिये वीरेश्वरं च
नवमं कामेशं दशमं विदुः विश्वकर्मेश्वरं लिं
गं स्तुममेकादशापरम् द्वादशं मणिकर्णेशं
अविमुक्तं त्रयोदशम् चतुर्दशं महालिंग
काशीविश्वेश्वराभिधम् प्रियेचतुर्दशैमा
नि श्रेयोस्थानि सुंदरि ॥ शुभमस्तु ॥

ॐनमः शिवाय ॥ ॐ अज्ञानतिमिरांधस्येति अ-
खंडमंडलाकारंच ॥ ॐ ऐं ह्रीं श्रीं हसखफ्रें
हसक्षमलवरयऊं सहखफ्रें सहक्षमलवर
ऊं ह्सौः स्हौः श्रीगुरोः पादुकां पूजयामिनमः
ॐनमस्ते नाथभगवन्शिवायगुरुरूपिणे वि
द्यावतारसंसिद्ध्यै स्वीकृतानेकविग्रह १ नवा
यनवरूपाय परमार्थैकरूपिणे सर्वाज्ञानत
मोभेदभानवेचिद्घनायते स्वतंत्रायदयाक्लृ
प्तविग्रहायपरात्मने परतंत्रायभक्तानांभ
व्यानांभव्यरूपिणे २ विवेकिनांविवेकायवि
मर्शायविमर्शिनाम् प्रकाशानांप्रकाशाय
ज्ञानिनांज्ञानरूपिणे ४ पुरस्तात्पार्श्वयोःपृ
ष्ठे नमस्कुर्यादुपर्यधः सदामच्चित्तरूपेणक
रोमितवशासनम् ५ त्वत्प्रसादादहं देवकृत
कृत्योस्मिसर्वतः अहंमृत्युमहापाशाद्विमु
क्तोस्मिशिवोस्मिच ६ नमामिसद्गुरुंशांतंप्रत्य
क्षंशिवरूपिणम् शिरसायोगपीठस्थं मुक्तिका
मार्थसिद्धये ७ श्रीगुरुंपरमानंदंवंदे आनंद
विग्रहम् यस्यसान्निध्यमात्रेणचिदानंदायते
तनुः ८

ॐनमःशिवाय ॥ नाभ्यादिद्वादशांतंयावत्प्रणवमात्रासोपानेष्वारो
हक्रमेणनाभौ अकारंहृदि उकारमानने मकारंभ्रूमध्ये बिंदुंलला
टे अर्धचंद्रंललाटोर्ध्वे निरोधिनींशिरसि नादंब्रह्मरंध्रे नादांतं
शक्तिंत्वक्स्थां व्यापिनींशिवामूलस्थां शिखास्थांसमनांशिवो ता
तस्यामुन्मनांमुहूर्तंच यावद्द्वादशांतंयावत्षोडशभूमिकामप्यु
ल्लंघ्यसप्तदशेनिरंजनेद्वादशांतस्थेपरमशिवेव्योमाकारेस्वा
त्मानंभावयेदित्येतद्योजनिकालक्षणं कलादीक्षासंप्रदायमु
पदिशति पिंडमंत्रस्यसर्वस्यस्थूलवर्णक्रमेणतु अर्धेंदुबिंदु
नादांतस्शून्योच्चाराच्छिवः अत्रबिंद्वर्धचंद्रनादांतेतिपठनीयं
बिंदोरनंतरंत्वर्धचंद्रस्थिति पिंडशरीरंषट्चक्राधारं तद्रूपोयो
मंत्रःप्रणवाख्यःसोहमात्मेवा सोहमित्यत्र सकारहकाररूपोरु
लोलोपे ओमित्यवशिष्यते सओंकारएवनाभ्यादिद्वादशांतंयावत् वि
भक्तः अतःपिंडमंत्रओंकारःसोहमित्यजपागर्भितःहृदयविषये दं
ध्वनीति ओमितिस्फुरदुरस्यनाहतंगर्भगुंफितसमस्तवाङ्मयमिति
हृत्कंठताल्वादिक्रमेण स्वाद्वादशमात्राअकाराद्याउन्मन्यंताःस्था
नांतरेषुनाभ्यादिषुशिवांतावधिषुविभज्यस्थितः तस्ययःस्थूलोव
र्णक्रमः उच्चार्योत्तरपरिपाटी नाभिहृदाननेषुद्विमात्रत्रयस्योच्चा
र्यत्वात्स्थूलत्वं बिंदुनादांतानांस्थूलवर्णक्रमेणउच्चारणकालो
मात्रा बिंद्वादिसमनांतानामर्धमात्रा तदूर्ध्वंतुपरमशिवस्थानं त
यास्थूलाक्षरानुपूर्व्या उपलक्षितस्यपिंडमंत्रस्यबिंद्वर्धचंद्रना
दांतस्शून्याः अत्रनिरोधिनीनादशक्तिव्यापिनीसमना अनुक्ता अ
पिद्रष्टव्याःशून्याशक्तेनन्वून्मनी उक्तैवतेनायमर्थः बिंद्वर्धचंद्र
निरोधिनीनादनादांतशक्तिव्यापिनीसमनोन्मनीनामुच्चारात्
द्वादशमात्रोच्चारकालभावनयाशिवएवभवेत् यद्वा आकारादि
समनांतानांमात्राणांशून्योच्चारात् शून्यताविमर्शनात् उन्म
नारूपपरमशिवीभावोभवेत् समनांतस्यविश्वस्यहेयत्वोमु
न्मनापरतत्वसमावेशउपादेयः अत्रस्वदेहस्थसोंकारस्यस्या

न्

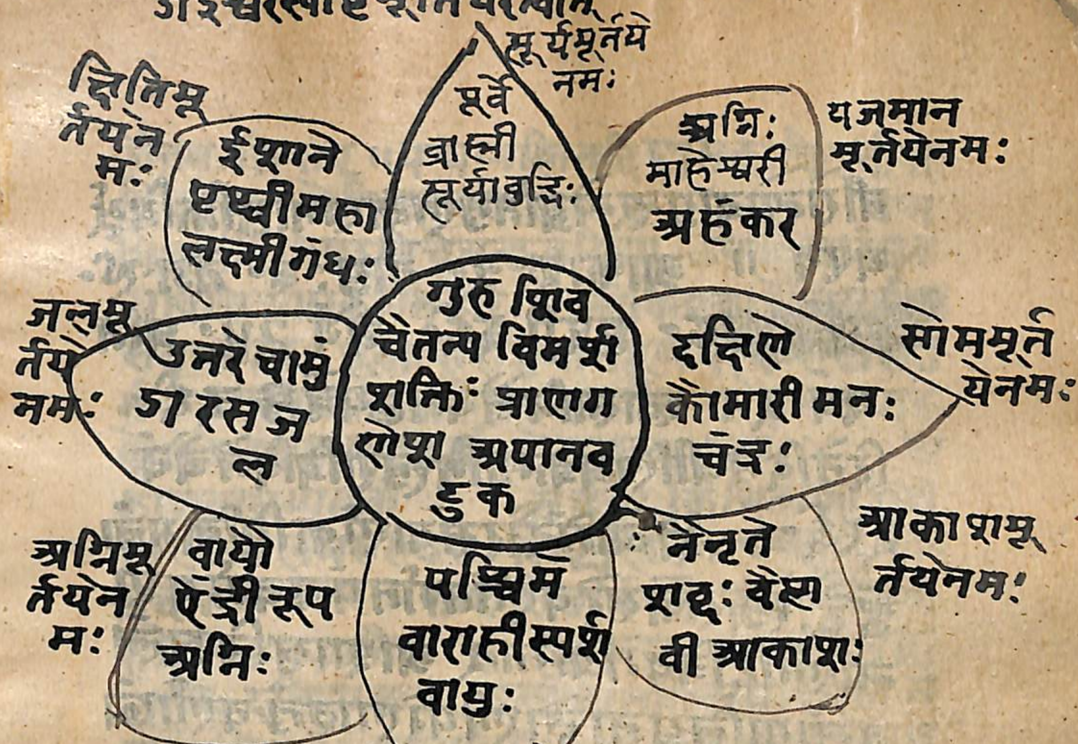
नांतरविशिष्टाद्द्वादशमात्रास्सकारेणभावनीयः यदुक्तं क
लादीत्तापञ्चमी हृच्चकारेब्रह्माणंत्यक्त्वा कंठे उकारे वि
ष्णुंतालुनि मकारेरुद्रं भ्रूमध्ये ईश्वरं शिरसि नादेसदा
शिवं करंध्रेनादांते नाशिते शिवमिति कारणषट्कत्यक्त्वा
त्वक्स्याशान्तिके शक्तिस्थूलस्या व्यापिनी शिवस्या समना
शिवोतःस्या उन्मना मुल्लंघ्येति यावच्चतुर्दलकमल
मारभ्याज्ञाचक्रांतस्थूलवर्णक्रमः व.श.ष.स. प्रभृ
ति हृदयपर्यंतोज्ञेयः ततोबिंदुमारभ्योन्मन्यंत सूक्ष्मसू
क्ष्मतरांश्चक्रभागानुभावयेत् आज्ञांतसकलचक्रभा
वनासकलवर्णभावनाच उन्मन्यंतासकलनिष्कलभा
वना ततःपरेस्थाने महाबिंदुरूपे शुद्धस्वन्यसंविद्रूप
परमशिवैकरूपा निष्कलाप्राप्तिः तत्रस्थल्यचक्रेषुसक
लवर्णभावनेत्यंकार्यं यथा मूलाधारेचतुर्दलकमल
कर्णिकायां पंचाशद्वर्णविग्रहां अष्टात्रिंशत्कलारूपिणी
विद्युत्कोटिप्रभादीप्तां सार्धत्रिवलयाकारां प्रसुप्तभुजंगी
मिव स्वेच्छादंडाहतांकृत्वा उत्थाप्य तद्दलेषु वंशंषं
संनमः इतिसंपूज्य ततोहंसमंत्रेणेडापिंगलांत्वाप्रवा
हद्वयंछित्वा सुषुम्णामार्गेण स्वाधिष्ठानकमलंष
ड्दलंप्रापय्य तद्दलेषुबंभंमंयंरंलंनमः इतिसंपू
ज्य ततोनाभौमणिपूरकचक्रेदशदलकमलंनीत्वा
तद्दलेषु डंढंणंतंथंदंधंनंपंफं नमः इतिसंपूज्य
ततोहृदयस्थानेनाहतचक्रंद्वादशकमलंप्रापय्य
तद्दलेषु कंखंगंघंङं चंछंजंझंञंटंठंनमः इति
संपूज्य ततोविशुद्धिचक्रेकंठस्थितषोडशदलप
द्मंप्रापय्य तत्र अंआंइंईंउंऊंऋंॠंऌंॡंएंऐंओंऔं

१

अं अंः नम इति संस्पृश्य ततः भ्रुवोरंतरे आज्ञाचक्रं द्विदलक
मलं प्राप्य तत्र हं नमः इति संस्पृश्य इत्यंत स्थूलवर्ण
क्रमः ततो ब्रह्मरंध्रे सहस्रदलकमलकर्णिकायां परम
शिवं तेजोमयं ध्यात्वा तेन सह संयोज्य स्वात्मानं कृत्वा क्षणं
विश्रमेत् ततस्तेनैव मार्गेण आज्ञाचक्रं प्राप्यानेनैव क्रमे
ण षट्चक्रावरोहणेन प्रतिचक्रं तथैव संस्पृश्य मूलाधारं प्रा
प्य चतुर्दलकमलकर्णिकायां परमं शिवं तेजोमयं तथैव सं
स्पृश्य तत्रैव तां परां शक्तिं कुंडलिनीं स्थापयेत् ततो भ्रुवोरुप
रिभागे दीपाकारेर्धमात्रोच्चारणकालो वृत्तसंनिवेशो बिंदुः
तदूर्ध्वं अर्धचंद्रः बिंदोरर्धभागः पादमात्रोच्चारणकालो दीपा
कारोर्धचंद्रः तदूर्ध्वं ज्यो.. कारामात्राष्टांशोच्चारणकाला नि
रोधिका परमपदप्राप्तिनिरोधनाद्रोधिनी तदुपरि नादः षोडशां
शोच्चारणकालो ध्वनि पद्मरागतुल्यवर्णः तदुपरि तडित्सदृ
शकांतिः लांगलसदृशरूपः मात्राद्वात्रिंशतमोच्चारणका
लो नादांतः शक्त्यादीनामुन्मनीपर्यंतानामंशानां स्वरूपमक
त्रहेलयोदितद्वादशादित्यसवर्णरूपं चतुष्षष्टितमांशरूपा
शक्तिः व्यापिन्युच्चारणमात्रावयवकालोष्टाविंशत्युत्तरशततमो
भागः समनोच्चारणमात्रावयवकालः षडधिकः पंचाशदुत्त
रद्विशततमो भाग इत्यर्थः समना मनोन्मन्यापरपर्याया मन
स्सहितत्वात् ततः परमकाष्ठारूपा शून्यात्मिका उन्मनी निरा
कारा निरुच्चारा मनोतीतगोचरत्वात् महाबिंदोरकाररूपा
वर्णोच्चारणकाला न विद्यंते विश्वोत्तीर्णत्वात् एवंविधपिंड
मंत्रभावनया परमशिवपदप्राप्तिरिति श्लोकार्थः ॐ उन्मन्या
दीनां लक्षणमन्याह नेत्रतंत्रे सा शक्तिः परमा सूक्ष्मा उन्मना
शिवरूपिणी अस्तित्वमात्रमात्मानं क्षोभं क्षोभयते यदा सम
नासाविनिर्दिष्टा शक्तिः सर्वाधवर्तिनी क्रोडीकरोति या विश्वं

संहृतिस्सृजते पुनः ॐ ङलाख्या महाशक्तिस्तृतीया प्युपचर्य
ते ध्वनिरूपो यदा स्फोट स्वदंत छिववियहान् प्रसरत्यति
वेगेन ध्वनिना शृश्यं जगत् सनादो देवदेवेश प्रोक्तश्चैव सदा
शिवः अत्र नादांतोप्यनुप्रविष्टः ध्वनिरुच्चरति यत्र विश्वासात्म
निरोधितः निरोधिनीतिविख्याता सर्वदेवनिरोधिका निरुद्ध
स्पमहेशात्वमहिमानुप्रवर्तते असंख्यातानुकोट्यो वै मंत्रा
णां तत्र संस्थिताः लभंते तत्प्रतिष्ठां वै याचेयं निरोधिका
ख्यामात्रीकला सर्विंदुश्चेश्वरः स्मृतः यदाशिवामृतं मू
र्ध्नि पतति सृष्टिकारणं आप्यायत्तु भवेत्तेन सार्धचंद्र इति
स्मृतः एषचोर्ध्वं तु विंदुश्च पदादूर्ध्वमारोहतां संहारहे
तुभूतानां नादादधोवर्तिनां तु सृष्टिकारणमेव च मकारो
हत्पपः हन्द्रवर्णम् चद्रु उत्तमः यदाश्यितिं तु लभते स्वा
न्मुखे सृष्टिकारणम् प्रतिष्ठाख्या उकारस्तु विष्णुः साक्षा
त्रव इति श्रुतिः ॥ ॥ ॥ ॥

ॐ नमः शिवाय ॥ ॐ रत्नैः कल्पितमासनं हिमजलैः स्नानं च दिव्यां
बरं नानारत्नविभूषितं मृगमदामोदांकितं चंदनम् जातीचंप
ककेतकीविरचितं पुष्पं च धूपं तथा दीपं देव दयानिधे तव वि
भोः संकल्पयेत्तु प्सितं १ सौवर्णमणिखंडरचितपात्रे
घृतं पायसं भक्ष्यं पंचविधं पयोदधियुतं रंभाफलं पानकम्
शाकानाममयुतं फलं रुचिकरं कर्पूरगंगाजलं तांबूलं मन
सा मया विरचितं पूजां गृहाण प्रभोः २ आत्मा त्वं गिरिजा प
ते परिजनः प्राणाः शरीरं गृहं पूजा ते विषयोपभोगरचना नि
द्रा समाधिस्थिता संचारोपि प्रदक्षिणं पशुपतेस्तोत्राणि
सर्वा गिरो यद्यत्कर्म करोमि देव भगवंस्तत्तदाराधनम् ३
इति शंकराचार्यविरचिता मानसिकपूजा शिवायोस्तु

वायुमूर्तये नमः

स्वशांतं निर्मलं शुद्धं सर्वव्यापि निरंजनम् चिद्व्योमानंदगहनं
तेजस्तत्त्वाश्रयं भजेत् ॐ मध्यशालनिविष्टहंसपरमा
योरोमकूपाश्रया प्राणा हृत्स्वविमर्शशक्तिवपुषा सार्थ
त्रिकोणात्मकः तान्मंत्रात्मतया विलोमयनयः स्वेच्छंद
नाप्यः परो देवो सौ विदधातु भैरववपुस्तेजः परं शासनम् ॥
हृदिस्थे पद्माष्टपत्रे विचरति सततं हंस आशाक्रमेण
पूर्वादीन्सर्गनाशे भयसरणगतिं प्राणविज्ञेयचारैः
ऐशानी यावदाशां प्रति निर्वृक शांत स्वान्तलाम्ना क्षितिक्षा
शां

नीरोन्योवायुश्शून्येप्रतिगुणकल्पनायुक्तिभिर्भू
यएव ॥ आकाश ३ वायु: ६ तेज: ९
जल: १८ पृथ्वी ३६ चैवं २५ प्रति
पत्रं २५ श्वासानिचैवमष्टपत्रेषु ३६
दिनेदिनेत्रीणिप्रक्रमानिस्युरात्रिदिनेचैवं
२१६ ॥ ओं व्योमेंदौरसनार्णकर्णिकमचां
द्वंद्वैःस्फुरत्केसरे वर्णान्तर्गतपंचवर्गयुग
लार्णादित्रिवर्गक्रमात् आशास्वग्निषुलां
तलांगालियुजाह्नोणीपरेणावृतं वर्णाब्जं
शिरसिस्थितंविषगदप्रध्वंसिमृत्युंजयम्
मूलाधारध्वनिंश्रुत्वाप्रबुद्धांशाश्वतींकुंडलीम्
ज्वलत्पावकसंकाशांसूक्ष्मतेजःस्वरूपिणीं
मूलाधाराच्छिरःपद्मंस्पृशंतीविद्युदाकृतिं
तयास्पृष्टशिरःपद्मादमृतौघस्वरूपिणः नि
र्गतान्मातृकावर्णान्सुषुम्णावर्त्मनातनुं
व्यापयित्वास्थितान्सर्वानेवंध्यात्वाप्रविन्य
सेत् ॥ इतिध्यात्वामातृकान्न्यसेत्

३

ॐ नमः शिवाय ॥ यच्चाप्युक्तं तदिङ्मात्रकाश्चित्पूर्वापरा
दिका प्रत्ययोहि न तस्याः स्या उपा
धिः पूर्वतादिष्विति चेन्नन्तु तद्दिशा उपाधिमात्रेण तु
प्यावैचित्र्यायकथं भवेत् ॥ स्वविमर्शप्रकाशोयं मूर्तीभा
सनभागतः पूर्वादिदिग्विभागाख्यं वैचित्र्यं तेनेखलु
मेरुः तत्र यच्चात्प्रकाशेन सदा स्वीकरणेत्तमम् तदे
वोर्ध्वप्रकाशत्वमस्य पूर्णायोगमधः पुनः ॥ प्र
काशानामधस्ततो मुख्यवः किंचित्प्रकाशयो
ग्यस्य संमुखं प्रसरन्परः पराङ्मुखेन तन्मध्यादितिदि
क्षूर्ध्वयमागतम् प्रकाशसंमुखं यस्तु गृहीत्वोत्तिष्ठक
राष्ट्रिमकाः यत्रति त्विलनप्रकाशस्यानुकू
ला[illegible] दक्षिणस्य परः सव्यं वाममित्युपदिश्यते त
त्प्रकाशनमेवेन्दुस्पर्शसौम्यं तदेवाहि एवमाशाच
तुष्केस्मिन्मध्यविश्रान्तियोगतः चतुष्कमन्यतेना
शोदिशान्तदधिष्ठिताः एवं प्रकाशमात्रेस्मिन्व
स्तदे परमे शिवे दिग्विभागः स्थितो लोके शास्त्रेपि च
तथोच्यते क्रमात्सदाशिवाधीशः पंचमं त्रतनुर्य
तः ईशस्याघोरवामाख्यसद्योजातादिनादिशः
ईशादूर्ध्वप्रकाशत्वात्पूर्ववक्त्रं प्रसारियत् अघोरो द
क्षिणाख्यं तु वामो वामस्तु सौम्यकः पराङ्मुखेन पा
तालवक्त्रमधरम स
मश्च पश्चिमः परिभाष्यते पातालवक्त्रमधरम प्र
काशात्मा स्थितेः स्वेमहदङ्क्रितलभुवोनिवक्त्रा
एपस्तूपहि मुख्यत्वेनत्वमेवोर्ध्वप्रकाशमयस्वच्छ
ते तदेवमुख्येनोधस्तादप्रकाशयतः स्फुटम् मध्य

नु यत्प्रकाशं तत्र प्रकाशेन चेतरत् प्रकाशत्वाद्विरूप
मानमतोस्मिन्दिक्चतुष्टयम् पंचेमं त्वनुवीप्य इ
त्यविरुद्धदिगीश्वरः ततोपीशस्य प्राहन्तो विमर्शलो
तथास्थितः ऊर्ध्वाभिव्यक्तायोग्यत्वाद्विश्वोर्ध्वानुत्र
पंचमम् न वक्त्रं नो भेदमयोस्त्यिति दृष्टि प्रभूयतः
दिग्विभागस्तु तज्ज्ञोक्तिवदनानां चतुष्टयात् पंचमा
स्यत्तु जिन्वेनो परिमितनिजात्मको ततो ब्रह्माण्डमध्य
पिशानशक्तिर्विभोरवि: दिग्विभागं कुरुते प्रकाशयं
घ न्तृत्तिमान् तथाहि विभुवच्योगे यतः पूर्वं प्रत्युते ९९
तत्पूर्वं यत्र तु च्छाया तत्पश्चिममुदाहृतं तस्मिन्नुजि
गमिषोरस्य यत्सव्यं तत्तु दक्षिणम् तत्रैशावेऽ ते
जोभिर्भीतिजाज्वल्यमानवत् तत्पुरोवर्तिवामन्तु त
ज्ज्ञामात्वे चितमनाक् तत एव हि सौम्यंत त्वचापि स्व
प्रकाशकम् यत्रासावस्तमभ्येति तत्पश्चिममिति स्थि
तिः तत्रैव पश्चिमे येषां प्राक्प्रकाशावलोकनम् त
देव पूर्वमेतेषां यथा ध्वनिनिरूपितम्

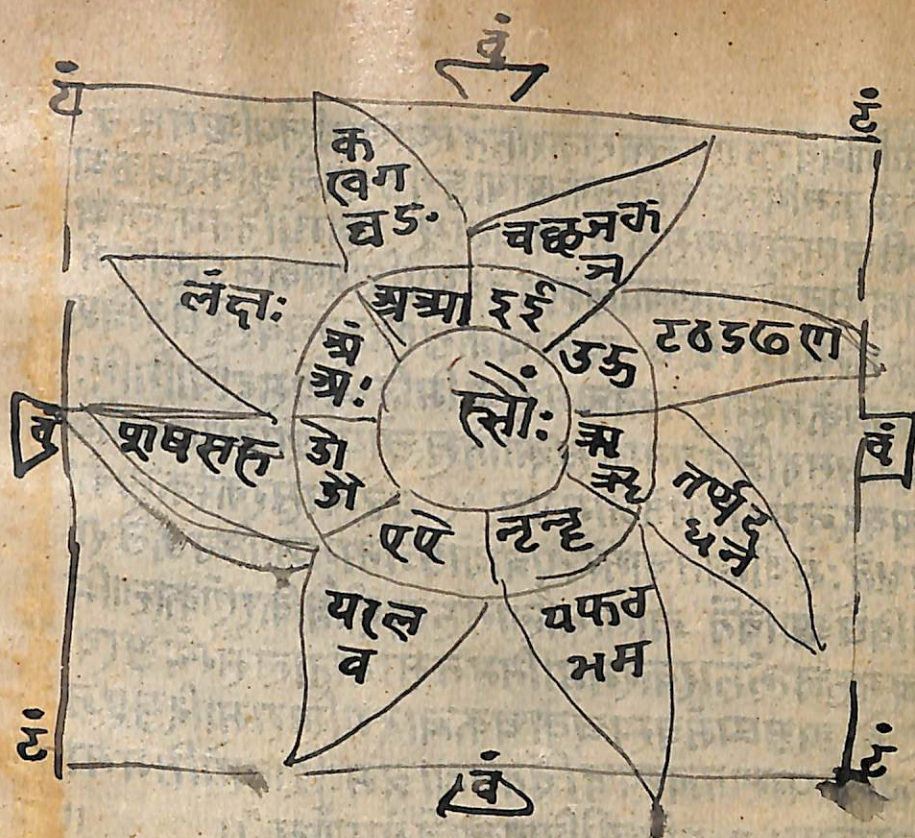
स्यानुसारश्च नैतं च दिग्विभागं सदाशिवः अधितिष्ठ
त्यार्कमिव सविचित्रवपुर्यतः सौम्या अपि दिशः स्वे
शाः शाक्ता चाशाधिशेरते तेहि प्रकाशशान्तः शाः
प्रकाशानुविधायिनः प्रकाशस्य यदैश्वर्यं सहंजो
यत्तु तन्महः सोभिहन्त्वभीमत्वे यमोरक्तस्तु नि
१ मा प्रकाशावरुणस्त्वं चोचत्या ह्यापुरुच्यते
भावसंचययोगेन वित्तेशस्तालये विभुः अदृष्टवि
ग्रहो नंतत्र सोर्ध्वं दहको विभुः प्रकाशस्यैवधर्मो

शालोकमासेनकीर्तिताः इहकिलद्दकर्मे
ष्टाःशिवउक्तोल्लासस्तुवेद्यखंडलके स्थूलेसूक्ष्मेक्रम
शःसकलप्रलयाकलोभवतः शुद्धाएवेतुसृष्टाज्ञाना
कलतांगताःप्रबुद्धास्तु प्रविभिन्नकतिपयात्मकवेद्य
विदोमंत्रउच्यन्ते भिन्नेत्वखिलेवेद्येमंत्रेशास्तन्महे
शास्तु भिन्नाभिन्नेउदियान्स्वशिवांतोध्वादितःप्रेते ता
एवगलितभेदप्रसरेक्रमशोविकासमायांत्यः अन्योन्या
संकीर्णास्वरान्नयगलितभेदिकास्तुततःपश्यन्त्यौन्मन
सी

तथाहिवेद्यतानामभावस्यैवनिजंवपुः चैत्रेणवेद्यंवेद्मी
तिकिंह्यत्रप्रतिभासताम् ननुचैत्रीयविज्ञानमात्रेम
त्रप्रकाशते वेद्यतात्वस्तुनोधर्मोभातिभावस्यनीलव
त् वेद्यताचस्वभावेनधर्मोभावस्यचेत्ततः सर्वान्प्रत्ये
ववेद्यःस्याद्दृष्टनीलादिधर्मवत् अथवेदकसंवित्ति
वलाद्वेद्यत्वधर्मभाक् भावस्तथापिदोषोसौउविद
हूनवद्ध्रुववत् वेद्यताख्यस्ययोधर्मस्सावेद्यस्यस्त्वत्वप्र
ष्यवत् वेद्यस्त्वेदस्मिन्नत्रापिवेद्यतेत्यनवस्थितिः न
तोनकिंचिद्वेद्यंस्यान्मूर्छितंतुजगद्भवेत् ननुविज्ञातु
पाःस्वरूपापहृतंवपुरुच्यताम् भावस्यार्थप्रकाशात्मा
यथाज्ञानमिदंत्वसत् एकविज्ञानवेद्यत्वेनैकविज्ञा
न्तवेद्यता तस्मान्नवेद्यतानामभावधर्मोलिकस्वन
भावस्यवेद्यतास्यैवसंविदोयःपरिग्रहः अर्थग्रहण
रूपंहि यत्रविज्ञानमात्मनि समवैतिप्रकाशार्थ
स्तप्रत्येषैववेद्यता अत्रब्रूमःपदार्थानां नधर्मोयदि
वेद्यता अवेद्याएवतेसंस्युर्ज्ञानेसत्यपिवर्णिते य

प्याहिपृथुबुध्नादिरूपेऽजृंभमाणस्सत्यपि अतदात्मायं येनेने
तिपृथुबुध्नादिरूपताम् + तस्मात्प्रकाश एवायं पूर्वो
क्तः परमः शिवः + यथा सत्यविज्ञाने विज्ञातृसमवा
यिनि अवेद्यधर्मकाभावाः कथं वेद्यत्वमाप्नुयुः + ॥
२ यथा यथा प्रकाशेत नतत्रावबद्धः स्फुरम् एवं चनील
तानामयथाकाचित्प्रकाशते तद्वच्चकालिवेद्यत्वं ॥
॥ शुष्टुगं फलं प्रकरणार्थस्य संसिद्धेति द्वयेनतः
क्षिपन्नेतोरत्तितेच संधानं चापितन्मिथः ॥ ॥

ॐ विशिष्टकरणस्य न स्थितिसमाधिसंभावना विभावितता या
यदाकमपि गोधमुल्लासयेत् नसा तवसदोदितास्वरसवाहि
नी या चित्तर्यतस्त्वित यस्मिन्निधा स्फुरमिहाविसंवेद्यते ॥ यदा
तु विगतेंधनः स्ववशवर्तितां संश्रयत्र शत्रिमसमुल्लसत्यु
ककंपवाष्पानुगः शरीरनिरपेक्षतां स्फुटमुपाददानस्थितः स्व
यं ज्वलतिति बुध्यते युगपदेव गोधानलः ॥ तदेतदवदेवितद्व
त्युरूपां श्रयैर्वर्जितं महेशमवबुध्यते विवशपाशसंदोभक
मित्यादि ॥ सर्वे सर्वगतत्वेन विज्ञाते परमेश्वरे अंतर्बहिर्नसा
वस्थानयस्याभासते विभुः ॥ यएषविततस्फुरद्विविधभा
वचक्रात्मकः परस्परविभेदवान्विषयतामुपागच्छति य
देकमयभावनावशात एत्य भेदान्वयं स शंभुरशिवापहो
जयति गोधभासोनिधिः ॥ तवनकाकिलनस्तुतिरं वि
के सकलशब्दमयी किलतेतनुः निखिलमूर्तिषु मेभव
दन्वयो मनसिजासु बहिष्प्रसरासु च। इतिविचिंत्यशि
व शामिताशिवे जगति जातमयत्नवशादिदम् स्तुतिज
पार्चनचिंतनवर्जिता नखलु काचनकालकलास्ति मे ॥

ॐ संवर्ताग्नितडित्प्रतप्तकनकप्रस्पर्धितेजोरुणं गंभीरस्मितनिः
सृतोग्रदशनोप्रोद्भासितोर्ध्वाधरम् अर्धेन्दुद्युतिलोलपिंगल
जटाभारप्रबद्धोरगं वंदे सिद्धसुरासुरेन्द्रनमितं पूर्वं मुखं शूलि
नः १ कालाभ्रभ्रमरांजनद्युतिनिभं व्यावृत्तपिंगेक्षणं का
लेन्दूदयनिःसृतोग्रदशनं प्रोज्झिन्नदंष्ट्रांकुरम् सर्पप्रोत
कपालशुक्तिसकलंव्याकीर्णसच्छेखरं वंदे दक्षिणमीश्व
रस्य कुटिलभ्रूभंगरौद्रं मुखम् २ प्रालेयामलमिंदुकुं
दधवलगोक्षीरफेनप्रभं भस्माभ्यंगमनंगदेहदहनं
ज्वालावलीलोचनम् ब्रह्मेन्द्रादिमरुद्गणैःस्तुतिपरैरभ्यर्चि

तंयोगिभिर्वंदितंसकलंकलंकरहितंस्थाणोर्मुखंपश्चिमम् ३
रक्तंऊँऊमपिंगलंसतिलकंव्यापांडुगंडस्थलंभ्रूविक्षेपकटा
क्षवीक्षणलसत्संसक्तकर्णोत्पलम् स्निग्धंबिंबफलाध
रप्रहसितंनीलालकालंकृतंवंदेपूर्णशशांकमंडलनिभं
वक्त्रंहरस्योत्तरम् ४ अव्यक्तंव्यक्तगुणोत्तरंचवरदंषट्त्रिंश
तत्त्वात्मकंतस्मादुत्तरतत्त्वमक्षय्यमितिध्येयंसदायोगिभिः
वंदेतामसवर्जितंमनसासूक्ष्मातिसूक्ष्मंपरंशांतंपंचममीश्व
रस्यवदनंखंव्यापितेजोमयम् ५ यद्देव्यासुरकरैकन्यका
करधृतैःसंवीजितंचामरैःपन्नागोद्भजनागजातिरजलेरा
पुरीविषैश्चार्चितं ज्वालामालासहस्रदीप्तिकिरणंकालाग्नि
रुद्रंमहत्संहारकरंनमामिमनसापातालसंस्थंमुखे
म् ६ अमुष्यमंत्रस्यचवाचकत्वादगस्तिरामादिभिःपूज
नत्वात् पारस्तत्त्वस्यचचिंतनत्वान्नमःशिवायेतिममा
स्तिमज्जपः ७ इतिश्रीशिवस्तोत्रंसंपूर्णम् ॥ ॥

[illegible]

ॐ देवानां देवमीशानमादिमध्यान्तवर्जितम् भावगम्यं नमस्कृत्य
प्रपुच्छ षडाननः स्कन्दः शिवं शशिकलाक्रान्तमणिमौलिविराजितं
शिवाख्यं कवचं नाथ मम वक्तव्यमञ्जसा श्रीईश्वर उवाच ॥
साधुसाधु महाप्राज्ञ बुद्धिमान शिव एव च यत्त्वयेदं कृतं प्रश्नं
तत्सुरा विष्णुना कृतम् कथितं न मया तस्य रहस्यत्वाद्विशेषतः
तव स्नेहात्प्रवक्ष्यामि स्कन्द एवैकमनाः स्थितः शिवाख्यं कवचं
पुण्यं गुह्यं पापप्रणाशनम् सर्वमंगलमंगल्यं सर्वैश्वर्यप्रदाय
कम् सर्वलोकरं चैव सर्वार्तिविनिसूदनम् सर्वदुःखप्रशमनं
सर्वकामफलप्रदम् ॐ ईशो मामग्रतः पातु चेश्वरः पातु पृष्ठतः
ईशानः पातु शिरसि मूर्ध्नि तत्पुरुषस्तथा अघोरो दक्षिणे कर्णे
वामदेवस्तथापरे सद्योजातः शिखायां तु नेत्रयोः पातु शंकरः क
पर्दी च भ्रुवौ पातु पद्माणि नीललोहितः चक्षुषी देवदेवेश
ललाटं वृषभध्वजः व्योमकेशो हनुं पातु कपाली वामके हनु
म् कपोलौ पातु मे रुद्रो नासान्ते च महेश्वरः अधरौ पातु मे शंभु
श्चिबुके गिरिशस्तथा दंतमूले भवः पातु दंताग्रे श्वेतकांतकः व
क्त्रं रक्षतु सर्वस्तोलंपिकायां त्र्यंबकः कंठं रक्षतु मे नीलकंठो वृष
भवाहनः भुजयोर्जयवान्पातु भुजाग्रे चंद्रशेखरः अंगुष्ठां
गुलीः पातु वक्षो दक्षाध्वरांतकः उरःस्थले हरः पातु नखांस्त्रि
पुरांतकः त्रिशूले दक्षिणे पार्श्वे वामपार्श्वे पिनाकधृत् सदा
शिवः पातु हृदि स्तनयोः पार्वतीपतिः उदरे पातु मे शंभुर्हि
रेताः प्रतापवान् पादांगुष्ठांगुलीः पातु स्थाणुस्थाणुर्नखानि च
पादद्वयतलं पातु वामे च परमेश्वरः गुल्फौ रक्षतु मे भर्गो जंघे
मे त्र्यात्रिलोचनः जानुद्वयं पशुपतिरूरुयुग्मं जयस्तथा गुदं
रक्षतु मे भीमः कटिं मे धूर्जटिस्तथा उग्रो रक्षतु मे मेढ्रं नाभिं ना
रायणप्रियः भूतेशः पातु मे लोम्नि शर्वः सर्वांगसंधिषु ॐकारः
परिपूर्णत्वात्त्वचि सर्वत्र रक्षतु नकारो रुधिरं पातु मकारो मांस

संचयम् शिकारःपातुमेमेदो वकारःपातुमेस्थिषु यकारःपा
तुमेमज्जाशुक्रं पातुषडात्मकः एवंषडक्षरमयं सर्वधर्मार्थ
संचयम् देहंममेतियो ध्यायेत्सोहमेवनसंशयः यदिदं
कवचंगुह्यं पृष्टंतत्तेमयाधुना शिवेत्यक्षरयुग्मात्वंकव
चंसमुदाहृतम् दिनंवायदिवामासं वत्सरं वात्रिवत्सरम् द
शसंवत्सरं वापित्रिसंध्यं यःपठेन्नरः तस्यपुण्यफलंयत्तुव
दाम्यहंशृणुतत्परः दिनद्वयेमासकृतं मासाद्वर्षशतंतथा
वर्षाज्जन्मकृतंयत्तु त्रिवर्षात्सप्तजन्मजम् तस्यपूर्वकृतं
यत्पातकंचोपपातकम् तत्सर्वंविलयंयाति रविणा
तिमिरंयथा दशाब्दं यःपठेन्नित्यं त्रिकालंध्यानपूर्वकम्
अनेनैवशरीरेणजीवन्मुक्तोभवत्यसौ अणिमादिगुणा
न्प्राप्य विचरेत्स्वेच्छयाततः सर्वादिशिवराग्रेषु सर्वसा
गरवारिषु सर्वद्वीपेषु सर्वत्र विचरेद्वायुवाहनः अन
लादिवरेण्या त्रिभुवनानि चतुर्दश ममलोकेषु सर्वत्र
विष्णुलोकेतथैवच ब्रह्मलोकेचरमते सर्वत्राप्यनिवारि
तः इंद्राग्नियमनैर्ऋत्यजलेशपवनादिभिः धनदेशा
नपर्यंतैर्लोकपालैः सपाल्यते मरीचिरत्र्यंगिरसौ पुल
स्त्यःपुलहःक्रतुः दक्षकश्यपभृग्वाद्यान्यृषिभिश्चपाल्य
ते दानवैश्चासुरैर्दैत्यैःसिद्धगंधर्वकिन्नरैः यक्षैर्विद्याधरैर्ना
गैरप्सरोभिःसपाल्यते ब्राह्मणैःक्षत्रियैर्वैश्यैःशूद्रैश्चैवा
न्त्यजन्मभिः पशुपक्षिमृगैर्व्यालैः पूज्यते सर्वजंतुभिः
अथकिंबहुनावत्स नवेद्यपयथाह्यहम् मयाचविष्णुनाचै
वविश्वकर्त्रासपाल्यते पार्वत्यासमदालक्ष्म्यासरस्वत्यादि
मातृभिः गणेश्वरादियोगीन्द्रैर्योगिनीभ्यश्चपाल्यते स
वानाह्मवराजोयंतस्मात्वंभजसर्वदा ॥ इतिश्रीविष्णु
पुराणेकेश्रीशिवकवचंसमाप्तम् हरदासपाठकस्य

स+

ॐश्रीसद्गुरुंचिद्घनमद्वितीयंशांतंस्वसंवेद्यमपारसारं नमामिस्वानंदर
यस्वरूपं विज्ञानदंशिवंचसेव्यम् ॥
अथप्रणवस्यपंचमात्राया

बिंदुआकाशरूपं
तस्यदेवतापरम
शिवंचिदाकाशः
स्वसंवेद्य

अयमात्माब्रह्म
अर्धचंद्रं वायुरूपं महेश्वरी देवता
चित् शक्तिः महामाया शरीरः महा
प्रलयअवस्था त्रिगुणात्मकं
अथर्वणवेदो

प्रत्यगात्मनः महाकार
स्फूर्तिमात्रं शरीरं तुरी
यअवस्था ब्रह्मानंद
भोगं

मकारं तेजोरूपं तस्यदेवताई
श्वरः तस्यशरीरं माया

तस्यअ वस्था
प्रलयः
तमोगु णं सा
मवेदस्य तत्त्वमसि महा
वाक्यं

अज्ञात्मनः कारणशरीरं सुषुप्ता
वस्था अनुक्तभोग किंप्रज्ञादि
नाद्रूपं अहं यत्प्रकर्षेण अज्ञः
प्राज्ञ अथ चैतन्याभासयो ते
चितं अज्ञानं तत्कारणं चाप्याह
ति प्राज्ञे स्वरशरीरं अथसुषुप्ता
वस्था इति ज्ञानानां उपसंहारः अ
नुक्तभोगः अथ अहमपि न वेदो
कि

उकारं अप्रूपं तस्यदेवता
विष्णु तस्यशरीरं हिरण्यग
र्भ इच्छाशक्तिः
सतोगुण
यजुर्वेद
अहंब्रह्मा
स्मीति स्थि
त्यावस्था

तैजसात्मनः सूक्ष्मशरीरं
स्वप्नावस्था सूक्ष्मोभोगः

अकारपृथि
वीरूपंतस्य
देवताब्रह्मा
तस्यशरीरं
विराट्क्रिया
शक्तिः इत्याव
स्थारजोगुण ऋ
ग्वेदो प्रज्ञानमानंदब्रह्म

विश्वात्मनः स्थूलशरीरं
जाग्रदवस्था स्थूलभोगः

दशेंद्रियसमन्वितं
श्रोत्रस्य देवता दिक् विषय शब्दः
त्वक् अस्य देवता वायुः विषय स्पर्शः
चक्षुषा देवता सूर्यो विषय रूपः
जिह्वाया देवता वरुणः विषय रसः
घ्राणस्य देवता पृथ्वी विषय गंधः

प्राणस्य	अपानस्य	व्यानस्य	उदानस्य	समानस्य
देवताई	देवताअ	देवमान	देवताम	देवतावा
शानवि	घोरसिन	तुरुषवि	द्योजात	मदेवत
षयश्वासो	पीतादीनां	षयबल	नस्यविष	स्यविषय
च्छ्वासंक	अधोआक	साध्यउ	यदेहोत्क	अन्नादिर
रोति	र्षयति	द्यामकरोति	र्षणं	सनाडीषु
				समस्था
				पयति

मनः	बुद्धिः	चित्त	अहंकारः
देवता	देवता	देवता	देवतारु
चंद्रमः	ब्रह्माबृ	सूर्यो	द्रः विष
विषय	हस्पतिः	विषय	यअभि
संकल्प	विषयनि	चिंतन	मानः
	श्चयः		

वाक्पाणि आदि इंद्रियाणां अग्न्यादि देवता वक्तव्यादि विषयः

प्राण	श्रोत्र	वाक्					
अपान	त्वक्	पाणि	पृथ्वी	आपः	तेजः	वायुः	नभः
व्यान	चक्षु	पाद	पंचगुण	पंचगु॰	पंचगु॰	पंगु॰	पं॰गु॰
उदान	जिह्वा	पायु	अस्थि	वीर्य	तृष्णा	धाव	राग
समान	घ्राण	उपस्थ	मांस	शोणितं	क्षुधा	नव	द्वेष
			नाडी	पित्त	निद्रा	लनं	लज्जा
			त्वचा	मज्जा	क्रांत	उत्क्षे॰	भय
			रोम	लाल	आलस्यं	लनं सकोच प्रसारण	मोह

पंचीकृतपंचभौतिकं आका
शवायुतेजःआपःपृथ्वीअ
षपंचानांभूतानां एकैकं
द्विधाविभज्य पुनरेकैकं भा
१ गंचतुर्धाविभज्यस्वार्धभागंविहाय
इतरेषुसंयोजनीयंपंचीकरणंभवति ॥

ॐ स्वस्ति प्रजाभ्यः श्रीगुरवे नमः ॥ ॐ एकस्यं स
प्तनालं नवनवकलिकं द्वादशार्धार्धमूलमष्टात्रिं
शत्फलाभं प्रकृतिसरसिजं षट्सुषट्सुप्रभूतम्
पंचाशत्केसराढ्यं विषयविकसितं तच्छरीरारविंद
मेकं तत्सप्त भित्वा चरति मधुकरो द्वादशान्तं शिवां
तात् अस्यार्थः मधुशब्देन विषयागंधादयः ता
न् करोति भुंक्ते संगृह्णाति वेति मधुकरो जीवः प्रा
णसंज्ञः शरीरमेवारविंदं संचरति किंयंतमध्वानं द्वा
दशान्तं शिवांतात् शिवांतान्मूलाधाराद्वादशान्तं ना
सामार्गेण बहिर्द्वादशांगुलं तावन्निस्सरति पुनस्त
नैव क्रमेण द्वादशान्तात् शिवान्तं प्रविशति किं कृत्वा
सप्त चक्राणि त्वचो वा भित्वा तदुक्तं व्याप्नोति सर्वतो वा
पुर्येन देहः प्रवर्तते देहेपि मूलाधारात् समुच्चाति
समीरणः नासाभ्यामसलमभ्येति प्राणतो द्विषडंगु
लं शरीरारविंदं कीदृशं एकस्य एकस्यां कुंडलिन्या
मेव भूमिकायां स्थितं तदुक्तं आधारः सर्वभूतानां स्फु
रंती विद्युदाकृतिः शंखावर्तक्रमा देवी सर्वमावृत्य ति
ष्ठतीति कुंडलिनी वर्णने तथा सप्तसंख्यानां नालानां
श्रीगांधारीप्रभृतयः एव दंडा यस्य तत् तदुक्तं उभया
त्मिकयाः पार्श्वस्था नाडी दीर्घा भवेदृजुः अवाङ्मुखो सा
तस्याश्च भवेत्पद्मद्वयाह्वयम् नाशास्तत्संधिवर्जा
स्तु सप्तान्यानाड्यामताः तत्र या प्रथमा नाडी सा सु
षुम्नेति कथ्यते वामे इडेति साज्ञेया दक्षिणे पिंगला
स्मृता अन्याधमन्यः सप्तोक्ता गांधारी हस्तिजिह्वि
का पूषा चालंबुसा चैव यशस्विन्यपि शंखिनी कु

शिवायाः ऊर्ध्वरेतो मूलाधारः तस्मा
रभ्य द्वादशान्तं यावत् शिवां कुंडलिनी

हूरितिचविद्वद्भिःकथितास्सप्तनाडयः तथा षट्सु
शिरसिपादयोः करयोरंतरादौचेतिमुख्यांगेषट्
केनवनव प्रत्येकंनवनवसंख्याकाः कलिकाः प्र
त्यंगानियस्मात् तदुक्तं जंतुःषडंगीपूर्वस्मात्
शिरःपादौकरावपि अंतरादिश्चेतिपुनःषडंगेषु
प्रवर्तते श्रोत्रनासास्यकर्णभ्रूकपोलचिबुका
दिकम् प्रकोष्ठकूर्परांसाच्यकटिरूरुप्रपदादिकम्
उरःउदितलनाच्यचननःसर्वांगवान्विभुः इत्यादि
तथा द्वादशाधोर्ध्वाः तिस्रोनाड्यः सुषुम्णेडा
पिंगलाः मूलयस्मात् तदुक्तंप्रागेव तथा अ
ष्टात्रिंशद्भिः फलैः प्रकृतिपरिणामभूतैः त्रिभिः
सत्वरजस्तमोभिर्गुणैः त्रिभिर्दोषैर्वातपित्तकफैः
पंचभिर्भूतैः पृथिव्यप्तेजोवाय्वाकाशैः सप्तभिर्धा
तुभिः रसासृङ्मांसमेदोस्थिमज्जाशुक्रैः पंचभिः
गुणैर्गंधादिभिः चक्षुराद्यैः पंचभिर्ज्ञानेंद्रियैः द
र्शनादिभिः पंचबुद्धिभिः पादादिभिः पंचकर्मेंद्रि
यैः आभंशोभमानं तथोक्तं बहुनाकिंपरंब्रसः
सान्निध्यात्सविजृंभिता प्रकृतिर्गुणभिन्नासा त्रि
दोषात्मामहीयसी पंचभूतमयीसप्तधातुभि
न्नाचभौतिकैः पंचभिश्चगुणैर्युक्ता पंचेंद्रियवि
चारिणी पंचेंद्रियगताभूयापंचबुद्धिप्रभाविनी
पंचकर्मेंद्रियगतापंचतादौप्रवर्तते तथा प्रकृ
तिर्योनिरवसरस्तस्मात् जातंस्पष्टम् तथाष
ट्सुऊर्मिषुप्रभूतताद्रूप्येनवर्तमानं षड्भयः
प्राणबुद्धिदेहधर्मेषुसंस्थिताः बुभुक्षाचपि

२

ॐ कृत्वोङ्कारप्रदीपं मृगय गृहपतिं सूक्ष्मना
द्यान्तरस्थं संयम्य द्वारवाहं पवनपटुतरं
नायकं चेन्द्रियाणां वाग्जालैः कस्य हेतो
विनटयसि भवं दृश्यते नैव किंञ्चि देहस्थं
पश्यपश्यं भ्रमसि किमपरे शास्त्रजालान्ध-
कारे ॥ आकाशः शिवान्नेजगदखिल-
मिदं यद्विधाधः स्वरूपं मूर्तिर्यस्य स्फुरन्ती
प्रसरति सततं स्वेच्छया पापवर्जम् यद्वा-
केयर्थी न वाचि त्रिमलभवजपाशाय का
यस्तत्त्वसंभामं स्वस्वरूपं पशुपतिमहिता
चार्यवर्यं नमामि ॥ सेवध्वं विबुधा सम-
न्यकारिं मालिषकष्टेष्कृते यस्मात्त्वप
रत्रच त्रिजगति त्राता स एकः शिवः आया
ते नियतेर्वशाद विरले कालाकरालाङ्गय
उत्रव्याकरं ह्यन्तकं वालहः उत्रापि कामा
श्रमः ॥ ॥ ॥

ञ्छुभम् मध्यवाहेनविषयास्वादंकरोतिस्वभोगा
र्थंभोक्तृत्वेनेतिजीवः प्राणसमष्टिः शरीरमे
वारविंदंसञ्चरति कियन्तमध्वानम् शिवान्ता
त् शिवायाःशक्तेरन्तोमूलाधारस्तस्मादारभ्य
द्वादशान्तंयावत् यतःशिवान्तादारभ्यद्वाद
शान्तंयावत्प्राणरथमधिरुह्यारोहति पुन
स्तेनैवक्रमेणद्वादशान्ताच्छिवान्तमवरोह
ति किंकृत्वा मूलाधारस्वाधिष्ठानादीनि
भित्वाविघट्य शरीरारविन्दंकेदृशमे।
कस्यमेकसांकुण्डलिन्यामेवाधारशक्तौ
भूमिकायांस्थितम् अथवा नवोनूतनः
सततविकासेन नवनवसंख्याकानिद्वार
रूपवकल्पितानियस्यतत् ॥ अथवा अ
ष्टात्रिंशत्कलाभमितिपाठे अष्टात्रिंशत्क
लाभिः सूर्यसमाग्निसम्बन्धिनीभिराभातीत्य
ष्टात्रिंशत्कलाभंकिंबहुनेत्यादि ॥ ॥
॥ ॥ ॥

षडूर्मिरहितः शिवः

पाशाश्च शोको मोहौ जरामृती अथवा शीतातपौ श
रीरस्य लोभमोहौ च चेतसः प्राणस्य क्षुत्पिपासे
चक्रमयः षट्प्रकीर्तिताः तथा पंचाशद्भिः केसरैः
केसरैरिति सरंतीति स्वत्मया कुंडलिनी समुत्पद्य
मानैः पंचाशद्भिर्मातृकावर्णैः किंजल्कैरावृतम्
तथा च कुंडलिनी वर्णेन सुषुम्णामनुगच्छंत्या
तस्याः पर्वप्राणाधिकम् भवेत्संसर्गतो नादात्पंचा
शद्वर्णसंभवः पंचाशदं शाकुलितापयदा भवे
त्सा देवी तदात्मविनिवेशितदिव्यभावा सौषुम्ण
वर्त्मसुषिरोदितनादसंगात्पंचाशदीरयति पंक्ति
श एव वर्णान् तथा पुनः कथंभूतं शरीरारविंदं
विषयविकसितं विषयैरन्नपानादिभिर्विकसितं
षडर्थमिति + अष्टांगं च चतुष्पादं त्रिस्थानं पंच
दैवतं ओंकारं यो न जानाति न स ब्राह्मण उच्यते
मंत्रनादबिंदुशक्तिभुजंगमपरात्मिका षोढा श्रीगुरू
वेधदीक्षा का परमेशिना ज्वालाकुलस्य शास्त्रे मं चक्रमष्टा
रकादिकं ध्यात्वा तेनास्य हृच्चक्रवेधनान्मंत्रवेधनं नादाख्या
रेण नादाख्यः स उद्दिष्टो मनियोगतः नादेन वेधयेच्चित्तं नाद
वेध उदीरितः बिंदुस्थानगतं चित्तं भ्रूमध्यपथसंस्थि
तं हृत्स्थं वा महेशानि बिंदुज्वालाकुलाश्रमम् तेनसं
बोधयेत्साध्यं बिंदुव्याप्योयं प्रकीर्तितः शाक्तं शक्तिमद्वा
रान्तधाश्चारेण हृदरि शृंगाटकासनस्थं तु कुंडलिकुंड
लाकृतिम् अनुच्चारेण चोच्चार्य वेधयेत्त्रिशिवं जगद्गुरु
एवं भ्रमरवेधेन शाक्तं वेध उदाहृतः आकारेण वधाद्देहं
न्यसेच्चक्रमयं ततः न्यासयोगेन शिष्याय दीप्यमानं महाविं
षम् पाशस्तोभान्ततत्त्वस्य परतत्त्वेन योजनं इति दीक्षा तु
रेष्टो विधिर्मे शंभुनोदितः ॥ ॥

ॐ जगद्गर्भा कुंडलिनी शक्तिस्सार्धत्रिवलया
कारत्रिकं कुंडलिनी प्रोक्ता इत्यस्मात्र लिप्युद्
रपरिणामोप्यस्याय था। प्रमाणं प्रमेयं एकं प्र
माणं वलयं द्वितीयं प्रमेयं वलयं मध्येतु अर्धरू
पं हंता हृदयं प्रमातृरूपं हंता अयमेव एका
संगाख्येवर्णः अके संगु इति भाषया अस्य
पश्चाद्भाषणं एकं सिद्धमिति अयमर्थः यद्य
पि प्रमातृ प्रमाण प्रमेयरूपं जगदिति अस्या
कुंडलिन्याः सार्धत्रिवलयाकारधारित्वं तथा
पि परमार्थत एकमेवासंगं ब्रह्म सिद्धमिति अ
स्या गर्भ एव अकारादि क्षकारांतं जगत्सर्वं अ
नयैव अकारादीनां वर्णानामुच्चारः एकत्वाद
संगत्वाच्च शिष्यविषये तत्वानुभवबोधनार्थं
लिपिमात्रमेव क्रियते नत्वक्षरविषये पाठ इति
सिद्धांतः ओंकारस्य लिपिभेदेन त्रीणि रूपाणि
बिंदुनादमयं जगदिति वादिनां मध्ये लिपिर्य
था ◌ँ॰ एकसंगाख्यो वर्णोपि ओंकारस्ये
व लिपिः ॐ इयं तु लिपि प्रायुक्तानां त्रिक
वादिनां मतेन पंचब्रह्ममयं जगदिति वादिनां
मतेतु ओंकारलिपिर्यथा ओंकारः ॐ ओं
केषांचिन्मतेन ज्ञानेन क्रियामयं जगत् अन्ये
षां मतेन प्रमाणादित्रयः गुणत्रयः कालत्रयः
कारणत्रयः पुरत्रयः वेदत्रयावस्थात्रयादिम
यं. अन्यमतेन पंचात्मकं पंचकारणात्मकमिति
ओंकारत्रयस्य पिंडार्थ इत्यर्थः ॥ ॐ ॥

रू

ॐ

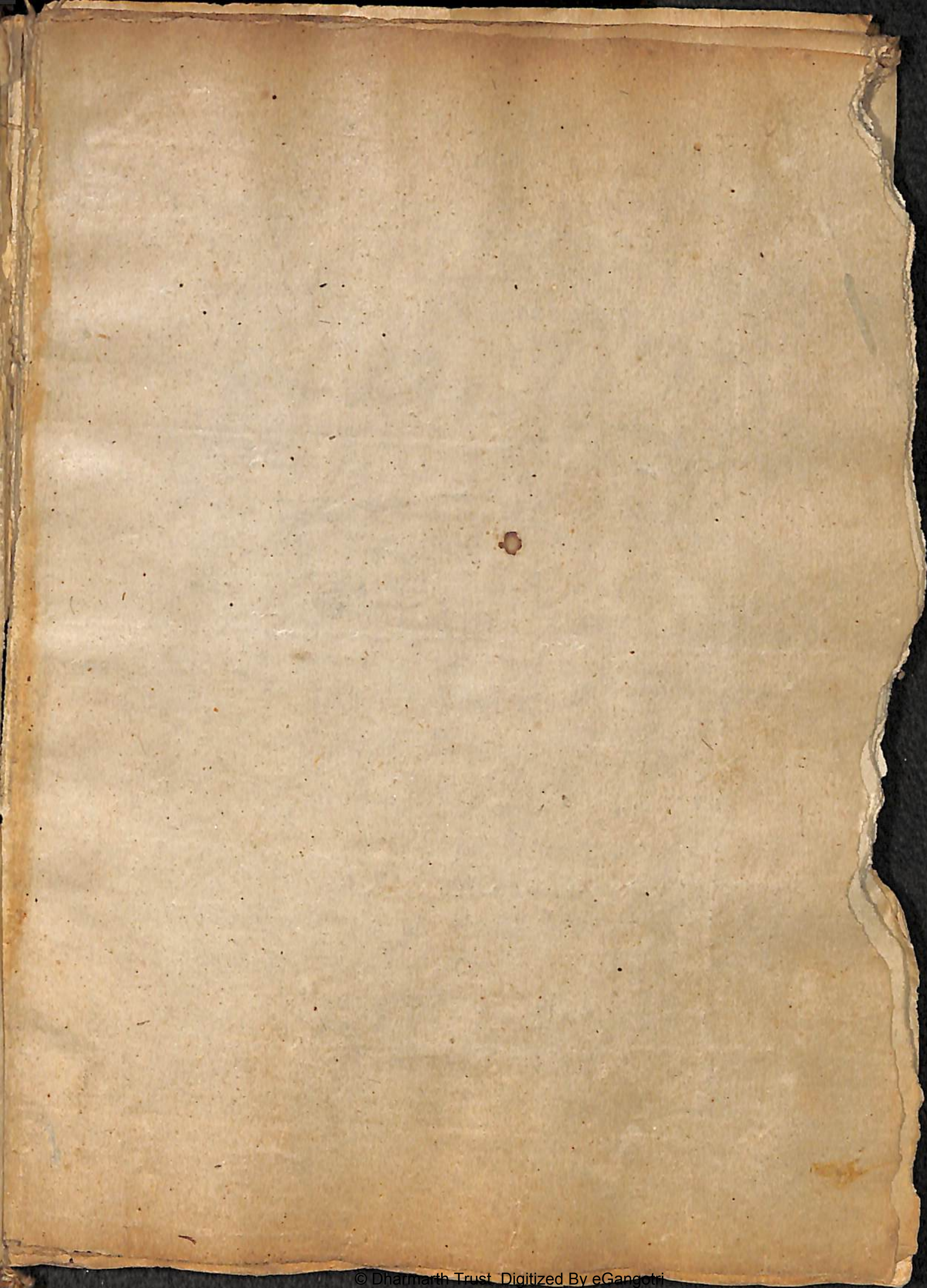
ॐ ॐ इति वेदप्रणवः ह्रीं इति शान्तिप्रणवः हौं इ
ति देवताप्रणवः ह्रुं इति शिवप्रणवः चूं इति भै
रवप्रणवः ऐं इति वाक्प्रणवः ह्रूं इति क्रोधप्राण
प्रणवः क्लीं इति सिद्धप्रणवः श्रीं इति श्रीप्रण
वः इति द्वादशप्रणवः ॥

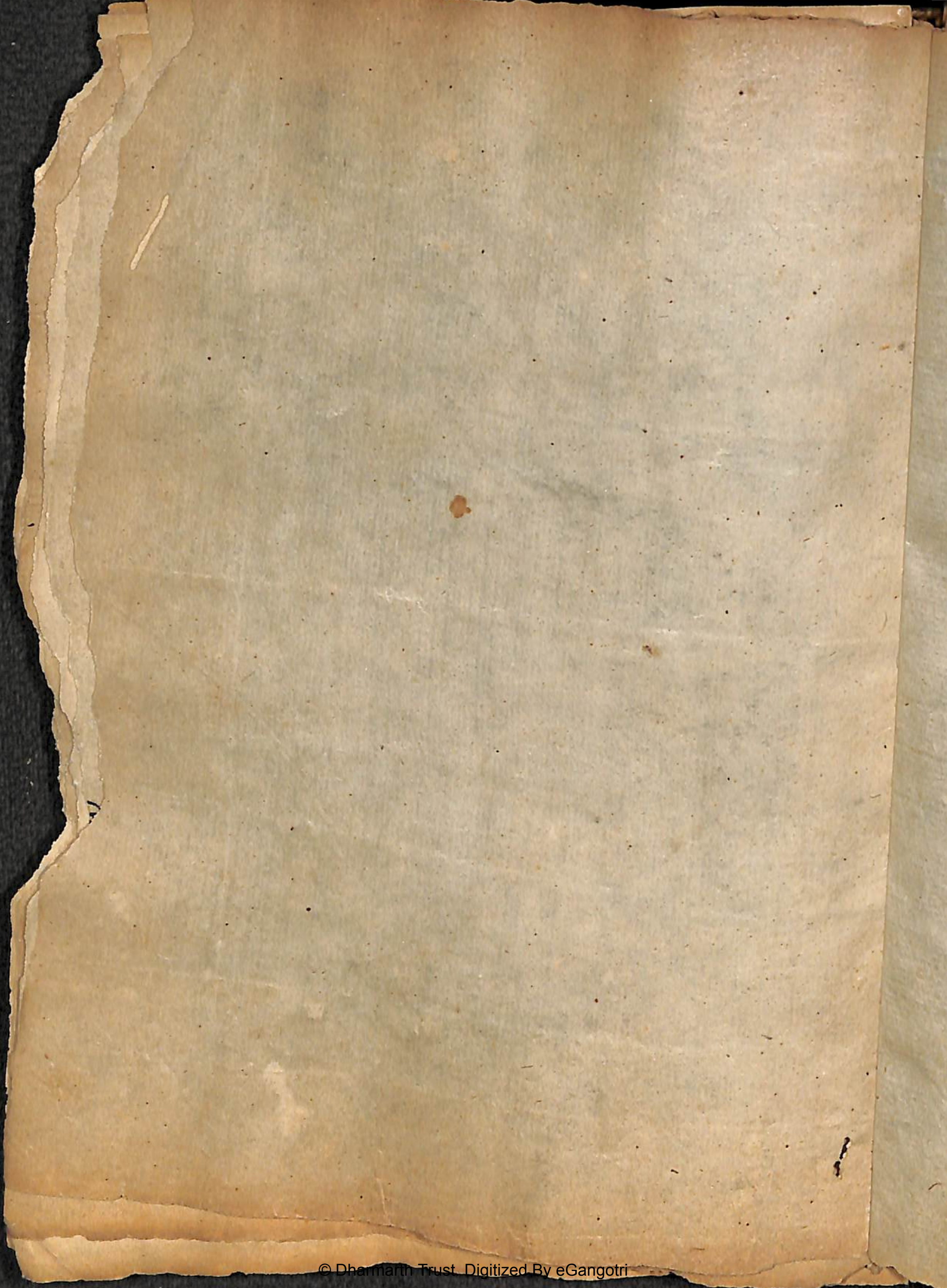
ॐकारस्य स्वरूपं श्रुनः ब्रह्मादर्शिनिं रहस्यपराह्वेष्ट
इच्छाक्रियात्मिकाज्ञानं ब्राह्मी रौद्री च वैष्णवी त्रिधाश
क्तिः स्थिता यत्र तत्परं ज्योतिरोमिति शब्दमयं देव ब्रह्म+
मष्टात्रिंशत्कलान्वितं पंचमात्रासमायुक्तं ॐकारेण
परमं शिवं अकारो ब्रह्म इत्युक्तः उकारो विष्णुरुच्यते
मकारो रुद्रदैवत्य अर्धचंद्रस्तु ईश्वरः बिंदुः सदाशि
वो देवः प्रणवः पंचदैवतः सद्योजातमकारस्तु उका
रो वामदेवकः अघोरस्तु मकारो वै तत्पुरुषोऽर्धचंद्र
कः बिंदुरीशान इत्युक्तः पंचब्रह्मात्मकः स्थितः इ
त्यादि अकारो विराट् उकारो हिरण्यगर्भः मकारो
व्यक्तम् एषा त्रिमात्रः त्रिपाद ॐकारः परापररूपा
इति वेदान्तः ॥

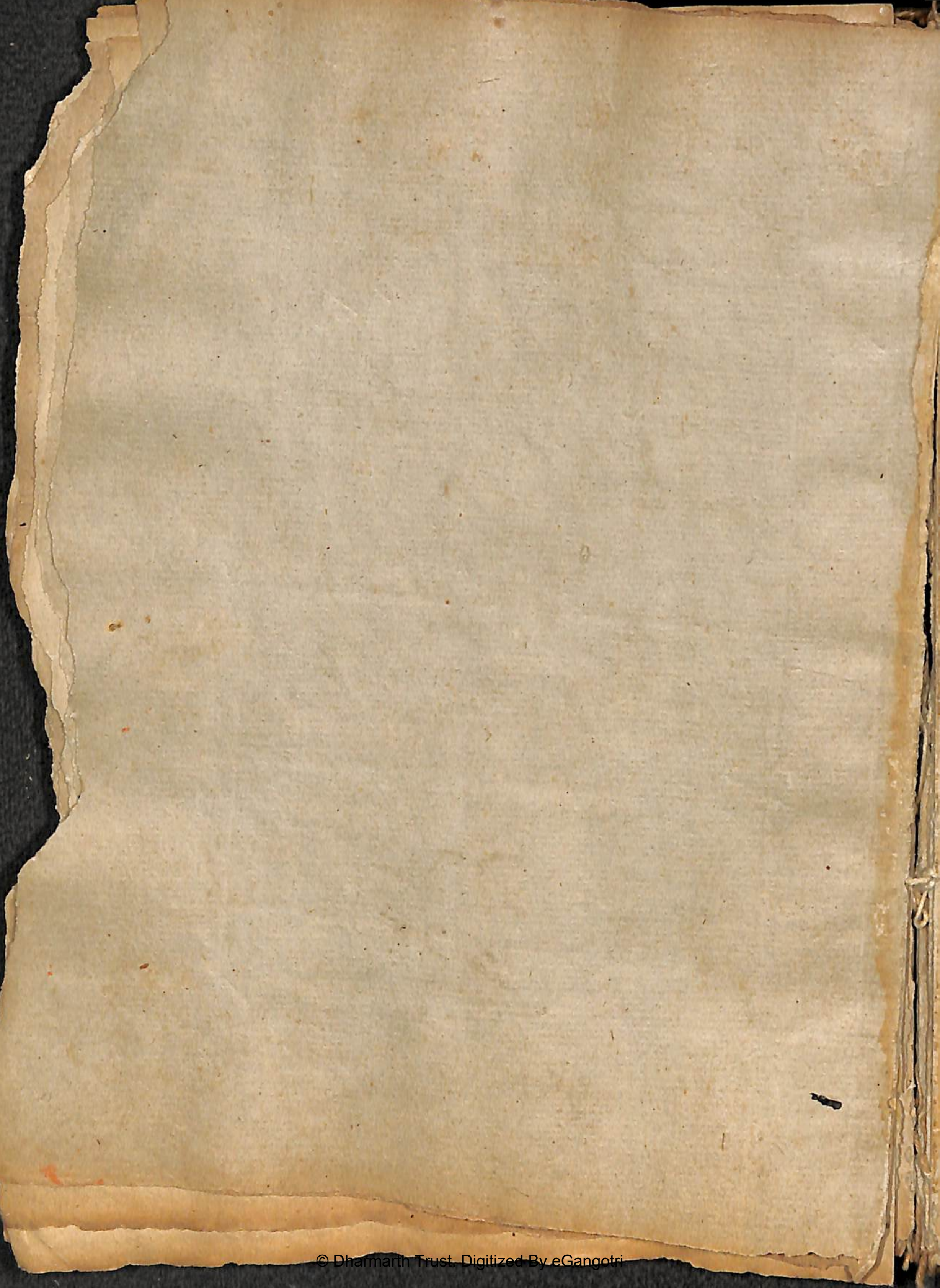
ॐ बद्धपद्मासनो योगी नमस्कृत्य गुरुं शिवं नासाग्र
दृष्टिः एकाकी प्राणायामं समभ्यसेत् प्राणो देह
स्थितो वायुरायामं तं निवर्तकं एकोऽश्वास समयी
मात्रा तद्योगो गगनायते बद्धपद्मासनो योगी
प्राणं चंद्रेण पूरयेत् कुंभयित्वा विधानेन भूयः सू
र्येण रेचयेत् अमृतादपि संकाशं क्षीरोद धवल
प्रभम् ध्यात्वा चंद्रमयं बिंबं प्राणायामी सुखी भ
वेत् प्राणं सूर्येण चाहृत्य पूरयेदुदरं शनैः ॐ

भयित्वाविधानेनक्षपयस्वंड्रेणरेचयेत् येनात्मनेत्रंनापू
र्यधारयेदनिरोधतः प्रज्वज्ज्वलनज्वालापूर्णमादित्यम
ण्डलम् ध्यात्वानाभिस्थितंयोगीप्राणायामीसुखीभ
वेत् प्रातर्मध्यंदिनेसायमर्धरात्रेचकुंभकान् शनै
रसीतिपर्यंतंचतुर्वारंसमभ्यसेत् मंदंमंदंपिबेद्वायुंमं
दंमंदंविमोचयेत् नाधिकंस्तंभयेद्वायुंनचशीघ्रंविमो
चयेत् ऊर्ध्वमाकृष्यचापानंवातंप्राणेनियोजयेत् स
वातेनीयतेशक्त्यासर्वपापैःप्रमुच्यते प्राणायामभवेदेवं
पातकेंधनपावकः सोधिमहासेत्वप्रोच्यतेयोगि
भिःसदा योसौहृदिस्थितोपद्मप्रणवोर्कंप्रिविधन्
तस्समध्यपरंतेजोयःप[illegible]पतिसपश्यति सोदयास्तमयं
स संतुसर[illegible]स्मिंसमागमं हृदयंभास्वरंदेवंयःपश्यति
सपश्यति हृदिचंद्रार्कयोज्ञात्वानित्यमस्तमयोदयं
आत्मनोनिजमाधारंनभूयोजायतेनरः हार्दीथकारदृ
यदंपरिज्ञातंविमुक्तिदं सोदयास्तमयंयत्नात्प्राणार्क
मवलोकयेत् नप्राणायामसदृशंकिंचिच्चित्तविशो
धनं सर्वागममनंसिद्धिहेतुर्व्याधिजराहरं प्राणाया
मपराणांतुकिंतीर्थैःकिंमखैःजपैः प्रायश्चित्तैःकिमन्यै
गो र्वादैवैरपिवर्धते ॥ ॐनमःशिवाय ॥ यःप्राणाया
मसंसक्तोशापानुग्रहयोःक्षमः भवेन्नात्रनसंदे
हो इतिधूर्जटिभाषितम् शिवभावनयोपध्याव
द्देमनसिसंस्थितः काष्टकुड्यादिषुच्छिंनेरसव
च्छिवहमतः ॥ धमनी नौली दमनी प्रा
८ णायामः सर्वद्वारप्राणायामः अंतःप्राण
यामः ॥

4

ॐ नमः शिवाय ॥ ॐ दिक्कालकलनामुक्ता देशोद्देशा
विशेषिणी व्यपदेष्टुमशक्यासावकथ्या परमार्थतः
अन्तःस्वानुभवानन्दा विकल्पोन्मुक्तगोचरा याव
स्था भरिताकारा भैरवी भैरवात्मनः तद्वपुस्तत्त्वतो
ज्ञेयं विमलं विश्वपूरणम् अन्त इति पूर्णाहन्तायां
स्वानुभवः स्वप्रकाश आनन्द एव स्वरूपं यस्यास्तादृशी
अत एवामूर्तत्वाद्देः पूर्वापरादिदिक्कालकलना
शून्या देशेन ह्रस्वत्वादिना देशेन चेदंतानिर्देश्य
नलक्षणीयेन रूपेण न विद्यते विशेषो यस्यास्ता
दृशी अत एव व्यपदेष्टुमशक्या. मध्यमाभिजल्पा
विषयः. अत एवाभिधित्सागोचरत्वाभावादकथ्या
वैखर्या अस्पवर्णनीया परमार्थतो वास्तवेन रूपे
णानकथनीया
तदाह एवंविधे परे तत्त्वे कः पूज्यः कश्च तृप्यति ॥
पूज्यपूजकपूजनपूजानां तर्पकादीनां च चिदानं
दैकपरमार्थत्वात् ऊर्ध्वे प्राणो ह्यधो जीवो विसर्गा
त्मा परोच्चरेत् योयमूर्ध्वे इति हृत्तो द्वादशान्तं याव
दूहन् प्राणः यश्च जीवो द्वादशान्ताद्धृदन्तमपानः
एषा परा देवी उच्चरेत् प्राणोयमनिशं जल्पन्स्पंदशक्तिः
सदागतिरित्यादिहि उक्तं. सततं स्वयमुच्चरन्ती स्थिता
कीदृशी. विसर्गान्तर्बहिर्भावकरणरूप आत्मा यस्याः
प्राणाद्याः शक्तिस्पन्दोन्मेषः तदास्फुरणेन विना नि
घतप्राणप्रवाहायोगात् महतोन्तर्बहिर्वापि विषयद्व
न्यनिवर्तनात् । अन्तर्बहिश्च वियच्चुगमं हृत् द्वाद

पूर्णान्तस्थ तत्रमरुतोपानस्य प्राणस्य चानिवर्तनात् ॥
नितरां विश्रान्तेः तदनु स्मरणादित्यर्थः प्राणहृत्कोण
तान्तु ललाटरंध्रान्तदृङ्गताः अपानेपिहृत्कंदानंद
संकोचविकासद्वारदृङ्गताः इति विषयत्वद्वयं यत् तत्र
प्राणापानयोर्द्वयोनिवृत्त्या पूर्णताशून्यावस्थाभव
तीत्यर्थः ॥ अनाहते पात्रकर्णेभग्नशब्देसरिद्द्रु
ते शब्दब्रह्मणि निष्णातः परं ब्रह्माधिगच्छति ॥
न पात्रे कर्णे यत्र ताडनं पतत् उपलभ्ये सरिद्द्रुते
वेगवाहिनि अभग्नशब्दे अभग्नशब्दनाम्नस्वरूपे
अनाहते नादभट्टारकात्मनि शब्दब्रह्मणि यो निष्णा
तः स परं ब्रह्माप्नोति ॥ यस्य कस्यापि वर्णस्य पू
र्वान्तावनुभावयेत् शून्यया शून्यभूतोसौ शून्याकारः
पुमान्भवेत् पूर्वान्तावित्युच्चारयिषाविरामासौ
शून्यतानुगततया भावयेत् शून्ययेति भाग्वत् अ
मानतः शून्याकारः निवृत्तदेहादिप्रमातृताभिमानः
ते आदिवाच्यशब्देषु दीर्घेषु क्रमसंस्थितेः अनन्यचे
ताः प्लुतान्ते परव्योमतनुर्भवेत् दीर्घता ज्ञानन्य
चेतस्योचितो हेतुः प्लुतान्ते शब्दनिवृत्तौ आन्तरव
न्तान्तरानुदये परव्योमतनुर्भवति तन्मूर्देशेशून्य
तेव क्षणमात्रं विभावयेत् परिमितग्राहकपद
शून्यतेव इति क्षणमात्रमेव अल्पकालमपि नि
र्विकल्पं कृत्वा भावयेत् किमर्थं परादि शून्यभा
वनयेत्याह यः निर्विकल्प इति निरालंबनताप्र
तिपत्त्या अनाहतत्रासः सर्वं देहगतं द्रव्यं
वियद्व्याप्तं मृगेक्षणे भावयेत्ततस्तस्य भावना

१

सास्थिराभवेत् श्लोकशून्यभावनायस्मिनजगतिहृद
यमध्याले, स्वदेहगतमस्थिमांसादि सर्वद्रव्यंविश्व
तोव्याप्तंविशेषेणभावयेत् देहांतरेत्वपिभागंभि
न्निभूतंविचिंतयेत् नकिंचदंतरेतस्य ध्यायन्नध्येय
भाग्भवेत् देहांतरस्वस्मिन्देहविषयेत्वङ्कलक्षणो
योविशिष्टोवहिष्टोभागः तंभित्तिभूतंजडगात्रमिति
कल्पंभावयेत् तस्यचांतर्नकिंचिदस्तीतिध्यायन्न
पि अध्येयभाक् परव्याप्तिरूपःस्यात् पूर्वोक्तकम
मात्मभावोपशमात् हृदाकाशनिलीनाक्ष इत्यादि
हृदिभावेहृच्येतसिणि चाकाशेप्राणापानांतराल
पदेनिलीनतन्नमनलक्षणेनचान्येंद्रियचक्रंयस्य
नाटक् ऊर्ध्वाधरगतपद्मसंपुटमध्य गतोभावनया
नुप्रविष्टः, ऊर्ध्वगतंपद्मंप्रमाणं, अधरगतंप्रमेयम्
तयोर्मध्येचिन्मात्राख्येस्वस्वरूपेस्थितः अतएवनां
न्यस्मिंश्चिन्मात्रातिरिक्तेचेतोयस्यतादृशःसन् पर
सौभाग्यंविश्वस्यस्वस्वरूपं परमानंदविकासेनस्फु
लीयतांप्राप्नोत्येव सर्वतःस्वशरीरस्येत्यादि स
र्वतोरोमकूपांतरेष्वपिचैतन्यदेवस्यप्रवेशेनशरीरे
द्वादशांतायोस्ति नत्रदृढीभूतशासैकाग्र्यं मनोतया
द्विश्रांतिहेतोर्हठयुक्तेर्योगिनः तत्वतत्वपरतत्वप्रका
शरूपं प्रवर्तते प्रसरति ।। यथातथायत्रतत्रद्वादशा ३०
तेमनःक्षिपेत् प्रतिक्षणंक्षीणवृत्तेर्वैलक्षण्यंदिनैर्भवे
त् ।।

यथातथेति स्वरसोदितेन येन तेन संवित्स्मरणप्रका
रेण यत्र तत्रेति सर्वांगेषु मध्यात् हृदयादेशान्तेति
प्रतिहतेण सुक्षुब्धः मनः क्षि
पेत् एकाग्रीकुर्यात् इत्यस्य क्षीणवृत्तेः प्रशान्तचांचल्य
स्यास्य दिनैरित्यल्पेनैव कालेन वैलक्षण्यं आत्मा
न्य परभैरवरूपता भवति एवमेवेति कालाग्निना
उत्थितेन सर्वमिति देहस्य बाह्यस्य च परमः प्रभा
वो भैरवता ॥ तत्त्वलयक्रमेणापि शून्यताभाव
नासह भुवनाध्वादिरूपेणेति भुवनतत्त्वकला
पदमन्त्रवर्णाख्यो यः षोढा वाच्यवाचकरूपो ध्वा
तेन शक्तयोऽस्य जगत्कृत्स्नं शक्तिमांस्तु महेश्वरः
निर्वृक्षगिरिभित्त्यादिदेशे दृष्टिं विनिक्षिपेत् वि
लीने मानसे भावे वृत्तिक्षीणः प्रजायते निर्वृ
क्षादिदेशः शून्यादिकं तत्र दृक् निक्षेपात् मान
से भावे चित्तस्वरूपे आलम्बनाभावाद्विलीने ग
लिते सति योगी वृत्तिक्षीणः अस्तवृत्तिः महाप्र
काशरूपो भवति उभयोर्भावयोरिति भावद्व
यस्य प्रतीतिकाले मध्यमन्तरालं तत्र भावद्वया व
च्छेदहेतुं शून्यं ज्ञात्वोपलभ्य सम्यगेकाग्र्येण
स्थयेत् ततएव च तद्भावद्वयं युगपत्त्यक्त्वा अ
नालोचनेन परिहृत्य योगिनस्तन्मध्ये तत्त्वं परं
धाम व्यज्यते ॥ गीतादिविषयास्वादासमसौ

स्वैकतात्मनः योगिनस्तन्मयत्वेनमनोरूढेतदा
त्मना गीतमादिर्यस्य वंशवीणाध्वन्यादेर्विषय
स्यतदास्वादाच्चदसमंसौख्यंतेन येकता तद्रूप
आत्मायस्ययोगिनस्तस्यमनोरूढहेतोर्यत्तन्मय
त्वं, शुक्तस्पर्शावेशः तेनहेतुना तदात्मना परब्रह्म
मयत्वापत्तिः एषापिधारणाभवेदितिभूः अनागतायामि
ति अनागतायांनिद्रायांचित्यत्तेनतमस्छादने
बाह्येचविषयपंचके विनष्टदर्शनेयस्य यावस्था
निरावरणमध्येस्ति सामनसागम्या स्वसंविद्व
पुंभस्वीकारात्तयासति सैवपरादेवीत्वेनभातीत्ये
षापिधारणाभवेद्भूः तेजसेति तेजस्फुरणात्प्रकाश
मान निरालंबभावे यदायोगीदृष्टिंरभाति तदा
स्य - - - - - - - - ; स्वात्मरूपंचिद्धनताभा
ति एषाबालसमास्वच्छोमालंबनाणवीप्पानभूः
निराधारमिति यदिदंचयादिज्ञानंतन्निराधारं ब
ह्याधारस्यालंबनस्यवास्तवत्वादतएवनिर्निमि
त्तंचचक्षुरालोकादिनिमित्तस्याप्यवास्तवत्वात् न
हिचिद्व्यतिरिक्तंकिंचिदप्यस्ति अतएवैतज्ज्ञानंभ्रमा
त्मकं मायावशोत्थितं अतश्चैतत्तत्त्वेनानकस्यचि
त्संबंधि। संबंधिनोपिचिद्व्यतिरेकेणानुपपत्तेः ए
वंभावी एवंभावनापरः शिवोभवति शिवे स्वस्व
रूपविमर्शनेनकांतिमति चिंतनोपायता छ्कास्से

घायूः कामक्रोधेति कामादिरूपे गोचरे निहितमिता
मेकाग्रां बुद्धिं स्वसंविदं यावत्करोति तावत्तत्कामाद्यै
काग्र्यप्रकर्षीदपहारितगलितविषयस्वेषं चिदानंदम
यत्वमेव जायते एषा निर्विकल्पोपाधिका पूर्णाभवीरः
यत्र यत्र मनो यातीति यस्मिन्यस्मिन्नीलसुखादौ चम
नो विकल्पः संवेदनं याति प्रसरति तत्रतत्र स्फुरत्तावि
त्मतत्त्वे शिवस्य चिन्मकाशस्यावस्थानं कृया
स्यति न क्वचिद्गमिष्यति अत्र हेतुः व्यापकत्वादिति
दिक्कालाकारैः प्रकाशमानत्वात्प्रकाशमानैः प्रका
शात्मनः स्वात्मभैरवस्यानवच्छेदादित्यर्थः य
त्रयत्राक्षमार्गेणेति यत्रयत्र नीलसुखादावक्ष
मार्गेण चक्षुरादि सुषिरमार्गेण प्रभाः परभैरवस्या
त्मनः चैतन्यं चित्प्रकाशोभिव्यज्यते स्फुरति तस्य
नीलादेः तन्मात्रधर्मित्वात् चैतन्यातिरेके चेत्यत्वा
भावापत्ते दर्पणमात्रात्मक विचित्रप्रतिबिंबवत्प्र
काशस्य चैतन्यमात्रस्वभावत्वं विमृश्य विश्वभि
त्तिभूतायां चितोवेव योलीयते तस्य परभैरवतै
व यथा घनीभूतप्रकाश एव सूर्यमंडलं जातं त
था चिदेव व्याप्यानीभूता जगदात्मना भातीत्या
म्नायः तज्जायंते भय इति अलसत्तानवच्छिन्न
चिदानंदस्फुरत्ता समीपगा निकटमिते वेति
तां तत्र तत्रावसरे विमृश्य समाविशेदित्युपदिष्ट

६

3

मित्येषा पूर्णाभवीभूः ॥ वस्त्वन्तरे वेद्यमाने इति
कस्मिंश्चिदेकस्मिन्वस्तुनि ज्ञायमाने सर्ववेद्ये
षु तदन्येषु गलत्साभ्यतेषु वस्तुषु शून्यता तत्का
त्मना भासनं तामेव वेद्याभावात्मकां चित्प्र
काशरूपां शून्यतां मनसा निर्विकल्पकसंवि
दाध्यात्वा विश्रुष्य विदितावेदनादपि प्रशाम्य
ति पूर्णानब्रह्मस्वरूपो भवति ॥ न व्रजेन्न वि
शेच्छक्तिर्मरुद्रूपा विकासिते निर्विकल्पतया
मध्ये तया भैरवरूपधृत् ॥ मरुद्रूपा शक्तिः न
व्रजेत् हृदः शक्तांतं न यायात् न च विशेत् शक्तं
ताद्धृदयं न गच्छेत् केवलं मध्ये मध्यनाडीधा
म्नि विकल्पाहान्नुपायतो विकासे सति अयं भा
वः दर्शनादीनां सर्वशक्तीनां तया प्रशमितप्रा
णापानभावाभिव्यक्तिभैरवीरूपतया भैरवरूप
धारी योगी भवति इयं मध्यमधामाश्रया एवी
भूः ॥ कुंभिता रेचिता वापि पूरिता वा यदा
भवेत् तदन्ते शान्तनामासौ शक्त्या शान्तः प्रका
शते ॥ रेचिता सती कुंभिता बहिः पूरिता वा
कुंभितान्तर्यदा मरुद्रूपा शक्तिर्भवति तदा तदन्ते
यदा इत्याभ्यासात् प्रशान्तकुंभकावस्थोदये भेदो

पश्यमाच्छांतात्मा असौ शक्तिः शांतः परस्वभावः
नामरूपातीतः प्रकाशते भिव्यक्तप्रथो भवति
आमूलादिति। आमूलादाजन्माधारात् द्वादशां
तं यावत् किरणाभासां मरीचिरूपां क्रमात्क्रमं त
नुतां श्रयंतीं तां मरुच्छक्तिं चिंतयेद्ध्यायेत् कीदृ
शीं द्विषट्कांते द्वादशांते शाम्यंतीम् इत्थं सूक्ष्म
तमस्यापि ध्येयाकारस्य ध्यानप्रकर्षोत्थापितस्या
गलनाद्भैरवस्वरूपता भवति एतदेव प्रपंचयति
उद्गच्छंतीमिति। तामेव शक्तिं तडिद्रूपां विद्युच्च
चलदीप्तोज्ज्वलां प्रतिचक्रं कंदादिब्रह्मरंध्रांत
चक्रेभ्यः क्रमादुद्गच्छंती उल्लसंतीं चिंतयेत् या
वत्परं। विश्वपूरकं ऊर्ध्वमुष्टित्रयं द्वादशांते धा
मे तावन्महाभैरवे काम - - - - - - -
क्रमद्वादशकं सम्यक् द्वादशान्तरभेदितमिति
जन्माग्रमूलकंदनाभिहृत्कंठतालुभ्रूमध्यल
लाटब्रह्मरंध्रशक्तिव्यापिन्याख्यं यत् क्रमाणां
चक्राणां द्वादशकं क्रमेण कुटिलाकृत्या नाहते
न युक्तं यदेतदेव द्वादशकं तत्सम्यगिति क्रमेण
आदिविसर्गांते द्वादशांतरै रंजितं स्थूलसूक्ष्म
परमित्यभिधीयते इति सोपानपदक्रमं मुक्त्वा

त्कापरित्यज्य अंतराभूते परमशिवभावः अस्येकस्या
भाविकं चलं दीप्तमिति स्थित्यादौ ध्यानं स्फुटीकृतं
ततः स्पंदमानं ततोपि ध्यानीरूपतां प्राप्तम् घए०
स्वरवर्जं द्वादशस्वरभेदः ॰ ईदृशेन क्रमेणैव यत्र
कुत्रापि चिंतयेत् शून्ये कुड्ये परे पात्रे इति ॰ मध्य
नाडी मध्यसंस्था बिससूत्राभरूपया ध्यातांतर्व्यो
मया देव्या तया देवः प्रकाशते करुद्धदृगस्त्रेणै
ति अंगुष्ठतर्जन्यादिक्रमेकराभ्यां रुद्धानि दृगुपल
क्षितानि मुखरंध्राणि येन नादृशोऽग्रंजानस्य सुं व
धिनास्त्रेण भ्रूमध्यस्थग्रंथिविदारणाद्देतोर्बिंदौ
दृष्टे क्रमादेकाग्रताप्रकर्षतासीने संविद्गगन एव म
ध्ये अस्य योगिनः परमा स्थितिः भैरवाभिव्यक्तिः ॰
धृतांते शून्यभावनादिति धृतविश्रांतो बिंद्वादि
क्रमेषानारोहेण शून्यभावनाच्छून्यया वेद्यशून्य
तामात्रया परशक्त्या शून्यतामेति भेदशून्यपरभै
रवतामाप्नोति ॰ पृष्ठशून्यं मूलशून्यं युगपद्भा
वयेच्च यः शरीरनिरपेक्षिण्या शक्त्या शून्यमना
भवेत् ऊर्ध्वाधः शून्यभावनया निरालंबदेहसंप
त्तौ शरीरनिरपेक्षणीयत्वशक्तेः ॰ पृष्ठशून्यं मू
लशून्यं हृच्छून्यं भावयेत्स्थिरम् युगपन्निर्विकल्प
त्वान्निर्विकल्पोदयस्ततः भावकस्यापि हृदो मध्य
वर्तिनः शून्यतात्राधिका स्थिरमिति क्रियाविशे
षणम् निर्विकल्पस्य चिद्धामस्त उदयः अभिव्यक्तिः

इदानीं गासशून्यतालंवनक्रमेणादिशति ॥ विश्व
मेतन्महादेवि शून्यभूतं विचिंतयेत् विश्वमिति ज
गत् शून्यभूतं शून्याति शून्यता मात्मे तत्र लयः तन्मयी
भावः भित्तीः पार्श्वानि पुनः शाक्तीं भूमिकामाह
सर्वं देहं चिन्मयं हि जगद्वा परिभावयेत् आपादात्केशां
तं सर्वं देहं चिन्मयं प्रत्यक्चिदेकरूपं युगपदक्रमं जग
द्वा सर्वं निर्विकल्पेन मनसा स्फुरच्चिच्चमत्काररूपव्या
पितो नर्वहि ध्रुवं भावयेत् यत्र यत्र मनस्तुष्टिर्मनस्त
त्रैव धारयेत् यत्र यत्रेति ह्यत्यस्पर्शगंधादौ विषये
मनसः संवेदनस्य तुष्टिरानंदावाप्तिः ॥
भैरवीमाह स्थूलरूपस्य भावस्य स्तब्धां दृष्टिं निपात्य
च अचिरेण निराधारं मनः कृत्वा शिवं व्रजेत् स्थू
लरूपस्येति घटदेहादेः स्तब्धां निरुन्मेष निमेषां
दृष्टिं निपात्य च शब्दादंतर्दशाच कृत्वा निराधारमि
ति परिहृतविकल्पं तेजस्तत्वं समाविशेत् ते
जस्तत्वं चिज्ज्योतीरूपं समाविशेद्धीयोगी ॥
त्यषा प्रागुक्तशून्यभावना विकल्पनात् एकीभूः य
स्य यस्येंद्रियस्यापि व्याघातादाद्याभिभावकस्य
नात् निरोधानुत्तरसोत्थात् प्रायत्निकाद्वा
समनंतरमेवाद्वये शून्ये प्रविष्टस्यांतर्मुखपदे निरू
ढस्य तत्रैवात्मा परं चैतन्यं प्रकाशते इत्यंतर्मुखत्वावि
कल्पापायाग्रताभवी भूः ॥ निराधारेण चित्तेन
प्रवीणवेद्येन संवेदनेन अतश्च यः कश्चिदेवं

५

करोतितस्य ॥ व्योमाकारंस्वमात्मानंध्यायेद्दिग्भिर
नावृतम् निराश्रयाचितिःशक्तिःस्वरूपंदर्शयेत्तदा ॥
दिग्भिरनावृतंविश्वव्यापिनंव्योमाकारमित्यनाकृतिम्
ननुतत्कथं चिद्धर्मीचिदाकाशःसर्वदेहेषुस्थावरजं
गमेषु ऊर्ध्वचिदिति कीदृशःसदाशिवोननास्तिविशे
षः इन्द्रजालमयंविश्वमिति विश्वंग्राह्यग्राहका
त्मजगत् भ्रमदिति नावारूढस्यगच्छत्तरुपर्वतव
उन्मादि विहायनिजदेहंस्यामिति निजदेहस्था
स्वदेहेममात्मतांविहाय सर्वमहमितिसदाशिवेश्व
वन्ननुचिद्धर्मेस्त्वकचिन्मात्रात्मशिववत्स्वरूपेण निः
संशयेनमनसा चिन्तेन तयाहृष्टास्वसंविदाना
न्योस्तिएषाप्रोक्तवस्तुविमर्शैकाग्रतयाभावयेत् ॥
सएवाहंशैवधर्माइति शिवस्यायंशैवः
स्वच्छतास्वातंत्र्यादिरपिधर्मोयस्यसएवाहमहमेव
चसः इयंशाक्तोपायस्य: समौशान्तेचमित्रेचेत्या
त्मादि शाक्तीभूमिः ॥ नद्वेषंभावयेत्क्वापीत्या
दि प्रसर्पतिविकसति इयमकिंचिच्चिंतनात्माशा
म्भवीच नित्येनिराश्रयेशून्येइति नित्यत्वादिवि
शेषणप्रतिपादितव्यापिकेबाह्यगगनेमनोनिश्च
यात्मकंज्ञानेकृत्वासमापत्त्याविधाय निरालंबनचि
तुदये सम्यकाकाशातिक्रान्तमशून्यधामसमाविश
ति इतिशाक्तमेव ॥ नित्योविभुर्निराधारोव्याप
कश्चाखिलाधिपः शब्दान्प्रतिक्षणंध्यायन्कृतार्थोर्था

तद्रूपतः विभुः परमेश्वरो नित्यत्वादिस्वरूपः
इत्यर्थानुगुण्येन तान् शिष्यान् गुरुः चिंतय
न् कृतार्थः कृतकृत्यो भवतीत्युच्चाररहित
वस्तुचिंतनात्मेयं शान्तीः आत्मनो निर्विकार
स्येति चिदात्मनो निर्विकारत्वात् ज्ञानैकरूपस्य
निर्विभागत्वे कस्यानंदकत्वं क्रियेत्युत्तरे अनस्य
ज्ञानक्रिययोरभावात् ज्ञेयकार्यादिरूपं जगदपि
न किंचिदिति निरूढस्य संविदोऽनन्तरभावप्राप्तिः
इति शान्तीसूः न मे बंधो न मे मोक्ष इति केवल
मेतां बंधमोक्षादिकल्पना मायाशक्तिवशादपराम्
ष्टस्वरूपस्य भीतस्यैव द्वितीयाद्वै भयं भवतीति द्वैत
त्वस्य ननु चिद्द्वैतपरामर्शशीलस्य विभीषिकाः
चटकभीत्युत्पादनशान्तिरदारणार्थः पलालपुरुषा
द्याः तत्वज्ञानिन ननु किं करिष्यन्त्येता अनेन बंधनं
इदं न कर्तव्यं इदं कर्तव्यमनेनैव मोक्ष इत्याद्याः कल्प
नाः यदुक्तं कल्पनाकल्पनकविनापि प्लालीन्प
लालपुरुषो वतियः कृशानुदग्धाननस्फुटकपेट
क भीतिदानैः ग्रामे स एव विहितो विपिने विदध्या
त्किं तत्र भंजनकृतां वनकुंजराणामिति। इन्द्रियद्वा
रकं सर्वमिति संबध्यमानं शब्दादि सर्वमिंद्रियद्वा
रायातं ननु मम चिदात्मनो वाह्यत्वमित्यतो हेतोरि
न्द्रियाणि परित्यज्य । ध्यानं यानि श्चलाचिंतानि
राकारानिराश्रया निश्चलाप्ररूढा चिंताविमर्शः

६

6

निराकारा उल्लेखशून्या निराश्रया कंदहृद्द्वादशांता
द्याश्रयहीना। अपरत्र गलोपकरणपूर्वा पूजा
यस्मिन्दर्शने तु निर्विकल्पदिव्यपदावेशादन्यत्रा
र्चनमित्याह पूजानामेति। निर्विकल्पे महाव्यो
म्नि। महाव्योम्नि परचित्प्रकाशे आदराद्दृढाप्रकर्षा
द्योलया विश्रांतिः सा यस्मात्पूजा तस्मात्सध्याद्ये
र्नामनपूजा। महाशून्यालये इति महाशून्यस्य
शून्यातिशून्यपदस्य समंताल्लयो यत्र परतत्वात्मनि
वक्ष्ति तत्र भूतेंद्रियविषयभुवनतत्वादिरूपं विश्वं स
कलाजगद्विभागकल्पनाहेतुना मनसा सार्धं चेत
नाविश्वानुसंधात्रीशक्तिरेव हुतं तया हूयते यस्य
होमः येरेव पूज्यते द्रव्यैस्तर्प्यते वा परापरः यश्चै
व पूजकः सर्वः स एवैकः क्व पूजनम् येरिति ऊहमा
दिभिरलिवलिपिशितादिभिश्च। परापर इति। परा
देव्या सहितः परः परमेश्वरः अतः क्व पूजनं उ
क्तपारमार्थिकपूजाव्यतिरेकेण न किंचिदन्यत्पूज
नादीत्यर्थः ॥ अकिंचिच्चिंतकस्यैव गुरु
णा प्रतिबोधितः उत्पद्यते य आवेशः शांभवोसावु
दीरितः ॥ न किंचित् ग्राह्याकारं ग्राहकाकारं वा चिं
तयति विमृशतीत्यकिंचिच्चिंतकः निर्विकल्पस्वस्व
रूपनिष्ठः प्रमाता तस्य प्रतिबोधनो गुरुणा स्वात्मम

हेस्वरानुभवेनैव गुरुणा दैशिकवरेण न पुनः क्रमेण मायीयविकल्पमान साधारणादिकैषाडंबरेण यश्चावेशः सहजः समावेशः शुद्धे चिद्रूपे शिवे मज्जनं अनुपम परमानंदामृत धारास्यंदिनि कुंदे तन्मयीभावदशा इतियावत् ॥ अथ नंत्रोनरस्नानं ॥ ॐ स्नायाच्च विमलेतीर्थे पुष्करे हृदयाश्रिते विंदुतीर्थे यथा स्नात्वा पुनर्जन्म न विद्यते । इडा सुषुम्णा शिवतीर्थे केस्मिन्‌ज्ञानांबुपूर्णे वहतः शरीरे ब्रह्मांबुभिः स्नानितयोस्य दायः किंतस्य गांगेरपि पुष्करैर्वा इतिस्नानं अथ संध्या शिवशक्तो समायोगे यस्मिन्काले प्रजायते सा संध्या कुलनिष्टानां समाधिस्थे प्रजायते यदात्मा प्रजयात्मानं संधिने परमात्मनि तेन संध्या ध्यानमिति तस्मात्संध्याभिवंदनम् इतिसंध्या अथ तर्पणं मूलाधारात्सोम सूर्याग्नि रूपिणी कुंडलिनी समुत्थाप्य परविंदुं निर्भिद्य तदुद्भवामृतेन देहेन देवतां तर्पयेत् ॐ चंद्रार्कानल संघट्टाज्ज्वलितं यत्परामृतम् तेनामृतेन दिव्येन तर्पयेदिष्टदेवताम् ब्रह्मरंध्रादधोभागे यश्चर्नुपात्रमुत्तमम् कलासारेण संपूज्य तर्पयेत्तेन खेचरीम् इतितर्पणम् ॥ अथ ध्यानं किरणस्य तदग्निस्य चंद्र ...

शरीरे

वतेभिद्यते हृदि ग्रंथिश्छिद्यंते सर्वसंशयाः
स्थांचित्त यदार्थे सर्वे क्षीणि पुनर्जन्मते ॥ ७

महाशून्येलयंकृत्वा पूर्णोतिष्ठतियोगिराट् अथवा ॥
निरालंबेपादशून्ये यत्तेजउपजायते तद्गर्भमव्ययमनि
त्यंध्यानमेतद्धियोगिनाम् इतिध्यानं अथांतरपूजा
मूलाधारात्कुंडलिनीमुत्थाप्य हृदयार्कमंडलंनीत्वा
कर्णिकांतर्गतचंद्रस्थयामूलमंत्रंस्मरन् सिंचिदि
ति अर्चयन्विषयैःपुष्पैस्तत्तद्गुणानन्मयोभवेत् न्या
सस्तन्मयतातुद्धिःसोहंभावेनपूजयेत् मंत्रादेरा
लिचिह्नकौशानानितानिभावयेत् तामेवपरमव्यो
म्नि परमामृतवर्षिणि दर्शयत्यात्मसद्भावं पूजाहोमा
दिभिर्विना इतिपूजा अथहोमः आत्मनापरम
श्छिन्नंविभाव्य आत्मांतरात्मपरमात्मज्ञानात्मनाहु
स्वरूपं चतुरस्रं चित्कुंडमानंदमेखलायुतं अर्धमा
त्राकृतियोनिशोभितंनाभौध्यात्वा तन्मध्यस्यज्ञाना
ग्नौजुहुयाद्यथा मूलांते ॐचैतन्यपररूपाग्नौहवि
षामनसास्रुचा ज्ञानप्र- - - - - - मदाहमीर्जुहो
म्यहम् अनेनप्रथमाहुतिं १ मूलांते ॐधर्माधर्म
हविर्दीप्ते स्वात्माग्नौमनसास्रुचा सुषुम्णावर्त्मना
नित्यमदाहमीर्जुहोम्यहम् इतिद्वितीयाहुतिम् २
मूलांते प्रकाशाकाशहस्ताभ्यामवलंब्योन्मनीस्रु
चा धर्माधर्मकलास्नेहपूर्णमाग्नौजुहोम्यहम् ३
स्वाहावौषट् अनेनतृतीयाहुतिंदद्यात् ततोयो
जनिका ततोमूलांते ॐअंतर्निरंतरनिरिंधनमेध

यानेमायांधकारपरिवेष्टितानिसंविदग्नौ कस्मिंश्चिदन्त
तमरीचिकमेवभूमौविश्वंजुहोमिवह्नथादिशिवावसा
नम् इत्यंतर्यजनेकृत्वासाक्षाद्ब्रह्ममयोभवेत् नत
स्यपापपुण्यानिजीवन्मुक्तोभवेद्ध्रुवम् अयमंतर्या
गोज्ञानिनामेव अंतर्यजनेसुराशक्तिः तत्कर्तीभैर
वः स्वयम् तयोरैक्यंसमुत्पन्नो ह्यानंदोमोक्षउच्यते
आनंदंब्रह्मणोरूपंतच्चदेहेव्यवस्थितं तस्याभिव्य
जकंद्रव्यंयोगिभिस्तेनपीयते लिंगत्रयविशेषज्ञः
षट्चक्रपद्मभेदनः पीठस्थानानिचागत्यमहापद्म
वनंव्रजेत् आमूलाधाराद्ब्रह्मरंध्रंगत्वापुनःपु
नः चिच्चंद्रकुंडलीशक्तिसमरस्समहोदयः २ षडु
क्तं श्रीमहामाहेश्वराचार्याभिनवगुप्तपादैः २ उ
ह्यामिरोधकृतभुक्दग्धविश्वेंधनोद्दिते सितभ
स्मनिदेहस्यमज्जनंस्नानमुच्यते इत्यंचविहित
स्नानतर्पितानंतदेवताः ततोपिदेहारंभेनतत्त्वानि
परिशोधयेत् शिवात्मकेषुप्पेतत्शुद्धिर्याव्याति र
किनी सैवाशुद्धिः पराख्याता शुद्धिस्तज्जीविम
र्दनम् यत्किंचिन्मनसाभ्यासादि यत्रैकापीन्द्रि
यस्थितो योज्यतेब्रह्मसद्माग्नि पूर्णीपकरणेहि
तत् ॥ श्रीमद्वीरावलीचोक्तंगोधमात्रेशिवात्म
८ के चित्तप्रलयरोधेन प्रलीनेशशिभास्करे प्रा
णेवद्वादशेभागेजीवादित्येखगोधके मोक्षःस

8

एकचित्तः प्राणायामो निरर्थकः प्राणायामोनक
र्तव्यः पूरीरं येर्नपीड्यते रहस्यं वेत्तियो यत्र स मुक्तः
स च मोचकः प्राणएवशिवो श्रीमत्त्रिशिरस्या
दिनाहिंसा वह्नयागादिकालेनु निष्फलत्वाद्धि
वात्मिका यदुक्तं कुलार्णवे द्रव्यं मधु तथा म
त्स्यं मांसं मुद्रा च मैथुनम् मकारपंचसंयुक्तं पूज
येद्भैरवेश्वरम् द्वादशांते तु विश्रम्य परमामृतम
श्नुते मद्यपः स भवेद्देवि शेषस्तु मद्यघातकः १ म
नसा चेंद्रियगणं संयम्यात्मनि योजयेत् मत्स्याशी
स भवेद्देवि चान्यस्तु प्राणघातकः २ पुण्यापुण्य
पशुं हत्वा ज्ञानखड्गेन योगवित् परे लयेनयेच्चि
त्तं पलाशी स निगद्यते ३ तिलकं ब्रह्मसूत्रं च
पवित्रं धौतवस्त्रकम् केशाग्रेपि समायुक्तं पंच
मुद्राधरो द्विजः ४ चित्तं जीव लयेनीत्वाजीवेपि
त्ततथैव च मैथुनं तत्तु विज्ञेयं नतु स्त्रीभोग एव हि
[illegible] यो नश्वरं प्राणभृतां हृदब्जे धनत्यभीक्ष्णं भ्रम
णायमाणः अश्रं च शाद्वादिपरागमुच्चैः नमोस्तु
चैतन्यशिवाय तस्मै १ स्वदीधितीनां करणैश्चरी
णां चिदर्कमूर्तिः समुदेत्य मध्ये ग्रासीकरोत्येष ह
ठात्त्रिलोकीं नमोस्तु चैतन्यशिवाय तस्मै २ स प्राण
वाङ्क्तिशिखेन भिन्ना विरिंचिमुख्यानयकारणेशान्

प्रशांतकोपः परधाम्नुदेति नमोस्तु चै. ३ तृतीयने
त्रात्मकमध्यधामविकासिवर्णिकाज्जु तहृयंचंद्रः
योगीसमाप्नोत्यमृतीस्वरत्व नमोस्तु चै. ४ कदा
दिचक्रादिनदेवतानां प्रियोपिसन्प्राणशिखांत
राये योप्रानहृत्याभजनेप्रहृतिं नमोस्तु चै. ५
प्राणात्मिकाशक्तिरपानशक्तिस्तयोर्द्वयोर्धूर्णि
कशात्मनोर्यः मध्येप्यघोरेशउदानमूर्तिर्न
मोस्तु चै. ६ ऐकात्मनानोभयात्मरूपा याःक
ल्पना:कल्पितदेहभाजः ताश्चेतियोमध्यमधा
म्नुदेति नमोस्तु चै. ७ योगेन चैतन्यशिवःस्तु
तोयंशिवाष्टकेनेति शरीरसंस्थः तेनाशु सर्वस्य
शिवंकरोतु शिवःसुहृन्मध्यमधामधामा ८

त्रिनेत्रः भूतभविष्यद्वर्तमान. अथवा सूर्यसोमाग्निः

नागदारकः
महादेवः
महेश्वरः
शंकरः
वृषध्वजः
कृत्तिवासः
कामांगनाशनः
देवदेवः
श्रीकंठः
ईश्वरः
पार्वतीप्रियः
त्रिमूर्तिः

चैतन्यशिवः
विमर्शशक्तिः
गुरुः

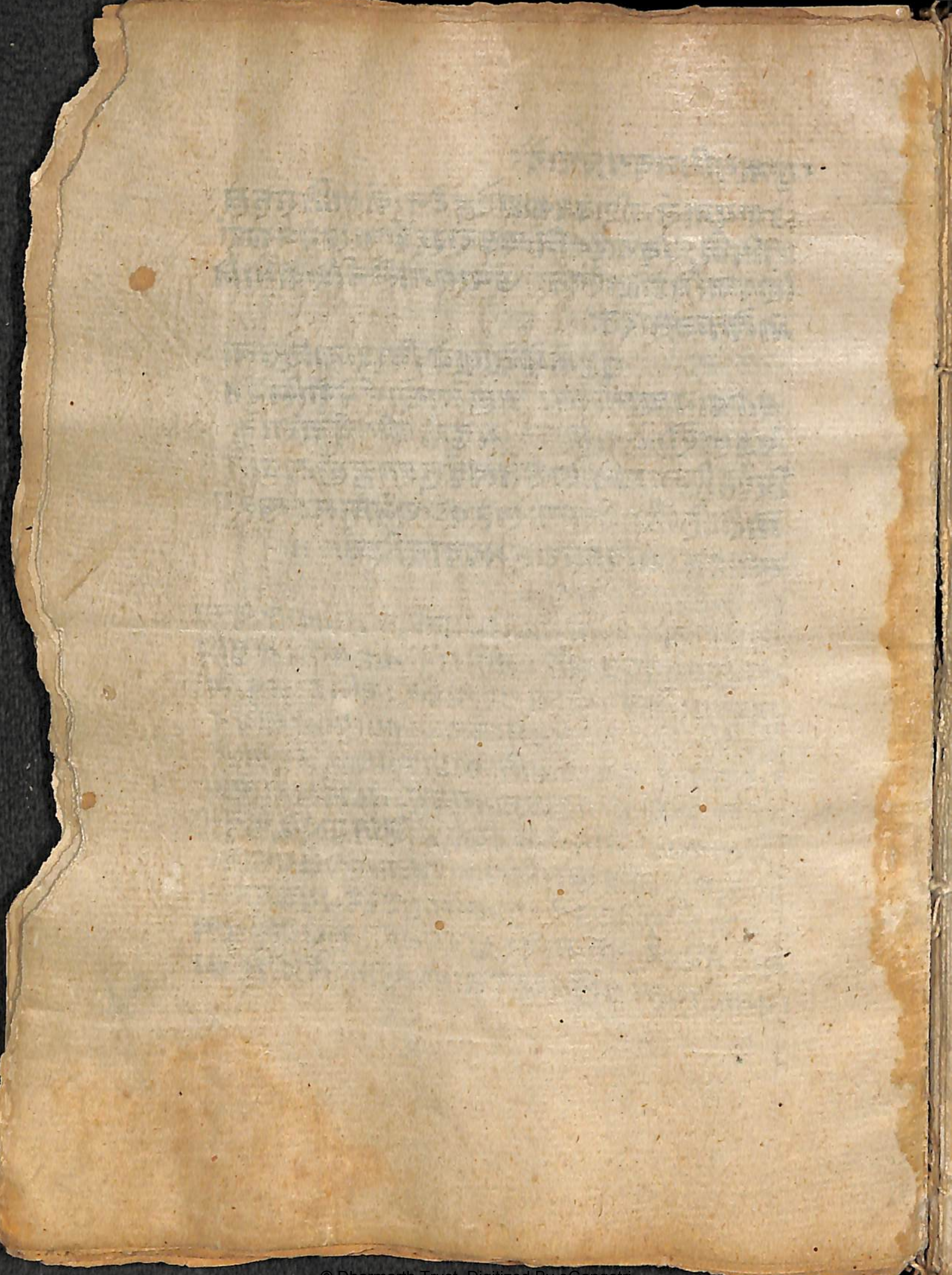
पंचमुख चिदानंद, इच्छाज्ञान, क्रिया

यदुक्तमभिनवगुप्तपादैः

उपायजालं न शिवं प्रकाशयेद्घटेन किं भाति सहस्र-
दीधितिः। विचारयन्नित्थमुदारदर्शनः स्वयंप्रकाशं
शिवमाविशेत्क्षणात्। उपायजालैर्न शिवो भाति
भात्येतत्प्रसादतः

यदुक्तं मोक्षोपाये निरंशत्वाद्विभुत्वा-
च्चतथ्यानश्वरभावतः ब्रह्मव्योम्नोर्न भेदोस्ति चैत-
न्यं ब्रह्मणोधिकम्। यदुक्तं श्रीमन्नेत्रोद्योते
शिवो हि नाम निखिलतत्त्वहृहणाद्रुहोच्यते
मोक्षो हि नाम नैवान्यः स्वरूपप्रथनं हि सः स्वरूपं
स्वात्मनः संविदित्याह भगवान् शिवः ॥

निद्रादौ जागरस्यान्ते यो भाव उपजायते तं भावं भावयन्सा-
क्षादक्षयानंदमश्नुते। जाग्रदादौ ततः स्वप्नः सुषुप्ति-
स्तदनंतरमित्यवस्थानां गणनाक्रमः प्रसिद्धः तत्र अ-
यमर्थः निद्रादौ सुषुप्तेः प्रथमं जागरस्यान्ते जाग्रद-
वस्थानंतरं यो भावो वृत्तिः स्वप्नाख्योमध्ये उपजायते
अस्ति अनेकार्थत्वाज्जायते नाम यमर्थः तं भावं स्वप्नाख्यवृ-
त्तिं भावयन् निश्चिन्वन् विमृशन्निति यावत् केन प्र-
कारेण भावयेत् स्वप्नमित्याह साक्षात्प्रत्यक्षं यथा भव-
ति तथा इदमत्र तात्पर्यं प्रत्यक्षाभासे स्वप्नप्रपंचजालम-
वस्वप्नवदसत्यतया विमृशन् प्रमाता अक्षयानंदम-
विनाशि परमं सुखमश्नुते आनंदरसो भवत्येवेति ॥

ॐ अस्य श्रीआनंदेश्वरभैरवमंत्रस्य कालाग्निरुद्रभैरव ऋषिः
गायत्री छंदः श्रीआनंदेश्वरो भैरवो देवता श्रीं बीजं ह्रीं शक्तिः
क्लीं कीलकं सर्वकार्ये विनियोगः ॥ स्वात्मन्यासः ॥ ह्रां हृ फ्रीं शि
हूं शि। ह्रैं क। ह्रौं ने। ह्रः अ॥ एवं करन्यासः ॐ ह्रां श्रां हृ।
ह्रीं श्रीं ह्रीं शि। हूं श्रूं ह्रूं शिखा। ह्रैं श्रैं ह्रैं क। ह्रौं श्रौं ह्रौं ने।
ह्रः श्रः ह्रः अ ॥ इति स्वात्मन्यासः तत्र गायत्री ॐ आनंदेश्वरा
य वि[illegible] महे गंधनारीश्वराय धीमहि तन्नो अर्धनारीश्व
रो प्रचोदयात् ॐ ह्रूं वामदेवाय विद्महे तुष्टदेवो धीमहि तन्न
ः [illegible] प्रचोदयात् अथ ध्यानं ॐ सूर्यकोटिप्रतीका
शं चंद्रकोटिसुशीतलं अष्टादशभुजं देवं पंचाननं त्रिलोचनं
अमृतार्णवमध्यस्थं [illegible] तव [illegible] नील
कंठं सर्वाभरणभूषितं कपालखट्वांगधरं वरदाभ
यहस्तिनं पाशांकुशधरं देवं गदामुसलधारिणम् खड्गखे
टकपट्टिशं [illegible] शूलकुंतेन [illegible] विचित्रवेष्टकामदं
[illegible] भयपालितम् लोहितांगं सदेवीकं [illegible] नमस्तं
आनंदभैरवं ध्यायेत् योगमोहैककारणम् दत्वा पुष्पांजलिं
[illegible] नर भैरव [illegible] मार्ग [illegible] सवेजसः
[illegible] भैरवं [illegible] पुष्पं दत्वा वा नादि गणमूलं ॐ ह्रीं श्रीं क्लीं ॐ आनं
देश्वरभैरवाय वौषट् स्वाहा मेगनांदेशामः ॐ आ
[illegible] चंद्रकोटियुतप्रभाम् हिमकुंदेंदुधवलां पंचव
क्त्रां त्रिलोचनां अष्टादशभुजैर्युक्तां सर्वाभरणभूषितां [illegible]
प्रहसंती विशालाक्षीं देवदेवस्य संमुखीं ॐ [illegible] स्वा

ॐ नमः शिवाय ॥ ॐ नमो भगवते रुद्राय ॥

ॐ स्नानपूजनसमाधिभिः क्रमाच्चन्महात्मभि
रवाप्यतेपदम् कैश्चिदक्रमनएवयन्मयान
त्समर्चनमिषेणकथ्यते १ गालिकारचि
तवस्त्रपत्रिकाक्रीडनेनसहपानदर्चनम्
यत्रशाम्यतिमनोननिर्मलंस्फीतचिजलधि
मध्यमाश्रितम् २ किंतदर्चनमनल्पक
ल्पनाजालशंवरनिपातितात्मनाम् यत्रना
स्तिसविकल्पनोज्झितः स्फीतसौख्यशिवसं
गमोत्सवः ३ अप्रयत्नमनिकेतनंपदंदि
व्यमाप्यमनसैवहृत्नयः यत्रयातिविलयं
नसर्वतः किंतदर्चनमसोपराभवः ४ य
त्रवर्षतिनखेचरीस्थितिश्चिन्सुधारसभरो
च्चनिर्झरम् देहचित्तपरिपीडनावहं किं
तदर्चनमसोपराभवः ५ खेचरीप्रभृति
पंचकात्मनाव्याप्तिमंगगतांनिभालयन्
हृद्धिकासहभगंभवापदोयत्रमुंचतिन१

किंतदर्चनम् ६ यत्र साहससमाधिसंश्रयः प्रस्फुरद्विमलबोधनिर्भरः स्फीतसंविदुदयं नविंदते सर्वदृत्ति भुकिमतदर्चनम् ७ विश्व सहनिरसैकतत्परोलेलिहानरसनाऊलो यमः यत्रचिच्छिविशिवोहहूयते लीलये वनकिमतदर्चनम् ८ स्वच्छमप्यरमनोह रद्दशः प्रोल्लसन्मुलकलंबितानतः मध्य माध्रुवमनल्पसस्पदंयत्र नाश्रयतिकिंतद र्चनम् ९ मानसे यमिनिकस्पिनोज्झितो निर्विकारमनिकेतनःशिवः गाढगाढम वगाह्यतेदृशान्नैवपत्रननुकिंतदर्चनम् व्योमकल्पिममितंनिजंवपुर्वीक्ष्यचित्परह धारसोचितम् स्वात्मनात्मनि निरालकल्प नोयत्रहष्यतिनकिंतदर्चनम् ११ निर्निके तनिरुपाधिनिर्मलस्फारचिद्भवमरीचिसं चयैः विश्वमारचितमीक्ष्यविस्मयंयत्रना श्रयतिकिंतदर्चनम् १२ यत्रनित्यपराहर्ष

प· त्रि· १

निर्भरचित्सुधारसनिपातघूर्णिनः ध्यान
योगकलनासु लज्जते नीरसासु न किमे
तदर्चनम् १३ शक्तिविस्तरविमर्शविस्फु
रत्कंदयुग्मयुगपद्विगाहनात् भैरवं व
पुरुदारचेष्टितं यत्र न स्फुरति किं तदर्चन
म् १४ इंद्रियेषु विषयानुवर्तिषु प्राण
वर्त्मनि निजप्रवाहके कापि निर्वृतिम
यी चिरूर्जिता यत्र नोल्लसति किं तदर्चन
म् १५ दिव्यखेचरहृष्ट्या निरीहया नाद
बिंदुमयभावसंचयम् यत्र शुष्कमिव पा
वकस्तृणं न स्तयं नयति किं तदर्चनम्
शांतिमेति न विकल्पविप्लवश्चित्चमत्कृ
तिरसो न वर्धते लुप्यते न घनवासनाव
नं कापि नाभिरसमानतायते १७ मन्य
ते न कृतकल्पनां मनो द्वैतमेव तिमिरं न
भिद्यते यत्र दोषघनसंकुलं मनो न प्रसी
दति किमेतदर्चनम् १८ चित्रभस्वर

रसिसारंसीपरांशक्तिमच्छविभवांप्रबोध
यन्‌ मंत्रवीर्यमपितंनिसर्गतोयत्रनाश्र
यतिकिंनदर्चनम्‌ १९ निर्विकारमजडं
निरामयंनिर्विकल्पमजरंनिजंवपुः वीक्ष
जन्ममरणादितंभयंयत्रमुंचतिनकिंनद
र्चनम्‌ २० पूर्णतिवीचिचयसिंधुसन्निभा
सर्वसंविदुदयावनिंपराम्‌ सृष्टिसंस्थि-
तिलयप्रशक्तिभिर्विश्वसुंदरविवर्तवर्नि
नीम्‌ २१ शक्तिचक्रपरमादिदेवतामंग
प्रणमभूमिकामनाम्‌ मंगलामसममं
त्रमातरंयत्रपश्यतिनकिंतदर्चनम्‌ २२
युग्मम्‌ सोमसूर्यदहनेंधनोच्यतस्फीत
चिज्ज्वलनदीप्तिभास्वरः दुर्निरीक्ष्यगतिर
क्रमःशिवःभातियत्रनकिमेतदर्चनम्‌
आत्मनात्मनिनजानतेविधिंनिस्तरंगपर
बोधभास्वराः यत्पदस्थितिजुषोमहाज
नास्तंकिसंसहतिसमानतुङ्गयः २४ य

प॰
त्रि॰
२

यदापतति वेद्यतां भुवं नेन तेन ननु यद्विवर्जितम्
नित्यनिर्मलसमाधिभूमयो यत्पदं विमतिगालकल्प
नाः २५ यद्विस्फुरत्वलमहोदयोल्लसच्छक्तिपातव
शतो विजृम्भते तत्पदं यदि गुरुप्रसादतो लब्धमु
त्तमम् अप्यर्चितः शिवः २६ भावसंचयविमुक्तवि
ग्रहा विश्वमय्यपि परप्रपात्मिका कापि संविदम
लांतरप्रभा जृम्भते यदि तदार्चितः शिवः २७ किं
चनापि न च मुच्यते क्वचित् किंचनापि न च गृह्य
ते क्वचित् स्वं वपुर्विमलबोधनिर्भरं दृश्यते य
दि तदार्चितः शिवः २८ भैरवादिविविधकल्पनात्म
काः प्रोल्लसन्निवहवो यतोऽम्बिका मायतः स्फुर
ति तत्परं पदं भाति चेद्गुरुदृशा शिवोर्चितः २९
श्रीसादितं गुरुमुखोदिदमप्रयत्नसिद्धं शिवार्च
नमपास्यधियामवाप्यम् यत्तन्मया निगदितं
तदनल्पवांछासंशोधनाय सुधियां शिवभक्ति
भाजाम् ३० अनवच्छिन्नचिद्धामपरमामृत
बृंहितः नागाभिधोव्यधादेतां परमार्चनत्रिंश
काम् ३१ इति परमार्चनत्रिंशिका समाप्ता

ॐ नमः शिवाय ॥ ॐ लोकोत्तराद्भवसस्मि
तघूर्णमानस्वानंदसुंदरविनिर्मलनिर्निमेषा
यत्स्फारतः पशुरपीश्वरतामुपैति सा कापि दृ
ष्टिर्जयते गुरुपुंगवानाम् १ दिष्ट्या भवानल
शिखोच्छलत्तापतप्तं जन्माटवीषु विषमासु कद
र्थितं यत् चेतस्तदेतदधुनामलचित्सुधाब्धि
मध्ये निमग्नमसमां भजते प्रशांतिम् २ व्यामूढ
मंधमिव संशयदोषदुष्टं चेतो यदेतद् भवद्भ
वदुःखपात्रम् जातं तदद्य गुरुपादसरोजसे
वासंजातनिर्मलविबोधमहाप्रकाशम् ३
संकोचमाश्रितवतो निविडं विमोहाद्यस्याभव
न्भयमिहेंद्रियपन्नगेभ्यः चेतस्तदाप्य विमलो
ज्जितसंविदाज्ञां निःशंकमद्यरमतो विषयाटवी
षु ४ कंदर्पबाणविषमैर्हरिणेक्षणाभिः पी
तं हृतं कवलितं मुषितं यदासीत् तन्मात्रम
मुपगतं परमोदलक्ष्मीप्रेमामृताद्भुतकटा
क्षपरम्पराणाम् ५ क्लिष्टं यदेतदभवज्जप
कष्टयोगप्राणप्रवाहविनिरोधकदर्थनाभिः
चेतस्तदद्य परमाद्वयसामरस्यसंजातसंम

सं॰ त्रि॰ २

3

दरसासवपानमास्ते ६ योभेदतीव्रशिशिरप्रस
रोपघातभीतोमनोमधुकरोहृतशक्तिरासीत् आ
साद्यसोद्यशिवधाममधुंसदास्ते संविहृताऊ
सुमसौरभपानमत्तः ७ व्यक्तस्वतंत्रनिजरूप
महाप्रभावंयत्कर्मविंदुधरणीष्ठुनिलीनमासी
त् स्वच्छप्रभाप्रसरिहारितसर्वलोकं चेतश्चिदं
बरपदेनतदद्यभाति ८ यन्नेनवांछितमन
न्यविकल्पजालविच्छेदतिरस्कृतमवापनयत्प्र
वेशम् दुर्भेदभित्त्यविषमार्गलभित्त्यमार्गचेत
स्तदद्यरमतेप्रियवमंदिरान्तः ९ योगव्रतादिनि
यमैरुपसेवितापिनावापदर्शनपथंकिलयस्य
जातु संविन्प्रियासभगसूच्छितभागपसंपच्चेत
स्तदद्यनजहातिमुहूर्तमेकम् १० दुःखैकसा
रइतिभीमइतिप्रयत्नात्संसारएषकिलयस्यव
भूवहेयः दिष्ट्यासएववपरंचिद्रससामरस्यसं
जीवितःप्रयतितस्यविमुक्तिसाम्यम् ११ तृष्णा
करालकरवालविलुप्यमानंयद्विस्मृतात्मविभ
वंकृपणंवभूव उच्चैरकिंचनतयापितदद्यचेतः

स्वात्माविमर्षपरहर्षमुदारमाप्ते १२ कस्यार्जि
तस्यसुकृतस्यफलंतदेतन्मुख्योदयस्तवकृतो
यमनन्यलभ्यः संविक्रियागलितभेदविक
ल्पयायदेकंमुहूर्तमपिनैवविमुच्यसेत्वम्
वार्तामहेक्वचननामनचिंतदिष्ट्यावर्धामहे
वयमहोमुदिताभवामः यत्वांसखेपरनिहन्त
रघ्रौवसंपत्संभोगमध्यरतरंपरिलोकयामः १४
ध्यानेर्चनेजपिनकदाचनकाचनापिकृत्वापिनि
र्वृतिदशांवतयन्नलेभे दिष्ट्यानिमग्नमपिसंव्य
वहारमध्येचेतस्तदच्यनविमुंचतिपारिपूर्ण्यम्
सर्वेषुचित्तमधुपोविषयद्रुमेषु रभ्रामयस्सत
तमस्तमितामिलाषः दैवादवाप्यपरमेश्वरपा
रिजातंत्वमोविलीनश्चमुंचतिचंचलत्वम् १६
यैरिंद्रियैरसिवशीकृतशक्तिचेतः पूर्वंकदर्पि
तमभूत्सहितैरिहोच्चैः स्वच्छानिकेतपरचित्त
सुसंविभक्तैरिष्याचतैरनुचरैरिवराजसेत्वम्
चिंतांततानकरणंप्रललापपूर्वंयत्संकुचत्स्थि
तिभयंरविजाद्विचार्य चेतस्तदद्वयमिदंनिज

सं· त्रिं· ४

4

रूपमीदृग्दिदृक्षाद्यनिर्भयममंदमुदानुमाले १९
नित्यं यदेतदभवद्विफलप्रयासं हेवाकदुर्ल
लितमप्रणिपातात्मभावम् संविन्सुधारसचम
त्कृतिचूर्णमानं दिदृक्षु नितरां स्पृहणीयमालो
चिंताशतानाकुलनरं नरान्तिं कदाचिज्जीनंभवाद
भजनैकमपिक्षणं यत् चेतश्चिदात्मकमिदं
सकलं विलोकमहमप्रबुद्धमिव निर्वृतरूपमा
ले २० वंदामहे किमतुमः किमु गौरवेण ह
र्षेण चित्र किमु नाम न पीडयामः संप्राप्तदुर्ल
भमहोदयश्रीव संपन्नां कौतुकेन किमु मित्र वि
लोकयामः २१ आगस्कृतामियमनादिघ
नप्रबंधस्नेहानविद्धहृदयाहृदयाद्यमाया
संसेव्यतां सुभगसेवपदप्रवेश संप्राप्तदुर्लभ
महोदयमोदलक्ष्मीः २२ किं ब्रूमहे त्र भवते
सुकृतेन मन्ये सर्वाशिषामविषयेन नुवर्तसे
त्वम् यत्कारणाधिगतनिर्मलनिर्विकल्प
स्वच्छंदशंकरपदेभनसेत्वरागम् २३ चित्रं
तदेतदसमं यदभूत्सुखेषु ग्रामेष्वनिर्वृतिदृशा
मनुवर्तमानम् दुःखेषु दुःसहतरेष्वपिचि

ऽतदय +

तमच्यपूर्णप्रमोदरसनिर्भरसेतदाले २४ वि
श्वंनिगीर्यसहसाकवलंविधायकालंप्रशांतगग
नोपमदिव्यमूर्त्तिः याराजतेनिरुपमामृतपूरपू
र्णासाकापिखेचरगतिर्जयतित्वदीया २५ तेका
रणाधिपतयःप्रलयंप्रयांति यस्मिन्महावटतटे
विषमेगभीरे शक्तिनिजंवपुरपिप्रसभंत्यजंति
तन्नामसंश्रयसिवीरवरत्वमेकम् २६ विद्युद्वि
लासचपलेविभवेनतांगीभ्रूभंगभंगुरतरेपिच
जीवितेस्मिन् चिंतत्वयैवविजितंश्रयतांविना
शिदिग्देशकालकलनारहितंपदंतत् २७ स्व
स्पल्लतेस्वरविकस्वरसंप्रदायसंप्राप्तपूर्णभवप
दोदितसंमदाय दुर्वारसंसृतिदशाह्वपिनिर्वि
कारनित्योदितात्मविभवायभवाभवाय २८ स्व
च्छंदनिर्मलपदोदितनिर्निकेतसंवित्सुधारसच
मत्कृतिनिर्भरोस्मि दिष्ट्यामहुरुमुखात्तुजनमध्य
लव्धानुच्चार्यचारुकथनोदयविस्मितोस्मि
भवमरुभुविश्रांतोमोहाध्वगएषमनोध्वगोविष
मविषयग्राध्वन्यस्यानिवेशवशीकृतः शिवप
दसुधासिंधुंदेवादवाप्यससादरंकिमपिहृद्वि

सं॰
त्रि॰
५

5

नोमज्जंमज्जंनिमज्जतिसांप्रतम् २० निरावरणचि
द्व्योमपरमामृतनिर्भरः नागाभिधानस्तदिदंचि
त्तसंतोषकंमयाकृ २१ इतिचित्तसंतोषत्रिं
शिकासमाप्तः ॥ ॥ ॥

ॐनमःशिवाय ॥ ॐदिविभूमौतथाकाशेब
हिरंतःस्वमेवविभुः योवभात्यवभासात्मा तस्मैसर्वा
त्मनेनमः १ अंतर्विलसितानंतशक्तित्रितय
गर्भिणे निरस्तसर्वकल्पायस्वभावमहसेनमः
२ नमःस्वानुभवग्राह्यप्रकाशानंदमूर्तये स
र्वभूतांतरस्थायनित्यायपरमात्मने ३ उन्मेषमा
त्रसंपन्नजगन्निर्माणकेलये नमःस्वतंत्रतोदार
परमैश्वर्यशालिने ४ परापरेणरूपेणस्थावरे
षुचरेषुच एकोप्यनेकतायातोभूतग्रामेषुयः
चरन् ५ गोपयन्महिमानंस्वंमायाशक्तितिरो
हितः प्राणपर्युष्टकाविष्टःपितृमातृदपुंस्त्रि
तः ६ स्थूलभूतशरीरस्थःकर्मपंजरयंत्रितः
सुखदुःखादिभाक्सोऽसंसारेपरिवर्तते ७
ततोदेहादिभिर्भावैर्मोहितःपरिकल्पितैः वि

सा
इच्छाज्ञानक्रियात्मगर्भे यस्य ॥
रूपामृतैर्यस्य
स्वतन्त्रतेवउ महत्वपरमैश्वर्य
देहादि
पुनः पुनर्जायते ॥
स्नेहक्रोधकामादिभिः मनोविकारैः ॥

स्वात्मनि जमात्मानमनात्मनि निमज्जति ८ मिथ्या
भिमानग्रस्तस्य रागोपहतचेतसः कोऽस्मीति चिन्त
या मर्शो मनागपि न जायते ९ अनात्मन्यात्मसंवि
त्तिलक्षणो ममतात्मकः अविद्याध्यासितस्यास्य
ग्रन्थिरस्योपचर्यते १० सतेनापहृतस्फारः सर्वज्ञ
त्वादिवैभवः इयत्तामात्रनिष्ठत्वसंकोचेनाभिभूय
ते ११ ममेदमित्यसंरुद्धैर्भावैर्व्यामिश्रयंस्तनुम्
पतत्यगाधे संयोगवियोगविषमे वटे १२ पञ्च
स्वेवर्तमानोपि भावेभावे मुहुर्मुहुः उद्भवस्थिति
संहारान्करोति निजशक्तिभिः १३ मायाविद्या
कलाकालरागनैयत्यमुद्रितः आविर्भावतिरो
भावैर्विदधाति गतागतम् १४ विकल्पाकुलित
स्यापि गोहे वृत्तिञ्जुषोपि वा पदेपदे चरत्यस्य चि
द्व्यक्तिरुपजायते १५ जडस्वभावा अप्यन्ते भावा
घटपटादयः प्रकाशरूपतां यान्ति तेन ते प्रति
बिम्बिताः १६ देशकालाकारभेदस्संविदो नहि
युज्यते तस्मादेकैव पूर्णाहं विमर्शात्मा चिदुच्य
ते १७ हृदयात्सर्वभूतानामग्नीषोमात्मकोस
दा प्राणापानावधश्चोर्ध्वं प्रेरयन्नवतिष्ठते १८

स्वा० ६

6

नादस्य सूक्ष्मगर्भतावा॥

स्फुरत्कुंडलिनीगर्भनादसूक्ष्मंतुनोदिता तन्मा
त्रैनेवपंचाशद्वर्णोच्चरतिमातृका १९ तन्मरी
चिचयोदारस्फारविस्फारितोजडः चेष्टतेविषये
ष्वन्तर्बहिष्करणविस्तरः २० यदोपलभतेबाह्या
न्विषयान्करणैःक्रमात् जाग्रद्रूपस्तदाजाग्र
दवस्थास्थोयमुच्यते २१ इंद्रियैरिंद्रियार्थेभ्य
विनेवानुभवोस्ययः प्राक्तनज्ञानसंस्कारात्स्वप्न
इत्यभिधीयते २२ यदात्रितयमप्येतदिंद्रिया
नभिभूतिकम् नैसंस्पृशतिसंलीनस्तदासोस्वा
पभाग्भवेत् २३ विकल्पेनापरामृष्टासंवित्तिः
केवलैवया तत्तुर्यंतत्परःपूर्णस्तुर्यातीतोनि
गद्यते २४ इत्येताभिरवस्थाभिरभिमानमदो
ल्वणे संसाररंगेसरसंप्रोन्नृष्टइवनृत्यति वि
स्मृतस्वात्मविभवंकथंचित्पारमेश्वरी शक्ति
स्तमनुगृह्णातिनिरपेक्षावचोदिता २६ यथा
र्ककरसंपर्काद्विकसत्येवपंकजम् भास्करस्य
नसापेक्षाप्रार्थितेवकमलस्यवा २७ तथैव
निरपेक्षैणपास्वरसोदितयाविभोः मोहनिद्रा

परमेश्वरेच्छयैवाभिव्यक्तया॥

यथानुभवति

प्रसक्तोऽपि पशुः प्राज्ञात्प्रबोधमने २८ यथा
कान्तुपमप्यंभस्त्तनोयानिप्रसन्नताम् कनक
स्पर्शसंयोगाच्छुद्धतामृच्छत्यपिपशुः २९
तथाप्रबोधितस्यास्य कोपिमोहविषापहः
विवेकस्स मुदेत्यंतर्हेयोपादेयलक्षणः ३०
कुतोहमागतः कोहं सर्वस्माने भवामि किम्
जन्म मृत्युभयं कस्य भवेतावानतो कथम् ३१
उपायाः के कथंहानि र्द्विविधस्यास्य कर्मणः
किं ज्ञेयं ज्ञायते केन कश्चतस्योपदेशकः ३२
शरीरे किं शरीरी कः कोभाका सुखदुःखयोः
किंविदित्वा निवर्तन्ते आवर्तन विवर्तन इत्यसा
वेतज्ज्ञानचर्वणैकउत्कहली चित्तस्य सहजो
दारोविचारः ऊहतेपदम् ३४ अनुप्रसस्य प्रका
शास्य भोगेभ्यो विरतस्यं च अल्पसंतोषपूर्णत
स्य वैराग्यमुपजायते ३५ निसर्गभंगुरत्वेन
भावानां परिभावयन् अनित्यतां ततः सार्थं
संबंधमधिगच्छति ३६ तीव्रसंसारकांतार
परिश्रान्तकदर्थितः वांछति शर्मस्निग्धच्छा।

कोऽपि स्वानुभवैक संवेद्यः ॥ ... त्वकान्तिरिक्तोहं ... उत्त्विरूपमुप... दयमिति ॥ ... हमेवनित्यवस्तु तत्त्वोत्पन्नदस्विलम नित्यमिति विवे कः ॥

कीदृशा मनसि कृतस्य ॥ उपायेन जन्मस... ... संसार विवेकचम कारणा भिमुकः ॥ विमि ... चारक्य ... ...निजरूप ...नस्य । विरक्तस्य

खा. पदार्थानां विचारयन् भावः
प. सततं
७

7

श्रारम्भमात्रे विषये

यामुस्यमनोमृगः ६९ आपातरमणीयेषुपदा
र्थेषुप्रियेष्वपि प्रायोवियोगधर्मत्वान्नस्निह्य
तिकदाचन ७० उत्सवैर्विभवैर्नास्यनिविडो
पिजायते मुकुरायातिनिर्वेदं भोगेषुक्षणभंगि
षु इंदीवरदलश्रेणिविभ्रमैर्मनिमोहनैः
कटाक्षैःपक्ष्मलाक्षीणांनास्यचाक्षिप्यतेमनः
अभिमानंसमुत्सृज्यविनयावनतस्सदा सा
धुसंगप्रसंगेनविनोदयतिमानसम् ७१ अ
निंद्यामपराधीनामुचितामकदर्थिताम् प्रा
णसंधारणमात्रांनिजवृत्तिंसमीहते ७२ आ
पन्नंदर्शनादेवप्रयातिकरुणार्द्रताम् चिंतय
त्यप्रियाण्येवमनसापिनकस्यचित् ७३ प्रस
न्नस्यापिकोपस्यवशंयातिनजातुचित् उदासी
नवदध्यास्तेस्वजनापुचितंगृहम् ७४ उच्चाटि
तइवोन्नीतइवोपगतधीरिव अपिश्लिष्टेषु व
पुष्पेषुकथंचित्प्रवर्तते ७५ स्वरूपप्राप्तिजि
ज्ञासुस्संसारच्छेदतत्परः अध्यात्मशास्त्र
संपन्नानाचार्याननुपसेवते ७६ सच्छास्त्र

स्वभावेनैवविषयवलात्

वैराग्यम्

निर्मलहृदयः जानाति

वणोद्भूतप्रबोधविशदाशयः बुद्धा(?)वबुध्यते स

म्यक्सदसद्वस्तुनिश्चयम् ४७ दुःखैकायत

नेनित्यमायासे क्षणभंगुरे जन्ममृत्युजराश्र

ले हर्षशोकभयाकुले ४८ संयोगविप्रयोगां

के रागद्वेषकदर्थिते तृत्पिपासापरिक्लीवे का

मक्रोधोपतापिते ४९ विकल्पकलनाजाल

कल्पिते मलिने जडे मानावमानसन्तानेर्ष्या

काष्ठाकृपणाचिते ५० आशापाशैकविरसे

नत्नोसोपाञ्चभौतिके निरुपादेयता हेये शरीरे

विचिकित्सिते लोकश्रुतेनानुभूतैः कुमार्याः सु

रतेयथा तथा स्वात्मसत्तायां प्रतीतिरुपजा

यते ५३ अस्त्येव चिच्चमत्कारसहजो दोसद

रः अनियत्रितसच्छक्तिप्रसरः परमेश्वरः ५२

स्फुरच्चराचरस्फारनानाकारपरिग्रहः परमा

त्मा निराकारो निर्विकारः परात्परः ५४ अन्तःस

मरसीभूतनिर्विकारनिजस्थितिः प्रतिभाद

र्शसंक्रान्तचित्रभुवनत्रयः ५५ परामृतर

सास्वादनिर्भरानन्दमन्थरः निराचारो विला

चिद्दर्पणे अभेदेन प्रतिबिम्बितं नानारूपं भुवनत्रयं यस्य सः

18

आवरणीकरणम् ग्रासीकृत

चारचरणैकांततत्पर: ५६ कवलीकृतदिग्देश
कालाकारादिकुलस्थन: सर्वत:प्रसरस्फारस्व
भूमाभूरिसदंतर: ५७ अनादिरव्ययो व्यापीकल
नातीतगोचर: निर्विकल्पो निराभासो निष्प्रप
चो निरंजन: निर्गुणो निष्क्रिय: शांतो निरात
को निरामय: निरुत्तरो निर्विचारो निराचारो नि
राकृति: नि:संशयो निस्तरंगो निर्लेपो निरा
श्रय: नित्यो निराशो निर्नाशो निराकान विस
र्जन: स्वसंवेदनसंवेद्यस्सदसद्भाववर्जि
त: स्वप्रकाश:पराकाश: प्रशांतो विशदाशु
य: अनादित्वात्पुराणोयमजडत्वाद्विश्वर:
भासक:स्वप्रकाशत्वाद्व्यापकत्वाच्चसर्वग: स्व
तंत्रो निरपेक्षित्वात्कृत्किमत्वादथेश्वर: निष्क्रिय
कृतकृत्यत्वादचिंत्यत्वाद्दुरासद: निस्पृह:प
रिपूर्णत्वादजडत्वात्प्रबोधक: निर्विकल्पो
मनस्कत्वादमूर्तत्वान्निरामय: ५८ निराभा
स:प्रशांतत्वात्त्रैलोक्ये सनोज्झित: सर्वा
न्यग्रहधर्मित्वात्परोप्यपरूपधृत् ५९ अनाख्यो
वागतीतत्वात्स्वतंत्रत्वादयंत्रित: दुर्विज्ञेयरह

निरर्गल:

दिक्कालादिनियमित: दिशुलरहित:
एतस्मात्स्वयत्र र:अशोनास्ति
उपलब्धप्रत्तविषयत्वात्सज्ज्ञावेनव त: विषयव्यवहार तत्सत्सद्भाववर्जि
व्यात्मसर्वकाला

× विकल्पजालनिर्मुक्तो विरागः शुद्धवासनः ८

अविद्यायाम्

स्वच्छत्वाद्धृदयस्योपि हरागः निरिच्छत्वादकामो
साक्षित्वात्सन्निधिमात्रेण असक्तत्वादुदासीनो
निर्मलत्वादनाहतः निष्कामत्वादसंकल्पो
नित्यसत्वादसंशयः अद्वयो विश्वरूपत्वाद
नंतत्वादथाव्ययः प्रमाणैः परिच्छिन्नत्वात्व
तंत्रत्वात्तथाविभुः एवंरूपापरिज्ञानाद्बंधरो
मोक्षदोन्यथा परमात्मेति तत्प्राप्तौ यतते चस
मुत्सुकः ततः सद्गुरुणा सम्यक् ब्रह्मैकत्वं
या ७ दृष्ट्यावलोकितः सम्यक् स्वसत्तामेव गा
हते दीप्तिर्दीप्तौ यथा खे खं पयसीव पयो प
यः ९८ तदा तदेकतायाति ब्रह्मणा ब्रह्मसंगतं
स्वरूपानुप्रविष्टोसावानंदैकघनः क्षणात्
देहभावं समुत्सृज्य किंचिदेवावशिष्यते नो
पायोपेयभावोत्र नाभावो न च भावना नाद
यालमयो यत्र धीश्चित्तं तस्मिन्विलीयते उन्मेषः
प्रशमो यस्मान्मनो यस्मिन्प्रशाम्यति तस्मि
न्समरसीभावं प्रयात्यानंदनिर्भरः अनुभूता
पि या व्यक्तं गिरा वक्तुं न युज्यते तां काम प्यात्म
संवेद्यां मननेचित्तमत्यतिम् यत्रास्थितो न नि

स्वसंवेद्यां ...पाठः

शक्नोते

रसाप्याद्यैविन्नय

प्राप्नोति

वेदमुपयाति कदाचन प्रतीनकालकलनस्य
न्मयत्वं प्रपद्यते गुरुशास्त्रैर्न भवजैर्निश्चित्य प्र
त्ययैस्त्रिभिः परिज्ञायात्मनात्मानं जीवन्मुक्तो
विजृंभते पीतादपरतामेत्य भावादिचेष्टनः पुनः मि
न मे बंधो न मे मोक्षः स्वस्वरूपस्य विद्यते सूक्ष्मदेहः
स्वैकसदनं शरीरं पांचभौतिकम् जायते कर्मसं
योगात्पुनरेव विनश्यति शरीराद्व्यतिरिक्तोयमा
त्मायमुपलभ्यते ८ तज्ज्ञानं सदसद्भ्यां मुक्ता
नेयदतोन्यथा यत्सानु गुरुणा सम्यगविद्या व्या
तिलक्षणः संकोचः क्रियते दूरे तदाह्येयं प्रका
शते सोहमात्मपरिज्ञानप्रशमिताशेषसंशयः
शरीरस्याप्यपि तद्धर्मैर्न लिप्ये कर्मभोगजैः रागा
दिहपरागोपि पुनः स्फटिकाश्मवत् मुक्त
श्चाव्यतिरिक्तोपि शरीरेह जलार्कवत् मय्यंत
रखिलं विश्वमंडोदरमयूरवत् देहस्थितो
प्यसक्तोहं ऊष्मौच्यधिवासवत् विश्वव्यापी
न मायायां वदंश्नौतौनां गरादिवत् स्वप्रकाशेन
मणिवत्कर्तानो कुंभकारवत् स्वसंवेद्योनस्तु

मेरोश्चेतनत्वात् कुंभकारस्योपादानसहकारिसापेक्षत्वात्॥ आत्मनः अविज्ञेयत्वेपि परिमेयत्वाविरहात्॥

ज्ञानप्रकाशरूपो देहादिव्यापारात्मक संकोचः॥ ज्ञेयस्य ज्ञानव्यवस्तुस भवति॥ = १

११ तत्काय देहैः स्वभावैः

नानावैचित्र्यमपि मयूराण्डरसवदेव रसीभूतं॥

सुखादिसंवेदनस्यअहन्ताचमत्कारविकलत्वात्

त्ववत्तद्देमानपरमाणुवत् वीतरागोनमुनिव
त्साक्षयोनेइन्द्रजालवत् मुनिभिर्नियमद्वीणोह
पस्पङ्गिः परंतपः अविज्ञानरहस्यायंकस्यकोटि
प्रातेरपि अयमेवसदासङ्गिःमायतेस्तुतिविलरैः
मार्गैरनेकैर्विद्वद्भिरयमेवोपगम्यते अज्ञानांधत
मच्छन्नदृग्भिर्मायामलीमसैः हृदयस्थोप्ययंके
श्चिन्कचिदन्यत्रमृग्यते ॥ ८९ ॥ उक्तिप्रपंचैर्विविधै
र्भेदोपहतबुद्धिभिः हेतुवादैकनिष्ठत्वादयमेव
विकल्प्यते आत्मानकश्चिदेवात्रपरमार्थेहिवि
द्यते विकारोभूतसंयोगाज्जायतेचेतनामयः भू
तात्मकेशरीरेस्मिन्नातेकस्माद्विलीनताम् ततो
नकश्चिदस्तीतिचार्वाकाः प्रतिपेदिरे गुणात्मि
कयंप्रकृतिः पुरुषश्चाप्यणोर्गुणः तयोःपृथग्वि
वेकोयामोक्षोसाविति कापिलाः क्षणिकज्ञान
संतानवादिनः सौगतास्त्वये आत्मानकश्चिद
स्तीतिजगुराशून्यवुद्धयः कर्तृप्रयोजितान्ये
वचेष्टन्तेकरणानियत् ततःप्रयोजकस्तेषांकश्चि
देवानुमीयते ॥ ९० ॥ समवायेततःसहजैर्यदात्मुनव

स्वा॰
प्रा॰
९०

10

प्रमाणान्यपि वस्तूनां जीवितं यानि तन्वते
तेषामपि परो जीवः स एव परमेश्वरः ॥

स्वादिभिः

भिर्गुणैः तदेवमुक्तिरित्यस्मिन्पक्षे नैयायिकाः स्थि
ताः अहंताप्रत्यया ग्राह्यः सर्वोपाधितिरस्कृतः
शुभाशुभैकफलभावक्त्वाक्तो मीमांसकैरयम्
इत्येवमादिमत्तर्कभिन्नप्रमातृभिः सदा वादिभिः
स्वप्रमाणैकसिद्धोप्येष प्रमीयते सर्वाहंभाव
संपूर्णो रोधकश्चिन्महेश्वरः यदि न स्यात्तन्मते स्व
प्रामाण्यं स्थापयेत्कः १०॥ विमर्शानुभवोक्तिभिः
इहंताविस्मृतीस्मृतिः पूर्वापरानुसंधानं कस्य
स्यादीश्वरं विना ११ तस्मादनादिसंसिद्धो विश्वस्य
वस्तुपदं हितः केन शक्यो निराकर्तुं विकल्पसहरो
दयः विकल्पनिवहत्यागात्सर्वाहंभावभाव
नात् स्वानुभूत्येकशीलत्वात्प्राप्यते परमं प
दम् च परानंदैकविश्रान्तमध्यमार्गीवलं
बनात् भेदवस्तूपसंहारात्प्राप्यते परमं पदम्
इत्याम्नायशिवसद्भावभावगर्भस्य हेतुना शान्त
कौमिहानेनेदं कृतं स्वात्मोपलब्धये १४ इति
स्वात्मोपलब्धिप्रातकं संपूर्णम् ॐ तत्सत् प
रब्रह्मणे नमः ॥ शुभमस्तु सर्वजगताम्

प्रमाणानां तदधीनसिद्धिकत्वात्

अशेषत्वेन परामर्शनम् ॥

प्रत्यक्षो स्य जगतः इति सत्ताक्तिर्भवितः शुद्धस्वप्रसरोदयः इति पाठः

काश्यात्मैश्वरतापदमित्युक्तेः ॥

जीवेनव्रलितंप्रेमसखिमूढेनवेधसा। लब्धुंजीवोयथोकेठंत
रुप्रेमहृदिस्थितम्। स्वप्रकाशमनिर्वाच्यमात्माद्वैतकं
परम्। विकल्पातीतमानन्दंप्रेमैवब्रह्मकेवलम्।
ग्रहोपम्यानमुत्सृज्यविषयेपरिमर्दयन्। हृदीश्वरोहृ
दिस्थित्वाहृदयंननिरुद्धवान्। रागगोर्भ्यां

ॐ श्रीगणेशाय नमः ॐ श्रीकुमार उवाच
ॐ अल्पविज्ञानरागेषु अग्निहोत्रं न कुर्वते ते
षां प्राणाग्निहोत्रेण प्रसादं कुरु शूलभृत्
शरीरेस्मिन्कत्वग्नयः कोयजमानः कापत्नी
कऋत्विक् कोध्वर्युः कोहोता कउद्गाता
कउपद्रष्टा कः प्रतिप्रस्थाता कः स्नातकः
कोरुद्रः कारुद्राणी किंहविर्धानं किमि
धनं कः कलशः काप्रापः कोर्चिः किम
ग्निपात्रं कोगंधः किंपुष्पं कोधूपः कोदी
पः कोवेदिकाग्निर्वेदिः किमिध्मम् के
परिधयः कोयूपः कारशिः कश्चमसः
कः पशुः कोहोमः कारशाना कउपांया
मः कोस्वक्षवो कः पुरोडाशः कानिभु
वनानि केलोकाः कानिलोकोनराणि
काआहुतयः कतमादेवताः प्रीताभवं
ति इत्येतन्मष्टिनंतभगवन्वक्तुमर्हसि १

सि श्रीईश्वरउवाच अतिगुह्यतरं प्रवक्ष्ये
म्यपापोहितं परं यन्नकस्यचिदाख्यातं सु
रेणु स्वामिषण्मुख इदं रहस्यं परमं नदे
यं यस्य कस्यचित् संपरीक्ष्य तु दातव्यं गुरु
देवाग्नि पूजके अस्मिन्शरीरे समाग्रघो
भवति श्रुवेचाहवनीयाग्निः दक्षिणा
ग्निर्मनसि स्थितः हृदये गार्हपत्याग्निः
नाभ्यां सोमः समस्थितः उत्तराग्निर्भ्रुवोर्म
ध्ये ऊर्ध्वाग्निर्हृदयान्तरे अधोग्निः पादयो
र्मध्ये इति समाग्नयः स्थिताः एतेषां तु श
रीरे पुरुषो यजमानः प्रकृतिः पत्नी
प्राणाग्निविक् प्राणोऽध्वर्युः अपानो होता
समान उद्गाता उदान उपद्रष्टा व्यानः
प्रतिप्रस्थाता मनः स्नातकः आत्मा इन्द्रः
न्सेंज्ञाली हविर्धानं मूलमंत्रः वह्निः
सूर्यः चयो होमः मूर्धा द्रोणः कलशः

शोणितमापः केशादर्भाः ब्रह्मनाडिराज्य
स्थालिका उपस्थकंग्रहाः दन्ताग्रावाः कपा
लमस्थिपात्रं परमाविर्भूपः परमात्मासीपः
तन्मात्रःपुष्पं प्राणोगंधः नासावेदिः जि
ह्वान्तर्वेदिः इध्ममस्थीनि अंगुलिपरिध
यः श्रोत्रेचमसः अहंकारोयूपः अरणिः
प्राणप्राशित्रः रसनातुष्टिः ऋत्वोउपया
मः नेत्रेपुरोडाशः चित्तंपशुः हस्तौस्रु
क्स्रुचौ इंद्रियाणिआज्याहुतयः अनेनक्रम
णविद्वान्यदिजुहोति अयत्रयाविंश
हेवकोन्नःतत्राभवति यएवंवेत्तिस
वेदवित् सद्याहिताग्निर्दैवकव्ययोःसम
र्थः तस्माच्छरीरेयष्टुंसर्वादेवताइष्टा
भवंति ॥ अतःपरंप्रवक्ष्यामिस्वात्मस्ना
नमनुत्तमं तानिनोयेनमुच्यंतेघोरात्सं
सारबंधनात् अत्रशरीरेपादयोर्विष्णुः

प्रा॰
हो॰
२

८

जंघयोर्मरुतः जान्वोः पृथिवी ऊर्वोर्मित्रावरु
णौ कट्यामिन्द्राग्नी गुह्ये वासुः लिंगे रुद्रः
वस्तिशीर्षे ऊर्जावीरः नाभ्यामग्निः उदरे समु
द्राः पृष्ठे नागाः पार्श्वयोर्हरिः पृष्ठे पित
रः गल्हयोर्धर्माधर्मौ नासाग्रे त्वष्टा बाह्वो
र्वायुः ग्रीवायां कालरात्रिः हस्तयोरिन्द्रः
हस्ततले क्रोधः कुण्डलेषु सर्पाः नखेषु नक्ष
त्राणि जिह्वायां सरस्वती जान्वोर्गुरुः दक्षि
णे स्कन्धे यमः वामस्कन्धे बृहस्पतिः
दन्तेषु मरुतः चक्षुषोश्चन्द्रादित्यौ श्रोत्रयो
र्दिशः नासापुटयोरश्विनौ मुखप्रान्ते
षु वसवः हृदये ब्रह्मा भ्रुवोर्मध्ये नारा
यणः शिरसि महेश्वरः तस्योपरि ब्रह्माक्षः
सार्धत्रिस्रः रोमकोट्यः तारका भवन्ति तत्र
नाभिप्रभृति शिरोन्तं यावत् सप्तलोकाः क
ल्पिताः नाभ्यां भूर्लोकः हृदये भुवर्लोकः

कंठेस्वर्लोकः जठरेमहोलोकः पृष्ठेजनलो
कः ललाटेतपोलोकः मूर्ध्निसत्यलोकः
स्त्रासनातलंसुमालंग्रीवातलेचनभस्तलं निता
लेचस्तनातलेचरसातलमनेनकं नाभ्यधस्ता
त्तनाभासंज्येतलनालसंज्ञितं ऊरुप्रदेशे
श्रीनालेगुल्फदेशेरसातलं पादयोश्चत
थैवान्यःपातालाःसप्तसंज्ञिताः जंबुद्वीपस्तु
विज्ञस्याद्धृतिःकौमायेसंज्ञितः ऊरुद्वीप
श्वचित्रातःक्रौंचद्वीपस्तुहृत्कृतिः श्राद्धांते
सिंहलद्वीपोमनःपुष्करसंज्ञितः बुद्धिःशा
कलद्वीपःस्याद्द्वीपाःसप्तप्रतिष्ठिताः यथा
ह्यस्मिन्शरीरेतुसप्तनद्योवहंतिच तथैवे
वसमासेनशृणुवक्ष्यामिषण्मुख गंगाच
शिरसिप्रोक्ताललाटेसिंधुरेवच नासायेच
वितस्तातुकंठेस्याद्धनर्मदाका हृदयेयमु
नाप्रोक्तानाभ्यांचैवसरस्वती ऐरावतीतु

प्रा. हो. च

३

गुह्यस्याधिष्ठानस्याधः स्थिता सर्वतीर्थम
यं स्मृतं शरीरमधुना शृणु ब्रह्मरंध्रे ब्रह्म
तीर्थं केदारं शिरसि स्थितं वाराणसी लला
टे तु भ्रुवोर्मध्ये तु मानसं नासापुटे प्रया
गं तु हृदये पुष्करं तथा नाभ्यां कनखलं चै
व सर्वतीर्थानि चात्मनि ब्रह्मावर्तं स्वदेह
स्थे तीर्थान्येतानि देहिनः देवतीर्थं ब्रह्मती
र्थं वायुतीर्थमतः परं सोमतीर्थमग्निती
र्थं शरीरे तु सदा स्थितं मतितीर्थं दयाती
र्थं तीर्थमिन्द्रियनिग्रहः सर्वभूतदयाती
र्थं नान्यत्तीर्थं प्रकल्पयेत् तीर्थानामधिकं ती
र्थं यत्र भावो हि निर्मलः हृदये मलमाश्रि
त्य चेन्द्रादि देवाश्च तिष्ठतः यावद्धिः सत्त्वमा
श्रित्याय यन्मनः सत्त्वचेतसः श्रुतिश्चैव तदह
कारे देवाः कर्मेन्द्रियाणि च सर्वे देवमया
स्त्वात्मा सर्वतीर्थमयस्तथा तस्मात्सर्वप्र

यत्नेन आत्मस्थमर्चयेत्सदा आत्मस्थं येन रू
पं तेनात्मानं चार्चयन्ति ये मूढाश्चायान्ति रौरवा
न् अन्यदेवार्चने रताः न ते विदन्ति तं देवं स
र्वव्यापिनमीश्वरं जन्मनापशवस्तेहि इति
सत्यं वदाम्यहं नार्चयेन्मृन्मयं लिंगं न शैलं
न च कांचनं अर्चयेद्देहजं लिंगं भुक्तिमुक्ति
फलप्रदं स्वदेहायतनं लिंगं मनो यत्र स्वयं
प्रभुः हृत्पीठकर्णिकामध्ये तत्र लिंगं प्र
पूजयेत् हृत्पीठं भद्रपीठं च सर्वरत्नवि
राजितं नेतावाचैव ध्यानतः सर्वपाप
हृदयो भवेत् अमण्डलेन भोक्तव्यं न च दैवा
मपाणिना नेत्रोपकृष्टिरविष्णुवमहद्यत्र
कदाचन विष्णुः सोमस्तु सूर्यस्तु रुद्रनाश
नः शचीपतिः मंडलादुपजीवन्ति तस्मा
द्वीनमंडलं अश्नीयात्तथानाशु क्रूर
कर्माणि राक्षसाः बलमन्नस्य हिंसन्ति म

शा॰ हृ॰ ५

ऽलेनविवर्जिताः मंडलानि प्रकुर्वीत चतुरस्रं
त्रिकोणकं अमृतं यपरीमालं विस्तीर्णं मुनि
पुंगव नरवेन कुर्वीत भूत्वा काष्ठेन व्याधि
मिच्छति अप्रमनाधने हानिः स्यान्न्यूनमयेन
कान्तिर्भवेत् अतः परं प्रवक्ष्यामि आत्मता
नैविधानकं यज्ञात्वा मुच्यते जंतुर्घोरात्सं
सारबंधनात् अखंडं शोधयेत्पात्रं प्रणव
णामनेन दहेत् सकलं हंसमंत्रेण शरीरं भि
नयेद्बुधः हृदिस्थाने स्थिते कुंडे प्रणवेणे
वज्ञापयेत् सोमसूर्याग्निकुंडेतु मध्यस्थं र
ज्योतिरूतमं हंसो हंसादरो देवो जीवादि
त्वस्तु सुव्रतः नवज्वालाकलापेन भासये
त्राभिमंडलं एषा ज्वाला प्रधाना स्याज्जिह्वा
ग्रंधानि सर्वदा जठराग्निर्विविध्योसौ पा
वकः परमेश्वरः अनंगयेंडुभ्यावहाद
प्रीतेन समाहितः प्राणयामाद्भूताः पंचवा
ऊयाहृदिपावके पात्रे सम्पूज्य तत्पात्रेरव

केनैवशोषयेत् पूरकेनविधिज्ञेनव्योमरन्ध्रंव
पगनन आप्यायकःस्मृतोह्ययः पूर्णेनाप्य
ऊमेनवा प्रोल्लिविलद्दलंविप्रः सिद्धिका
मस्तुकर्मसु अतःपरंप्रवक्ष्यामिकलाषो
डशासंयुतः मेत्रयेद्ध्रुकमध्येतुसाह्यातेन
ऊतीर्भवेत नाभिमध्येस्मरेल्लिङ्डवज्रवज्री
डमेखला नन्मध्येसंस्थितेज्योतिःशिखा
भिःसर्वभद्रकः पद्मसंपुटकेसेनज्वाला
मालानपुष्टिते द्वासप्ततिसहस्त्राणिना
ड्यःपरिकीर्तिताः प्रत्रेसोमःस्त्रवोहस्रोद
तासर्वोजयेद्धरिं बालीसमाधिमास्थाय
भेकेस्वत्रवतुर्विधं प्राणोपानःसमानश्च
उदानोव्यानएवच इत्येतेवायवःपंचशरी
रेषुप्रतिष्ठिता प्राणस्तद्ध्रदयेस्थानेअपा
नस्तुगुदेसमानोनाभिदेशस्थउदा
नःकंठमाश्रितः पंचमस्तत्रविज्ञेयोव्यानः
सर्वांगसंस्थितः एतेषांजऊयादतंत्रशरीरे

मंत्रयेद्विजः पंचैस्तैर्मंत्रैस्तुनमःस्यात्तुलोकेऽस
चराचरम् प्राणमंत्रमूर्तेभोक्ते प्राणायस्वा
हा व्यानायस्वाहा अपानायस्वाहा समाना
यस्वाहा उदानायस्वाहा कनीनादीयनेप्रा
णेअपानेमध्यानामिका समानेमध्यमादे
या उदानेतर्जनीस्मृता पंचभिस्त्वेवव्याना
यस्त्वावास्वनोयथाहविः योविष्णुःसोभ
वनस्यगोप्रायेनेदंविश्वंसचराचरंच भु
भाशुभकर्मफलस्यगोप्तानस्मैनमः प्राण
कृताप्राणायस्वाहा राजीववर्णसदृशः प्रा
णोनामप्रकीर्तितः तस्यापस्तात्समानस्तु
गोक्षीरसदृशप्रभः सावित्रीवेदरूपत्वा
रःसोगात्सुसपद्क्रमाः गेषध्यःसवन
स्पतयःसोमभास्करतारकाः तेनात्रेनहि
तप्राःस्युःप्राणयोनकृतिप्रजाः अपानेज्ञ
कृतियेतद्द्वितीयामाकृतिंद्विजाः अथि

नैमरुतोविश्वेधर्मोदेवाःसवासवाः प्रजाप
तिःकुमारस्कन्दगन्धर्वकिंनराः तेनानेनतृ
तमाःस्वरूपानेनकृतियदि समानेनकृते
येनतृतीयामाकृतिंद्विजाः तेननागाःस
मुद्राश्चसरितश्चैवपर्वताः ऋषयःपितर
श्चैवसर्वेदेवगणास्तथा तेनाचेनचतुर्माः
सःसमानेनकृतेयदि उमानेनकृतेयेन
चतुर्थीमाकृतिंद्विजाः तेनाहंवृषभश्चै(
वस्कंदोनंदिगणेश्वरो उमाब्रह्माचरुद्र
श्चसर्वेदेवाःसवासवाः तेनाचेनचतु
र्माःसुरसानेनकृतेयदि ध्यानेनचकृते
येनपंचमीमाकृतिंद्विजाः तेनग्रहाश्चना
गश्चनक्षत्राणिनश्चैवच सप्तद्वीपाःसप्त
ताराःसमस्तोकालश्चैवच ब्रह्मादिस्तं
बपर्यंतेनेनसंतर्पितंभवेत् अनेनक्रम
योगेनभुंजेतेयेनमत्रिणः सर्वपापविनि

प्रा॰ ति॰ ९

6

मेत्मनः परेणकृत्यनामयम् पंचवाय्वात्म
केपिंडमेकाकृत्याप्रपूरयेत् मूत्रमंत्र
सपुच्छार्यदानारंचोद्धरेभवात श्रुत्वेक्ष
ङ्क्कैवाह सोम्बालाजिह्वासरस्वती घ्राण
नीमुप्रसादस्वानिनिरालंबेकृताशने यो
भुक्तेमेत्रविष्टिश्रउद्धरेत्मकलंकृते पित्
णानस्यसर्वैषांतप्रिभवतिप्राणाख्यानी प
पंचविधिनोविषस्तत्रमप्राणिसंस्कृते
सहर्याकित्विषोभूत्वाद्यनेमोदमवाप्र
यात् प्राणोनामश्वासोच्छ्वासोविजंभनि
निष्ठीवतिव्यवहारप्रवर्तकोभवति
अपानोनामाधोनियनशुक्रमूत्रपुरीषा
णुत्सृजति अपानयनाधोगमनादपा
नः समानोनामचतुर्विधः साहारंभुक्त
पीतंजीर्णंसमानयतिसमीकरणात्समा
नः स्थापनाद्वा उदानोनामहिक्काशब्द

ऋर्द्धिस्फारकामश्वासोक्रांतिश्चोदनः ऊर्ध्व
गमनाद्वाउदानः व्यानोनामप्रसारणाकुं
चनोलंघनप्लवनगमनशमनोस्थापनह
मनगीननृत्यवादित्राभिलाषचरितप्रव
र्तकोभवति व्यापनात् व्यायच्छणार्थ
व्यानः सोलोद्यादित्यदेवतः इत्येतादे
वताः हृथव्याणाग्निहोत्रंयतेनऊर्ध्वदे
वविधानतः सर्वलोकविनिर्मुक्तोब्रह्म
लोकेमहीयते अनेनविधिनापञ्चभूते
ष्वत्रसमाहितः तेनतृप्तेनतृप्यंतेदेव
ताःपितृभिःसह रुद्रिस्यादेवताःसर्वा
रुद्रिगणःप्रतिष्ठितः चतुर्विंशतितत्त्वा
नि पुरुषोरुद्रपरः नाभेरूर्ध्वमथस्ता
द्वकंठयस्ताच्छडंगुले रुद्रयंनद्विजा
नीयाद्विश्वस्यायतनंमहत् योग्निस्तप
तिचाग्निस्त्वेकस्मिंछानिसमथा त्रैलोक्यं

प्रा॰ हो॰
३

7

व्यापितं तेन यज्जंते ब्रह्मवादिनः विप्रादि
श्वपचांतानां भूतानां हि स्थितो नसः न
स्यैतानाश्राकृतीर्दृश्या नृभिर्भवति चाहृया
सर्वभूतस्थितस्त्वेव समाधिः परमेश्वरः
तस्मैप्रसीयते श्चत्रं समपात्रं सर्व मद्रकः
देहाग्निं नर्मये ऽग्निदत्वा न्यथा काष्ठदाहृ
कः प्रभ्वनतास्याभगवान्यथा निष्ठेतेनल
नीपितेयेन वै सम्यक्कृतं तेनाहुतं भवेत्
सयस्याभिक्षां गृह्णाति भुंजन्नेव गृहे वसे
त आसममकृतं तस्य उक्तरेक्षरकारणं वा
त ब्राह्मणाः क्षत्रिया वैश्याः शूद्राश्चैवांत्य
जाश्चये भुंजानानोपलिप्येयस्फाटिकेपा
त्रना यथा चैडालगृहे वासो वा सर्वावस्था
गतोपि वा एवं तत्कृपायस्तु सततं प्राप्त
वत्स्विष्ट कृतात्तुष्टरतेन्याता त्यस्मात्सर्वात्रुषा
पराद्य प्रत्रंविश्रमयेध्यायेत्सोत्रलांलमे

वच भोक्तामहेश्वरं ध्यायेत्सर्वव्यापिनमव्य
यं ततः स्वभस्मभस्मना पुनाति स्वगात्रमम
नेपुनाति स्वयं पुनाति इष्टप्रतिग्रहं पुना
ति कृतघ्नं पुनाति सर्वपातकं पुनाति का
मिकं मानसं यच्च वाचिकं यत्कृतं भवेत्
तत्सर्वं दहमयत्याशु प्राणाग्नौ जुहुयाद्यदि
देयं ब्रह्मविदे दानं भक्तिश्रद्धापरेण तु पि
तरस्तर्पितास्तेन यदि शोरव नामिनः हेम
कोटिप्रानं पुण्यं यो ददाति दिने दिने शि
वज्ञानविदे ब्राह्मं तस्मं वाधिकं भवेत्
विमलज्ञानसलिलैः स्नायाद्यदि दिने दिने
तस्मात्रं सर्वपापानां तारणं परमं स्मृतं ॥
इति श्रीमहेश्वरेण कुमारस्य प्रोक्तं प्राणाग्
निहोत्रं सम्पूर्णं समाप्तम् ॥ गेष्वेयास्तु
एवमेव जनुनीतेनगीतं भगवद्यशः नजा
नेजानकी जानेयमाकाने किमुत्तरम् ॥

प्रा॰
हो॰
८

8

श्याणेतोऽरमकः सष्टिः प्रजापतेरेव रेतो देवादेगानां रेतोवर्षं वर्षस्य रेतो ओषधयः ओषधे रेतोऽन्नमन्नस्य रेतो रेतः सोऽरेतः प्रजा इति श्रुतेः प्राकाशकृतिः सम्यगादित्यमुपतिष्ठते गादित्याज्जायते वृष्टिर्वृष्टेरन्नं ततः प्रजा इति ॥

प्रमातॄणां कौ विधिनिषेधकणापदे स्यातां येन तेनः
परमात्मशिवः प्रमाणम् सर्वान्तरः स खलु तत्र
विधिनिषेधकर्तुं हि मेने विहितेन च विभुर्निषेधम्
शुद्ध्यापहारहृतं चेदनेवं शानादन्न तु प्रमादमधुम्
त्तव प्रभाताः भावाः सहस्रमपि जागरतु तत्वेद
न्तः प्रकृत्वादिनी विजयते परचिल्लसेका ॥ ४

हंसाः पत्रस्थिगगनेषु विसार्यपक्षौ स्वोऽसर्वदेव
विलसमानसरोजहंस भूत्यद्भुतातव गतिर्गगने
पेऽस्मिन्निद्रेपद्मनामयपद्युगं विहाय ॥ शिव

ॐ यदयमनुत्तरमूर्तिर्निजेच्छयाखिलमिदं जग
त्स्रष्टुं पस्पन्दे स स्पन्दः प्रथमः शिव
तत्त्वमुच्यते तज्ज्ञैः ॥

त्रिपुरा श्रीवागेश्वरी तारा च भुवनेश्वरी मातंगी शारिका राज्ञा भीमा ज्वालामुखी तथा
दशविद्या भद्रकाली तुरी च छिन्नमस्तिका दक्षिणकालिका श्यामा कनिकाकेश सुन्दरी एतासां
मूलमंत्रं तु योजिता षोडशाक्षरी ॥

ॐ श्रीगणेशाय नमः ॐ अथोच्यते ब्रह्मविद्या
सद्यः प्रत्ययदायिनी शिवः श्रीभूतिराजो या
मस्मभ्यं प्रत्यपादयत् १ सर्वेषामेव भूतानां
मरणे समुपस्थिते यया पठितयोत्क्रम्य जी
वो याति निरंजनं २ यान्तानितोपि समलो
ह्रत्वस्यापि ऋनासती शाणादिके दजोमृ
तुमथ्यांसयोबधोहति ३ यामाकर्ण्य
महामोहविवशोपि कमाङ्गनः प्रबोधं
वक्तां मुख्यमभ्येति रभसात्स्वयं ४ ॐ
ह्रीं ह्रूं फ्रें हसक्षमलवरयऊं परमपदात्व
मिहागाः सनातनस्त्वं जहीहि देहान्तं पा
दांगुष्ठादि विभो निबंधनं बंधनं छ्रुये ये १
यें उत्क्रान्ते जातु गतं जंतुस्संबंधनं तथाम
हे जहिहि परमगुरमध्यहृत्पद्मानं सम
त्रिह ये २ यें हसहयग्रीवविभो सदा
शिवस्त्वं परोसि जीवात्मः रविसोमवह्नि

ॐ. १

मेवद्धविंदुदेहोहहहहमस्मुत्क्राम ॥ ३ ॥
हंसमहामंत्रमयः सनातनस्त्वं सुभासुभो
पेही मंडलमध्यनिविष्टः बोधमयाहि दे
वतादेह ॥ ४ ॥ प्रतानुं मेवद्धः प्रबो
धितो निहदेवादे ॥ ५ ॥ व्रजनालसा
क्रमतं स्याङ्कुवरह्यहि तं महाद्वारं प्राप्य
प्रयाहि हं हो हो वावामदेवदेवदेवपदं
॥ ६ ॥ ग्रंथीश्वरपरमात्मन्नानमहाना
लरंध्रमासाद्य उत्क्रम हे हे हे श्वरनिरंज
नेशिवपदं प्रयाह्याशु ॥ ७ ॥ प्राक्रम्य
मध्यमार्गं प्राणापानौ समाहृत्य धर्माय
मौत्यक्का नारायणयाहि शांतोनं ॥ ८ ॥
हे ब्रह्मन्नु हे विस्मो रुद्र शिवो सि वासुदेव
त्वं ग्रंथीयो मसनातन मूर्तिं डंजहिहि
हे महाकाश ॥ ९ ॥ मंगुष्टमात्रमूल
मतमावरणंजहिहि हे महासूक्ष्म ॥ १० ॥

ऐं पुरुषत्वप्रकृतिमयैर्बहोहंकारतंतनावं
धैः प्रभवामवतिन्योऽहिनुपरमात्मस्वज
सतगमधाने ऐं ११ ऐं ह्रीं ह्रूं सेत्रशारीरम
विलेखमाश्रुतमेहिदेहांते ऐं १२ ऐं तद्धि
देगुणभूतमयेन्यजसवषाहोशिकेपिंडे ऐं
१३ ऐं मादेहभूतमयेप्रभृस्यतांप्राप्नुते
महादेहे ऐं १४ ऐं मंडलममलमनंते
त्रिधास्थितेगक्तभिन्नेनन ऐं १५ सकले
पंचकलविद्यास्यात्वंचदशाभिःस्फुटैः वाक्यैः
पंचादशगतस्यानिष्कलापरिकीर्त्यते १६
प्रतिवाक्यंपयार्पेतबोजिनापरिपठ्यते
तारोमायावेदकलामातृकारोनवात्मकः
इतिपंचादशराणिस्युःप्रोक्तव्याप्यत्रमारतः
इतिश्रीतंत्रज्ञानोक्तेकालीविद्यासमाप्ता ॥

मैं० २

ॐ नमः शिवाय ॐ ह्रां ईशानवरं ध्रगाष्टदयगो
वाक्त्वंगोणिश्रोमनः शाक्तापायुरवकः समीरदृशा
केत्वाधारशक्त्यात्मकम् चिद्देवोथ्यविमर्शश
क्तिसहितः षाड्गुण्यमेणावलिर्लोकेशाः करणा
नियमस्वमहिमानंनेत्रनाथं नमः ॥ आधारे
गणपतये स्वाधिष्ठानेकुमाराय अध्येष्ठि
ये नासारंध्रयोः सरस्वत्यै विश्वकर्मणे चक्षु
र्भ्यां नंदिमहाकालौ कर्णरंध्रे गंगायमुने स
मीरदशकं प्राणापानसमानोदानव्यानना
गकूर्मकृकरदेवदत्तधनंजयाः एवमाधार
शक्त्यात्मकं चिद्देवोथ्यविमर्शशक्तिसहितः
वृद्धियुक्तः षाड्गुण्यमेणावलिः सर्वतःशिवा
य हृदयाय नमः सर्वतश्शिवाय शिरसे
स्वाहा अनादिबोधशिवाय शिखायै वषट्
स्वतंत्रशिवाय कवचाय हुं अलुप्तशक्तिशिवा
य नेत्राभ्यां वौषट् अनंतशक्तिशिवाय अस्त्रा

यफट् विभोरिमानिबडंगानि महेश्वरस्य गुणाः
लोकेशाः करणानि बुद्धीन्द्रियाणि श्रोत्रत्वक्चक्षु
र्जिह्वाघ्राणेति वाक्पाणिपादपायूपस्थाश्चेति
यस्य महिमानेनेत्रनाथेस्तमः इहिपरमेश्व
रः आत्मापरमात्मा चेति परमेश्वरः विष्णुर्ब्र
ह्मा शिवः सूर्यः पार्वती चेन्द्रमाः महेशादः
श्रीपतिः अनादिदेवः आत्माधिदेवः एकः
ग्रहवः यस्मिन्सर्वे गतः सर्वपः सर्वं सर्वतश्च
यः यश्च सर्वमयानित्यं नमस्ते सर्वात्मने नमः
भजनापीठनाचैव सकलानि कलानया
पंचप्रकार प्रजां च यो जानाति स प्रमकः
भजनाहार प्रजास्याङ्गरूपं क्रिक्रमानिना
पीठजासन पदादि मन्त्रेण सहितानाया
सकलाविंशत्रयाचनिकलावाहिरंतरा ॥

3

------ पराप्रजाप्रकीर्तिता ॥

चेऽक्रमेण परितभोगमोद्दोमेदक्रमेणमदनोद
यमंगनानाम् दाराक्रमेणवक्त्रप्राक् पराजयस्य
---- परिवर्तनमर्पीसिद्धिः ॥

इत्युक्तिरियं परमेश्वरं प्रतिकायवाङ्मनसां तदेकविषयतानियोजनमात्रलक्षणा
सा नमस्कारस्यार्थः साच तथा कर्तुमुचिता प्रामाणिकस्य भवति यदि स
र्वतो नमस्करणीयस्योत्कर्षं पश्येत् अन्यथा हि युक्तिमपरामृशतो पर
मार्थरूपेपि नमस्कारो यतस्य सांसारिकपशुजनमध्यपातित्वमेव यथोक्तं
न विंदंति परं देवं विद्यारागेन रंजिता इति तावति हि माथीयास्तु इव विद्यारा
गकलासंचार्यमाणस्य पशुत्वमेव इतरापेक्षयानु कतिपया द्योतीर्णत
यास्मदुत्कर्षोपि स्यात् न तु कस्य नाम कारणैरित्यादि इति श्रीमद्वि
द्याधिपतिना प्रोक्तं एतच्चागमकांडे निरूपयिष्यामः तस्मात्रिविलोत्क
र्षपरामर्शनमर्पितत्रल्लीकार्यं यच्चप्पायातत्तद्धेश्वरशक्तिपातस्यलय
मेवेयमियतीपरमशिवमभिरम्योति हृदयगोचरं तत्कात्मीयः पुरुष
कारः कोपि निर्वहति सर्वस्य तस्य मायामयत्वेनावधतमी मुख्यस्य मायी
यं स्फुरत्प्रकाशस्य प्रतिवंदितं प्रत्युपायतानुपपत्तेः तथापि तदेव तथावि
धं रूपं प्रत्योपाख्याक्रमेण स्वात्मपरावभास भावजिगमयिषयानिः शे
षोत्कर्षविशेषाभिधायि जयत्यादि शब्दानुवेधेन परामर्शनीयमिति नम
स्कारे जयत्यर्थ आक्षेप्यः ॥ जयपरोदीरणेपि तात्पर्यमस्मदुत्कर्षाभिप्रा
लिनि स्वात्मानमप्रकाश्यावीणस्य तटस्थस्य परमनात्मोपकारित्वं इत्यर्थो
दिसएवावध्यपमभ्यंतरो शिवः ग्रंथकृता तादृक् प्रणामआश्रितः यत्राय
मपि निगरपरामृष्टमेव एतच्चसदार्थ व्याख्यानेवसरे प्रकटीभविष्यति ॥

परतां परमां देवीं परात्परतरां शिवां वैखरी मध्यमारूपां पश्यंती च सदा नुमः
ज्ञानरूपी पराज्ञेया पश्यंतीदर्शिना द्वि हि मध्यमास्मृतिनिर्घोषा वैखरी
स्फुटतां व्रजेत् पिंडनादिपीठस्य शक्ति परा =॥ रहखए ०

०स सोः० हकारांतं ँ ० एष्यां ॐ भूर्भुवःस्वरित्यो
अकारादि हशक्तितत्त्वं रं उ मायां क्त्वा तत्सवितुरिति
अ ए ओ ख्वें उ प्राज्ञां सावित्रीमनुब्रूयात्
शिवतत्त्व ॐ भूर्भुवःस्वाहास
उ ॥=॥ कालविश्वंवेत्ति दं

ब्रह्मइत्यर्थः इत्युक्त्वा इत्यं विमृषयेत् तत्सवितुरित्यादि सा विज्ञीगाय
त्रीचिदादित्यसंबोधिनी दीप्तीमनोवृत्तो सर्वज्ञसर्वदानुवर्तं अस्तीतित
त्पक्रांतं ।

ॐकारार्थं सर्वत्रप्रसिद्धं सर्वैरनुभूतंच चिदादित्योदेवस्य द्योतमा
नस्य सर्वोत्कृष्टस्य सर्ववंद्यस्य सर्वस्यास्ति प्रसिद्धस्य अंतर्या
मिरूपतया सकल चेतःप्रेरक धीप्रेरकस्य ब्रह्मणःपरब्रह्मणस्य
दत्वेन वरणीयं तेज नीयं निज प्रकाशात्म रूपमात्म तेन भा
वयामो नदेहादिषु आत्मा विमानं भजाम इत्यतस्तु मध्य
तेन सर्वमात्मत्वेन भावयेत् इत्युक्तंभवति मुनिदेवस्य वि
वर्तते नध्यायतो नजपतः स्याद्यस्या विधिपूर्वकम् एवमे
वधिवाभास स्तनुमोभक्ति पूर्णालिनम् ॐ भूर्भुवः स्वः सक
लं विश्वं विराड् तत्सर्वंगतं सर्वांतर्वर्तिच सवितुस्तेजोम
यस्य वरेण्यंवरणार्हं भक्तिगम्यंच भर्गः तेजः यत्प्रकाशे
न सर्वप्रकाशाः प्रकाशते देवस्य क्रीडनशीलस्य देवःप
रमात्मनः धीमहिध्यायामः धियः ज्ञानबुद्धिः यस्तेजः नो
स्माकं प्रचोदयात्प्रकटीकरोतु ॐ भूर्भुवः स्वः तत्सवितुरि
त्यर्थः

व स्य प्र स्य ज न व तु
रे धी चो सा र यो दे वि
णि म द व रो यो र्गो त्स
यं हि या हू प धि भ त

ॐश्रीगणेशायनमः ॐअस्मरस्मरदहंसवं
दितमभिमनवरविनतरणेनिरतं दर्शन
शातायुधभुजंगगणनतंगणपतिंवंदे १
वरवीरयोगिनीगणसिद्धावलिपूजितां
घ्रियुगलं अपहृतविनयिजनार्तिवटु
कमपानाभिधंवंदे २ योधीबलेनविश्व
भक्तानांशिवपथंभाति तमहमवधा
नरूपंसहतममलंसदावंदे ३ आत्मी
यविषयभोगैरिंद्रियदेव्यःसदाहृदंभो
जे अभिपूजयंतियंतंचिन्मयमानंदभै
रवंवंदे ४ उदयावभासचर्वणलीलावि
श्वस्यपाकरोत्यनिशं आनंदभैरवीतांवि
मर्शात्मपामहंवंदे ५ अर्चयतिभैरवंया
निश्चयकुसुमैःसुरेशपत्रस्था प्रणमामि
बुद्धिरूपांब्रह्माणींतामहंसततं ६ ऊ
हतेभैरवपूजामनलदलस्थाभिमानकु

स्त्रमैर्या नित्यमर्हस्कृतिरूपांवंदेनोशांभ
वीमंबां ७ विरद्दानिभैरवाचोंदद्दिणदल
गाविशेषबद्धस्त्रमैर्या नित्यमन्नःस्वरूपांको
मारीनामर्हवंदे ८ नैर्ऋतदलगाभैरव
मर्चयतेशाबृद्धस्त्रमैर्या प्रणमामिस्कृति
रूपांनित्यांनोवैसवीशक्तिं ९ पश्चिम
दिग्दलसंस्थाहृद्ध्यद्वैः स्पष्टोद्धस्त्रमैर्या
नोपूजयतिभैरवंतांवरूपधरांनमामिवा
राहीम् १० वरतरद्रूपविशेषैर्मास्तनदि
ग्दलनिषण्णस्रेहाया पूजयतिभैरवंतां
मिन्द्राणीहृष्टैर्वंदे ११ धनपतिकिस
लनिलयायानित्यंविविधबहुमाहावैः
पूजयतिभैरवंतांजिह्वाभिर्व्योनमा
मिचामुंडाम् १२ ईशदलस्थाभैरवम
र्चयतेपरिमलैर्विचित्रैर्या प्रणमामि
सर्वदानोब्राणाभिर्व्योमहालक्ष्मीं १३

शां॰
स्तो॰
९

षट्दर्शनेषु मज्जं षड्विंशान्तसंवलितं श्रा
त्माभिधं समनन्तं देवपतिं सिद्धिदं नौमि
संस्फुरत्स्वभवसारं सर्वान्तः सततसंनि
हितं नौमि महेशादि नमित्यं निजदेहग
देवताचक्रम् ॥५ इति श्रीदेहस्थदेवता
चक्रस्तोत्रं संपूर्णं समाप्तम् ॥ ॥
गंस्नातं तेन समस्ततीर्थसलिले सर्वाच
सर्वैव भूः पतितानां चक्रं तेन सहस्रमाविता
देवाश्च संतर्पिताः संसाराच्च समुद्धृताः
स्वपितरस्त्रैलोक्यपूज्योप्यसौ यस्य ब्रह्मवि
चारणे क्षणमपि स्थैर्यं मनः प्राप्नुयात् ॥
प्रसन्नचित्तस्य महेश्वरस्य तिष्ठति प्रभुः शिवः शा
ङ्कुलमूलपूजनात् न कोटिसौवर्णजशोभा
पाचंनादमुद्गुन्ठेरपि वस्त्रैः पानैः ॥
धमशानमापद्देवं दृष्ट्वा कोऽत्र विरज्यते
नष्टे राज्यमिति श्रान्ते स्तनो यदभिजायते ॥

स्सैर्या नित्यमहं रूतिरूपां वंदे नोशांभ
वीमवो ७ विदशानिभैरवार्चितां दक्षिणदल
गाविशेषकृस्सैर्या नित्यमनःस्वरूपां कौ
मारीनामहं वंदे ८ नैऋतदलगाभैरव
मर्चयते शाकृस्सैर्या प्रणमामि सृष्टि
रूपां नित्यां नौवैसवीशक्तिं ९ पश्चिम
दिग्दलसंस्थात्रूपवद्रैः स्वर्णाकृस्सैर्या
नोपूयति भैरवं तां व्रतपधरां नमामि वा
राहीम् १० वरतरद्रवविशेषैर्मारुतदि
ग्दलनिषस्सेदृशाया पूजयति भैरवं तां
मिन्द्राणीं हंसं वंदे ११ धनपतिकिस
लनिलयायानित्यं विविधषडुसाहारैः
पूजयति भैरवं तां जिह्वाभिख्यां नमा
मि चामुण्डाम् १२ ईशदलस्था भैरवम
र्चयते परिमलैर्विचित्रैर्या प्रणमामि
सर्वदा तां ज्ञानाभिख्यां महालक्ष्मीं स्तु

षट्दर्शनेषु प्रजं षड्विंशान्तसंवलितं श्रा
त्माभित्वं सततं देवपत्निं सिद्धिदं नौमि
संस्फुरदनुभवसारं सर्वान्तः सततसंनि
हितं नौमि समरसैकनिम्यं निजदेहग
देवताचक्रम् ॥१५॥ इति श्रीदेहस्थदेवता
चक्रस्तोत्रं संपूर्णं समाप्तम् ॥ ॥
गंस्नातं तेन समस्ततीर्थसलिले सर्वाचा
सर्वैव भूर्यज्ञानां च कृतं सहस्रमखिला
देवाश्च संतर्पिताः संसाराच्च समुद्धृताः
स्वपितरस्त्रैलोक्यपूज्योप्यसौ यस्य ब्रह्मवि
चारणे क्षणमपि स्थैर्यं मनः प्राप्नुयात् ॥
प्रसन्नचित्तस्य सदैव तुष्यति प्रभुः शिवः शा
श्वतमूलपूजनात् न कोटिसौवर्णऊशेषा
पार्चेनादपुष्टतुष्टैरपि वन्दनैः शतैः ॥
घनध्यानमापन्नं देवं दृष्ट्वा कोनुविरज्यते
नष्टैरागमिति श्रीमत्स्तोत्रं यदभिजायते ॥

ॐ श्रीदेव्यै नमः ॐ उषसि मागधमंगल॰
गायनैर्झटिति जागृहि जागृहि जागृहि
अतिकृपार्द्रकटाक्षनिरीक्षणैर्जगदिदं ज
गदंब सुखीकुरु १ कनकमयवितर्दिशो
भमाने दिशि दिशि पूर्णसुवर्णकुंभयुक्
ते मणिमयमंडपमध्यमेहि मातर्मयि
कृपयाशु समर्चनं गृहाण २ कनककल
शशोभमानशीर्षं जलधरचुंबि समुल्ल
सत्पताकं भगवति तव संनिवासहेतो
र्मणिमयमंदिरमेतदर्पयामि ३ तपनी
यमयी सतूलिका कमनीया मृदुलोत्तर
च्छदा नवरत्नविभूषिता मया शिबिके॰
यं जगदंब तेऽर्पिता ४ कनकमयवितर्दि
स्थापिते तूलिकाढ्ये विविधकुसुमकी
र्णे कोटिबालार्कवर्णे भगवति रमणीये
रत्नसिंहासनेऽस्मिन्नुपविश पदयुग्मं हेम

पीठेनिधेहि ५ मणिमौक्तिकनिर्मितेनमहांते
कनकस्तंभचतुष्टयेनयुक्तम् कमनीयतमं
भवानितुभ्यंनवमुल्लोचमहंसमर्पयामि ६
हृद्ययासरसिजान्वितविष्णुकांतयाचसहि
तेऽम्भसाद्यं पद्मयुग्मसदृशेपदयुग्मेपा
द्यमेतदुररीकुरुमातः ७ गंधपुष्पयवस
र्षपदूर्वासंयुतंतिलकुशाक्षतमिश्रम्
हेमपात्रनिहितंसहरत्नैरर्घ्यमेतदुररी
कुरुमातः ८ जलजद्युतिनाकरेणजातीफ
लकक्कोलकलवंगगंधयुक्तैः अमृतैरमृतै
रिवातिशीतैर्भगवत्याचमनंविधीयतां
निहितेकनकस्यसंपुटेपिहितेरत्नपिधा
नकेनयत् तदिदंमवनीकरेर्पितंमधु
पर्कजननिप्रगृह्यतां ९ एतच्चंपककेत
कमलविविधैःपुष्पैर्मुहुर्वासितंन्यस्तंरत्न
मयेसुवर्णचषकेभृंगैर्भ्रमच्छिद्रितं साने

हेमरसंस्तीभिरभिनोहसैर्हंनेतन्मयाकेश
शुभ्रमरघ्रभेशुमकलेंघ्रगेशुचालिप्यतां ११
मातः ॐॐमपकांनिर्मितनामिरंदेहेनवोद्धतं
नेमक्राहकलयामिहेमरजसामंमिश्रितं
केसरं केशानामलकैर्विशोध्यविनसल्क
स्त्रिकाघनितैः द्यानैर्नवरत्नॐभसहि
तंसवासितोमोदकैः ॥१२ दधिदुग्ध्यहृतैः
समाहितैः सितयाशर्करयासमन्वितैः
स्वपयामितवाहमाहतोजननानितोभुनरु
सवाशिभिः १३ पंलोशीरसुवासितैः सङ्ग
सुमैर्गगादितीर्थोदकैः मालिकाम्रनमो
क्षिकाम्रतमपैः सकेः सुवर्णोदकैः मंत्रा
नेदिकनाभिकान्विरिपठन्मानेद मन्याद
रान्स्नानतेपरिकल्पयामिजननिस्नानेन
मेमीउरु १४ वालार्कद्युतिदाडिमीयकुसु
मप्रस्पर्धिसर्वोत्तमंमातस्त्वंपरिधेहिदि(

मा॰
पू॰
११

ख्यवसनं भक्त्या मया कल्पितं मुक्तौघैर्ग्र
थितेन च कंचुकमिदं स्वीकृत्य पीनस्तनं
मस्वर्णसमानवर्णमतुलं प्रावारमंगी
कुरु १५ नवरत्नछनेन मयार्पिते कमनी
ये नवनीयपादुके सविलासमिदं पदद्व
यं कृपया देवि तयोर्निधीयतां १६ बहुभि
रगुरुधूपैः सादरं धूपयित्वा भगवति तव
केशान्कंकतैर्मार्जयामि सुरभिभिरवि
रैस्तुल्पैकेशांचंपयित्वा कुडिनि कनकस्र
जैर्जूटयेन ह्रयामि १७ सौवीरांजनमि
दं मंब चक्षुषोस्ते विन्यस्तं कनकशलाक
या मया यत्नं नूनमलिनमपि नवदीक्ष
संगाकुलेऽघभिन्नघलीयतामिवाय
मंजीरे पदयोर्निधाय रुचिरां विन्यस्य कां
चीं कटौ मुक्ताहारमुरोजयोरनुपमां नक्ष
त्रमालां गले केयूराणि भुजेषु रत्नवलय

श्रेणीकरेणुक्रमाम्राटकेनवकर्णयोर्विनि
र्दयेषुषीर्धचञ्चूगमलिम् १९ पंमिलेनव
देविदेहमञ्जुसमान्याथायभानस्मलेषुका
राजिविराजिहेमनिलकेनासापुटेमाक्ति
के मानमौक्तिकजालिकांचञ्चयोःस
वीणलीषमिंकाःकल्याकांचनकिंकि
णीविनिर्दये रत्नावनेसंस्थानौ २० मानभी
ननेनवातिविमलेकाश्मीरकस्तूरिका
कर्पूरागुरुभिःकरोमिनिलकेदेहेऽङ्ग
गंननः वेलाजालिषुयद्दकर्हेमरसंसि
क्ताचपुष्पजवेपालेक्षेत्रमनेपनादिभि
रहंसप्रजयामिक्रमात् २१ रत्नाद्दनेत्ला
वरिप्रजयामिषुक्तादत्तेवोहचिरैरविद्धैः
प्रवेडितेदेविपवादिभिर्वीकाश्मीरपंकां
कितनंदुसैर्वा २२ जनानिचम्पककेतकमि
हसुरोमभ्रमरसयमयपटवासकः सुरभि

गंधमिदं च चन्दनः समं सपदि सर्वमिदं परि
गृह्यतां २३ सीमंते ते भगवति मया साद
रं न्यस्तमेतत्सिंदूरं मे हृदयकमले हर्षव
र्षं तनोतु बालार्कस्य द्युतिरिव सदा लोहि
ता यस्य कांतिरंतर्ध्वांतं हरति सकलं चेतसा
चिंतयामि २४ मंदारकुंदकरवीरलवंग
पुष्पैस्त्वां देवि संततमहं परिपूजयामि जा
तीजपाबकुलचंपककेतकादिनानाविधा
नि कुसुमानि च तेर्पयामि २५ मालतीबकु
लहेमपुष्पिकाकांचनारकरवीरकेतकैः
कर्णिकारगिरिकर्णिकादिभिः पूजयामि ज
गदंब ते वपुः २६ पारिजातशतपत्रपाटलै
र्मल्लिकाबकुलचंपकादिभिः अंबुजादि
कुसुमैश्च सादरं पूजयामि जगदंब ते वपुः
लाक्षासंमिलितैः सिताभ्रसहितैः श्रीवास
संमिश्रितैः कर्पूराकलितैः सितामधुयुतैर्गो

सर्पिषालोडितैः श्रीखण्डागुरुकुङ्कुमप्रभृतिभि
र्नानाविधैर्वस्तुभिर्धूपैर्नैवेद्यकल्पयामि जग
नि धूपं त्वमङ्गीकुरु २८ रत्नालंकृतहेमपात्र
निहितैर्गोसर्पिषा संदीपितैर्दीपैर्दीर्घतरान्ध
कारभिद्भिर्बालार्ककोटिप्रभैः आत्तामाज्य
तज्ज्वलज्ज्वलनवर्तिप्रदीपैः सदा मातः
त्वामहमादराद्दुदितैर्नीराजयाम्युच्चकैः
महति कनकपात्रे स्थापयित्वा विशालान्स
मतसहशशपात्मको धूमसीमान् बहु
हुतमथ ते ऽग्नलदीपान्के पाभ्युवनजन
नि कुर्वे नित्यमारात्रिकान्ते २९ सविनयम
थदमानात्तपुष्पंधरित्र्यासमपहिद्विरसि
धृत्वा पात्रमारात्रिकस्य स्फुटकमलसमी
पेतं बसार्धं त्रिवारं भ्रमयति मयि भूयान्ते
कृपार्द्रः कटाक्षः ३० मानस्तोरधिकनयपा
पसमहाशाव्यवसननाभिकासम्माप्रपसि

मा॰
पू॰
१३

13

नाल्लुतैः सवडकैः सद्दोहरंभाफलैः ऐसाजी
रकह्लिंगुनागरनिश्राकोलुंभरीसंस्कृतैः शा
कैः साकमहंस्तथाधिकरसैः संतर्पयाम्यावि
के ३२ साम्रपमसपरधिद्रव्यमितान्हूनानि
सस्वाद्गभक्तपरमान्नपूरः सराणि धाको
लसन्मरिचनीरकवाद्भिकानिभव्यानि भुं
क्ष्वजगदेवसयार्पितानि ३३ दीरमेतदि
दमुत्रमोम्रसंप्राज्यमाज्यमिदमुज्ज्वलंमधु
मात्तरेनदमृतोपमंनयासंभ्रमेणपरिपी
पतांप्रभूः ३४ उम्मोदकैः पालिवृंगसुवेच
प्रहाल्यमानः कलधौतपात्रे कर्पूरमिश्रेल
मद्वैजमेणहसोसमुद्रतंपवंदनेन ३५
प्रतिप्रीतमस्वीरवासितंतपनीयपावपने
निवेदितं पटप्रतनमिदंजिनामृतंप्रचिरं
गाजलमेवपीयतां ३६ नामाम्रबाफल
संयुतानि द्राक्षाफलानि टससन्निनानि स

नारिकेलानि सदाडिमानि फलानि ते देवि स
मर्पयामि ९० कलिंदकोशातकसंयुतानि
नंबीरनारिंगसमन्वितानि सबीजपूराणि
सजांबवानि फलानि ते देवि समर्पयामि
कर्पूरेण युतैर्लवंगसहितैः कक्कोलचूर्णा
न्वितैः सस्वादुक्रमुकैः सगौरखदिरैः सुस्नि
ग्धजातीफलैः मातः केतकिपत्रपाण्डुरुचि
भिस्ताम्बूलवल्लीदलैः सानंदं मुखमंडनार्थ
मतुलं ताम्बूलमंगीकुरु ९१ एलालवंगा
दिसमन्वितानि कंकोलकर्पूरकमिश्रितानि
ताम्बूलवल्लीदलसंयुतानि पूगानि ते देवि स
मर्पयामि ९२ ताम्बूलवल्लिदलनिर्जितहेम
वर्णैः स्वर्णाक्रपूगफलमौक्तिकचूर्णयुक्तम्
रत्नस्थगीस्थितमिदं खदिरेण सार्धं ताम्बूल
मंब वदनांबुरुहे गृहाण ९३ ग्रथ्यवकुमणि
मिश्रमौक्तिकैस्त्वां विकीर्ये त्रिभुवनकमनीयैः

मा॰
पु॰
२४

14

मज्जयित्वाचवस्त्रैः मिलितविविधमुक्तांदिव्य
माणिक्ययुक्तांजननिकनकवृष्टिंदक्षिणांते
र्पयामि ४२ मातःकांचनदंडमंडितमिदं
पूर्णेन्दुबिंबप्रभंनानारत्नविशोभिहेमक
लशंलोकत्रयाह्लादकं भास्वन्मौक्तिकजा
लिकापरिवृतंप्रीत्यात्महस्तेधृतंछत्रंतेपरि
कल्पयामिशिरसित्वष्ट्रास्वयंनिर्मितम् ४३
शरदिन्दुमरीचिगौरवर्णैर्मणिमुक्ताविल
सत्सुवर्णदंडैः जगदंबविचित्रचामरैस्त्वा
महमानंदभरेणवीजयामि ४४ मार्तंड
मंडलनिभोजगदंबयोयंभक्त्यामयामणि
मयोमुकुरोर्पितस्ते पूर्णेन्दुबिंबरुचिरंवद
नंस्वकीयमस्मिन्विलोकयविलोलविलो
चनेत्वम् ४५ इंद्रादयोनतिनतैर्मुकुटप्र
दीपैर्नीराजयंतिसततंतवपादपीठम् त
स्मादहंतवसमस्तशरीरमेतन्नीराजयामि

जगदंबशिवेभवानि ४६ प्रियगानिरतिनं
गोरत्नपल्याणयुक्तः कनकमयविभूषः स्नि
ग्धगंभीरघोषः भगवतिकलितोयंवाह
नार्थंमयानेनरंगस्थलसमेतोवायुवेगस्तु
रंगः ४७ मधुकरवृतकुंभन्यस्तसिंधूररेणुः
कनककलितघंटः किंकिणीशोभिकंठः
श्रवणयुगलचंचच्चामरोमेघतुल्योननति
तवभुवेस्तान्मोतमानेनगएवएषः ४८ तु
रगरथगैर्विराजमानंमणिमयचक्रच
तुष्टयेनयुक्तं कनकमयमहंवितानवं
तंभगवतितेहिरथंसमर्पयामि ४९
शतपत्रयुतैः स्वभावशीतैरतिसौरभ्ययुतैः
परागपीतैः भ्रमरैर्मुखरीकृतैरनतैर्व्यज
नैस्त्वांजगदंबवीजयामि ५० परिखीकृत
सप्तसागरंबहुसंपत्सहितंमयावते विपु
लेधरणीतलाभिधंप्रबलंदुर्गमिदंसमर्पये

मा॰
पू॰
१५

15

ते ४१ हृदयस्थगजपरिक्षोभमाने दिशिदिशि
दुंदुभिर्मेघनादप्रजृंभे श्रुतिबहुचतुरंगसै
न्यमेनकप्रगवनिभक्तिभरेलतेर्पयामि ४१
मुखकमलनविलाससोललवेणीविलसितनि
जिंतलोलभृंगमाला: युवजनसुखकारि
चारुलीलाभगवतितेपुरतोनटंतिबाला:
भ्रमविलुलितलोलकुंतलालीविगलितमा
ल्यविकीर्णरंगभूमि: इयमतिरुचिरानटी
नटंतीतवहृदयेमुदमातनोतुमात: ४२
रुचिरकुचतटीनांनाट्यकालेनटीनां ४(
तिरहमथतत्त्वप्रत्यहंप्राडरास धिमिकि
धिमिकिहिंहिंहीनिधिंहीनिधिंहीधिगिनि
धिगिनितत्त्वेथ्येयथ्येयीतिशब्दा: ४४ भ्रम
दलिकुलवेणीलोलधम्मिल्लभारास्मितसु
खकमलोयद्दिव्यलावण्यपूर्णा श्रुतिपमल
मवेश्यावारयोषानटंतीपरभूतककंठीदे

विमोहनेनोत ५६ डमरुडिंडिमझंझरुणह
रीमृदङ्गरवाडंबराडंबरास्यः ऊर्डिनिर्केश
निभिर्गेनाटेविकेवरूरयेझटयेस्तवयेन
ने ५७ विपद्येष्वसमसनानादयेत्वस्तवहा
शिलायेतिगयर्वकन्याः दलगसावधानेन
चित्तेन मातः समाकर्णयत्वं मया प्रार्थिता
सि ५८ अभिनवकमनीयैर्नैनैनैर्नेकीनां
दलमपि रमधिना चित्रमेवत्वदीयं स्वय
महमपि चित्तैर्नेत्रवादित्रगीतैर्भगवतिभ
वदीयं मानसं रंजयामि ५९ तवदेविगुला
त्रुवर्णने चतुरानो चतुराननास्यः नहि
हेकमुखेष्वजेन्द्वस्तवनेकस्तवकर्त्तुमीश्व
रः ६० पदेपदेयः परिपूजकेभ्यः सद्योश्वमे
धादिफलंददाति तां सर्वपापेदयहंनुभु
नोग्रदक्षिणेनपरि नः करोमि ६१ रक्तोत्प
लारक्तलताप्रभाभ्यां ध्वजोर्ध्वरेखाकुलिशांक

मा
पू.
२६

16

किताभ्यां श्रुत्योत्तंसारकवंदिताभ्यां नमो भ
वानीपदपंकजाभ्याम् ॥२३॥ चरणनलिनयु
गंमपंकजैः प्रजयित्वा कनककमलमालां कं
ठदेशेर्पयित्वा शिरसि विनिहितोयं रत्नपु
ष्पांजलिस्ते हृदयकमलमध्ये देवि मोदेन
नोत्थ ॥२४॥ रत्नमणिमयमंचकाभिरामे
द्युतिमतिपुष्पवितानराजमाने प्रसरद
गुरुधूमधूपितेस्मिन्भगवति वासगृहे स्व
नेनिवासः ॥२५॥ एतस्मिन्मणिविचित्रसुव
र्णपीठे त्रैलोक्याभयवरदौ निधाय पादौ
विस्तीर्णे मृदुलतरोत्तरच्छदेस्मिन्पर्यंकेक
नकमये निषीदमातः ॥२६॥ तव देवि सरो
जचिह्नयोः पदयोर्निर्जितपद्मरागयोः
प्रतिरक्ततरैरलक्तकैः पुनरुक्तां रचयामि रक्त
तां ॥२७॥ अतिशीतमुशीरवासितेनिजलेनाम्बु
लरसेन रंजिते नवनीयमये हि पात्रके मु

त्वं गंगूबजले निधीयतां ४७ इतमयज
गरंब्रमेवकेस्मिन्मडतरत्नलिकयाविग
नमाने प्रतिरुहसिमद्राशिवेनसार्थसु
त्वंशयनेऊहमाइरिस्मरंतो ४८ पुष्पाकै
दैडगौरोमणिमयमुकुटोरत्नताटंकयुक्ता
मदस्ववक्षहस्तामभयवरकरांबेरवृ
ंगत्रिनेत्राम् नानालंकारयुक्तांसरसकुट
मणिधानिनेत्वणिपीठांमानसेसस्प्रसन्नां
त्रिभुवनजननींचेतसाचिंतयामि ४९ ए
षाभक्त्यातवविरचितायामयादेविपूजा
स्वीकृत्वैनांसपदिसकलान्मेपराधान्क्षम
स्व न्यूनंयत्तत्तवकरुणयापूर्णतामेतुमातः
सानंदोमेहृदयकमलेतेस्तुनित्यंनिवासः ॥
पूजामिमांपठेत्प्रातःपूजांकर्तुमनीश्वरः
पूजाफलमवाप्नोतिवांछितार्थंचविंदति
प्रत्यहंभक्तिसंयुक्तोयःपूजनमिदंपठेत्

वारेष्वास्तु प्रसादेन वत्सरात्मकविर्भवेत
इति श्रीपरमहंसपरिव्राजकश्रीमच्छंक
राचार्यविरचितं चतुःषष्ट्युपचारमानसि
कपूजास्तोत्रं संपूर्णमस्तु ॥ ॥

गैं श्रीगणाधिपतयेनमः गैं अजपानामगा
यत्री योगिनां मोक्षदायिनी अस्याः संकल्प
मात्रेणनरः पापैः प्रमुच्यते ॐ उत्तिन्याः सर्व
भूतानांगायत्री प्राणवाहिनी प्राणवायानथा
विद्यायस्तंवेदसवेदवित् षट्शतानिदि
वारात्रौसहस्राण्येकविंशतिः हंसहंसेति
मंत्रेणजीवोजपतिसर्वदा षड्भिः श्वासैर्भ
वेत्प्राणः षड्भिः प्राणैर्घटीस्मृतः तासांषष्टि
रहोरात्रंजीवसंख्याप्रमाणतः हकारेणब
हिर्यातिसकारेणविशेत्पुनः हंसहंसे(
तियंमंत्रंजीवोजपतिनित्यशः षट्शता
निगणेशस्य षट्सहस्रंप्रजापतेः षट्सह
स्रंगदापाणेः षट्सहस्रंपिनाकिनः सहस्र
मात्मनेतेयंसहस्रंगुरवेप्रियेन सहस्रंप
रमात्मनेविनियोगः प्रकीर्तितः आधारेतु
स्ववर्णेचस्वाधिष्ठानेतुलिंगके मणिनाभि

अं. गा. १८

18

गतंषोडंहृदयेचाप्यनाहतं विशुद्धकं
ठदेशेतुभ्रुवोमध्येतुख्यातिकं चक्रभेद
मिदंप्रोक्तंचक्रातीतनमोस्तुते आधारे
लिंगनाभौहृदयसरसिजेनालमूलेल
लाटेद्विछत्रेषोडशारेद्विदशशतदले
ठारद्वार्पंचतत्वे वामांतेबालमध्येडफ
कठसहितेग्रःविसर्गेचहद्देनमध्येहंस
रूपंसकलदलगतंदीपरूपंनमामि
ॐअस्यश्रीअजपागायत्रीमंत्रस्य हंसऋ
षिः परमात्मादेवता अव्यक्तगायत्रीछंद
दः हंबीजं सःशक्तिः सोहंकीलकं धर्मा
र्थकाममोक्षार्थेजपेविनियोगः ॐहंस
ऋषयेनमःशिरसि अव्यक्तगायत्रीछंद
सेनमोमुखे परमात्मादेवतायैनमोहृदि
हंबीजायनमोगुह्ये सःशक्तयेनमःपाद
योः सोहंकीलकायनमोनाभौ धर्मार्थका

ममाद्दार्थे जपे विनियोगः सर्वात्मने ॐ अ
र्घात्मने अंगुष्ठाभ्यां नमः ॐ सोमात्मने त
र्जनीभ्यां स्वाहा ॐ निरंजनात्मने मध्यमा
भ्यां वषट् ॐ निराभासात्मने अनामिका
भ्यां हुम् ॐ धर्मात्मने कनिष्ठिकाभ्यां वौ
षट् ॐ ज्ञानात्मने करतलपृष्ठाभ्यां फट्
इति करन्यासः एवं षडंगन्यासः तदनंत
रं मूलमंत्रं वारत्रयं ठाद्दश ॐकारं ठाद
शांतादवतार्य यथाविधि ध्यानसंकल्प
कृत्वा ॐ तत्र आधारचक्रे चतुर्दलकमले
वंधकंऊँसमवर्णसहस्राकर्णिकायां वे
षे संनन्मये मषकारं ठरक्तवर्णसह
स्रार्णप्रवामांगशक्तिसहितं पाशांकु
श मोदकपात्रधरं वेदाधिपतये गणऊँग
णेशाय षट्शतानि वदयामि नमः १ ॐ
स्वाधिष्ठानचक्रे षट्दलकमले कान कव

ग्रं॰ गा॰ २९

9

लिसहस्राकर्णिकायां बं भं मं यं रं लं तन्मध्ये
हेमाद्रठचतुराननवामाङ्गस्थशक्तिसहिता
हंसासनकमण्डलुस्रुचधारिणं लोकाधिप
तये ब्रह्मणे षट्सहस्रं निवेदयामि नमः
तृतीये मणिपूरकचक्रे दशदलकमले र
क्तनीलसहस्राकर्णिकायां डं ढं णं तं थं दं धं
नं पं फं तन्मध्ये गरुडारूढानसीकृष्णसका
शं शङ्खचक्रगदापद्मधारिणं प्राणाधिप
तये विष्णवे षट्सहस्रं निवेदयामि नमः
ध्वनाहतचक्रे द्वादशदलकमले श्वेतव
र्णसहस्राकर्णिकायां कं खं गं घं ङं चं छं
जं झं ञं टं ठं तन्मध्ये वृषभारूढं उमास
मवरधारिणं भूताधिपतये श्रीरुद्राय ष
ट्सहस्रं निवेदयामि नमः ५ विशुद्धच
क्रे षोडशदलकमले चन्द्राभं सहस्राक
र्णिकायां अं आं इं ईं उं ऊं ऋं ॠं ऌं ॡं एं ऐं ओं

ॐ श्रं श्रंः तन्मध्ये आत्मचित्रमणिस्फुलज्ज्वाल
सीवर्षिलोकारप्रकाशसोमात्मनेइडिया
रिपतयेएकसहस्रंनिवेदयामिनमः ४
अनाहतेकोटिदलकमलेगाढीरवलीसह
स्रकर्णिकायां हं हंः तन्मध्ये सर्वदेवनाधि
पतयेएकसहस्रंनिवेदयामिनमः ६
ब्रह्मरंध्रेसहस्रदलकमलेविद्युत्कोटिस
हस्राभकर्णिकायां तन्मध्ये हंसः ॐ नमः
शिवायेतिबीजेग्रहहरमस्रावाक्यविचा
रेणजीवात्मपरमात्मनोरैक्यंकृत्वा पर
मात्मनेमोक्षाधिपतयेएकसहस्रंनिवेद
यामिनमः ७ आधाराद्यर्धनेधैर्यस्वाधिष्ठा
नादतेजिता मणिपूरात्मसावीर्यंप्रहस्व
यमनाहते विशुद्धचक्राद्याष्टहिःशरीर
स्यापिरोगता अनाहतचक्राद्द्वादशहिर्वहि
रेनविचारिणी शुभाशुभपरिज्ञानसर्वस

श्र॰ गा॰ २०

८०

त्वमेकला ब्रह्मरंध्रे महाचक्रे लीनं तं प
रमात्मनि। इत्थमेवं विज्ञाते जीवात्मा प
रमात्मनि स एव मुच्यते ऽस्माद्घोरसंसार
बंधनात् आज्ञेचक्रमाधारात् स्वाधिष्ठानात्म
दागजीकर्म मणिपूरकाच्चनवलीपाल्हो(
लासोप्यनाहतचक्रात् संविसर्गकाश्चत
याध्यानानीतात्मरहिष्टित्रु नथाचविशुद्ध
चक्राद्रुहस्रमादेन लंपिकाभ्यासः हिपद्मा
ताचक्राच्चवनिसननं विंदुस्फोनेरमं प्रा(
णाभ्यासः स्वचक्रान्नीस्वचक्रान्नीतं नत्वमामोति
अनाहतपदे लीने धामसंबद्धसंपुटे कृत्वा
प्रवेशयेज्जीवं पतितात्मादुलाहकं तत्र(
स्थाने स्थितं वह्नुरुडीकारात्मनरोचितं सं(
स्मरेन्मेत्रमतुलं स्वधात्रस्वमनाहतं तत्
णात्करुनेत्रपंसेक्षादिव्यासमनोमितं पिंड
संचपदस्थं चत्रपसंत्रपवर्जितं प्रवेशय

पंरेहे हविर्गमेवापहारकं इत्याणं कृतनेत्र
पंचतत्त्वभोगेगणेविकां यथत्स्मीह तेत्त्वपं
ष्मृतेसहसंस्त्रभाणुभे जलेतत्त्व नतत्त्वपस्या
स्यतेत्वस्यत्तत्त्वपकं पार्थिवेपार्थिवं तत्त्वपंच
तत्त्वपंचमथ्यगे एवं बहुविधं तत्त्वपं स्वेक्षयास
चराचरम् क्रीडते साधकः श्रीमान्सत्यं भै
रवभाषितं ॥ इतिश्री अजपागायत्रीस
माप्तम् ॥ ॐ श्रीगणेशाय नमः ॥
ॐ हरेशानवरंधमाद्वदयमोवास्तर्गणे
षोमनः शान्तावातरवः समीरदक्षकेन्वा
धारणात्मकं विहेवोद्यविमर्शशक्ति
महितेषानुल्पमंगावतिलोके प्राः कर
णानियस्यमहिमानंनेत्रनाद्यंस्तुमः १

श्र॰
गा॰
२१

ॐ नमो गुरवे सरस्वतीरूपाय ॐ विद्यात्मि
कां तज्जननीं तां हृदयं परमेशितुः पराशि
क्तिरूपेण स्फुरंतीं संविदं नुमः ॥ इह खलु प
रमेश्वरः प्रकाशात्मा प्रकाशस्य विमर्शस्व
भावः विमर्शो हि नाम विश्वाकारेण विश्व
प्रकाशेन विश्वसंहारेण वा अकृत्रिमाहमि
ति विस्फुरणं यदि निर्विमर्शः स्यादनीश्व
रो जडश्च प्रसज्येत एष एव च विमर्शः चिते
सत्तानी चैतं चिद्धेन न्यं स्वरसोदिता परा वा
क्स्वातंत्र्यं परमात्मनो मुख्यमैश्वर्यं कर्तृत्वं
स्फुरत्ता सारो हृदयं स्पंद इत्यादिशब्दैराग
मेषूद्घोष्यते अत एवाकृत्रिमाहमिति मन
नः स्वयंप्रकाशरूपः पारमेश्वर्यात् शि
वादिधरण्यंतजगदात्मना स्फुरति प्रकाश
ते जगतः कर्तृत्वेनाजडत्वं च जगतः कार्यत्व
मप्येतदधीनप्रकाशत्वमेव एवंभूते जग

त्प्रकाशरूपात्मकं हि महेश्वरादभिन्नमेव भिन्नवे
द्यप्रकाशमानत्वेन प्रकाशनयोगान्न किंचि
त्स्यात् अनेनच जगतोस्य भगवतः प्रकाशा
त्मकं रूपं न कदाचिन्निरोधीयते एतत्प्रका
शेनेन प्रतिष्ठां लब्ध्वा प्रकाशमानमिदं जग
दात्मनः प्राणभूतं कथं निरोद्धुं शक्नुयात्
कथं न विरुध्यस्वयमेव निष्ठेत अतश्चास्य
वस्तुनः साधकमिदं बाधकमिदं प्रमाणमि
त्यनुसंधानात्मकसाधकबाधकप्रमातृत्वप
तया चास्य सद्भावः न तस्याभावे किं प्रमाणमि
ति वक्तुं सद्भावमन्तरमन्य नाहक्वभावे किं
प्रमाणमिति निष्टष्टरूपतयावश्यं सिद्धस्व
महेश्वरस्य स्वयं प्रकाशत्वेन सर्वस्य संवेदन
सिद्धम् किंच प्रमाणमपि यमाश्रित्य प्रमा
णं भवति तस्य प्रमाणस्य तदधीनशरीर
प्राणनीतस्वतोदिवेद्यचानिशस्य सदा

भासमानस्यवेद्यवैकल्यरूपस्यसर्वप्रमितिभाजः
सिद्धावभिनवार्थप्रकाशस्यप्रमातृवराक
स्यकस्योपयोगः एवंचशक्तिराशिमयपरमा
हन्तापरामर्शसारत्वात्परमशिवएवषट्त्रिं
शत्तत्त्वात्मकःप्रपंचः शिवशक्तिसदाशि
वईश्वरशुद्धविद्यामायाकला।विद्यारागका
लनियतिपुरुषप्रकृतिबुद्ध्यहंकारमनःश्रो
त्रत्वक्चक्षुःजिह्वाघ्राणवाक्पाणिपादपायूप
स्थशब्दस्पर्शरूपरसगंधाकाशवायुवह्नि
सलिलभूमयः एतानिषट्त्रिंशत्तत्त्वानि
तत्रशिवतत्त्वंनाम इच्छाज्ञानक्रियात्मककेवल
वलपूर्णानंदस्वभावरूपपरमशिवएवप्र
स्वजगत्सृष्टिमिच्छोपरिगृहीनवतःपरमे
श्वरस्यप्रथमस्पंदएवेच्छाशक्तितत्त्वम् प्र
तिहतेच्छात्वात्मदैवांकुरायमाणमिदंज
गत्स्वात्मनाहंतयाच्छाद्यस्थितंतद्रूपंसदाशि

वतत्वम् संकुचितेजगदहंतायां तुल्यस्मिन
मीश्वरतत्वे अहंतेदंतयोरैक्यप्रतिपत्तिः शु
द्धविद्या स्वस्वरूपेषु भावेषु भेदप्रथा माया
यदा तु परमेश्वरः परमेश्वर्या मायाशक्त्या
स्वरूपं गूहयित्वा संकुचितग्राह्यग्राहक
तामश्नुते तदा पुरुषसंज्ञितः प्रथमेव मा
यामोहितः कर्मबंधनः संसारी परमेश्वरा
दभिन्नोप्यस्मोहः परमेश्वरस्वभावेन
इंद्रजालमिवेंद्रजालिकस्येच्छया संपा
दितभ्रांतेर्भ्रांत एव विद्याभिज्ञातैश्वर्येस्व
चिद्घनो मुक्तः परमशिव एव ॥ अस्य सर्वक
र्तृत्वसर्वज्ञत्वपूर्णत्वनित्यत्वव्यापकत्वश
क्तयः संकुचिताऽपि संकोचग्रहणेन क
लाविद्यारागकालनियतिरूपतया भवंति
तत्र कला नामास्य पुरुषस्य किंचित्कर्तृत्वे हे
तुः विद्या किंचिज्ज्ञत्वकारणं रागो विषये

षभिषंगः कालोहिभावानांभावाभावसन्ता
नानांक्रमोवृद्धेदकःप्रनादेः नियतिर्यमेदक
नैवमितिनियमहेतुः एतन्नंचकमस्यसत्र
पावारकत्वात्कंचुकमितिचोच्यते महदादिपृ
थ्व्यंतानांतत्वानांमूलकारणंप्रकृतिः एषा
चसत्वरजस्तमसांसाम्यावस्थाअविभक्तरूपं
अहंकारोममेदंनममेदमित्यभिमानसाधन
म् मनःसंकल्पसाधनं बुद्धिर्निश्चयसाधनं
एतत्त्रयमंतःकरणं शब्दस्पर्शरूपरसगंधा
त्मकानांविषयाणांक्रमेणग्रहणसाधनानि
श्रोत्रत्वक्चक्षुर्जिह्वाघ्राणानिपंचज्ञानेंद्रिया
णि वचनादानविहरणविसर्गानंदात्मक्रि
यासाधनानिपरिपाट्यावाक्पाणिपादपायू
पस्थाःपंचकर्मेंद्रियाणि शब्दस्पर्शरूपरस
गंधाःसामान्याकाराःपंचतंमात्राणि आका
शमवकाशप्रदं वायुःसंजीवने अग्निर्दाह

कः पावकश्च सलिलमाप्यायके भूमिर्धारका
यथा न्यग्रोधबीजस्थः शक्तिरूपो महाद्रुमः त
था हृदयबीजस्थं जगदेतच्चराचरं इति परा
भट्टारिकारूपे हृदयबीजेनर्भूते कथं यथा
त्वं भावकाशादीनां महिकारणं पारमा
र्थिकं रूपं मृदेव भवति तथा पृथिव्यादिमा
यान्तानां तत्त्वमनत्वमीमांस्यमाने सदसत्येव
भवेत् शुद्धस्यापि पदस्य निरूप्यमाणं धात्वर्थ
येन केप्रत्ययांशो विसृज्य प्रकृतिमात्ररूपं स
कारमात्रमेवावशिष्यते तदंतर्गतमेकत्रिंश
त्तत्त्वम् ततः परं शुद्धविद्येश्वरसदाशिवत
त्त्वानि ज्ञानक्रियासारतालिशक्तिविशेषत्वा
दैकारेश्वपगमरूपे तत्र शक्तिमयेनर्भूता
नि अतः परमधीयः स्फुरद्रूपो विसर्जनीयः
एवंभूतस्य हृदयबीजस्य महामंत्रात्मको
विश्वमयो विश्वोत्तीर्णः परमशिव एव उदय

प. प्रा. १५

24

विश्रांतिस्थानत्वात् निजस्वभावः इहप्ररू
ढबीजे यो वेद स समाविष्टनिच स परमार्थतो
दीक्षितः प्राणाद्याचारयं लौकिकवद्वर्तमानो
जीवन्मुक्त एव देहपाते श्रीपरमभट्टारक
एव भवति ॥ इति श्रीपराप्रावेशिका स
माप्ता ॥ ॐ श्वासः प्राकृतपयाति प्राकृते
नभिवर्तते तेनः स्वपरमाकाशे जीवपाशा
च्छिमुच्यते प्राकृतानीते परे व्योम्नि लभते शा
श्वतं पदं ब्रह्मांडं पंचभूतस्थं पंचभूतमयी
तनुः सर्वभूतमयी चेति त्यक्त्वा नास्तीति भा
वयेत् न किंचिन्मनसा ध्यायेत् सर्वचिंतावि
वर्जितः सबाह्याभ्यंतरं योगी जायते तन्मुं
मुक्तः तन्मयसमुद्रे जाते तन्मनस्कं प्रजाय
ते अमनस्केपि संजाते चिंतादिविलयो भ
वेत् मनःपवनयोर्नाशादिंद्रियार्थं विमुं
चति इंद्रियार्थी यदा मुक्तो बाह्यतानेनजा

यते बाह्यज्ञाने विनष्टे च ततः सर्वसमो भवे-
त् यदा सर्वसमो जातः सम्भवेत्पारवर्जितः
परब्रह्मणि संबोधे योगी आप्नोतयस्तदा स-
दाभ्यासरतानां च यः परो जायते लयः तस्मा-
द्रकथयिष्यामि तद्दत्तं शुक्रचेतसा श्रवे-
दः त्वं नजानानि श्रीनामं च नविंदति विचा-
रं वैंद्रियार्थानां नवेत्ती ह लयगतः न च जीव-
न्मृतो वापि न पश्यति न मीलति निर्जीवः
काष्ठवत्तिष्ठेल्लयस्याचाभिधीयते ॥ प्रा-
भवी १ इच्छा २ ज्ञान ३ क्रिया ४ विक्रम-
क्रमयोगेन क्रियाशक्तिर्निगद्यते १ बिंदु-
नादद्वयं कलामध्ये वा चेतनाकृतिः ज्ञाना-
ख्या शक्तिबोधिन्या शक्तिस्त्वं च निगद्यते २
यस्मिन्नारंभ क्षितौ ज्ञानमासृजते च निरामये
इच्छाशक्तिस्तु विज्ञेया शक्तिः साक्षाद्गुसारि-
णी ३ तत्र निष्क्रम्य देहस्य केवल्यस्य विद

प॰
प्रा॰
२१

25

त्मनः पञ्चोदेति महानंदः साधाक्षिः शोभवीक
ता ॥ ॐ अथ भूमिकासप्त ॥ ॐ ज्ञानभूमिः
शुभेच्छाख्या प्रथमा परिकीर्त्तिता विचारणा
द्वितीया स्यात्तृतीया तनुमानसा सत्त्वापत्तिश्च
तुर्थी स्यात्ततोसंसक्तिनामिकाः पदार्थाभावि
नी षष्ठी सप्तमी तुर्यगा स्मृता ॥ तत्र नित्यानि
त्यवस्तुविवेकादिपुरःसरा फलपर्यवसायि
नी मोक्षेच्छा नाम प्रथमा १ ततो गुरुमुपेत्य
वेदांतवाक्यविचारः श्रवणमननात्मको द्वि
तीया २ ॐ ततो निदिध्यासनाभ्यासेन मनस
मेकाग्रतया सूक्ष्मवस्तुग्रहणयोग्यत्वं तृती
या ३ ॐ ततः परमशिवाद्वैतसाक्षात्करणं
चतुर्थी ४ इयमेव फलत्रयापेक्षसंसक्ताया
स्तिसृष्वविशेषाः ॥ आद्यास्तिसृषु जा
ग्रदवस्थात्वं द्वैतस्य भेदेनावभासात् ॥ च
तुर्थी पुनः स्वप्नावस्था जगतो मिथ्यात्वभा॰

सात् निर्विकल्पसमाध्यवस्थालक्षणाभ्रंस
भिःस्तब्धिः पुनःस्वयमेव क्षुभितो भवति
योगी ततस्तदभ्यासपरिपाकेनयाचिरका
लावस्थायिनी सापरा यो भाविनी गाढस्तब्
धिः पुनः परप्रयत्नेन क्षुभ्यते यस्यामवस्था
यां न स्वतो न वा परतो क्षुभितो भवति भेदा
भासस्यात्यंतमनवभासात् किंतु सर्वथा स
र्वत्र सर्वदा परमेश्वरमय एव परिपूर्णे पर
मानंदघन एव सर्वदा निवृत्तिर्या सा सप्त
मी ॥७॥ इतिज्ञानभूमिकाक्रमः ॥ शिव,
मंत्र मंत्रेश मंत्रमहेश विज्ञानाकल प्रल
याकल सकल ७ भेद एक एव भैरवो नाथः प्रो
क्तसप्तिरूपकः एकः शिवादि सकल प
र्यंत स्थितिसंगतः सोयं समस्त एवाधाभैर
वाभेदवृत्तिमान् तत्तानेकात्मता तत्त्वमप्य
वानोवभासते २ सोयमानंदरूपस्तामंत्रा

मं.
२९
76

ध्येति विभाव्यते प्रमातृपदतया सोयं वर्णो ध्येति
निरुच्यते ३ प्रमाणतृपतामेत्य श्रयात्वे षपदा
ध्येतो प्रमाणतृपतावेशमपरित्यज्य मेयतो
गच्छन्संकलनायोगात्कलाधामानुसंगतः श्रु
द्धप्रमेयतायोगे मतन्त्राध्येति शब्द्यतां तन्त्रेष्वा१
स्याधारतायोगाद्भुवनाध्येति वर्णितः ॥
निजानंदः निरानंदः परानंदः ३ महानंदः
चिदानंदः ५ जगदानंदः ६ येनिजानंदः प्र
मात्रंशमात्रनिष्ठनिबंधनः शून्यतामात्रवि
श्रांतेर्निरानंदात्मिकास्थितिः १ प्रमेयपद
विश्रांतेः परानंदः भुवेत्वतं ब्रनंतमेयसंब
द्धप्राणेमेयेनसर्वतः २ प्रमाणत्त्वैवणायोगा
न्महानंदइतिस्थितिः प्रमातासर्वमेयोघक
लनाग्रासकोविदः ३ यदाविश्रांतिमभ्ये१
तिनिरुपाधिस्वनिर्भरो तदावित्तचिदानंदो
योजगत्रयबृंहितः ४ नचतत्रस्थितिःकापि

विभक्ताजडङ्गपित्ती पञ्चकोपिव्यवच्छेदोना
स्तियद्विद्यतः स्फुरत् ४ यदनादृतसंविक्तिः
परमामृतहृंह्नितं तदेवजगदानंदधामा१
स्माकंगुरुजैगो ॥ इतिश्रीआचार्याभिनव
गुप्तगरवोमालिनीवार्त्तिके ॥ तथातत्रैव
ईशानाय तत्पुरुषाय अघोराय वामदेवा
य सद्योजाताय ॥ येनस्फुरत्येषशक्तिर्या
पूर्वमासीदभेदिनी भावोन्मेषस्वरूपासोया
तानन्दरूपषष्ठिर्नि: १ यदभित्रेतदृग्याह्यंय
च्छायाहृकमीष्टरं प्रधुनानत्स्विनिग्राह्यंभे
दानन्दाहृकंभिदः २ तत्पुरुषात्व्येयतः योक्ते
स्दृष्टाघोरभेयागतः सस्फुटयत्यभितानान्त्र
विवक्षेवभण्यते ३ जानोपिभेदतन्मात्रेसं
कोचेयद्रूपागतः यतोव्यतिनिमीलतेतेभो
क्तभोग्यविवृहस्फुटं ४ अजातमिवतादृग्य
मत्रसद्योवभासते सद्योजातपदंतेनस्मृत्या१

गे.
२२

27

संवेदनात्मके ५ अनन्तसद्योजातेस्मिन्नुत्था
नैरुद्रघ्नात्मिना मातृसंकोचरूपायि चिद्धि
कासे भविष्यति ६ यत्रीनाब्रह्मविस्पृशीतेना
यःकृतेवलान् वस्तुभावमयीत्यादिदृशा
तत्तादिदेवता ७ तस्माद्बोधभैरवात्मविम्
छायपरिस्थिते चिदनुशालिनोविश्वहासना
नेरसंहरौ ८ चिदेकवपुषाविश्वं सचिकीर्षं
चिदात्मनि स्वबोधशक्तिवमनात्मदेवोवाम
उच्यते ९ ॥ सैवामयासृज्यते विश्वंस्वेच्छ
यापात्यतेपुनः सैवाकालोपसंहारेक्रियते
स्वेच्छया प्रभुः १ कालाकलनिभूतानि विकि
रिणाकिरेनुनः कलमप्यन्वयासर्वबलेमथ्या
निचान्वया २ दमयित्वादमयित्वानमनःसं
कल्परूपया नयतेपरमंस्थानंउन्मन्यापरमे
श्वरः ३ इतिनिरुक्तिः विकरणेयति कलविक
रणाकलाः शक्तीर्विकरेन्सर्वसमाश्रयाधिष्ठिते

करोति अन्यथा बलविकिरणात्सर्वत्र बलेन स्व
व्यापारकरणसामर्थ्यं च विकिरेत् अन्यथाव
लम्बमध्यिन्यासर्वेषां हृदि ईश्वरस्तानाबलेन भ्रम
यति ॥ जाग्रत् स्वप्न सुषुप्ति तुर्या तुर्या
तीत ५ गेयद्रूपं तभने बाह्यान्विषयाकार
तैः क्रमात् जाग्रत्प्रसराजाग्रदवस्थास्थाय
मुच्यते १ निरिन्द्रियप्रदेशात् एकस्य मनसः
स्थितिः यदा भवति जीवस्य स्वप्नावस्थेयमु
च्यते २ मनोवृत्तिमतिक्रम्य स्वसंवेदनेन प
रं बुद्ध्या चेतनं जीवो सौ सुषुप्तिः सा निगद्यते
यत्र बुद्धेर्लयादात्मसंवेदनं निस्तत्त्वतः जी
वात्मनोरभेदात्तुर्यावस्थेयमुच्यते ४
मनोहंकारबुद्धीनां लयादात्यन्तिकं स्व
योगी विचेष्टते नित्यं तुर्यातीते निगद्यते
अन्यमते इन्द्रियैरिन्द्रियार्थेषु विनैवानुभवो
स्वयः प्राक्तनतानसंस्कारात्तदा स्वप्नमप्युच्य

ओं.
२८
78

ते २ यत्राचिन्तयमप्येनहिंद्रियार्थान् भूति
के नसंस्पृशतिसंलीनलक्षसोष्ठप्रभावृभा
क्ष ३ विकल्पैरपरामृष्टासविन्निःकेवले
वया तन्मुर्यतत्परःशान्तस्तुर्यातीतोनिग
पते ४ अत्यन्तशुद्धेचिन्मात्रेपरिणामवि
वेणायत् तुर्यातीतपदस्तस्यात्तन्मयोभूया
न्मोक्षाचिति ५ इत्येताभिरवस्थाभिरभिमा
नमसेहुरः संसाररंगेसरसःप्रोक्तषट्व
नूतवति ६ निद्रादेजागरस्यांतेयोभावउ
पजायते तथावभावितोयोगीमुक्तोभव
तिनान्यथा ७ यथाकाशवदेकात्मासर्वभा
वगतोपिसः नभावरंजनामेतिसमहात्मा
महेश्वरः ८ यथाजलंजलेनैक्यंनिक्षिप्तमु
पगच्छति तथात्मासत्वतामेतियोगिनःप
रमात्मनः ९ भुवनस्य स्फुटसाधारणार्थाव
भासोजाग्रत् १ अस्फुटसाधारणार्थावभा

मास्तमः २ महामोहेत्यायेनसोऽभुमे नतद्विवि
यं संवेद्यमसंवेद्यंच नत्रमोहोन्मीलितस्तत्वम
हमासे दुःखमहमासमित्यादिकाप्रतीतिः
संवेद्यमुच्यते यत्रनकिंचिन्मयावेदितंत
दसंवेद्यं ३ एतत्रयोन्मीलितमानंदस्वभावि
तुर्यावस्था ४ तदुन्मीलितमखंडमखंडप्रका
शात्मातुर्यावस्था ५ अविद्या अस्मिता रा
ग द्वेष अभिनिवेशा पंचक्लेशाः ॥ गं अ
नित्याशुचिदुःखात्मसुविपरीतज्ञानमवि
द्या १ भिन्नयोर्दृग्दर्शनात्मनोरेकत्वप्रतीतिः अ
स्मिता २ सुखेच्छासक्तिः रागः ३ दुःखेष्वनी
तिर्द्वेषः ४ अनवरतमरणादेत्रासः अभि
निवेशः ५ इतिपंचक्लेशविचारः ॥ गं भ
वनं विग्रहो ज्योतिः स्वशास्त्रोमंत्रएवच विं
दुनादादिसंभिन्नःषड्विधःपरिशिवउच्यते गं र
र्धस्वमात्रोविश्रान्तिस्थानमस्योमध्यदेशगः गं म

गं
२९

स्थंपरमेशानियोगंयत्कीर्तितंमया गतिः१
स्थानंस्वप्नजाग्रदुन्मीषणनिमीषणे धावने
प्लावने चास्थाप्याथासः शक्तिवेदने बुद्धिभे
दास्तथाभावाः संज्ञाकर्माण्यनेकशः एषरा
मोव्यापकोत्रशिवः परमकारणे कल्मष
हीणमनसास्मृतिमात्रनिरोधनात् ध्याय
ते परमेश्वेयंगमागमपदेस्थितं परंशिवं
तत्त्वजनिभैरवात्मजपादपि तत्त्वत्रयोज
पः शोक्तो भावाभावपदच्युतः गच्छन्तिष्ठन्स
पन्जाग्रदुन्मिषन्निमिषंस्तथा एतच्चान्यदश
विधंयामेन्तुपरिकीर्तितं व्यापितेदेवदेवेन
शिवेनपरमात्मना सर्वभावात्मरूपेणसृते
काकारलक्षण ॥ कंदोर्ध्वंकुण्डलीशक्ति
रष्टधाकुण्डलीकृता ब्रह्मद्वारेमुखंनित्यमुखे
नाहृत्यतिष्ठति येनमार्गेणगंतव्यंब्रह्मद्वा
रंनिरामयं मुखेनाच्छाद्यतद्वारंप्रसुप्तापर

मेश्वरी प्रबुद्धा वह्नियोगेन मनसा मारुताहता
सूचीवद्गुणमादाय व्रजत्यूर्ध्वं सुषुम्णया उद्घा
टयेत्कवाटं तु यथा कुंचिकया हठात् कुंडलि
न्या तथा योगी मोक्षद्वारं प्रबोधयेत् ॥
सधूमश्च विधूमश्च सगर्भश्चाप्यगर्भकः स
लक्ष्यश्चाप्यलक्ष्यश्च प्राणायामश्च षड्विधः
सधूमः श्वाससंयोगो विधूमः श्वासवर्जितः
सगर्भो जपसंयुक्तो विगर्भो जपमात्रकः देन
वाह्यापनेवापि वा कान्त्या वापि भावितम् ॥
संतोषो यदि किं धनैः सुलक्षणैः किं यथ नायम
तावैराग्यं यदि किं वनैः किम विलेस्या वैधि
वेको यदि मत्तो गात्र यदि किं दिगंतगमनप्र
स्थानतीर्थाश्रमैः स्त्रीवांते यदि भक्तिरप्रतिह
तानन्त किं समाधिक्रमैः ॥ ॥
स्त्रिनानपत्रेयलेङः सप्रभापरिभ्राजिनः वाम
इत्सर्धनी स्वानाः स एकः परमेश्वरः ॥ ॥

गें. श्री. २.

30

ॐ श्रीगणेशाय नमः ॐ वेदादिभ्यः परं शैवं
शैवाद्वामं तु दक्षिणं दक्षिणात्तु परं कौलं कौ
लात्परतरं त्रिकं ॥ यस्यामन्तर्विश्वमेतद्विभा
ति बाह्याभासं भासमानं विसृष्टौ क्षीणे क्षोभे
ऽनुत्तरायां स्थितौ तां वन्दे देवीं स्वात्मसंवित्तिमे
कां ॐ नरशक्तिशिवात्मकं त्रिकं हृदये या
विनिधाय भासयेत् प्रणमामि परामनुत्त
रां निजभासां प्रतिभाचमत्कृतिं ॥ मनुष्य
त्रयमाख्यायच्छन्नात्मपरमेश्वराः निवीर्यम
पिहृद्यार्थं त्रिकार्थं समुपासते ॐ दर्शनं तु
परा देवी स्मरणं तु परापरा विकल्पस्तु परा
देवी तेन त्रिकमयं विभुः ॥ सर्वत्र भावप
टले परिजृम्भमाणविच्छेदशून्यपरमार्थच
मत्कृतिर्या तामप्रमेयमहसं प्रथनस्वभा
वां स्वात्मस्थितिं निस्वरसतः प्रणमामि देवीं
ॐ विहाय सकलाः क्रियाः जननिमानसीः सर्व

तोविमुक्तकरणक्रियानुसृतिपारतंत्र्योज्वल
न् स्थितैस्वरसतुभावतः समधिशिवियतेसाव
गारश्मानुभिरंतरिंतासमस्तवोमनस्विरि
नी ॥ बहिश्चरणवृत्तिहृत्क्रियमनास्वृपण
श्वपाचतदेशास्वचंडिकेपथिवृयेनयेनबृ
मेत कनाश्रुवनिकेतनंजननिस्मातांहर ३
श्रीदयोदयनितुलंभाजनगलितांसवैरच
हे ॥ प्रनष्टकरणावृतिप्रसृतमाष्टनाडी
हृदयक्रिसोविधूतचेतसोऽरुहदयंकस्यारवे
डेनितवदारितान्यतमसः सविंघोऽरी
यपथपरमेष्ठानोजनयितेपथोरच्यते ॥
सिद्धमनविवेकः सर्वावस्थागतस्तवविष
येरतुरंजितः सकृत्समप्रत्यक्षश्चेतनं किंपुन
र्योदिनेदिने प्रथावैयात्यधर्मेणधर्मेणार्थं
व्रजेद्बुधः वित्तानेनहृदयंत्यक्तासर्वंगस्तभ
वेदिह यस्वतेयमनोभावः स्थितः प्राणःसमं

गौं. श्री. ३१

31

ततः मनोनचलतेतस्यसर्वावस्थागतस्यहि
यत्रयत्रमनोयातितत्तत्रैवविचिंतयेत् च
लित्वायातिकुत्रैवनसर्वंशिवमयंयतः ध
शिवभावनयाध्याबद्धेमनसिसंस्थिते:
काष्ठकुड्यादिभित्तिमरसवत्किवह्नेमनः
विषयेषुचसर्वेषुइंद्रियार्थेषुचस्थितिः य
त्रतित्रप्यतनाशिवंविद्यतेक्कचित् एवंसम
रसंज्ञात्वानैवभ्रश्येत्कदाचन यस्यैवंसर्वतो
भावःसोपिसर्वगतोभवेत् ॥ सिद्धमतेस
माप्तम् ॥ येयेनयेनाहमार्गेणयायायेयः
प्रतिभासते स्वावष्टंभवतायोगीतद्गतः
स्तन्मयोभवेत् १ यतानैकविश्रामात्मथ
मार्गावलंबनात् भेदहृत्सुपसंहारान्मा
प्यतेपरमंपदं २ ध्यानंध्यानायथाध्येये
यतस्त्वंपरमेश्वर जप्योजपोजपायत्वाप्र
त्यःप्रजार्थेप्रजकः ३ आरोशिवमयंवि

येनतत्शक्तिमयंजगत् शिवशक्तिमयोलोको
लोकःकौलेप्रतिष्ठितः स्वरूपमूर्त्तंध्यानंवा
तत्समाधिर्विधीयते नकिंचिच्चिंतनादेवस्वयं
तत्त्वंप्रकाशते ५ करणादेहसंगादिरहि
तेपरमेश्वरे सर्वतेजोमयेध्यायेत्सच्चिदानं
दलक्षणे ६ आगमोत्थंविवेकोत्थंद्विधाज्ञा
नंप्रचक्षते शब्दब्रह्मागममयंपरंब्रह्मवि
वेकजं ७ अद्वैतंकेचिदिच्छंतिद्वैतमिच्छंति
चापरे ममतत्त्वंनजानंतिद्वैताद्वैतविव
र्जितं ८ ॐत्वात्मनेपिविचित्रंनिखिलमि
दंवाच्यवाचकात्मजगत् दर्पणनगरव
दात्मनिविभासयतिजयतेविजयः ॥
ॐविश्वमेवभगवन्भवन्मयंविश्वमध्यग
तएवनन्वहं पाहिमामितिनयाच्यसेम
यापात्वंमममनवैवमालम् ॥ ॥
ॐश्रीगुरवेशिवायोनमः ॥ ॥

ॐ· श्री· गुरु

३४

ॐ श्रीगणेशाय नमः ॐ प्रनम्यापेहिनायस्य
विश्वात्मत्वंप्रतिप्रभोः तांपरांप्रतिभांदेवी
संभिरेतेस्य तन्नरी १ प्रकुलस्यास्यदेवस्यकु
लप्रथनशालिनी कौलिकीसापराशक्तिर
विभक्तोययाप्रभुः २ तयोर्यद्यामलंरूपंस
संघट्टइतिस्मृतः आनंदशक्तिःसैवोक्ताय
तोविश्वंविसृज्यते ३ परापरपरंतत्त्वंसैषा
देवीनिगद्यते तत्सारंतच्चहृदयंसविसर्गः
परःप्रभुः ४ देव्यायामलशास्त्रसाकथि
ताकालकर्षिणी महाडामरकेयागेश्रीप
रमस्तकेस्थिता ५ श्रीपूर्वशास्त्रसामादं
मध्यावत्वेनवर्णिता ॥ संघट्टेस्मिन्मिश्रितात्मना
यन्नत्यग्रत्वमर्पणे ६ एकाशक्तिरघोरा
णांघाक्षीनांसापराप्रभुः ॥ सैवमत्त्वव्यरूपा
चेदीशानीसंप्रजायते ७ तदाघोराःपरादे
व्याजाताःशेवाध्वदेशिकाः ॥ स्वात्मप्रत्यवम

योपः सागम्भूदेकवीरकः तानव्यविश्वात्मेषा
त्मातानशक्तितयाश्रितः इयं वरायमादेवी
वोतयामानमंडली मजन्त्यविरतं शुद्धाश्रु
द्धमार्गैकदीपिका ॥ तेषां शः श्रोन्मिषत्तो
भयदैतिनलवमनः इनताभासनं संविन्मा
त्रेत्रेजायतेनतदा तदैनहेयवर्गस्थितिः
प्रारभ्यते त्रुटिरेषाविबोधाख्यो विनाका
रपरिग्रहः इदं न चेद संदर्भबीजे चिन्त्वंति
योगिनः ॥ इच्छाशक्तिर्द्विरूपोक्ता तु भिन्ना
तु भिन्ना च या इच्छामात्रं हि सा वस्तु हेत्वभे
ष्यात्मनिश्चयेन ॥ अचिरद्युतिभासिन्याः
प्रमात्मज्वलनत्रयया इच्छामात्रसमापत्तेः
स्वैर्येनाद्यधरात्मना ॥ उन्मेषशक्तौ वस्त्व
न्तदेयं यद्यपि भूयसा तथापि विभवस्था
नं सा न तु प्राच्यजन्मभूः ॥ इच्छाशक्तेरतः
प्राक्स्थाने त्रैपरामृते दोभानरस्यास

प्रा॰
३
३३

भावान्नेदं बीजं चकस्यचित् यद्दोभकं त्वेबी
जत्वे दोभाधारत्वयोनिना दोभकं संवि
दान्नं यत्तु स्यति दोभयत्यपि दोभः स्वाहे
यथमं त्वे दोभणा नन्दहि ह्लक्ष्णिः भ्रनेनवि
श्वाभिन्नैकबीजांशा विमिसृत्वना दोभात्
हिक्केनमेक्काभासनं दोभणं विद्धः ॥ य
दैकापन्निमासायनादिक्काक्षनिनीभवे
त् दोभाधारमिमं प्राहुः श्रीसोमानंदगुरु
काः ॥ मे विदामीपूनादीनामन्तश्चिन्नवि
शेषकं यत्तेयमात्रं तद्बीजं यथोगाद्बीज
नांबरे तस्य बीजस्यमेवोमा विमिसृत्वाय
उच्चवः यत्तोग्राह्यमिदं भास्याभिन्नकल्प
चिदात्मनः एव दोभः दोभणानुत्तमीभू
तान्यमात्मगे हठायदैदासीन्याशक्त्याव
तेसंविदोबलात् ॥ जातापिविमिसृत्वा
सोयद्धिमर्शांतरैकतः क्षनाथ्याजायते दो

भाधारोऽत्रैतन्मूकीर्तितं ततस्तदंतरं ह्येवं
भिन्नकस्तत्वमुच्यते विश्वबीजात्ततःस्वयं
बाह्यं बिंबप्रवक्ष्यामि क्षोभ्यक्षोभकभावस्य
सतत्वं दर्शितं मया श्रीमन्महेश्वरेणाक्ष
ग्रहणाय तु समासतः ॥ प्रकृतं तु महेशेन तं
बीजं वर्णचतुष्टयं नाभियोनिर्यतोऽनेन त
क्षोभाधारत्वमुच्यते ॥ प्राक्स्वेव च विश्वा
त्मानत्योऽक्रममप्तनात्मके ॥ इत्थं प्रागुदितं यत्त
त्पंचकं तत्परस्परं उच्चलद्धि विधाकारमन्यो
न्यव्याप्तिमिश्रणात् ॥ योऽनुत्तरः परः स्पंदो
यश्चानंदः समुल्लसन् नाविक्षोभस्थसंस्थ
हाकृच्छतोऽतिविचित्रतां ॥ अनुत्तरानंद
चिनी रेच्छाशक्तौ नियोजिते त्रिकोणमि
ति तन्नाम्ना विसर्गामोदसुंदरं अनुत्तरानं
दयोः कीर्णं तत्राष्टिमुपागते त्रिकोणं हित्व
योगेन तेन ततः षडरस्थितं तपवोन्मयो

ने.ष्टो
३४

34

णोपि प्रसन्नस्याप्यतां गते क्रियाशक्तेः स्फुटत्वप
मभिव्यक्तः परस्परं ॥ इच्छोन्मेषगतः शोभा
यःश्रोत्रमज्ञतैरपि नतद्वशक्तीतद्रूपभागि
न्योनान्यथास्थिते ननुज्ञप्तरतानंदौ स्वात्म
नाभेदवर्जितौ कथमेतावतीमेतां वैचि
त्रीं स्वात्मनि स्थितौ शृणुतावदयं संवित्रा
ह्योपरिमितात्मकः अनेनशक्तिवैचित्र्यल
योदयकलेश्वरः अस्यास्त्वेकत्वेपरावशु
षाचेन्महेश्वरः महेश्वरत्वेसंविन्नेनटनि
त्तद्भूरादिवत परिच्छिन्नप्रकाशत्वंजडस्य
किलतद्वलं जडाद्भिन्नद्वलोबोधोयतोनप
रिमीयते तेनबोधमहासिंधोरुल्लासिनः
स्वयूक्तयः आश्रयंत्सुमेयरूवस्वात्मसंबद्ध
चित्रतां स्वात्मसंबद्धवैचित्र्यं शक्तीनां यत्पर
स्परं एतदेवपरंप्राऊः क्रियाशक्तेर्निजंव
पुः अस्मिंस्तत्तद्देशाद्याविस्फुटीभूतविशा

क्तिके त्रिशूलनमनः शरदृशान्ताश्रीसर्वेशास
ने निरंजनमिदंचोक्तंगुरुभिस्तत्त्वदर्शिभिः शु
क्तिमान्नेय नेषमात्रशक्तिजातकेनचित् इ
काताने क्रियाचेति यत्सूत्यकृत्यमागमे ते दे
वशक्तिमन्त्रैः स्वेरिष्यमाणादिकैः स्फुटं एत
त्रितयमेकेन यदा तु प्रस्फुरेत्तदा नैकेनचित्तु
पाधीयं स्वस्वविश्रान्तिपेथनः लोलीभूतमनः
शक्तित्रितयं नत्रिशूलके यस्मिन्नाशु समावे
शाद्भवेद्योगी निरंजनः इत्यपरामृतपदा
दारभ्याष्टकमीदृशं ब्रह्मादिरूपसंभेदा
न्यथान्याष्टकत्वं स्फुटं प्रज्ञानतत्त्वशक्तिः सा
संवपुः प्रकटस्थितं ऊर्ध्वंन्यपितेयकलाका
लप्याहिंडरूपिणी उदितायां क्रियाशक्तौ
सोमसूर्याग्निधामनि प्रविभागः प्रकाशो
यः सबिंदुः परमो हि नः नमस्तदाविधानेव
नडक्तं परमेष्ठिना इत्याद्यमेडत्वानस्या

म. प्रा.

३५

35

नरशक्तिशिवात्मकः बोधश्चोत्तरभेदेन विंदु
र्विमलतारकः योसौनादात्मकः प्रोक्तः सर्वेषा
मेवावस्थितः स्वपरार्धविभागेन निःक्रिये
णावतिष्ठते इदानीं तत्त्वादिवैचित्र्यमितर
कादिकं च तत् स्वयं तन्निरपेक्षोसौ प्रकाशोऽ
हमहं च यत्र सोमो न वा सूर्यो नाग्निर्भासय
तेपि च न चार्कसोमवह्नीनां तत्प्रकाशादृ
तामहः किमप्यस्ति निजं किंतु संविदि स्वप्र
काशते स्वस्वातंत्र्यप्रभावोयं विचित्रोपाधि
संगतः प्रकाशो याति नैतत्त्वादि सर्वांतरवि
चित्रतां दृष्टांतोपि चंद्रमाः स्फुः पतितः पाय(
सोपाधि नेत्रानंदत्वमभ्येति पक्ष्मोपाधेः प्रभा
वतो सूर्यादिषु प्रकाशो मात्रुपाधिकलुषी
कृतः संवित्प्रकाशो माहेश मन एव वक्ष्यपेद
ने प्रकाशमात्रे सत्यकसूर्यः इत्युच्यते स्फुट
प्रकाशवस्तुमात्रोशावधितत्त्वामउच्यते प्र

ध्योऽयमविशुद्धो नो स्वतंत्रावबुद्धोऽस्मि नो भोक्तृ
भोग्योभयात्मेनद्ध्योध्योन्मुखेनागतेन तेनोज्ज्व
लनचिद्रूपशिवभानुः प्रकीर्तितः पाशवर्कः
परं तेषां प्रमातॄणामिदमेवनन्त संविद्देवतावि
तेयानादात्म्यादनपाह्रिली स्वतन्त्रत्वात्समा
नोक्ता विचित्रोतेयभेदनः सोमांशादाश्चवस्त
स्वैर्वैचित्र्याभामहंहितः ततएवाग्निहदिन
शिवभानुमहेष्ठाना तेयासुपायसंघात
निरपेक्षस्वसंवित्तः स्थितिमानाहमस्मीति
तानाधारस्वार्थविधनः ऋत एवयतो तानानु
भावात्मानुरूपतः नंतसातान्तनावस्था सु
ज्ञातेयाघेपदते नस्वात्स्वपायोतन्त्र नवसुच्य
तेयोग्यतावशात् मानं तैवतुसाधाच्यश्रमा
तपरिकल्पिता उक्तं तत्रापि संवित्त्रिः का(
लक्रमविवर्जनात् उदितैव सती प्रलीमा
तमयादिरूपिणी पाकादिसुक्रियाकाल

त. प्रा.
३९

76

परिच्छेदात्क्रमोचिता मतोन्यद्दलवेद्यापि
नपाकत्वं प्रपद्यते इत्थं प्रकाशतत्त्वस्यैव
सर्वाभिन्नाभिन्ना अपि स्फुरत्येतत्प्रकाश
मात्रत्वं नव्यपोह्यते येषां यन्त्रयमंत्रपंक
स्तेनन्नस्य उच्यते द्वाभ्यां दव्यशाहीर्वेवि
श्रान्त्यासौ म उच्यते यत्रान्त्यैर्स्पृतं नाम सो
मानेदान्तरैष्विते प्रकाशत्रयान्त्याऽनुत्तरे
येशास्त्रकोविदाः अत्र प्रकाशमात्रं यन्निष्ठ
नेधामत्र येसति उक्तं विंदुनयाशास्त्रेषि
वबिंदुरसौ मतः मकारादन्य एवायं नक्षा
यामात्रद्वयथा यदूतः षष्ठ वै सर्ग वर्णे
ऊपत्वं संस्थितः इकार एव रेफो शक्त्यायथा
ऽयाग्रयास्वरः नैव वर्षसरते प्रासः सृज्यहे
धात्वेरे पिमन् ब्रह्मानवितिमिस्त्रासौपा
प्रोक्ताकौलिकीपरा सैवदेवाभवश्चारेनि
विसर्गात्मकनीफ्फवं उक्तं च त्रिशिरःशा

मृङ्डिमनेमयः ॥

ह्येकलाव्याप्त्यंतवर्त्तिने कलासमूहशीलस्या
दमृताकारत्रूर्पिणो परापरस्वरूपविंदु
मत्याविसर्पिना प्रकाशसर्वंवस्तूनोंविस
र्गरहितानुसा शक्तिकुंडलिकाख्यैवप्राण
कुंडलिकानथ्या विसर्गांतंदेशेनपराकुं
डलिनीतिच शिवव्योमेतिपरमेवसात्म
स्यानमुच्यते विसर्गमात्रंनाथस्यसृष्टिसं
हारविभ्रमाः स्वात्मनःस्वात्मनिस्वात्मक्षेपे
वैसर्गिकीस्थितिः विसर्गएवमुक्तःह्या
द्यपानत्वरुपागतः हंसःशब्दोव्यंजनंचस
र्गस्यपरिभाव्यते अनुत्तरंपरंधामतदे
वाकुलमुच्यते विसर्गस्तस्यनाथस्यकौ
लिकीशक्तिरुच्यते विसर्गनाथसेवास्या
श्विरानंदोदयक्रमात् स्फुटीभूतक्रि
याशक्तिःपद्यंतामोक्षलक्षितिः विसर्ग
एवनावान्यराहिंसैनावदात्मकः १५रूपे

पु० ३.
३०

37

सागरस्य यद्नेनोर्मिसंततिः अत एव विस
र्गीय मध्य क्षह कलात्मके कामतत्त्वमिति श्री
मत्कुलगह्वरे उच्यते यत्तद्हरमध्य संको
नाके ठेव्यवस्थिते धुनिरूपमनिकं तथा
नथारलवर्जिते तत्र चित्तं समाधाय वश
ये द्रुगपज्जगत् अत एव विसर्गस्य हृसे यह
स्फुटस्थितिः तदुक्तमनुत्तरादीनां कादिमा
न्तनयास्थितिः अनुत्तरात्कवर्गस्य सन्निः पं
चात्मनः स्फुटे पंचशक्त्यात्मका वेशा एके
कत्रयथा स्फुटः इच्छाशक्तेः स्वस्वरूपसं
स्थाया एकरूपतः चवर्गः पंचशक्त्यात्मा
क्रमशः स्फुटतात्मकः यावोन्मेषकाल
व्याभाविषप्रुवयोगतः द्विरूपायास्ततोजा
तेटतायवर्गद्युगमके उन्मेषान्यादिवर्गस्त
पतो विश्वं समाप्यते सेयद्रूपमिदं यच्चावि
शान्तेयतः स्फुटं तेयवान्स्फुटतः सोके

कायनयाः,
मत्कुर्भूमिमि
कुक्षि [illegible]
भवरभवनभूो
द्वितायेन [illegible]
मकरं ॥
ऽकान्दे भवनः
मकलाण्ड ॥ ८
कान्दे भवनः ०
[illegible]
[illegible] ३२
भवनं, ऽकान्दे
भवनः ॥ ५०००
भ॥

[illegible]

एतावन्मयं प्रोक्तं पके इच्छाशक्तिस्वरूपादेथा
स्वभिन्नाद्वाभिन्नत्वतः सा विज्ञानीयशाक्त
शाखोन्मुखीयानि यात्मनो मेवशीक्षिप्र
नेपाल तेपकात्तु छत्रषिता विज्ञानीयोन्मु
खेनेनरनेलनचगच्छति नष्टइन्मेषषा
क्लिष्टित्रपावेजानिशक्तिगा वकारत्वप्रप
येतस्तहिसारप्रकर्षेण इच्छेवातुतरानेत
यानाशीव्रतयोगतः वाञ्छारित्व्यनेवह्नि
भीमनान्नैस्म्यपेनोधमा इदं चतुष्कमेतस्यम
नपवांनिगयेन इच्छापेतयोनवेनस्तसमा
प्रोक्तं संस्थितेः मज्ञानी येकशक्तीनामिच्छा
यानेव योजनं होभाम्यकमिदं प्राहुः होभ
होभाम्यगामपि प्रत्यक्षरस्यमाज्ञानेभवेत
ह्रितनगीगतिः प्रत्यक्षरं पत्रत्रेकेनत्वेदानं
इस्मृतये प्रभविष्यन्निनयोमे होभमहोभा
त्मकः स्फुटः प्रत्याप्यतत्रं धामसहितयम

पकारेभ्यः
२कारेभ्यः
नकारेभ्यः
१कारेभ्यः

पिसृतये प्रभविष्णुनितयोगेद्रोभद्रोभात्म
कःस्फुटः प्रत्याप्यनुत्तरंधामस्थितयमपि
सृतये नयर्थौमंनरोहोभंविनेवानुत्तरात्म
ना ॥ इच्छयाकर्मणाहीनावेष्ट्येनचत्रुषिना
पीत्वैस्वयप्रसन्नेनत्रिधाभावस्वपानना
प्रनुन्मिषितसुन्मीलनेत्राम्मीलितमितिक्षि
ते ॥ इच्छमालंत्रिधैतस्थांनाद्रूपस्यापरिस्फुतेः
नरेवंसोप्यल्लास्तान्मस्तानेच्यप्ररस्लान्मना
बहिर्भाव्यस्फुटंहिप्रज्ञासत्रिनयंस्थितं सपभ
ततएवसकारेस्मिन्स्फुटंविश्वप्रकाशते
प्रम्नंतेचपरंधामयोगिनस्तत्प्रचक्षते हो
भांयत्तविरामेङ्गतेहेयचपराभूते सीत्का
रस्तत्समाश्वावसमावेशसमाधिभूः नदे
वस्तस्यपरमममविभंक्तंप्रचक्षते उवाच
भगवानेवनक्षीमत्कुलगह्वरे शाक्तिशा
क्तिपदेकात्मंतव्याम्नयथोभिधानकेका

दकर्मण्य:

कचेत्तुष्ठनकारं ध्यानधारणवर्जितं विषनम
मनस्कात्वेनवक्षेहात्मप्रकाशितं कामस्यष्ट
ितानतंमेच्छाधनेलोच्छुतेसति ध्याथीथ्नि
विषयस्मारव्याम्रुक्कारयेन्मह: निरंजनंप
रंथामननेनस्पनसाजनं क्रियाशन्यात्म
केविषमयंयस्मान्मुरेयत: इच्छाकामोवि
षतानंक्रियारेवीनिरंजनं पतत्रयसमावे
शः शिवो भैरवउच्यते श्रतत्रुटिसदाऊर्ध्वा
दिनिगोगरवोजगः विषनत्वंसर्वविश्व
नश्वरंनविषेनच ग्रहः केवलमेवाहमि
तिभावनयास्फुरेत् ननघशेठवलोम्योज
नोकंतेनशोठना कथंस्यादिनिचेद्रुमः
नात्रप्रोठस्वसोनरना नयादिनतगायासा
विच्छाशक्तिरुदीरिता सैवसतेसकलंवि
मेनस्त्वंस्वहृषकं यत्रत्रभूषणाद्देतवि
षितत्वंस्मितंततः भागात्रयसमजंका

शा.उ.
३९
3

त्वध्वं तत्त्वभुवनं तेषां भूषणपाडुकं सत्त्व
दायात्मकं विदुः पंठं होमकनादाभ्यथाम
त्वाभावयोगतः पत्रट्टणेच तत्त्वकस्य सेष्य
णाभासनावष्टान उष्मेनिकधितेनामभै
रवेणामनात्मना कादिहांतमिदं शाङ्कः
होभावारतयाबुधाः योनिद्रूपेणानस्यापि
योगहोभानरंविदुः नविदर्शनयोगेनपं
चाशत्समवर्णना पंचविंशकविंशतेयथाय
भूमिसंसंस्थितं चतुष्कंचचतुष्कंचभेदा
भेदगतंक्रमात् श्रीपंचतत्त्वकसंवित्तेर्भेद
संधानकोविदं भेदस्याभेदरूपेकहेतत्त्व
यत्तुत्तद्वयं इत्यंपट्टणानातेन्नसर्वेसुरम
यंपुरा व्यक्तियोगाद्धृजनेनन्तरप्राणयन्तः
कित्व सदाणाबद्धमेवेदमलेस्यापट्टणेस
तत्तो षट्दैवतात्स्तुनापचयेमुख्याः सर्वर
श्मयः सौरांमेव रश्मीनामेतत्स्वुडकताय
णा

णाकोडेयं॥

तः अतो यदीर्घत्रितयं ऋॠकारौ समसंवङः
वेद्यत्वनामनैवान्यो भोग्यं भोक्तृत्वनापरं
भोग्यैव भोग्यभावेन द्वैविध्यात्मस्वरूपि
ता अनुत्तरं परामृश्य परामर्शकभावनः
संवहत्वपरा आमं भोग्यमिच्छादिकं तथा
अनुत्तरानंद भूवामिच्छायेभोग्यतां गते स
ध्यादयो लामृश्यो भोक्तृरूपं चतुष्कतने ए
वं पंचदशधा दामर्शा पूर्णशक्तिर्महेश्वरः वि
मर्शात्मक एकोन्याः शक्तयो चैव निष्ठिताः
एकाशीति पदा देवी ध्यतां नभा वयिष्यते
एकामर्शस्वभावेन्शानूराशिः सभैरवः
आमृश्यक्रायया योगात्सैव शक्तिस्तु मात्
का सा चानूराशिं संवहाधित्रयोनिस्तु मा
लिनी सा नेवतया मर्शात्पद्यवर्गस्वरूपि
ली एकैकामर्शनष्ठेन्तस्सैव पंचाशदात्मि
का इत्येनानुत्तरेऽथ न परामर्शस्वभावकः

ष्ठितो मातापितृत्वेन कर्त्ता विश्वस्य संस्थितः
श्रुत्रानन्दमयो देवो भोक्तैव कथ्यते
इच्छादिकं भोग्यमेव तत एवास्य शक्तिता
भोग्यं भोक्तृशिलीनं वै योक्तानन्दस्ततः स्फुटः
अतः षट्साधिकं सारं त्रिदिक्कोन्मेषमात्म
कं तद्देवत्रितयं प्राहुर्भैरवस्य परं महः
तत्त्रिकं परमेशस्य मूर्तिशक्तिः प्रगीयते ते
नादिप्रेयनो विश्वमतोस्मिन्समुपास्यते
विश्वशक्तावबद्धे दवं ध्येजातमुपासनं
इत्येवमहिमैतावानितिनावत्रशक्यते
अपरिच्छिन्नशक्त्येकः ऊर्ध्वाक्रान्तिपरिच्छेदं
तस्मादुत्तरो देवः साक्षाद्यानुमरत्नतः
विसर्गशक्तियुक्तत्वात्संपन्नो विश्वरूपकः
विसर्ग एव शक्तोऽयं शिवबिन्दुतयास्तुतः
गर्भीकृतानेन विश्वः स्वयन्तेनुत्तरात्मना
अपरिच्छिन्नविश्वान्तःसारे स्वात्मनि यः प्रभोः

परामर्शः स एवोक्तो हृदयं संविभिलह्ननः
स्वतन्त्रविसर्गात्मा शिवशक्त्यद्वयात्मनि
परामर्शो निर्भरत्वादहमित्युच्यते विभोः
स्वतन्त्रताया प्रस्फूर्तिः सा नाशाक्तस्वरूपिणी
प्रत्याहृत्याशेषविश्वान्तर्नरे सा प्रतीयते
नाहं देहं विश्वमेनः स्वशाक्तो सा तु नरे परे
नरस्यापि नियत्वत्वं विभुना संपुटीकृतिः
तेन श्रीत्रिशिकाशास्त्रे शाक्तैः संपुटिनाकृ
तिः सविसर्गो भाति यद्विश्वं तत्रापि तत्त्वसं
वित्त नेदनञ्चिन्तयं हृद्योगात्संघातनं
गतं एकमेव परंरूपं भैरवस्याहमात्मकं
विसर्गशक्तिर्या शंभोः सेत्थं सर्वं प्रवर्तते
नतपञ्चसमस्तोयमानेदरसविभ्रमः
श्रा.३. तथाहि मधुरे गीते स्पर्शे वा चन्दनादिके
४। माध्यस्थ्यविगमे यासौ हृदये स्पन्दमानता
4 आनन्दशक्तिः सैवोक्ता यतः सहृदयो जनः

स्वैचित्र्यस्य सकलं कर्तृत्वं ग्रस्यता लये
चिद्विश्रान्तिसमयमाणवस्तुदन्तरं
हृष्टकृतादितदुक्तं योऽन्तर्मुखत्वेन स्वसंविदि
चित्तसंबोधनात्मकः प्रकाशोल्लासभरात्मकः
तथोऽन्तर्मुखत्वेन तदुक्तं सबाह्यदुक्तं नोऽहृदि
स्थितः प्राणितया विश्रान्तिमन्त्रचित्तत्वापत्तेव
शाक्तप्रविष्टवेऽन्तर्मुखे संभाव्यमिततात्त
यात् चित्तप्रशयनामा सौ विसर्गः शाम्भ
वः परः तत्रलाविधानेनो विसर्गस्त्रैध
मुच्यते इत्यस्यकोप्रमध्यस्थस्तयोः सं
घट्टरूपेण विसर्गान्तः सर्वप्रोक्तश्चित्तवि
श्रान्तिलक्षणः एकीभूतं विभात्यापञ्जग
देतच्चराचरं ग्राह्यग्राहकभेदेनैव किंचि
द्वैष्यन्ते यदा तदा सौ सकलः प्रोक्तोनि
क्लः क्षिवयोगतः ग्राह्यग्राहकविक्षे
दसंघट्टलग्रहणात्मकः तृतीयः सौविस

ंस्तच्चिन्मयस्वप्रलक्षणः एकीभावात्मकः
सूक्ष्मो विज्ञानात्मात्माभिहितः निरूपितोऽय
मर्थः श्रीसिद्धयोगीश्वरीमते मातृकेऽत्र लि
पीबीजं जीवभूता चिदात्मिका नत्रेश्वैको
ऽपि स्वाभिकेवर्णास्ततः पुनः आरत्ववर्णो
दित्यादियावद्वैसर्गिकी कला ककारादि
मकारांतविसर्गांतं यथामता बहिःस्थात
त्स्थूलरूपेणाथ परमे पदे बिंदुरात्मनि
मध्यगेऽत्र व्यापको हि सः आदिमांत
विहीनास्तु मंत्राः स्युः शरदभ्रवत् आदि
मांतविहीनास्तु मंत्रयोनिमजानतः न
ते सिद्धिकरा मंत्रा निष्फलाः शरदभ्रवत्
तपुण्यं निष्फलं यद्वत्कृपणस्य विपाणकं
वंध्यायाः प्रसवो देवि क्लीबस्य सुरतमेव च
अग्निमुक्ता यथा विप्रास्तस्मरणेनेत निष्फलाः
आदिमांतविहीनानि मंत्राणि वनस्येव

पां.ऊ.
५२

45

व निष्कलानि भवंत्येवं पिवनो मृगात्मि
का एतद्रूपपरामर्शमकृत्रिममनाविलं
अहमित्याकारेणैव प्रकाशस्य प्रकाशना
एतद्वीर्यं हि सर्वेषां मंत्राणां हृदयात्मकं
विनानेन जडास्ते स्युर्जीवा इव विना हृदा
अकृत्रिमेतद्धृदयारूढो यत्किंचिदाचरे
त् प्राण्याद्वा विमृश्य पठापि स सर्वोस्य ज
पो मतः गुरोर्लब्ध्वा मनाव सादिमात्यंच
वेदयेत् प्रश्नः सोहमिव तानी भैरवो देव
तात्मकः यद्भूतेत्रैव श्रायैवैव तथावा
त्वमाचार्यो यत्तु विंदति स भवेद्योगिसंव
स्य प्रश्नः प्रश्नतरो भवेत् श्रुत्किंडेतस्यज्ञ
वंतिज्ञं वैनिव ब्रतु प्रश्ना वरंन सम्प्रयच्छ
तिष्ठेत्वव्यात्तयंतिच प्रश्नः सर्वज्ञता येन
अहं देवि यथा तव सतानी वै वरारोहे स
भवेन्नाथको त्रमः सर्वेषामुत्तमः श्रेष्ठो दै

वतः सर्वसिद्धिदः सर्वाभिः पंडितश्चैवभैर।
वेशः प्रकीर्तितः श्रीकण्ठ्यादि यत्किंचिद
दिमंत्रवृंदंततः तस्माद्धि हंसस्थात्सर्वम
न्त्रैस्तैस्तैव पश्यति विसर्गश्चाग्निर्विंदुस्सका
रांचनिरूपिता येन रेयाल्यैवहो तेन परमे
श्वेन विस्तरात् तस्मापि चपरं वीर्यं पंचव
र्नकलात्मकं भोग्यत्वेनात्र रूपं च शब्दस्प
र्शरसात्मकं प्रोक्तोपि मधुरो यस्माद्वीर्योप
चयकारकः तद्धि वीर्यं परं शुद्धं विसिसद्वा
त्मकं मतं नष्टं तेच तदोजश्चैव घालातः सा
चकांतता तस्माद्वीर्यात्मजातस्ववीर्यंक
मस्तकस्थाने यतादिकेषु तद्वद्वैसोषधी
ष्वपताः पुनः वीर्यं तच्च प्रजासु वद्वीर्यंक
मस्तकस्थाने यतादिकेषु तद्वद्वै विस
र्गविग्रहरूपता शब्दराशिः स एवाक्षोमा
त्काका चकीर्तिता होभहोभकतावेश्वा

प्रा. उ.
४३

43

मालिनीतां प्रवदते बीजयोनिसमापत्ति।
विसर्गोदयसुंदरा मालिनी हि परा शाक्ति
र्निर्णीता विश्वरूपिणी एषा वस्तुत एकैव प
राकालसंकर्षिणी शक्तिमध्येदयोगेन या
मत्तत्वे प्रपद्यते तस्याश्चत्वमशेषः परिस्प
न्दोऽहमात्मकः स स्वात्मनि स्वतन्त्रत्वाद्विभा
गमवभासयेत् विभागभासने चास्य त्रिधा
वपुरुच्छलते पश्यंती मध्यमा स्थूला वैखरी
त्यभिधा हि ते तासामपि त्रिधात्वं स्थूलसू
क्ष्मपरत्वतः तत्र या सुरसदर्भसभगाना
द्रूपिणी सा स्थूलात्वेन पश्यंती वर्णाद्य
विभागतः अविभागैकरूपत्वे माधुर्यं शा।
क्तिरुच्यते स्थानवाद्यादिव्यपेक्ष्यास्फुटत्वे
वच्यपारुषी तदस्यानादत्रपायां सविंसावि
पहत्वतः सजात्यनमयी भूमिस्नेहादिनि
मज्जते अविंदतो मन्त्रसंज्ञानामस्फुटपाश्वि

यत्तु चर्मावनद्धादि किंचित्तत्रैव बोध्वनिः तस्मा
दस्फुटरूपनाम मध्यमा स्थूलद्वीपिली मध्याया
स्त्वविभागांशसंभावदनिरस्तता ऽविभाग
त्रमयी पश्यन्त्यन्तरं जके ऽविभागोऽहिनि
हृत्स्थे हृप्यनोनालपाठतः किलाव्यक्तध्वनौ
तस्मिन्नादे न परिलुप्यते यात स्फुरतां वर्णा
नां उत्पत्तौ कारणं भवेत् सा स्फुता वैखरी
यस्याः कारदवाक्यादिरूपता ऽस्मिन्स्युत
त्रयपर्यन्तसंधानमादिवत् इत्थकश्च
कश्चित्रयस्तत्स्वामित्वाभिप्राये षड्ककरो
मिमधुरं वादयामि प्रवेवचः इत्थमेवात्र
संधानत्रयं संवद्यते किल यतस्यापि भवे
दाद्यरूपमविभागवत् तन्मयं चित्रय
तत्र शिवः परचिदात्मकः विभागाभास
नायां च सदाशिवोऽस्ति सोऽत्र प्रमाकृयः अन्तरा
परेच्छा च परापरतया स्थिता उन्मेषशक्ति

प्रा.उ.
५५

44

तोनाख्योत्रपरेनिनिगद्यते द्वेभद्रपान्तुनस्ता
मान्तकाः षट्संविदेमताः ग्रासामेवसमा
वेशात्क्रियाशक्तिनयोदिनात् संविदोद्धा
दशाधोक्षायाःसर्वंसमाप्यते एतावद्देव
देवस्यभुवनेत्स्थशक्तिचक्रके एतावतादेव
देवःप्रलंशक्तिःसभैरवः परामर्शात्मक
तेनविसर्गाद्देपयोगतः १यमाकलनाह्ना
नामाःश्रेष्ठाःकालिकाःक्वचित् श्रीसारशा
स्त्रेचाप्युक्तंमध्यएवादशेपरं भुजयेभैर
वात्माख्योयोगिनीद्वादशाहृतो नाश्यए
वचतुःषष्टिपर्यंतेशक्तिचक्रके एकारतः
समारभ्यसहस्रारंप्रवर्तते तासांचक्रस्य
भेदेननामानिबहुधागमे उपासाद्युद्ध्या
द्वैनव्यामिश्राकारयोगतः श्रीमद्वैशिर
सेतत्त्वकथितंविस्तराद्गुरु १हनोत्निवि
नेव्यासभयात्त्वात्रयोगतः नाएवनिर्म

ताः शुद्धाशुद्धाः परिकीर्तिताः घोरघोरतरा
ल्लान्तु सोऽनन्ताद्यनन्तरात्मकाः स्वैश्चिन्मैव
संहारे तद्रूपाधिरूपात्यये नामामेवश्चिने
त्रयं बहुधा प्रविभज्यते ॥ उपाध्यनीतेषड्रू
पेन हिधातुरवोजसः शुद्धलासाद्रूपाधीर
नेपद्धाप्रशमयोगतः प्रशमस्तु द्विधा शुन्
त्या हठपाकक्रमेण च प्रलेग्रासरसात्वेन
सननेश्वलनात्मना हठपाकप्रशमनेन
नीयते देवच उपदेशापगुज्येन भेदेथ
नविदाहके निजबोधजठरकृतभुजिभा
वाः सर्वे समर्पिता हठतः विजहतभेद
विभागे निजशक्त्याने समभिन्यातः ॥ हठपा
केन भावानां रूपे भिन्ने विलापिते प्रश्न
स्पष्टन साध्वने विश्वं स विनिर्देवनाः ना
स्त माः स्वात्मनः प्रतिद्रूरयैकान्तशायिने
चिद्व्याप भैरवदेवश्रमेदेनाधिशरते

© Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

अलमन्येन बहुना प्रकृते यन्निरूप्यते संवि
दात्मनि विश्वोयं भाववर्गः प्रपंचवान् प्रति
बिम्बतया भाति यस्य विश्वेश्वरो हि सः एवमा
त्मनि यस्येदृग्विकल्पः सदोदयः परामर्शः
स एवासौ शांभवोपायमुद्रितः प्रणोद्धेना
परामर्शो यस्यायं अविवेचितः मंत्रमुद्रादि
योपासास्त्रन्यानात्र कश्चन अथ परमो येनम
नागवाप्तः स्वच्छन्दचेष्टानिरस्यतस्य समा
धियोगव्रत मंत्रमुद्राजपादिचर्या विघ्नवद्
भाति ॥ भूयोभूयः समावेशं निर्विकल्प
मिमंश्रितः अभ्येति भैरवीभावं जीवन्मुक्त
परामिथं निर्विकल्पपरामर्शं शांभवोपाय
नामकि पंचाशच्छेदतोऽपूर्वं स्वज्ञिनो योग
येद्वुधः परामेवाविकल्पेन स्वात्मनि यानि(
बिंबतां पश्यन् भैरवतां याति तत्ताधिष्ठाय
येविधिः यावदेनेयरं तन्ने समस्तावरणो

धृतं व्यापिस्वतेजंसर्वंस्वयच्छिवंपरिकल्पितं
नरूप्यकल्पितोद्वारसंविद्रूपंलिबिंबितं प
पूर्णनिकल्पविकल्पोभैरवीभवतिस्वयं यथा
रमेष्ठुःपश्यन्त्रिविकल्पकसंविदा तत्रह्यु
रनिरंपेक्षकचटसंवित्रिस्वस्थितः तदृढुरा
यिकैकैकसंघातसमुदायतः परामृष्टान्
स्वमात्मानंप्रतिपवाद्वभासते मन्त्रपदोदि
तमिदंसमयेवप्रतिबिंबितं मय्यभित्रमि
दंवेतिविधेयोपायःसयोभवः स्वहेःस्थि(
तेःसंहृतेश्चनदेनन्त्रत्रयोद्भूते यत्रस्थि
तेयतश्चैतिनदाहसंवद्भासते एताव
नेवश्रेष्ठ्यंसंविदःक्वापिनेपरं विश्वात्म
कत्वेचेन्मन्यस्त्वद्गलोकिंनकथ्यतो स्वात्म
न्येवचिदाकाशेविश्वमस्यविभावयन्
स्वयंविश्वात्मकइतिप्रथयाभैरवात्मता
स्थितिकर्ताहमस्मीतिस्फुटेयंविश्वरूपता

पृ.३.
४६

46

सदोदितमहाबोधज्वालाजटिलतात्मनि
विश्वंद्रवतिसध्येनादितिपश्यन्त्यग्रसाम्यति
ग्रनेनचित्रसङ्कर्भसंसारस्वमूसस्थनः स्रो
श्रावकः श्रिवणवाहमित्युह्लासीकृनाशानः
जगत्सर्वं मन्त्रः प्रभवतिविभेदेनबहुधात
थाप्येनहंमपिविगलितेनवेनपरः न
दिस्वंयः स्वहिष्क्षितिविलयमेकीकृतिव
शादनेकोपप्रेवत्समस्फुरतिहितुरीयंपदमि
तः नदस्मिन्परमोपायेशुभवाद्वैतशालि
नि केचिद्वयोनिविद्यासपरमेशेनभावि
तः प्रजकाः शान्तप्रः संतिभक्ताः संतिमहा
स्वशः प्रसादपात्रमाचस्लाद्धिनाः संतिनपं
चशः स्वानवनेदेहपुष्टिधारणामंत्रयोज
ना ग्रथस्तुभिर्योगविधिहोमजप्यसमाथ
यः इत्यादिकल्पनाकापिनात्रभेदेनपुज्य
ने परानुग्रहकारिनमंत्रस्वस्वस्कंदस्यते

ग्रथ्यासौताहृग्यौनस्याभवभ्रमस्याचभाविनः
नस्याविचित्रंरीत्याशिविधिंश्रिद्धनकोविदः
यदितादृग्गन्तुग्राश्रोदैशिकस्यापसर्पति
भाविन्योपिस्तुपासास्ताश्चैवायांतिनिश्चितं
एतन्मयत्वंपरमेशाप्यंनिर्वर्ण्यतेशिवे ॥ इ
तिकथितमिदंसविस्तरंपरमेशांभवमा(
स्रवेदनं ॥ इतिश्रीतंत्रालोकविवेके
शांभवोपायंन्तृतीयमाह्निकंसमाप्तम् ॥
ॐब्रह्मीउन्यानानालाठ्ठिसाभिवतिमज्योद्ध
रतियोयश्चाहस्सस्वगेंकवलयतिमेंउन्म
रगलान् महीभांन्वाभांन्वारच्छुनलरगा
घान्यनयःसमृत्लुनैःकालेरमतरतिमा
काष्ठमनसि ॥ पद्मसद्मकरपद्म
वर्त्तितंपद्मनाभनयनाझसंजितं पद्मवं
धुमुकुटांघ्रिसंजितंपादपद्मयुगमेष्वरंस्त
मः ॥ ॥ ॐश्रीगणेशायनमः

शां.३
४७
47

ॐ श्रीगणेशाय नमः ॐ इडा वामे च विज्ञे
या पिंगला दक्षिणे स्मृता इडायां संस्थितश्चं
द्रः पिंगलायां च भास्करः दलं वामे दलं
दक्षे यदा वहति मारुतः सुषुम्णा सा च
विज्ञेया सर्वकार्यहरा स्मृता तस्यानां
शंखिनो वह्निर्जं तंनी कामरूपिणी वि
षुवं तो विजानीयात्सर्वकार्यविनाशिनी
वामे स्यमृतरूपा स्याज्जगदाप्यायने स्मृतः
दक्षिणे चरभागेन जगदुत्पादये त्सदा
मध्यमा भवति क्रूरा दुष्टा सर्वत्र कर्मसु
सर्वे शुभकार्ये शुवामे भवति पुष्टदा
चंद्रः समस्तवित्तेयो रविस्तु विषमः सदा
चंद्रः स्त्री पुरुषः सूर्यः श्वेतो गौरः सितो रविः
निर्गमे तु शुभा वामा दक्षिणा क्रूरकर्मसु
स्थिरकर्मण्यलंकारे दूराध्वगमने तथा
शांतिके पौष्टिके चैव विवाहदारसंग्रहे स

स्वामिदर्शने मैत्र्ये वाणिज्ये धनसंग्रहे गृह
प्रवेशे सेवायां कृष्यां वै बीजवापने यात्रा
दाने विवाहे च वस्त्रालंकारकर्मणि शुभ
कर्मणि संधौ च प्रवेशे वशणी शुभा घते
देवप्रतिष्ठायां दीक्षायां मंत्रसाधने विद्या
रंभेषु सर्वेषु बाधवानां च दर्शने जनमो
हे च बंधे च रससाधनकर्मणि कलावि
ज्ञानसेवायां स्थिरकर्मणि यानि च उत्रा
ने हर्म्यप्रासादे वापीकूपतडाकयोः सर्व
कर्माणि सिद्ध्यंति सिवाराद्विगतानि च
गीतवाद्यादिनृत्ये च निधीनां स्थापने तथा
शान्तौ शोके विवादे च ज्वरे च व्याधिने तथा
सर्वेषु शुभकार्येषु चेद्वारः प्रशस्यते
मेषस्याभ्यासे विवादे च हरे त्विट कचो
पेके वाहने गजवाज्यादि रथयंत्रादि सा
धने श्रावये भषजे वहे विषभ्रनादि सं

पुरो उ.
५८
48

संग्रहे क्रयविक्रयपण्येषु स्नानभोजनमैथुने
व्यवहारे भये भंगे भाग्रनाडीप्रकाशने प्राय
ने वा प्रसंगे वा युद्धवन्धालिंगने पि वा पःसू
र्येण पिबेद्वायुं स भवेन्मकरध्वजः भ्रमा
रेचमंदाग्नौ स्त्रीणां वश्यार्थकर्माणि प्राय
णे सूर्यवाहे च कर्तव्यं सर्वदा बुधैः इडि
ला प्रबलो वायुर्हितो भोजनमैथुने कल
हलो भवेद्वैरियुद्धकाले वगानेन मोहन
लभनाये प्रश्नवेतालसाधने स्वरोगम
हिषादीनां गजाश्वारोहणे तथा समुद्र
तरणे चैव महाहवनदीषु च क्रूराणिया
नि कर्माणि चराणि विविधानि च तानि
सिद्ध्यंति सूर्येण नात्र कार्या विचारणा उभ
योरेव संचारे विषुवं तं जगुर्बुधाः तत्र
सौम्यक्रूरादि तत्सर्वं निष्फलं भवेत् जी
विते मरणे प्रश्ने लाभालाभे जयाजये विष

मेविपरीतंस्यात्कोस्मरेदीश्वरंसदा सवेषो
कार्यहेतवेनास्यधीश्वरंप्रशामयेत् वामे
वारहितेवापिपत्रसंक्रमतेशिवः श्वेता
तस्यारमासेतुयात्राभवतिसिद्धिदा चं
द्रःसमपदःकार्योरविस्तुविषमःसदा
प्रागिपादेपुरस्कृत्ययात्राभवतिसिद्धिदा
विषमस्थोदयेयात्रामनसापिनचिंतये
त् वामचारप्रवाहेतुनगच्छेत्सर्वमंत्रवे
परिपंथिभयंतस्यगतोसौननिवर्तते
दक्षनाड्याःप्रवाहेतुनगच्छेद्याम्यपश्चिमं
तत्रस्याच्छ्रमेघातोमृत्युरेवनसंशयः
शशांकश्चंद्रःसितेपक्षेभास्करेचासितेतरे
प्रतिपद्याद्युतान्याऊस्त्रीणिस्त्रीणिक्रमो
दयः शुक्लपक्षेभवेद्वामाकृसमपक्षेतुद
क्षिण जानीयात्प्रतिपूर्वंतुयोगीतद्वत्स
माहितः प्रहारात्रस्यमध्येतुतेयोद्धारस्या

स रो
४९

49

संक्रमः वृषकर्कटकन्यालिमृगमीनानिशा
करे एतेषामुदयेयत्रसर्वकार्यप्रसाधकः
मेषेधनुषिसिंहेचतुलायांमिथुनेघटे ३
दयोदहिलेयत्रतत्रसौख्यंविनिर्दिशेत्
गुरुशुक्रेंदुसौम्यानांवासरेवामनाडिका
सिद्धिदासर्वकार्येषुशुक्लपक्षेविशेषतः
अर्कांगारकसौरीणांवासरेदक्षनाडिका
सिद्धिदासर्वकार्येषुकृष्णपक्षेविशेषतः
येनविज्ञानमात्रेणसर्वज्ञत्वंप्रपद्यते अथ
मेवहतेवायुर्द्धितीयेचतथानले तृतीया
वहतिमाहेंद्रंचतुर्थेवारुणंवहेत् एकैक
स्यघटीपंचक्रमेणैवोदयंतिच क्रमादेवै
कनाड्यांतुतत्त्वानोदयसंभवः सप्तपादश
निष्क्रमंइदवःहस्तपादरविपादरविसंदक्ष
जतः सार्धसप्तगुरुपादलोकेनप्रोक्तंगत
ऊशतागमिष्यति पृथ्वीजलाभ्यांसिद्धिःस्या

म्नसुवक्रोहयानले नभसोनिष्फलंसर्वं
तानव्यंतन्नवैरिभिः चिरंलाभंहितेत्तेया
मेत्तसाधोयनमृतः हार्किःस्याद्धक्रिवाना
म्नानभसोनिष्फलंभवेत ऊर्जोवक्रिःरविः
पृथ्वीसौरेरापःप्रकीर्तितः वायुस्यानस्थि
तोराहुरर्द्दरंध्रप्रवाहकः गलेचंद्रोबुधः
पृथ्वीगुरुर्वानःसितोनलः वामनाड्यास्थि
तायत्रसर्वकार्येषुनिश्चयः ॥
इतिसंहिप्रस्वरतानंसमाप्तम् ॥

सौ प्रा. प्रा. रा इतिदक्षप्रवा
ध १८ १९ ८ हः
तेजः पृथ्वी गतं वायु

सु. ३ चं जी.
सू.र. ध १२ १९ ८ इतिवामप्रवाहः
५० ते पृथ्वी गतं वायु

60

ॐ अभिनवगुप्ताचार्यपादाः तत्र हृदये प्राणापान
योः परस्परसंरोधनयुक्त्या ध्यानधारणादिना क्रम
योगेन श्रीगुरुमुखयुक्त्या प्राणायामकुंभकादि नि
रोधनया हृदयाद्द्वादशांतपर्यंतं त्रिंशदंगुलप्राणचारे
ण श्रीमन्मार्धत्रिवलसुषुम्णाकन्याचिह्नयुक्त्या व्याप्य
पृथिव्यादिशिवांतं षट्त्रिंशत्तत्त्वानि व्यतीत्य सप्तत्रिंश
त्तत्त्वं परमशिवं व्याप्य नाहमस्मि न चान्योऽस्तीत्येयं चात्र
न विद्यते आनंदपदसंलीनं मनः समरसीगतमित्या
दियुक्त्या विभाव्य अग्निः ज्योतिः वहि द्वादशांगुलनिर्गमनेन ग्रहः
१२ २ २६ ९ ४ ३६
१९ अंगुलेषु शुक्रः १५ दि ६ ६
२६ षण्मासाः एतदेवोत्तरायणम् दैवतमहः
भूम्यादिशिवांतं व्याप्य परमशिवाप्तिरिति एवमूर्ध्वगतिः
एतद्विपरीताचोऽधोगतिः शिवाद्भूमौ पातत्वादित्य
तोऽत्र धूमो रात्रिः कृष्णपक्षः दक्षिणायनं चेति २
षोडशांगुलनिर्गमनात्

ॐ श्रीमद्गायत्रीध्यानेन पापेभ्यो विमुक्तिः सर्वस्मा
ज्जगतश्च विमुक्तिरिति श्रुतं

पंचेंद्रियाणि मुखानि ५ दशागहूनि चांगुलिभिः १०
द्वादशावर्णं षोडशावर्णं द्विवर्णीदेवताद्वयेन च ३२
सेवच गायत्री वर्णाः २४ व्याहृतयः ७ प्रणवश्च
सर्वाणि ३२ इत्येवगायत्रीध्यानेनैव तस्याश्च जी
वनिर्गमनं शुभं उत्तरायणादि गणनया प्राण
स्य ऊर्ध्वगमनया च सर्वमेवात्मा स्यादि शुभमू
गायत्रीध्यानराहित्येन चाधोगमनादशुभमिति शिवं

परमात्मनिध्यानाभावात्
भुवस्य च गायत्रीमूलप्रणवादेव
अन्तर्दक्षिणायनादि

ॐ अथान्यत् ॐ अनादिनिधनं देवं १ ध्यानैकतानमनसो विगत २
जन्माद्यस्य यतोन्वयात् ३ एवमेव गीतायां सर्वज्ञानयोगनि
ष्कामसकामसंपादनविश्वरूपादिनित्यस्य इदानीमूर्ध्वा
धोगत्या मुक्तिरधोगतिश्चेत्याह अग्निर्ज्योतिरहः शुक्लः
षण्मासा उत्तरायणं तत्र प्रयाता गच्छंति ब्रह्म ब्रह्मविदो
जना इत्यस्यार्थः अग्निरिति ऊर्ध्वगच्छतीत्यग्निः स च त्रि
धा दक्षिणाग्निः गार्हपत्यः आहवनीयः अयं चास्य भावः
हृदियाद्द्वादशावधित्वेन षड्त्रिंशदंगुलः प्राणवायोरत्रि

51

इत्यूर्ध्व अधश्च हृदयान्मूलान्तं षट्त्रिंशदंगुलोपानं चा
रश्चेति संप्रदायोगुरूणां तत्रोर्ध्ववह्निः अधोधूमः ऊर्ध्व
ज्योतिः अधोनिशापतिः ऊर्ध्वमहः अधश्चरात्रिः ऊर्ध्व शु
क्लपक्षः अधश्च कृष्णः ऊर्ध्वषण्मासा उत्तरायणम् अ
धश्च षण्मासा दक्षिणायनं च तत्र १२ त्रिगुणीकृत्य ३६
इति वह्नित्रयं पुनः १२ त्रिगुणीकृत्य ३६ इति रवयो द्वा
दशज्योतयः रविभिश्चाहः ९ चतुर्गुणं ३६ इति चतुष्प्र
हरमहः अन्तान्तं अंगुलपरिमाणेन शिवशक्तिसं
योगेन अंगुलानि ६ १५ शेषाणि अंगुलान्येवं १५ एवं
शुक्लपक्षः दिनरात्रिगणनया ३० अंगुलत्वेन १५ एतएव
षण्मासाः ६ एतन्मूषड्गुणं ३६ एतदेवोत्तरायणं
श्रा अमरमहः एतदेव च सर्वत्र कार्येषु प्रशस्तं इति प्राहे पुनि
श्चयः शिशिरपूर्वमृतुत्रयमुत्तरमयनमाहुरहश्चतदा
मरं भवति दक्षिणमन्यदतः परं निगदितामरतारजनीच
सा इत्यादि एवमधश्च अग्नित्रयधूमश्च १२ त्रिगुणीकृ
त्य ३६ तथा रात्रिः ९ चतुर्गुणं ३६ इति चतुष्प्रहरा लि
ऊर्ध्वगत्व विपूगल्हत्या - - - - - - - चंद्राः १६ एवं
एवं षोडशांगुलानि शिवशक्ति
कृष्णः - - - दक्षिणायनं एवमधोगत्यासर्वसाशुभ
त्वादेवाधोगमनं नरकेपात इति भावः प्राणमार्गान्मरणं शुभं
अपानमार्गाच्चाशुभमितिभावः ऊर्ध्वं गच्छन्ति सत्वस्था इत्यादि ९

तथा धूमो रात्रिस्तथा कृष्णः षण्मासा दक्षिणायनं तत्र चान्द्रम
सं ज्योतिर्योगी प्राप्य निवर्तते २ इत्येवमपानमार्गो निर्गम
नमप्रशस्तमिति भावः इत्येकार्थः १ द्वितीयस्तु हृदये प्रा
णापानौ संरुध्य अधः षट् ऊर्ध्वं षट् द्वादश चक्राणि ॐ
इति न्यासं भित्वा द्वादशान्तं प्राप्य परमशिवो वास्मि इत्यपरो
भेदः तत्र ये चाग्न्याभिमानिनः निष्कामाः ते तत्रैव शान्तिं
यान्ति ये धूमाद्यभिमानिनस्सकामास्ते मम सालोके तत्रैव ल
यं यान्ति इति द्विविधा गतिर्लोकस्य यं यं वापि स्मरन्भाव
मित्यादिना इत्यपरो भेदः इति तृतीयार्थः साग्निकश्च अ
ग्निसूर्यसावधानत्वेनाह्निशुक्ले उत्तरायणे मृतः सन् मु
क्तो भवति तदितरस्तु नारक इत्यादि उक्तम् इति चतुर्था
र्थः ॥ हंसाः पतन्ति गगने प्रविशार्य पक्षौ स्वा सर्वदैव गर्वं,
किल मानसराजहंस अत्यद्भुतातव गतिर्गगने परेस्मि
न्विक्षेपशून्यमयपक्षयुगं विहाय ॥ प्रामाणिकी वि
धिनिषेधकथा यदिस्यात्पर्यन्ततः परम एव शिवः प्रमाणं
सर्वान्तरः सखलु तत्र विधिं निषेधे कर्तुं क्षमेत विहितं च
विभुर्निषेधम् जननशैशवयौवनवार्द्धकव्ययमयैरखि
लैरभिसंधिभिः अभिनयन्नवपौरुषनाटकं परिणतः स
शिवोस्मि महानटः ॥ इन्द्रियद्वारसंग्राह्यैर्गंधाद्यैरा
त्मदेवताः स्वभावेन समाराध्या ज्ञातुः सोयं महामखः ॥

तदितर धो
गत्या, धो
गच्छंति

ॐनमःशिवाय॥ॐशिवोऽहं ‥‥ ‥ साधकोऽहं

गुरुवरोऽहं स्वच्छन्दोऽहंचसिद्धोऽहं सर्वज्ञोऽहं ‥‥

‥ ‥ ‥ ‥ ‥ ‥ ‥ ‥ ‥ ‥ ‥ ‥ पर्याया

प्रकाशस्वभाव,

नन्तनतःस्थगीरज्ञानलयाधारस्वतचिन्मात्रज्योती

निरुपाधि

रूपशिवतत्त्वावस्थाने स्वन‥ ‥ ‥ वक्ष्यमाण

कार्योपकरणप्रीतिःक्रीडा।

प्रपञ्चस्तोमनिगिरणक्रीडयास्वस्वरूपप्रकाश

काणभूतेन्द्रियादिशिष्यवर्गाभ्युपगते ‥ ‥

‥ ‥ ‥द्वैतप्रथाप्रसारणविभाविवेन परम

यदुक्तं प्रभुक्रीडाशीलो जयति रचयन्कोऽपि परमः॥ एकापरारस।

गुरुपरमेश्वरएव तेनैवस्वेच्छयास्वात्मनिग्रंज्ञा

‥ ‥ ‥कम्पनतमपतमप्रथनार्थं इदन्नादलं

द्वितीयंस्वीकृतं स्वात्मस्थादनक्रीडनार्थं इद

अंगीकारेण

न्नाकारणं‥ ‥गाभ्युपगमेनाहंरूपःशिवद्वि

दलःसम्भूतः अत्रसाधकानांभ्रूमध्ये हंनमः

हंनमः इतिजपः महा‥ ‥कारकारोऽहंशि

वशक्तिसंयोगेनेदंजगद्रूपमाणमितितात्पर्यं

[illegible]

सचेतनलोकान्सृजेबहुस्याम् प्रजायेयेतिश्रुतिभिः
प्रायोऽत्रैवयोजनीयः अवतरन्स्वच्छन्दे चैतन्यभट्टार
कोविद्यास्वामीकरणेन षोडशकलात्मकपुरुष
दृशयाषोडशकलात्मकंषोडशदलंचक्रंजातं
अत्तरदृशायां शब्दाई उक्त इत्यादिवा ॥
अथः इत्यत्रंषोडशमात्रोत्पत्तिः पुरुषस्यषोड
शकलाः संसारकारणानि तासांकलानांनाम
रूपभेदः श्रुतौयथा सप्राणमसृजतप्राणात
श्रद्धांखंवायुः ज्योतिरापः पृथिवीन्द्रियं मनो
न्नमन्नाद्वीर्यंतपोमन्त्राः कर्मलोकालोकेषुना
मरूपेवेति सत्यसङ्कल्पात्परमेश्वरात्षोडकलाः
सञ्जाताः चन्द्रमामनसोजात इतिश्रुतेः ॥
अस्मिवपुरुषरूपस्यपरमेश्वरस्यचिदर्कस्याभ्य
न्तरेणक्रमेणद्वादशसंविदोजायन्ते -- रपि
राश्यादिक्रमेणद्वादशमासाः संवत्सरात्मकाः

सर्वांगेषु चक्षुषः प्राधान्यमुपपादयन्नादित्यं महीकरोति। चक्षुरापत्राहीति चक्षुषा मात्रा विषयांस्मरति दुरस्थानपि निम्नान्नतसमविषमदेशानपि प्रतिपद्यते अतश्चक्षुरायत्ता पुरुषस्य महती मात्रेत्यर्थः। अन्यद्वै चक्षुस्य दृष्टस्य सत्यत्वेन प्रसिद्धिः। चक्षुषः सत्यत्वमुपपादयति श्रोत्रिति।
गादानाद्यो मरसानां प्राणएव युक्तो वाऽऽदित्यः॥

चिदादित्यसंवेदेनपरिभ्रमणेनद्वादशमासा
तथा ऽऽतिथि ... मण्डलेवायमार
त्मकद्वादशसंविदोजायन्ते चक्षोःसूर्योऽ
वाः शास्त्रतारको पचितो नर्यामी
पक्षभगी जायत इतिश्रुतेः चक्षोःज्ञानात्मिकात् प
त्यो तस्माद्भगवाङ्गीः शश्वत्प्लयमानत्वात्सूर्यः पुनःपुनः प्राणिनां प्रसवनात्॥
तच्चयथातथातत्रसाराख्ये ऽभिनवगुप्त
पादैर्निर्णीतः परमेश्वरस्यैशक्तयः श्रीपरा चतस्रः॥
शक्त्याः तावत्याप्त्येकं त्रिविदेवव
र्तते सृष्टिस्थितिसंहारेचेति द्वादशाभवंति
केचित्तुद्वादशदलंचक्रं द्वादशारं द्वादश
मासात्मकं चक्रंवाहयन्तु चित्प्रकाशमात्र
रूपात्मधवाज्वलन्तः प्राणादित्यः हृदय
कर्णिकामकाण्ठप्रधाननाडीमार्गेण
प्रदक्षिणमावर्तमानः तदहनरात्रिपक्ष
मासऋत्वादिक्रमेणोत्तरदक्षिणायनेविभजति
इत्यादित्यवदित्याङ्कः तथाहिसंवित्सर्वमंत

रेणभावं कलयति ततो बहिरपि स्फुटतया का
लयति तेनैव रविकिरणमयतां गृहीत्वा ततस्तमे
व भावस्वरूपसंजिहीर्षया कलयति इ
सूर्यतेजोरूपः स एव प्राणानां कलनात् कालसंज्ञितः
त्यादिना कलनात् कालः कलनं संवेदनं
द्वादशात्मकमिति चिदादित्यसम्बन्धिद्वाद
शदलं अनाहतचक्रसम्भूतं अन्तर्हृदया
काशस्थानं बहिस्थस्य सूर्यस्य बाह्यमाका
शं द्वादशदलचक्रोड्डपरिस्थषोडशांकमलं
मासेभ्यः संवत्सरं संवत्सरादादित्यमादित्याच्च
न्द्रमसमित्यारोहक्रमश्चक्रैः एतावता प्र
सतत्वस्य परिहारो एवं विधं प्रकाशतत्वं द्वादशद
२ लस्य मणिपूरकचक्रस्योत्पत्तिस्थानं प्रकाश
तत्वस्वरूपं यथा मनश्च द्वादशदलजीवा
त्माहृदयाम्बुजे स्फुटीकरोतीति चैतन्योद्योतनी

देहेन्द्रियान्तःकरणैः अविद्या

पोपटेयथा बहुकर्मेन्द्रियाणि बुद्धीन्द्रियाणि

णिच ग्राही पञ्चेन्द्रियार्थानां मनो हृतेन सर्वदा

वेत्तय निखिलं देहे जीवात्मा सुखदुःखभाक्

आत्मानं नैव जानाति कामक्रोधादिभिर्हृतं

इति नैव जानाति मायाजवनिकाच्छन्नत्वेन

स्वच्छत्वात् एवंविधः " " " अत्र प्रतिष्ठा।

काधाधारइति दशनाडी स्थितस्तदशावस्था

स्थानं स्वप्नस्तदाधारमेवमाह इडाच पिंगला चैव

सुषुम्ना च तृतीयका गान्धारी हस्तिजिह्वा।

च पूषा चैव यशस्विनी अलम्बुसा " " "

शंखिनी दशमास्थिताः एता प्राणवहा ज्ञेयाः

इत्यादि दशनाडयः दश प्राणास्तु प्राणोऽपा

नः समानश्च उदानो व्यानमेव च नागः कूर्मः।

कृकरो देवदत्तो धनंजयः इति दशना।

ऽात्मकदलनिर्णयः स्वाण.. .. ..
मणिपूरकचक्रं .. .. ..
.. ..रवात् षट्च.. ..रोदेहप
वचतुर्विधसञ्जातः अण्डजस्वेदज.. ..
.. भेदेनइति मूलाधारचक्रंचतुर्विधस
ञ्जातं इतिषट्चक्रनिर्णयः इयंषट्चक्रा
धारणासाधकानांआताह्लातकाले आरोहक्र
मेणाज्ञेया आतएवप्रथमंचतुष्पत्रस्यमूला
धारस्याधारण ततःषट्पत्रस्य ततोदशाद
लस्य ततोद्वादशादलस्य ततःषोडशादल
स्य ततोद्विदलस्य तदनंतरंसहस्रदलक
मलेब्रह्मंतेनिस्पन्दस्वरूपमांतरूपेष्विवा
पुनरवरोहः एतदंकगर्भरहस्ये शिवादि
स्तम्भपर्यंतप्रसरस्तस्यात्मनः सयातोय

३

3

त्रसंकोचंतत्रचक्रमयथाभवत् पुनःप्रवेशास
मयेतान्दृ.. ..महेश्वरः चतुष्पत्रंददृशा
द्वौचतुष्पत्रंततःपरं द्वादशांपत्रंचषोड
शंद्विदलंतथाइति महेश्वरस्यापवक्तीव।
त्र्युपहत्यर्थः तथा शिवयोनिर्द्विपत्रस्यक
लाश्रस्यद्विपल्लवः कलाश्रद्वादशारस्यतु।
हिकात्रस्यकीर्तितं योनिरितिसर्वत्रानुषङ्गः
षट्पत्रस्यतद्विकात्रंषट्पत्रंतत्र्यपत्रके शि
वारोहस्यचमेवकर्णिकात्वंपरस्परम् प्रकी
र्तितमभीष्टांत्वकमलानांमहेश्वरि उक्तत्वं
चस्वरूपेणसामान्येनसमर्पितम् कर्णि।
कायोनिरित्युक्तः दलपत्रंप्रकारइतिया
वत् संकोचविकासधर्मकत्वाच्चकारणं।
कमलत्वंस्वाधिष्ठानचक्रेहिषट्दले पञ्च

ज्ञानेन्द्रियाणि मनश्चेत्येवं षड् प्रकाराद्देहस्येति
निकार्थविवेककारः प्रसङ्गरवस्त्वग्लोमलोहित
मांसस्नाय्वस्थिमज्जालक्षणः षट्प्रकाराद्देह
स्येति वदन्ति सर्वमिदं जगज्जरायुजादिभेदात्म
कं लोमलोहितादि षट्कोशात्मकं मनसि ध्या
यनीयं ततः षट्कोशात्मकं बाह्यदेहं त्यक्त्वा
तदन्तस्थं प्राणदशविधमनोयायं दशप्र
काराश्च त्यक्त्वा प्राणान्तर्भूते मनतपादिके
स्वरूपतत्त्वे प्रविशेत् एवंविधं भिन्नमपि ज्ञाद
शरीरं त्यक्त्वा एतत्कारणभूतां स्वषोडशकला
स्वप्रविश्य एतत्कारणभूते मायात्मके नसन्ध्या
र्य पुनः शुद्धान्तकमलान्तर्भूते इच्छाज्ञान
क्रियाशक्तिमति स्वतन्त्रे परमेश्वरे स्थित्वा त
न्मयो भूत्वा पुनरपि आज्ञाचक्रादिक्रमेण दे

लाखीलनक्रीडांस्वात्मनिविमृष्य अनवर

तं स्वतन्त्रः परमेश्वर एव भवेदिति षट्चक्र

धारणार्थोऽतिरहस्योऽपि शिष्यानुरोधात्स्फु

टीकृत इति तत्त्वं महात्मभिः एवमाचारो

हक्रमः स्फुटीकृतः पञ्चस्तव्यां जगत्का

येऽपावातमपि हृदयेतत्त्वप्रकृते इति पद्ये

इति सद्हृदयगम्योऽर्थः न प्रकाश्यते स्माभिः

रहस्यमेकान्तनगोप्यं नाभिप्रकाश्यमिति

गुरुसम्प्रदायात्तु रोधादित्यलम् इत्योम्

पूर्णबोधतनयस्य पुत्रस्य नोदनात् करोद्विजः

उपाध्यायशिवस्वामी श्रीमंषट्चक्रनिर्ण

यम् ॥ ८

प्रकाशैकस्वभावमास्थितां परतरे चेतस्समाधीयतां

सृष्णात्माशुभसमीक्ष्यतां जगदिदं सम्बाधि..

प्रश्चिन्नेवजन्मनि पूर्वं बाल्यावस्थादौ कृतकर्म

.. ताम् प्राक्कर्म प्रविलाप्यतां चितिबला

प्राक्कर्म प्र ज्ञानसं-चित अनेकशेषजन्म (पूर्व) मार्गकर्म

न्नाप्युत्तरैः श्लिष्यतां प्रारब्धं त्विह भुज्यतामथ

जन्मनिकृतकर्मप्रारब्धं प्रयतनदेहोत्पत्तिकारणम्

परब्रह्मात्मना स्थीयताम् ॥

ॐ नावनिर्न सलिलं न पावको नो मरुन्न गगनं

न चापरः विश्वनाटकविलाससाक्षिणी स-

म्यगेव प्रतिविजृम्भते ॥ चैतन्यमात्मनो

रूपं सिद्धं ज्ञानक्रियात्मकं तस्याप्रनाहत

रूपत्वात् शिवत्वं केन वार्यते ॥ सर्वसंवि

५ न्नदीभेदाः भिन्नविश्रान्तमूर्तये नमः प्र

मातृवपुषे शिवचैतन्यसिन्धवे ॥

ताक्कृतानिथिमग्रहिताहीनेनशून्येनकिंभो।
गेचेदमनात्मदीनवचसाकिंशिल्पयाभिल्प
या श्रद्धाभक्तिभरस्मरंनवनवोद्योगमप्मोदाकु
लंकार्यंचेत्मलयोपमेनजडतावेगेनयोगेन।
किं २ ज्ञानंचेदविवादशास्त्रजनितंनकिंनि
रालम्बनंवोधानन्नविनिश्चयोयदिभुधामोनं
नसम्प्रार्थ्यते कर्मस्यात्फलवासनाविरहि।
तंनिर्वाणपारायणंनैष्कर्म्येहठसाहसात्म।
निसदाम्नृडेर्ड्डः खिद्यते ३ गार्हस्थ्यमप्र
परोपकारियदितत्तयोश्चमेकोग्रहः सत्स।
ङ्गोयदिलभ्यतेवनमहीसार्थस्थितोकोगुणः
प्रव्रज्यंगादतश्चवोयदिसदाचिंतनदाकिं।
धनैः हो बद्धेहिरतीगतिस्त्वकनरांस्मानिर्जि
नेवर्जने ४ ॥

6

ॐ अथ अभिनवगुप्तोक्तं लिख्यते ॐ सम्यक्
दर्शनभूमिकासु समधीर्विधस्तवाद्ग्रहः मा
कर्मार्जितदेशजातिविभवैः ऊर्ध्वस्तत्प
स्थितिः कन्द्यानीहहठागतानि दलय
न्नन्याहतेश्चेतसो जीवन्मुक्तिमहोदये ऽपि
निवसन्कश्चिद्विपश्चिद्भवेत् १ गेहे चेद्वि

ॐ स्वस्त्यस्तु॥ ॐ न्यायोपायबलेन हन्ति रथ्या किं, चन्द्रा।

क्रुद्धो हठो॥ नित्यं चेन्नियतं तदा तिविषमे किं कृच्छ्र

चान्द्रायणैः॥ नानायासकलाक्रिया यदि सदा,

देवी वितन्वाश्रिता नित्यं व्याहृतिका विरागात्त्रिभ

वने तीर्थाटनेनापि किम् ॥५॥ भक्तिश्चेत्तव रसेन

सत्वबङ्कला किं कन्दमूलाशने॥ लब्धे ज्योति।

विरागपद्मसन्ध्यन्तमसे न किं गुहामण्डपे॥ मैत्रा।

द्येपौरिकर्मभिः पौरिचिन्ते श्वेतसृसत्त्वं यदि॥ प्राणा

यामकदर्थनाभिहितं तत् किं श्रयाविचासे,

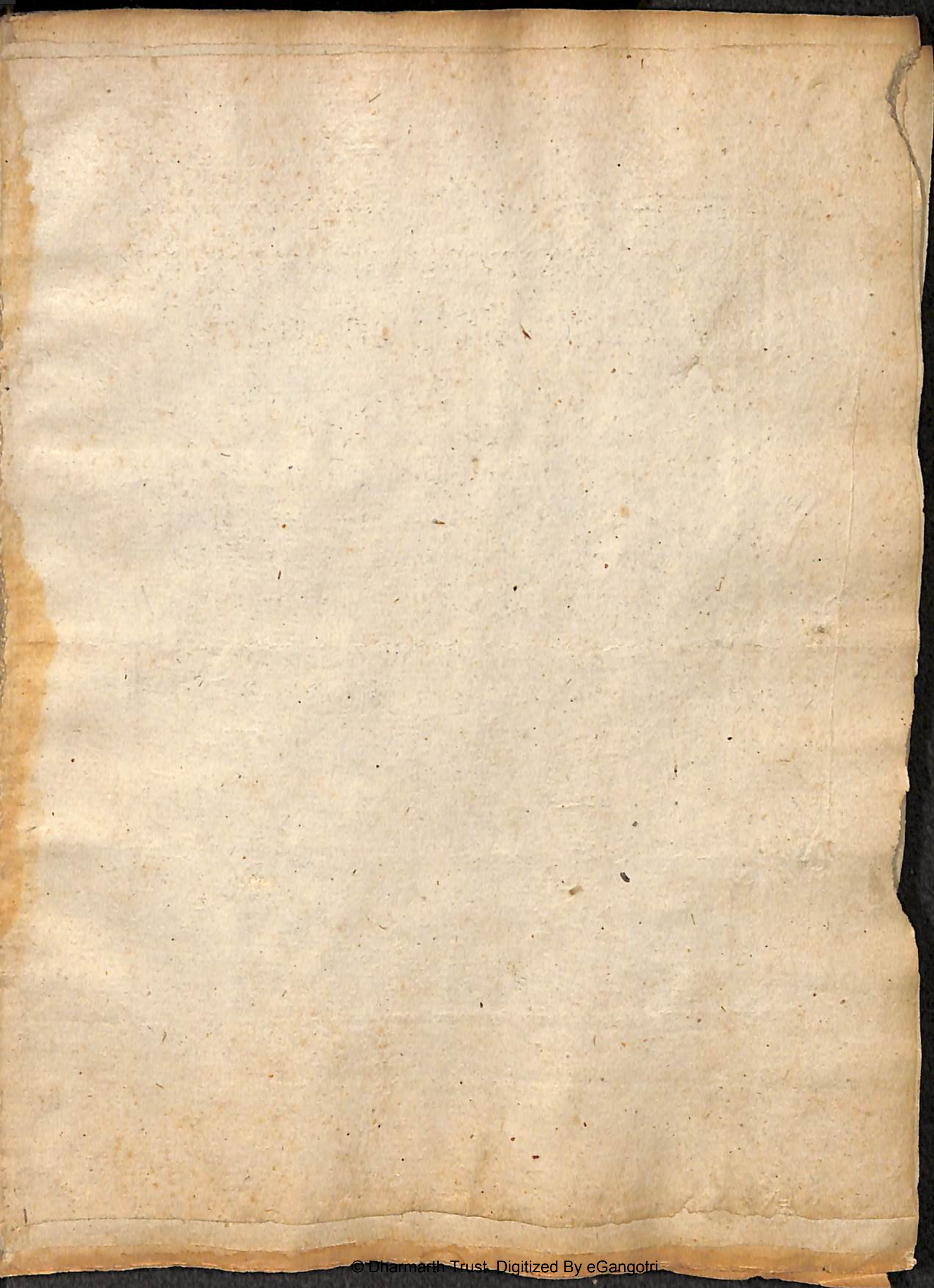
६ वागादित्रितयं यतं यदि तदा कोर्थः स्थिर

ण्डग्रहे॥ रागश्चेद्धृदयाद्गतो न तदलं काषा।

यलिङ्गाबहिः॥ छिन्नं चेज्जववन्धनमेकमपि किं,

क्लिन्नैः शिखावाद्येर्गुणो, नो चेदात्मविडम्बने विरचि

नैकिंशम्भराडम्भरैः ७ लब्धं षड्गुणमान्तरं ।
गतमलं तद्ब्रह्मतत्त्वं यदा । वाह्ये कोतिभरस्त ।
देवमपि येऽडेवाकतम्रोस्पते क्लेशाश्रद्धि
हता किमेवमफलैकेशैसञ्जलञ्चिते बा
ह्यमक्रियथैवकेवलमलं वालः समाश्वस्यते
ग्रथोहं प्राचीनैर्विपनयति पुण्यैः प्रथयति
८ ॥ प्रसूतिसहुङ्गिं नवनवकलापल्लवयति हर
न्यासानानन्धं नियती च परब्रह्मपदवी सत्तां संगेः
कल्पद्रुमइव किं किं न वितनुते ॥ सर्वज्ञत्वात् त्रि
रनादिबोधः स्वतन्त्रता नित्यमलुप्तता च ॥ अनन्तशक्ति
श्च विभोर्विधिज्ञः षडाहुरङ्गानि महेश्वरस्य ॥ =

ॐ श्रीगणेशाय नमः ॥ ॐ श्रीगुरवे नमः ॥
ॐ प्रकाशमात्रं यत्प्रोक्तं भैरवीयं परं महः ॥
तत्र स्वतन्त्रतामात्रमधिकं प्रविविच्यते ॥ १ ॥
प्रकाशमात्रमिति प्राधान्यात् ॥ नहि निर्वि
मर्शः प्रकाशः समस्ति ॥ उपपद्यते वा ॥ स्वतन्त्र
ताप्रकाशनक्रियाकर्तृत्वम् ॥ अधिकमिति
कस्य नामाधेयम् ॥ नहि वस्तुनो वस्तुनः स्वभा
वादतिरिच्यते ॥ तथात्वे वास्य स्वभाव एव न
स्यात् ॥ १ ॥ यः प्रकाशः स विश्वस्य प्रकाशत्वं प्र
यच्छति ॥ न च तद्व्यतिरेकास्ति विश्वं सद्वावभासते ॥ । ॥ नहि विश्वे नाम प्रकाशमानत्वा
दतिरिक्तं किंचित्स्वं भवति ॥ तदतिरेकाभ्यु
पगमे हि तस्य प्रकाशमानत्वायोगात्सत्त्व
मेव न स्यादिदाह ॥ न चेत्यादि ॥ २ ॥ अत्रैव
परमेशानः स्वात्मव्योमन्यनर्गलः ॥ इयतः
सृष्टिसंहारडम्बरस्य प्रदर्शकः ॥ । ॥ तत्र यद्यै

वि.वा.
१

वेनहि प्रकाश एव प्रकाशते इति विश्वस्या
वभास एव न स्यात् यच्चावभासते विश्वमिति
किमेतदित्याशंक्याह ॥ अतो माविन्यादि
प्र इति प्रकाशातिरिक्तस्य विश्वस्याभानायोगा
त् एवं विश्ववैचित्र्योल्लासेपि प्रकाशमात्र
स्वभावे स्वात्मन्यस्य नाधिकं किंचिज्ज्ञानमि
तिकतद्यपितं स्वात्मव्योमनीतं व्योम्ना
निरूपणीकृते ॥३॥ निर्मले मुकुरे यद्वद्भां
ति भूमिजलादयः अमिश्रास्तद्वदेकस्मिं
श्चिन्नाथे विश्ववृत्तयः ॥ यथा दर्पणादौ प
रस्परव्याहृत्यात्मनः प्रतिबिंबिता आकार
विशेषास्ततोनतिरिक्तेप्यतिरिक्ता इव
भासंते तद्वदिहापीति तदाह निर्मल
इत्यादि ॥४॥ रूपादिपंचवर्गायं विश्वमे
तावदेव हीत्याद्युक्तयुक्त्या पंचैव तत्पादय
स्तावत्सर्वमिति तेषां प्रतिबिंबेन व्यवस्थ

याविषयविभागं दर्शयति सहस्रांशिस्वा(
हि ॥५॥ सहस्रभानिनयनदर्पणोवरवा
रिष्ठ तथाहिनिर्मलेद्रूपेद्रूपमेवावभास
ते ॥ श्रोत्रेवैरेणैवबरस्येनातिनीकेनातिमंदस्यो
रेवांद्रेतेजः तद्रहिच्छायापुरुषोपदेशावि
धिः शरीरस्तंस्थानप्रतिबिंबं दृश्यते यदा
ऽः नभस्येवैतत्सित्रूपप्रतिबिंभयोगाद्
ति यद्गविषयोनरोपलक्षलपरतयाश
ब्दप्रतिबिंबविषयत्वेनव्याख्येयं तेननभ
सिप्रतिष्ठत्वानथापरानुभूयमानस्यक
ड्डिनिक्वादेरसस्पष्टादिस्पर्शेस्यगंधस्य च
दंतोदकेकेशदेरस्पर्शेदंचेगंधदेवेचक्रमे
णप्रतिबिंबितं ॥६॥ प्रकृत्युन्नतिलीका
नप्रतिबिंबितसंदर्भं दर्पणोद्भवचकुंभाभ्या
स्पर्शात्वापिनतप्यति ॥ नहिस्पर्शोऽस्यविम
लोद्रूपमेवनथायतः वैमस्यवानिनिविड

वि. वा.
२

सजातीयैकसंगतिः ॥ प्रतिबिंबितेति प्र
तिफलेन निबिडविजातीयाभावेनाकल्प
षितायेसजातीयायथादर्पणतत्रपपरमा
णवस्तेषामेकाविजातीयाभावाभ्रिःसहाया
संगतिः नैरंतर्येणावस्थानानस्य पृथक्त्वादि
परिहारेणस्थूलनानात्मसंहननं तन्नैमस्य
स्वस्मिन्प्रभेदाच्छिन्नस्यदर्शनं तमनेवया प्र
त्यक्षस्वप्रकाशस्यनैर्मल्यं तद्बुद्धिदिनं ॥
एतदेवप्रकाशांतरेणापिव्याचष्टे स्वस्मिन्नि
त्यादिना प्रत्यक्षः प्रतिबिंबितेपिभावांत
रेतस्याविकलस्यैवनिर्भासादतिरोहितः
स्वप्रकाशायस्यदर्पणादेः स्वात्मन्यभेदम
वतेव्यवच्छिन्नस्याभिन्नदेशस्यप्रतिबिंबा
त्मकस्यपर्वतादेर्दर्शनेनाभीक्ष्ण्यात्व्या
प्तेनात्मकटीकरणं नहिदर्पणदेशाद
न्यमात्रेपिबाह्यदेशप्रतिबिंबंभवतीत्यर्थः

॥२॥

नैर्मल्यं शुद्धत्वमेतस्य संविज्ञाप्यस्य सर्वतः श्रे
ष्ठाशिकातः क्षायन्यहि मलेनत्रहिकृया ॥
नदेनत्रैर्मल्यं शुद्धत्वं शुद्धत्वेनयाहि प्रकारमि
ति दर्शयितुमाह नैर्मल्यमिति शुद्धत्वमिति
सर्वस्य त्रयायात्मनो विश्वस्य प्रतिबिंबग्रह
णसहिष्णुतात् अतएवं सर्वतः इति संवि
त्स्वरूपमेव हि विश्वं संवेद्यते अतएवास्याः
सर्वतः स्वच्छत्वं तथा क्वापि दर्पणादौ श्रेष्ठ
श्रीकेतः तत्पादितलद्रुणमशमप्यामवतं व्या
प्तद्रुतुत्वं नैर्मल्यम् ॥९॥ भावानोयतत्त्व
नीतानि वस्तुमायात्मके हितत् तेषामेवा
लिङ्गितामयं तत्प्रतिबिंबानके ॥ मायात्म
केहीति माया स्वरूपतो पानात शक्तिस्व
भावकारित्वा येयं परमी धरी क्रियाशक्ति
रूहात्मके अतएवभेदप्राधान्याद्धेयतना
पाः स्फोरस्यानन्त्रा स्वच्छत्वामिति प्रतिबिंबत

हृत्तास्तासमर्थ्यम् ॥८॥ तदेवमुभयाकारम
वभासं प्रकाशयन् विभाति वरदो बिंब
प्रतिबिंबनयाखिले ॥ तस्मादेको महेशा
नः स्वातंत्र्यपूहितस्थितिः द्वितेन भान्त्यसौ
बिंबप्रतिबिंबोदयात्मना ॥ यस्माह नेत्र
तेजोभिस्वच्छास्त्वातिफलत्यलं विपर्यस्तत्व
केवलं गृह्णातीति समुपलभ्यते ॥१३॥ देहा
दन्यत्रयत्रेज स्वस्थितिरात्मनः तेनैव तेज
सात्तत्वेकार्थः स्याद् दर्पणे न तत् ॥१४॥ विपर्य
स्तत्व तेजोभिश्चेह कात्मन् समागतैः रूपेद
र्पणवद्देने निजेन समुत्तानरे ॥१५॥ स्वस्वेव
स्पर्शावत्तैजसेन तद्रूपभायान्तमेतव्यतेत तव
स्पर्शरूपाभिव्यक्तेव ग्रपेक्षान स्वरूपिणः
त्रयसंस्थानमात्रेन स्पर्शागंधरसादिभिः
स्वभूतेरेवतद्युक्तं वस्तुतत्त्वानि बिंबितं
किं नाम स्पर्शादीनां व्यभूतत्वमित्याह त्य

१२

भावइति त्वभावोग्राह्यताभावात्तदभावो
प्रमाणतः सत्त्वार्थसंगमाभावात्सोप्याद
र्शेनवस्थितः ॥ स्पष्टोदीतो १८ अतएव
गुणत्वादिधर्मैर्नैतस्यभासते तस्मादर्थो
संस्थितोसौ नदृष्टोसउपायकः ॥ ननुत्र
यतावत्तस्यशैत्र्यभिचारिसंवेद्यवेदृष्ट
विंबैचैवमिति दर्पणेतद्रूपमेवकेवलंकि
मितिप्रतिसंक्रान्तमित्याशंक्याह तदृष्टो
सउपायकः तदृष्टाविति तस्यद्रूपसंस्थान
मात्रस्यदृष्टाववभासनेइत्यर्थः दर्पणोहि
पूर्वोक्तयुक्त्याद्रूपमेवस्वच्छमस्तीति तद
वभासनएवास्यसाधनत्वेनस्पष्टोदेशित्य
र्थः उपायएवउपायकः तदभावेचास्यर
किंप्रमाणमित्याह तस्मादर्थोसंस्थितोसा
विति अस्माविति गुणत्वादिधर्मैः प्रति
विंबितस्याप्यर्थतादेर्गुणत्वादिधर्मसंभ

वि.वा
४

4

वेदिनयोगादर्पणोपाधावास्यः स्यात् नचैव
मिति प्रतिबिंबेपि तत्रालीकत्वे गुरुत्वादि
धर्मोनैनस्यलक्ष्यते नतुयथादर्पणस्तङ्
गतुपायस्तथात्वेप्यालोकादयस्तुपायत्वा
विशेषेपिपक्षएकएवकस्मादस्याधारउ
च्यतेइत्याशंक्याह तस्मादिति ॥१४॥
तस्मात् प्रभेदेनयच्चास्तितत्उच्यते प्रा
धान्यात्तत्रुपायादीपः कश्चिद्दृष्टः क्रमात्
दीपवत्तुविरहीतानोकाठिन्याभावतः प्र
[illegible] सर्वतस्त्वापिनेमेस्यान्नविभादर्शवत्
ष्यकृ ॥१२॥ एतत्तुदेवदेवेनदर्शितंबो
धसिद्धये मठानांवस्तुभवतिततोप्यत्र
त्रनाप्यते ॥ प्रतीत्यातिसतेत्रेनोतस्याप्य
स्यायिवाप्यते सकृप्येवपकस्यापिमहि
मेतिरूपात्मना ॥ प्रतिबिंबितमनल्पक
पात्मनादेवदेवेशेनमठानांवस्तमाण

प्रकारेण बोधसिद्धये दर्शितमिति संबंधः
बाह्यत्वेन तूत्पन्नं वस्तु देशाद्देशान्तरं व्रजेत्
नचैवमेतत्तदाह ततोऽप्यन्यत्रैवेति तत्र
इति दर्पणदेशादन्यत्र बाह्यं रूपादि स्वदेशा
दव्यभिचरितमेव भवति नैवमेतदि
त्याह नाप्यन्तमिति नैतन्न्यायप्राप्तमित्यर्थः
यतोऽत्र स्पर्शादिपरिहारेण रूपसंस्थानमा
त्रस्यैव प्रतिभासः न पाश्चात्यकाकादिव
योऽस्यः बाह्यंच पर्वतादिः सर्वस्यैव प्रतिह
तसर्वैश्चास्पृष्टत्वात् नचैवमेतदित्याह
नशब्दोऽपि संबंधनीयः ॥ तत्सर्वं पुनर
प्यनिरपेक्षमेवास्ते यथा चक्रादिपरिहा
रेण वटः इदं पुनस्तत्किंनिमित्तं दर्पणादि
उपेक्ष्यमाणेन येन न कश्चिदपि सत्तालभ
ते नहि दर्पणादिपरिहारेण प्रतिबिंबं
कश्चिदुपलभते न रूपं न संस्थानमिति प्रत

वि.प्र.
४

एवं नैनत्स्वयं स्थिरमस्थिरं वापीत्याह तस्माच्च
स्यापि वापि नेति बाह्यं हि वस्तु स्वतन्त्रं सद्रूपका
लयोगिना स्थायीत्युच्यते अन्यथा तस्यापि
एतत्तु तर्हि प्रकाशादेरतिरेकेण सत्तामेव नोप
लभते इति कस्य कालयोगो येन स्थायित्वम
स्थायित्वं वा भवेत् तस्मात्प्रसिद्धं तत्त्वदृष्टज्ञा
पनाभावाद्धर्मविषयाणामपि वेदनत्वस्तेवे
तिनान्यत्प्रतिभासोऽन्यायः प्रत्येवास्ति प्रति
भास इति किमेतत् उच्यते इत्याह स्वकैस्व
वेषकस्यैव षकस्यापि मोहमेति स्वकस्वद
प्रकाशे देवेव प्रभावो यद्वस्तुविततद्लसाभा
समात्रसारं प्रतिबिंबेनामेदप्रतिभासत इति
तेन भगवता यथा दर्पणादौ ग्राभासमात्र
साराण्वभावाद्रूपेण तेन तथा संविनाव
पिरति तव हीद्रूपत्वेनैवांसम्भवमलीनिबो
धं वर्धयितुं बाह्यार्थाभिनिवेशिनामेतद्

यदिदं अतः सर्वमेतदाभासमात्रमसारमेव
नितक्षुद्रार्थेभिनिवेष्टव्यं येनद्वैतमोहः
प्रशाम्येदित्याह ॥२५॥ नोदेशोनोरूपंनच
समययोगो न परिमाणवान्योन्यासङ्गोनच
नतदपह्नानिर्नेघटना नचावस्तुत्वं स्यात्तव
किमपि सारं निजमिति ध्रुवं मोहः प्रशाम्य
दितिनिरहिप्राहपर्णविधिः ॥ नदेशाद
निश्चितिविवेंताविदूपणानिरेकेणस्वनेव
नयाह्यथकाशोनोपलभतेस्तुपपाद्यते
तत्त्वनाल्पसदर्पणान्यत्यरेशास्तुक्रमम् न
देशाइति एवंचास्यनघटनाकाठिन्यसत्व
णामूर्तिरपिनासीत्यर्थः अन्यथाहिदर्प
णादस्यप्रयरेशःस्यादेकस्यैवनभोदेशा
स्यश्चतेनदर्पणेनाक्रान्तस्यमूर्तानेरणाक्र
मितुमशक्यत्वान्मूर्तानांसमानदेशात्ववि
रोधात् अतएवचास्यनत्रपत्रपात्वगुणयो

वि.वा.
४

6

गइत्यर्थः सहिमूर्तएवभवतीतिभावः अत
एवचास्यनकालेनसंबंधः सहिकेचिन्मूर्तोप
रभाविनंप्रदेशमध्यास्तआस्तमाकस्मात्
अस्यपुनर्दर्पणात्मस्थपक्षमेवनाल्पीयसोबहु
ष्ठः अतएवचास्यनपरिमाणं अतएवचोप
गोपपत्तेः अन्यथाहिपरिमितेदर्पणादेश्च
महाकारंपर्वतादिकंप्रतिसंक्रांतंभवेत्
नापिदर्पणांतरेनैकेषामर्थानांसहप्रति
भासेपिपरस्परंनेविश्लेषेनसंश्लेषइत्याह
नचान्योन्यासंगइति नद्धनगरप्रतिभासा
देयपनेकेषांभिन्नदेशानामर्थानामेक
स्मिन्नेवपरिमितेदर्पणादेशेप्रतिभासेत
देषांएकदेशान्यथानुपपत्त्यापरस्परंस
मीलनेनैकपिंडीभावेनैवासोन्यायः न
चेदेवंनहितच्चनगरप्रतिभासोनभवे
दित्याह नचतद्यत्हानिरितिसर्वेषामे

कार्यांशेपरस्परवैविक्तेनैवप्रतिभासात्
नचभातमभातंभवतीत्युक्तंचकुशूलः अत
एवचनास्यावस्तुत्वमित्याह नचवस्तुत्वहा
निरिति सर्वेषामेककार्यांशप्रतिभासादिति
एवमपिवस्तुनोपपादकमस्त्वमितिनिजे
नस्वंरूपेनास्तीत्याह नचकिमपिस्वारंनि
जमिति इत्येवमाभाससमाघमारंप्रतिबि
वेमतत्तेबाह्यार्थवादिनोनिश्चितमेवहै
नप्रथात्मकत्वेऽचितेत्तानेघाम्यनामित्ये
नदर्थंदर्पणविधिः ऊह्यादिवैतत्तत्प्रण
प्रतिबिंबसहिष्णुवस्तुप्रकाशेनिरशदघ
ननिरिदछवान् एवंचसत्त्यप्रमर्थः प्रद
र्शितोभवति यदिष्टमिदंसंविदिदर्प
णप्रतिबिंबन्यायेनावस्थितंननुनदति
रिक्तनयावहीत्रूपत्वेनवस्तुसादिति न
नत्राभिनिवेष्टव्यमितिशुभम् ॥ ॥

१ श्री व नि व दः मा : ॥

ऽपायजालेन शिवं प्रकाशयेद्धटेन किं भा
निमद्दूस्वदीधितिः विचारयन्नित्थमहा
रहर्बुधः स्वयंप्रकाशं शिवमाविशेत्क्षण
न् ॥ तावन्माया भवभयकरी पंडितव
न्यावत्स्यांडित्वं न पतति पुनर्येन संसा
रचक्रे यत्नं कुर्यादविरतमतः पंडितत्वे
मलात्मज्ञानोद्धारे भयमितरथा नैव तेषा
निमेति ॥ प्रसन्नचित्तस्य सदैवतत्त्वनि
प्रभुः शिवः स्यात्तु तत्कृतप्रजनात् नको
टिसेवलिकुशोऽप्यायेनादग्धहुतहेर
पिवन्मैरैः शनैः ॥ विश्वमेव भगवन्म
वन्मये विश्वमप्यगतमेव न नूहं पाहि
मामिति न याच्यसे मयापालनं मम नवै
वपालनम् ॥ ॐ श्रीगुरवे नमः ॥

ॐ श्रीगणेशाय नमः ॐ इत्थं प्रदर्शिते स्वच्छ ३३
प्रतिबिंबनवात्मनि शब्दस्य प्रतिबिंबं यत्त
निष्कलेति कल्पते २५ न चासौ शब्दजः श
ब्दग्रामकेऽन्येन संश्रयात् नेनैव वक्ताहू बाह्ये
शब्दस्याश्रवणादपि २७ पिठरायपिधा
नोष्णविशिखाछिद्रसंगतौ छिद्रस्ताद्वास्य
शब्दस्य प्रतिबिंबं सुखादिव २८ इदमन्य
स्य वेद्यस्य रूपमित्यवभासते यथादर्शो
नथ्याकेनाप्युक्रमाकर्णयेद्धिनि २९ निय
मात्तिबसा सुखे प्रतिबिंबस्य यत्नतः त
न्मध्यगाः प्रमातारः सुखेति प्रतिशब्दगं
सुखे यदहंतत्वपि विना प्रतिबिंबग्रहो भवेत्
रूपस्यात्स्पर्शयेयमप्येव ह किं नेमऊ देव सुः
मांसुखे वाच्यते नाद गृर्भितामेद संस्थितः
प्रतःरूपादिपिठिता कामानन्त्य प्रतिबिंबिने

वि.वा.
८

8

वक्राकाशे सप्रकाशे स्वभातितिनस्य रवक्रणे यथा
वादर्शोपाश्रयान्मानस्यो वैविम्नोस्तुते २४
तथान्तर्यामिविद्याकाशपश्चास्यो वेविनो धर्मि
प्राद्येनचाभिव्यक्तः प्रतिबिंबनितद्भवं २५
ग्रभिव्यक्तिक्तनीतस्वसमकालं स्थितो यदे
हिलोन प्रतिबिंबत्वेक्तनिस्वसमकालिका
नुत्यकालं स्थितोहस्तनक्षयात्रयनिस्वयः
रस्यप्रदर्शिते स्तत्रप्रतिबिंबसतत्वके २६
प्रकृतेवुमहेतत्रप्रतिबिंबनमर्हति प्राद्ये
नभसिमाने देसपूर्णयामनिस्तुदरः २७ स
पूर्णोन्योपिहठाबातन्धूतपूर्णोनादिकोच्यवः
परस्यः प्रतिबिंबत्वान्स्वदेहो हूननाकरः
नचैवप्रत्युत्येनकार्यपारेपयोप्रकाशनान्
एवंज्ञाणांनवेगयोरसोदेतोदकेस्फुटं २८
यथावद्रूपंप्रतिबिंबितेदर्शनचक्षुषान्ये
नविनावित्लक्ष्यते तथारमस्पर्शनेसारभा

दिकंनलक्ष्यतेदेशाविनाभावितेऽपि ५० नचा
नेस्पर्शनधामनिमिश्रितेबहिःस्पर्शोन्याहृधि
यःसगोचराः अत्रैतिकस्यास्वकतादृगिंद्रिय
प्रयोजनतोंताःकरणैर्यदाक्रता ५१ तदातद्दे
नेप्रतिबिंबमिंद्रियसकोक्रियोस्ययतएव
तादृशी नतुस्फुटतामानसगोचरादृताभवे
त्क्रियासाकिलवर्तमानतः ५२ अतःस्थितः
स्पर्शावरसिंद्रियेसमागतासन्निदिनस
याक्रियः अस्मेभवेबाह्यगतस्यतादृशःस
एवतस्मिन्प्रतिबिंबनस्तदा ५३ करोति
तोस्पर्शावरःसुखात्मकःसचापिकस्यामपि
नाडिसंततौ तेनसंविन्निमज्जरेविद्यात्म
नेसमर्पयन् नाद्यस्ववदतेसुख्यविमलं
विश्वरूपतां ५४ यथाचरोधनरूपस्फुरसा
याःप्रतिबिंबिताः तदाधारोपरागेणभा
तित्वकेसुखादिवत ५५ तथाविश्वमिदं

वि·वा
९

बोधे प्रतिबिंबितमाभायेत् प्रकाशानवस्थ
नेत्रत्व प्रभृतिधर्मविस्तरं ॥४९॥ यथा च सर्व
तः स्वच्छे स्फटिके सर्वतो भवेत् प्रतिबिंब
नया बोधे सर्वतः स्वच्छतास्त्वपि ॥४०॥ अत्यन्त
स्वच्छतामायान्त्याक्रान्त्यनवभासने अन्तःस्व
च्छतमो बोधो नरत्नेनाक्रान्तिग्रहात् ॥४८॥ प्र
तिबिंबं च बिंबेन बाह्यस्येन समर्प्यते तस्मि
व प्रतिबिंबत्वे किं बिंबमवशिष्यतां ॥४९॥
यद्वापि कारणं किंचिद्बिंबत्वेनातिशिष्यते
तदपि प्रतिबिंबत्वमतिबोधेन्यथा नसत्
रम्यमेनन्त्र संविन्निष्ठन्यायास्तु रहिते सा
म्राज्यमेव विश्वस्य प्रतिबिंबस्वतंत्रभाते ॥५८॥ न
तु बिंबस्य विरहे प्रतिबिंबं कथं भवेत् किं
क्रमीदृश्यते नह्नि न तु नष्टिं बिंबमुच्यते ॥४२॥
नैवं तल्लक्षणाभावाभावाद्बिंबं किमुच्यते
अन्यामिश्रस्वतंत्रं सद्भासमानं मुखं यथा

स्वप्रमानेपदार्थेनपरत्वपमहत्त्वतो प्रतिबिं
बात्मनामाकुः स्वग्रास्पर्शनत्वादिवत् ४४
इत्थंवसत्वबाह्येपिधीरेकानेकवेदनात् अ
नेकसदृशाकारानत्वनेकेतिसौगतैः ४५
नबिंबप्रतिबिंबस्यलक्षणंकिंतदुच्यते
अन्यव्याभिश्रणायोगात्नभेदाप्रकाभास
ने परतत्राधिबोधेकिंप्रतिबिंबंनभाव्य
ते लक्षणस्यत्वबोधाकस्मात्रेछिंबसु
च्यते प्रातवस्तुनिवृध्येनेनतसामाधिके
धनो नतुनप्रतिबिंबस्यविनाबिंबभवे
त्स्थितिः ४६ किंततःप्रतिबिंबेहिबिंब
तादात्म्यवृत्तिन प्रतत्स्वलक्षणस्यास्वप्र
काशस्यनद्वंसभवेत् ४७ नहानिर्हेतुसाप्रेतुप्र
श्नोयंपर्यवस्यति तत्रापिचनिमित्ताख्येनो
पादानेकथंचन ४८ निमित्ताकारणंचकस्य
चित्काापिसंभवः अतएवश्रुतोवनित्यास्य

बि.बा.
१०
10

केल्मशलाप्तिना १२ निमित्तेनखुनेनात्मसं
ज्ञानादायनात्मनिः अन्यथासंविदास्रग
कांनाविच्छेदयोगिनी १३ कस्मात्मातिन
वैसंविद्विच्छेदेपरलोगनः अतएवानरकिं
चिह्नीसंतंभवतस्फुटं १४ यत्रास्यविक्ति
दाभानेसंकल्पस्वमदर्शने अतोनिमित्त
देवस्यशून्यःसंततादृशो १५ इत्यविष्ठ
मिदंनाथभैरवेयचिदंबरे प्रतिबिंबमलं
स्वच्छेनवत्वन्यप्रसादतः १६ ॥ इतितंत्रा
लोकेबिंबप्रतिबिंबवादःसमाप्तः ॥ ॥
गेंईश्वरमभयमुदारंप्रणमकारणमपकृ
नान्मानं सहसाभिनायकदास्वामिजनं
लज्जयिष्यामि ॥ गेंईश्वरोहमहमेव
त्रपवान्योडिनोस्मिहभगोस्मिकोपरः म
त्तमोस्मिजगतीतिशोभनेमानिनान्वदत्त
तागिणःपरम् ॥ ॐश्रीशिवायनमः ॥

ॐ नमो विघ्नहर्त्रे ॥ ॐ नमः शिवाय ॥ ॐ विमलकला
श्रयाभिनवसृष्टिमहाजननी भरिततनुश्च पंचमुख
गुप्तरुचिर्जनकः तदुभययामलस्फुरितभावविस
र्गमयं हृदयमनुत्तरामृतकुलं मम संस्फुरतात्
यदीयबोधकिरणैरलंसज्झिस्समंततः विकासिहृद
यांभोजा वयं सज्जयतात्गुरुः साभिमर्षषडन्वार्थ पं
चस्त्रोतस्समुज्वलात् यः प्रादान्महमर्पौघान्दौर्ग
त्यदलवतान् श्रीमत्सुमतिसञ्ज्ञको ———— जनद

संपन्न

क्षिणः शंभुनाथः प्रसन्नो मे भूयाद्वाक्पुष्पतोषितः ॥
गुरुभ्योपि गरीयांसं गुरुं श्रीकुबलाभिधम् वंदे यत्कृत
संस्कारः स्थितोस्मि गलितग्रहः ततो गुरुतरः श्रीमान्
भूतिराजो महामतिः जयताज्ञानजननात्समुद्धरणकोवि
दः श्रीसोमानंदसंबोध श्रीमदुत्पलनिःसृताः जयं
ति संविदानंदसंदर्भादिक्षसर्पिणः तद्दृष्टिसंहतिच्छे
दिशत्याभिज्ञोपदेशिनः श्रीमल्लक्ष्मणगुप्तस्य गुरोर्वि
जयतां वचः अप्यसंख्यनवास्वादचमत्कारैकदुर्मदा
येनानुत्तरसंभोगतृप्तामेमति षट्पदी तदेकमयतामा
प्यस्वात्मन्येव तथा स्थिता तदस्याः प्रोन्मिषंत्येव विचि
त्रानादसंपदः साक्षिप्यमंत्रकर्णाभ्यामर्पितो हं गु
नःपुनः वाक्यार्थवर्णये श्रीमन्मालिन्याः यत्क्वचित्
क्वचित् ॐ चिन्मेने, तत्स्यागाद्वाच्यवाचकयोर्भिदः
वर्तना, वर्तएतस्मिं, न्साधुशास्त्रं च वार्तिकम्, ये हर्नि
शं प्रकाशं तेसर्वस्य चनगोचरे तमोभिनवगुप्तास्त्या
न्शिवचंद्रांशुसंचयान्, जयंति जगदानंदविपक्षक्षप

वर्तनावर्तनेनस्मां न्साधुशास्त्रं,

एतद्यमाः परमेशशास्त्रबोद्भूतज्ञानचंद्रमरीचयः अनि
यंत्रितसंज्ञावाच्यावाभेदैकभागिनः यस्माद्वजातं
महाज्ञानंतद्रूपिमभवंवैभवम् ततस्तादृद्दमायीय
हेयोपादेयवर्जितम् विततीभावनाचित्ररश्मितामा
त्रभेदितम् अभिमर्शस्वभावंतद्धृदयंपरमेष्ठिनः
तत्रापि प्राक्ससततं स्वात्ममध्यामहेश्वरः यदासंघ
ट्टमासाद्य समापत्तिं परांव्रजेत् तदास्यपरमेवक्त्रवि
सर्गप्रसरास्पदम् अनुत्तरविकासाच्च जगदानंद
सुंदरम् भाविवक्त्रविभागेन बीजं सर्वस्य यत्स्थितं
यत्स्यदृक्सरासारनिर्मीमोमीदितन्मतम् एतत्परं
त्रिकएवं सर्वशास्त्रविभागवत् अत्रभावसमुल्लास
प्रकाशसंकोचविच्युतिः स्वानंदलीनतामात्रमात्रिच्छा
कर्मेन्द्रियम् तथाचतुरवः शैवदृष्टावित्थंन्यरूपप
न् सयदास्त्वेविदाह्लादमात्रानुभवतल्लयः तदेच्छा
तावती ज्ञानंतावत् क्रियाहिसा, सहस्रस्मशक्तित्रितय
सामरस्येनवर्तते चिद्रूपाह्लादपरमस्तदाभिन्नोभवे
दिति॥ ननुचेद्दृशिविश्वात्मभृतेसंकोचवर्जनात् वि
कासकस्यनामूलाः कथं शाह्वादिसंपदः उच्यतेस
र्वएवायंबोधसंवित्प्रभामयः प्रकाशरूपतायोगा
च्चिदामर्शघनात्मकः तत्रामर्शस्वभावोयंयः प्रकाशः
प्रकाशते सएवाकिंनशाह्वोबाः किमन्यैःश्रीत्रिडंबरैः
परवाग्देवताविह्वलत्वात्सोकेवलंभवेत् ननुलौकिक
मायीयवर्णपुंजविचित्रितः उक्ताश्रीप्रत्यभिज्ञायामात्म
संस्थस्यभासनम् अन्यथैवनविनातस्मादिच्छामर्शःप्र

वर्तते स्वभावमवभासस्य विमर्शविदुरन्यथा प्रकाशोऽर्थो
परक्तोऽपि तुल्योऽरत्नादिके इति किंच यः कश्चनानामश्चि
चमत्कारगोचरः ह्लादतापादिविषयस्तदासौ नैव स्वस्फु
टः तद्विमर्शान्तरालं व समुच्छलनयोगतः पश्चात्स्वस्फु
रतामेति तथा च गुरुरुक्तवान् यथा स्वसंविदास्ति इत्यस्
त्वादिव्यवतिष्ठते नहि व्यवस्था समयो वेचनेन स्वसंविदा
तथावष्टेपागतत्वं स्वसंवित्सा यनादिति एवमत्रापि प
श्चाद्यज्ञानाद्युल्लासवर्त्मनि सर्वाभेदमर्थीभूमिर्यावदा
मृष्यते तावज्जेत् तावत्तदुचितोदारविमर्शाशस्फुरत्वतः
ताद्वक्स एव शाद्वलब प्राग्निमर्गप्रपद्यते एतदेव तद्गुरुभि
स्तात् यथाह्यन्तर्वपधोपरे शात्त्रार्थेपि समाचारलेशः कोऽपि
विभाव्यते सन्नूनं स्फुटताधाम भाविज्ञानादिशक्तिमत् उप
रागात्ततस्तत्सवैचित्र्यपरिबृंहितः यथा मुखस्य तद्व्यक्तिस्या
नेपुम्मकरोमलेन त्वडुचंचलसहृत्नस्वस्दीर्घादिकास्थि
तिः तदिर्घ्यपरमेरूपे प्रोद्भूतान्ज्ञानसंपदः अनवच्छिन्न
हृदयबीजात्मत्र्यहंदराः यदान्स्छलदाकारस्वतर मा
गातरात्मकम् विकसितद्गतिरबोधात्भैरवः शक्तिबृंहि
तः तदा ता एव विज्ञानसंपदस्तदुपाधिजात् ईषत्क्रिया
समाचारयंत्रणांसंश्रिताइव परितस्तत्तरंगौघमात्मता
समुपाश्रिते तथापि जगदानंदसुंदरे बोधभैरवे भावनि
र्भरतामात्रसंतृप्ते शक्तिशालिनि पूर्णयानिजशक्त्यैव तन्म
कृकृतेशक्तिमत्पदे तादृगेव विमर्शात्मा ज्ञानधाराविजृं
भते यस्याभोगोपदेशेन कोऽपि ह्लादः प्रवर्तते यदीयस
विद्याचारचर्याविहंभभावितः भोगभ्रातोऽपि धन्यानां निः
श्रेयसपदायते यत्रोच्यते स्वशक्त्यादिद्वाहं भनिर्भरा ॥

भवति

भ॰

देवस्यायागश्रियता विशेषात्मान्निमध्यतः ऐश्वर्यशक्त्युद्र
केण तत्त्वेश्वरपदाभिधः देवो विज्ञानमहिमा प्रोद्भूतो
यं प्रपंचितः अत्राप्यनंतभावांशसंयोजनवियोजने प्रा
गुक्तभेदसंधानाद् संख्यत्वमुपाश्रिते तदुपाधिवशा
देवसंविज्ञानपरोज्झिता नायं नैविविधाः शक्तिक्रियाज्ञा
नविभूतयः उन्मेषस्येष प्रपंचोयं पंचात्मत्वेन चर्चितः
तथा च वस्तुतत्त्वमभिन्नमपि पंचधा सव्यापाराधि
पत्येन तद्ध्रौ प्रकल्पतः इच्छानिवृत्तेः स्वस्यत्वादि
त्याद्यैर्वीकसंचयैः नन्वेतावतिसंदर्भे देशकालक
लाकृताः भेदा न संभवंत्येव गाढमोमिति वच्महे न
ह्यत्र कालतत्त्वस्य नाममात्रं विभाव्यते वैभव्यापि महा
कालीशक्तिर्नात्र विजृंभते तस्याभिन्ने स्वसंपूर्णे तदाप
श्चात्पुनर्यदा परतश्चेति केन्वेष वाचोयुक्तिपरिग्रहः
अत्र ब्रूमः सत्यमेवं वस्तुतत्त्वस्वरात्मनि जृंभिते तत्त्व
सर्गेपि कालप्युन्मिषतात्मनि बोधस्य नैव संस्पृताः पू
र्वापरविकल्पनाः कालो विशेषणत्वेन यस्माद्भवति भे
दकः विशेषणं च तत्प्रोक्तं समशीर्षिकयैव यत् भेद्य
न वैद्यतामेति यथा नीलं सरोरुहम् न च बोधस्य वेद्य
त्वं कदाचिदुपपद्यते वेद्यत्वभासमानत्वं तत्प्रकाशप्र
सादतः प्रकाशः स च बोधस्य सचेद्बोधांतरस्थितेः
प्रकाशनमियान्नूनमनवस्था प्रवर्तते अत एवाथि
मूढाये बोधस्य प्रथमानकम् अर्थप्रथात्मकं द्रष्टुः
स्वं वचो वंचितो स्तुते तस्मात्कालो न बोधस्य भेदकत्वा
य कल्पते नापि वेद्यस्य कालोसौ भेदकीभवितुं क्षमः
विश्वं हि भेदाभिन्नं न तद्‌तथात्वेन भासते प्रकाशेना

२

समाविष्टश्चित्रंभावःप्रकाशते विश्वप्रकाशएवस्मात्स
र्वस्यैवसदातनः सतिप्रकाशेतेयथाव्येसप्रकाशत्वम
स्तुते अप्रकाशेपिभावश्चेत्प्रकाशात्मासवेद्यते अ
प्रकाशत्वसौभाव इत्यत्रप्रारणंतमः यश्चाप्रकाशो
भावात्माप्रकाशात्मासचेत्कृतः नूनंसभावोनष्टःस्या
त्स्वप्रकाशत्वविच्युतेः नानरूपंप्रकाशंचकर्तुंविधि
रपिक्षमः नन्वेतावदिदंभावःप्रकाशेसतिभासते
अस्त्वेतदेवकिंत्वित्यमप्रकाशःप्रकाशताम् भाव
स्यचाप्रकाशत्वेप्रकाशोभावितेसति नैवंप्रकाशि
तोभाव इतिवस्तुस्थितिर्भवेत् तदलंव्यतिरिक्तेनप्र
काशेनशिवस्तथा तस्मात्प्रकाशएवासौनीतोयःप
रमःशिवः सएवाचिंत्यमहिमास्वातंत्र्याज्ञामघूर्णि
तः प्रकाशतेतथातैस्तैःस्वभावैरच्युतस्थितिः
नात्रसर्वज्ञसर्वज्ञभावःकश्चनशंक्यते अहंचैत्रो
घटंवेद्मिनपटंवेदतत्त्वयम् नायंवेत्तिपटःसोहं
जानेघटपटाविति वेदिष्यामिनवापूर्वमज्ञानन्ने
ववाक्कचित् क्रमेणवेद्मियुगपद्वाभ्याशुभयत
र्जितम् सर्वेवेद्मिनकिंचिच्चजानेनैवास्मिकश्च
न भावात्मानतुनैवाहं अहंसर्वंचसर्वदा सर्व
मस्म्यहमेवैकःकिंसर्वमितरज्ञवत् इत्यादिरक
एवायंप्रकाशःप्रविजृंभते नन्वेकोयदिसःकश्चि
त्प्रकाशोनतदापरः कथंभवेदहोमूढः कथंस्तुता
च्यतामयम् एकःप्रकाशःस्वातंत्र्याच्चित्ररूपः प्र
काशते वस्तुतस्तुनचित्रोसौनाचित्रोभेददूषणात्

क

घटप्रकाशे वस्तुस्य प्रकाशो यदि संभवेत् नासौ घ
टप्रकाशः स्याद्धि प्रकाशो ह्यसौ भवेत् सोपि चा
स्त्येव नो नास्ति तदिदं त्वत्प्रचोदितम्. घटात्मना
प्रकाशस्य माभूदित्यवतिष्ठते तच्चार्कप्रका
शस्य बोधत्वात्स्वात्मजृंभणम्. लक्षणं यदि त
त्कोयं तृणावाक्यजालडंबरः परिच्छिन्नप्रकाश
त्वं जडस्य किल लक्षणम् जडाद्धि लक्षणं गोपा
यनेन न परिमीयते तस्मादर्कस्य सद्भावे सिद्धे कः
खलु बालिशः भूयात्कथमयं स्वां प्रत्युभ्रिताशय
भूरिति तस्मिंत्सिद्धे प्रकाशेस्मिन्याः प्रकाशविकस्व
नाः सर्वास्तास्सर्वसंभुक्तयोषिच्चारित्रपालनाः
असिद्धौ च प्रकाशस्य कोहं किं त्वं तमोपि किम्
न किंचिदपि वा किं स्यान्नूनं स्यादपि वा कथम्
तस्मात्प्रकाशनादात्म्यलब्धभैरवभागिनाम् भावा
नामपि कालोयं न किंचित्कर्तुमर्हति ॥ हंत तर्हि
क पंकारांतरेत्यादि वचः क्रमः, श्रूयतां, युक्तम
प्येतत्तु न निर्भज्य भण्यते यः प्रकाशः स एवायं
भाति भाति तथा तथा नैव चान्यस्य कस्यापि सत्ता
भात्येव केवलम्. स एव परमोदारः सर्वस्यैवाव
भासकः स्वतंत्र इति तस्येच्छाशक्तिः स्वातंत्र्य सं
ज्ञिता सच स्वात्मनि विश्रान्तेस्तदन्याभावयोगतः
स्वात्मविश्रान्तिरेवैषा देवस्यानंद उच्यते स्वातं
त्र्यमहिमैवास्य स्वरूपादप्यवस्थितः स्वप्र
काशे निजे याभिर्भासयेद्भावविभ्रमान् भासना

प्रति

3

र

तत्क्रियाशक्तिरिति शास्त्रेषु कथ्यते यथा विचित्रतत्त्वा
दिकलनाप्रविभज्यते भासनानवभासनं च कथं नाम
प्रकल्पनं तदस्मात् स्थितं भानं ज्ञानशक्तिरुदाहृता
एतावदस्य देवस्य यद्रूपं स्वात्ममात्रतः स उन्मेष इति
प्रोक्तः पशुशक्तिस्ततो विभुः त्रिशक्तिरेकशक्तिर्वा देवो
वा केवलः स्थितः शक्तिरेवाथ देवी सा सा सा शास्त्रे
निरूप्यते तद्रूपते च जगज्जन्तुः कथितेत्यादितः परम्
सैवैका सत्यनेकत्वं गच्छतीति महेशिना सदायं नि
भैरानंदविश्रान्तिः स्वात्मन्यस्थितः सोदयैः शरद् सं
दर्भैर्भाव्यते भैरवादिभिः स विधं दूरगं वापि यच्च प
स्पनवस्तुनः शद्भ्रान्तं भवेत्किंचिदन्यदप्यथवा प्र
भोः तथा च भासयत्येव देव एष तथा तथा ततस्तद्
नुसारेण सर्वोऽयं कल्पनाक्रमः न च तत्कल्पनामात्रं
तथात्वेऽप्यथ कात्तुतिः तथा संकल्पतां देवो यद्वा कल्प
यतां तथा एवं चैष प्रकाशात्मा सम्यक्त्रिंशात्मकः परः
वैचित्र्यभासनां कुर्वन् कालं भासयति प्रभुः वैचित्र्याभा
सनैवेयं कालशक्तिरुदाहृता ततोऽवभासमानेन तत्का
लशक्त्यनुरोधतः आस्माकीनानन्दत्यादिरूपरागः प्र
वर्तते न चासौ तत्र नास्त्येव तत्र यत्रास्ति तत्कृतः भ्रम
ज्ञतन्यतानामतत्प्रकाशावशाहितम् नन्वेवमपरत
स्त्वजाते स्फुटेतरस्थितौ स्फुटास्फुटपदे वापि विद्यादौ
तत्त्वमण्डले स्फुटभैरवसद्भावमवशेषो भविष्यति
नरीन्त्वामहे हन्त यत्नाद्ध्यायेयमेव नः आयुष्म
तोयहृदये स्वयं विपरिवर्तते स्फुटास्फुटविभेदाहि

प.
ची
मिलत

परमार्थकथास्तुनो सन्तुतत्कृतएवालेमूढानांधियि
निश्चलः ननुशुद्धंतत्त्वाख्योयद्भिदोनवास्तवः व्या
चिकीर्षितमेवैतच्छास्त्रंविवक्ष्यतेततः अशुद्धंहित
त्वानादीच्छयाशोधनंततः इत्यादिबहुधाभेदप्रधा
नात्रयतःस्थितः उच्यतेनाद्वयेशुषिमन्नैतंनास्त्येव
सर्वथा उक्तंहिभेदवंध्येपिविभौभेदावभासनम्
तदेवत्वेनुसंसारेमायाविद्यादिभिःपदैः गंधहस्तच्य
तेतवमूढाःसंसारिणोमताः तच्चिंतानुसृतेरेषशुद्धा
शुद्धादिनिश्चयः किंचयथाह्यभिदंसमूहभगवद्याग
दृशाकम् भगवद्यागमद्वैतंनिर्द्वंद्वंचप्रचक्षते त
स्सापदेशाइत्यस्माद्यदियावद्विभेदवत् संभाव्यतेत
न्निर्भक्तानिर्भक्त्येवनिरूप्यते अद्वैतभावविभोय
त्रवैद्वैतपदेशयोः आभ्यासिकीस्थितिर्नास्तितोहि
भेदैकजीविते अतस्संभाव्यनिखिलद्वैतशंकाव्य
पोहने गुरूणांचशिष्याणांचयत्नःसर्वोविजृंभते
अतोद्वैतमिहाशंकाशंकासर्वंप्रतन्यते तच्चावङ्ग
तिसंभाव्यननुउक्तंनाप्युदास्यते तथाहियदिनाम
द्वैतंतदेकमेवसत् चिद्रूपंतदलंसत्त्वंसंख्याक
ल्पननिर्णयैः पंचविंशतितत्त्वाकस्मात्तत्त्वानांतन्निरू
प्यते तस्माद्द्वैतस्यभेदस्यस्थितेर्यावज्रतिग्रहम् वादं
कृत्वायत्नात्तन्निक्षेपस्तेननिःशंकताभवेत् एत
देवचविज्ञानेनिर्भिन्नैवोपदेशानम् यथासंभ
वितद्वयपक्षाणांयद्विधारणम् तथाहिश्रीम
ताःस्तोत्रेभट्टनारायणेनतत् नमस्तेभवसंभ्रा

तथाभातिमुङ्ग्रावाभिंदते ज्ञानानंदंचनिर्द्वंद्वंदेवहृत्वावि
हृएवते निर्द्वंद्वमितिनिर्द्वैतंप्रकटीक्रियतेयदम् उ
ज्ञावंतेप्रमाश्चनिचकाराद्भुतावहः इत्युचाद्वैतमे
वेतिपुरतःपतनिष्पते अधसज्ञादिकंद्वैतेनुपप
त्तीतिवद्यते अभेदेनविनानेतन्ननुभेदंविनापिकिं
सत्यंकिंत्वद्वयेतत्वेभासोपिननुयुज्यते इदंहितत्प
राद्वैतंभेदत्यागग्रहोनयत् भेदेनुविश्वभावानांस्व
स्वभावव्यवस्थितेः अभेदइतिप्रायोयंमन्येभेदयते
रसाम् ॥ तदेतत्प्रकटंतनिरूप्यते परमेष्टाःकिलभेद
कल्पनाम् प्रकटीकुरुतेयथातथानन्तुकालोपिवि
जृंभतेतथा नतथापिचयातिभिन्नतांपरमार्थेनकदा
चिदेवसः युगपत्सहिसंविदात्मकः स्वातंत्र्याद्बहुधा
प्रकाशते क्रमकालविवर्जनाशयं युगपत्कुरुमिदंप्र
युंजते तन्नित्यमेकघनभावविमर्शसारसंवेदनेयदह
मघकरोमिचित्रः जानामिकिंतदपरेपिनमेयचैतत्प्राया
विविच्युरथवापिकथंनविद्युः॥ अहोमायाग्रंथिर्निवि
ऽतमएषोत्रभवनामिदंहिप्रब्रूमःस्वपरमिहनाल्पकम
भिधम् अहंवेत्थीत्येषाघटननुविशेषप्रकटता त्वया(
स्थित्राकाराःपरमहर्षिभातीतिकथितम् तस्माद्द्वंद्वे
च्यहिमिमयुत्रभेदानकश्चित्रत्नुमेघरोयम् भातीतिभ
दप्रतिभानमस्तिनेनत्रतस्येघशिवल्लथायम् अतए
वद्वेपायनयुत्पोल्लेपुस्वशास्त्रदेशेषु ममकास्मेवम्
तं्रवेंऽनदायिनतःप्राज्ञः तदेवकालकलनोपाधिजातो

परागजाः तदेत्यादि प्रनायंते परतत्वेपि संविदः त
त्र पूर्णैकरूपत्वात्सर्वं सर्वत्र चापि तत् अन्यथा
खंडनायोगात्र पूर्णापूर्णता भवेत् ततः पूर्णतया
सर्वं सह भैरवधामनि पंचात्मकोपि प्राणात्मा र्धः प्रा
भवः प्राणमस्तुस्थितिम् न्यक्कृत्यैव परा देवी स्वा
तन्त्र्येच्छया वर्तते इत्यस्य विसिसृक्षुस्वभावाद्वि
सृष्टतापत्तेः पूर्वमुच्छलितानंदघनामभ्यंत
स्थितिम् विसृष्टतापदं त्वेष विसर्गावेशभागपि
रिक्तीभविष्यत्रानंदघनया पूर्णया चिता तावदा
नंद प्राप्तिं प्राविसर्गावेशनिर्भरः वर्तमानस्य प्रा
क्षोद्य पूर्णस्याभूद्भविष्यति रिक्त प्राक्तिरिति आ
त्मा चित्रसंवेदनात्मकः तदासौ देवदेवः स्याद्वित्व
प्रदिपदे स्फुरम् ननु किं वर्तमानांशे संहाभूतभ
विष्यती ॥ किं नाम भवता ज्ञातं तेस्यैतत्रापि कोचन ॥
वर्तमानावधेर्भूतं भविष्यच्च विभज्यते यस्य यत्र
न विश्रांतं तद्विभज्येन वैजनः कथं चावधिभा
वः स्याद्वर्तमानस्य तेप्रति तयोरवधिमत्त्वं वा त
त्रेत्यपि कथं भवेत् विश्वस्य विश्वमवधिस्तद्व्या
जायते न किम् तस्माद्भूतं भविष्यच्च वर्तमानाप्य
संविदि इत्थमेवेति तत्रैव यदि विश्रांतिमावहेः
यद्विचात्रैव निखिलकस्य नाशप्रिममंडलम् अवि
स्मार्यत्वेणनिष्टस्य निरुद्धनिजस्थितिः तन्निजा

५

मृतविस्फारचमत्कारैकचर्वणां लभसे परमानंद
सुधासंदोहवाहिनीम्। तथाहि सूर्यरश्म्याघू
र्णः स्याच्चंद्रमा यदा तदा सूर्यकरान्मुयो यावन्न
विशिष्टत्वानि तावत्स्वमंडलाभोगोचरणे विश्रांति
मास्थितः अंतःस्थविश्वदेवांशतर्पणपात्रमु
च्यते एवंभावप्रकाशार्कमरीचिनिचयाचिते स्व
गेधचंद्रमहासि वर्तमाने हृदंतरे विश्रांतोंतःस्थि
तोदारचित्सुधासारसुंदरे अंतःस्थस्वात्मनो ह्यरो
वस्पतेन गृहितः ततएवांतरेवासो ह्यूर्णमानः स
मुच्छलन् स्वांतःस्थदेवताचक्रतर्पणं हि विदा
त्मकः जायते यावदुद्रासेत्तावत्स्वकरणक्रमः नि
रुद्धरश्मिपटले विभागाभावयोगतः नभूतं नभवि
ष्यच्च वर्तमानाद्विभज्यते अविभागलयोर्यावता
व.त्वा वर्तमानता भूतभाविस्वभावाभ्यां साहित्या
तिविभागिनाम् तदस्मिन्संविदवधौ विश्राम्यन्त्रुटि
मात्रकम् कालग्रासपरो योगी जायते खेचरः क्षण
त् उक्तं हि भावभासोयः कालः सकलनात्मकः
स्वसंविद्रश्मिसंस्फारो भावाभासः सनापरः त
स्मात्स्वरश्मिसंरोधद्वाररुद्धाक्षमंडलः कालग्रा
सैकरसिको जायते खेचरः स्वयम् तदुक्तं परमे
शेन तंत्रे श्रीडामराभिधे निरुध्य रश्मिचक्रं स्वपी

त्वामृतमनुत्तमम् कालोभयापरिच्छिन्ने वर्तमाने
सुखीभवेत् रोधापिनाममैतस्मिन्संकोच परिव
र्जिते तदभावान्न विस्फारो ग्रासस्तु प्रीतय्यात्र के
किं नूतनीत्या संरोधस्फारग्रासादि भासते नतथा
भासनाज्ञान्यवस्तु विश्वत्र किंचन इत्यलं खेचरी
चक्रे गोष्ठालापेन भूयसा कोवाभिनवगुप्तेस्मिन्यो
गः संवेदनक्रमे प्रकृतं ब्रूमहे देवी विश्वपृष्ठा चिन्त्रसं
विदः यावत्तावत्तदूर्ध्वाधःस्रोतोयद्भेदवर्जितम्
सौरभंगीशिखादीनि ततः शास्त्राणि तेनिरे उक्तं भ
गीशिखायां च देवेन परमेष्ठिना ऊर्ध्वस्रोतोभवं ज्ञानं
इदं तत्परमं प्रिये परमध्वनिनोर्ध्वाधःसंधिरूपाभि
धायिना ईशानवक्त्रनिर्यातान्सिद्धान्ताद्भेदमादि
शत् अत्रापि पूर्वभेदांशव्याप्ति श्रीभाव चित्रिताः
विज्ञानसंपदस्तास्ता स्तन्वते शास्त्रविभ्रमान् इह
यावत्तु सुखेयंष ट्भ्रष्टशास्त्रसंततिः एतत्पूर्वा
र्धभागी नि त्रिशास्त्राणि यानितु षडर्धसञ्ज्ञं
यातानि गुरुभिर्भाषितान्यलम् ननु पूर्णरह
स्यत्वादेवेषवचनक्रमः एवं हि द्वादशार्धार्ध
मित्याद्यपि न किं भवेत् अत्र शक्तित्रयं सुव्यस्तं
पूर्णा स्थितिकल्प्यते अनन्यान्यापरोधेन पूर्णं
पूर्णचिदात्मकम् ततः परं तु जितयं कस्या चि

क॰

6

६

णुणानुषि अन्यस्यां गुणभाजि यामलंपरि
भाष्यते पश्चाद्धिरहृष्टयोर्वृत्तेन द्वैचित्र्योपाधियोग
तः पृपञ्चभावावियोगात्तस्यात्मशक्तिषु पंच
सु चित्स्पंदेच्छा विधा कर्मरूपासु स्वौ चितीवशा
त् पंचशलागसुभगान्स्फुरत्त्रावाशगोधनम्
रूपं शाक्तात्मनां शामं पंचधैव विजृंभते तथाहि
प्रागनैनात स्थितभावौ बृंहणम् यावत्करोति
भगवांस्तावदीशासुरवास्थितिः अंतःस्थायाश्च
भिन्नायाः क्रियाशक्तेर्विजृंभणे क्रमादुन्मिषते
भावानेषु स्फारः प्रतायते क्रियाशक्तेः स्फुटः स्फा
रोमामात्वप्रतिपन्यते मायातत्त्वस्वरूपे हि प्र
वेशानीतिवक्ष्यते शुद्धशुद्धेतराशुद्धविश्वनिर्मा
णकारिणः पंचमंत्रतनोः शंभोर्निर्मेयाशुद्धसंग
[illegible]तिः अस्त्येव सर्वकोऽस्यां हि सर्वमेव व्यवस्थित
तथाहि स्वरूपात्कापि यियासोः प्रथमे क्षणे या
वत्किंचन गंतव्यं यच्च तन्मध्यवृत्ति तु त्रुटिपाते
पि सर्वज्ञसर्वकर्तृत्वलब्धता तत एव विशेषां
शा निष्कंपकशालात्मनाम् तथाहि नास्य व
शी+ क्षाग्रधारासंस्पर्शमिता स्फुरत्त्वसमकालधीवि
शेषांशान्प्रकर्षति स्वतत्त्वस्फुटप्रज्ञो विद्युत.
त्कालदर्शिनान् तांस्तान्विशेषांश्चिनुते स्तानां
भूयसामपि अनेकस्वरसंभारस्पर्शलाघवयोः

जिते वीणायामेकविलारे वैचिऋ्यं वेत्ति तन्मयः नि
विडाभ्यासधाराग्रविश्रांतश्रवणेंद्रियः वेत्येतत्त्व
राशानः अन्तनाधिकतामपि आत्मामभेदवाद
स्मिन्नयत्नेवसिद्ध्यति एतच्चत्रविभाने विभेदेवात्त
वमद्वयम् भेदैकजीविते शास्त्रे यावदेतत्स्थितं स्फु
टम् तथाहिपातांजलिनापादेवैभूतनामनि स्फु
प्त त प्रातिभाद्वा सर्वज्ञमयापि च प्रातिभे प्रथमो
न्मेषे संविद्रूपिण्यखंडिते स्थितानाम् स्फुरतात्मास
र्वसिद्धिफलोदया एवं जगतिनिर्मेयेनिर्मित्वाखी
कृते तलात् अखण्डमपितद्रूपं नानावैचित्र्ययो
गपि सामान्याकाररूपेण रूढं लभेतात्मसुंदरम्
आत्मप्रोन्मिषितं सेषा भेदाभेदात्मकात्स्थितिः अत
एव हि सा दाव्ये ज्ञानशक्तिस्वरूपिणि अखण्डे
शाकान्तव्याप्त्यपरतयास्थितिः तेनेशाधुनादेत
स्मादपूर्धपदभागिनः मायाप्रकटनोत्सुकात्त
त्संस्कारस्तुबलयो रकुञ्चितपासमारंभमयं विवि
धमेत्तिल्पम् प्रादुर्भूतमहातानसंतते स्फुशिवप्र
दम् सहितत्वापरोभावः परभावनिमीलितः नतु
रूढिमुपागच्छद्दसद्मोर्ध्वविधावपि तेन वैसव
रौद्रादि शास्त्रं नांतर निष्ठिताः यथासम्पन्नमव्य
तेन तथा शैवसंस्कृताः अतिमार्गक्रमकुलत्रिक
स्रोतोंतरादिषु परमेशानशास्त्रेषु यसम्पन्नदी

च्छितानराः तेषां नैवापवर्गस्य लाभभेदोस्तिकश्चन
नचैतदंतिरिक्तोपि मात्रोपायोस्तिकश्चन केवल
काप्यनायासा जीवन्मुक्तिः क्रमेणच शीघ्रमेवपरा
सिद्धिर्यथास्मद्दर्शनेष्विति क्वापितत्वावलीयोगप
रिपाटीक्रमाच्चिरात् तैस्तैः क्रियाकलापैश्चलभ्यत
परमंफलम् अतएवास्तिसंहारदशांकोस्तिसमी
हरकः यथोक्तकालपादादौ दीक्षयेत्युपचानिति
चित्तुन्मेषादिकाः पंच याः पूर्वं प्रागभेदतः प्राक्ताः प
रस्मिंश्चिन्नाथे भैरवेसमवायतः ताएवभावोपाध्यंश
लचभेदविभाविताः भेदांशमेवपुष्णंति प्रागभेदन्तु
चोप्यलम् तथाह्योदनसंभोगोयोदेहस्यापचाय
कः कफसंचयपातेनसदेहस्यापचायकः नतुदे
वस्यविश्वात्मभृदेयिस्यापरिच्छिन्नः विकारष्वेवयो
ग्यानामुपाधीनांगतिः अतः तस्योपाधिवशान्नेदो
भैरवीभावसंभवान् इतिनास्त्यन्मनोभूमावुपाधेर्
भिवार्हति नूनंमीविकारित्वोभावात्संतीतिह्यति
साहसम् देवः सएवविश्वात्मा तथारूपेणभास
ते अनुपाधेरभिन्नस्याभिन्नमोपाधिभासनम्
नन्विस्थंतदसत्यंस्यात्कथंसत्यंतदेवहि तथावभा
सनाद्यन्यत्किंसत्यंनिरूप्यताम् नन्वेवंस्वप्नसं
सारः किंसत्यं किंन्वसोकिल अभीष्टार्थक्रियावंध्या
सत्योप्यवहृतः परम् एतच्चाग्रेप्रपंचेनयुक्तियु
क्तंनिरूप्यते तस्मादुन्मेषशक्तिर्यापूर्वमासीदभ

रिनी भावोन्मेषस्वरूपासौ या नानात्वग्रहणस्थितिं
यदभिन्नं तद्ग्राह्यं यच्चाग्राहकमीश्वरम् अथ
नानात्वस्थितं ग्राह्यं भेदात्तद्ग्राहकं भिदः पुरुषा
त्मेयतः प्रोक्तं सृष्टेः प्रारम्भयोगतः सुस्फुटप्रत्यभि
ज्ञातान्मुख्यं वक्त्रं च भण्यते अत एवात्र विसरभा
वस्थितिविघातकम् नानारूपग्रहसंघातविषा
दि परिचर्च्यन्ते अनेकयुक्तिदलितव्याधिसंघा
तसु स्थिताः अत्र सुस्फुटतां याति भावाभेद
कारणतयः भावत्वमेव यत्सर्वतो नेदं पूर्वजं मुखम्
सर्वतश्च गुणोत्कर्षादीशानस्योर्ध्ववक्त्रगा दि
क्कालकलनाशून्ये ननु दिग्भेदकल्पना यो हि
यस्माद्गुणोत्कृष्ट इति चोर्ध्वो भविष्यति ततो भा
वान्यदा समभिच्छन्ती च्छाविभूतितः तदिच्छा
यां समारूढा सा चेच्छा चैव निर्मला येन तन्म
यतायोगात्संविदेकस्पृशात्मनी किन्तूपाध्युप
रक्तेच्छासंच्छादनतिरोहिताः तेनेदानीं स्थिता भा
वा देवस्तु स्वैषणास्थितः पराचीनितसंविन्निव
क्रान न च परास्थितिम् शरणमध्युषितस्तेन सु
षुम्नरवभासते असुमस्य प्रत्यग्रत्वात्तस्य स्वा
पो निमीलनम् न तु क्लिपरमार्थेन भैरवानं
दसंविदः तस्मिन्परप्रकाशो हि निमीलत्वमुपा
गते प्रलयात्तन्निमीलत्वमिति वा ऊर्ध्वभास
ताम् अनाभातं च नो वस्तु व्योमसम्यग्वात्तव

8

चंद्रहृत्पौलिनौ तस्मात्स्नावेयनयनेस्मृते उभौ ताटंकयुगलमित्येषा वैदिकी
श्रुतिः ॥

न सोपि वाकस्मिन्नाकारश्चित्प्रकाशप्रकाशते न
द्मीलितएवायं निमीलन्निवतिष्ठति प्रभूणामवि
कल्प्या हि शक्तिर्दुर्घटकारिणाम् इदंस्तु खेनघ
टतेऽद्यः खेनघटतोत्विदम् इत्याभासनवैचित्र्येस्व
तंत्रो हि स एव नः तदेव तस्य स्वातंत्र्यं शक्तिर्निय
तिर्नामिका यथाहद्यः पशुर्नानुस्वातंत्र्यं नैवविंद
ति तदपेक्षा वलात्प्रोक्ता पत्यौ दुर्घटकारिता न
हि विश्वात्मनः किंचित्सुघटं वाथ दुर्घटम् किं
मुरुर्शंकरेनेनासकृन्ननुनिरूपितम् हेनाविस्व
तिशीलत्वात्प्रत्येतत्स्मादपार्थकम् एकमुद्दिश्यकिं
त्वेतत्सारंभोनविराजते किंहप्यकांडरसंपन्नैः प्राह
षेण्याः पयोमुचः मर्मस्थानभिदं चात्र प्रसृत्याव्योर
ज्जिनस्य च व्याप्तत्वदुःखावेकमौघरूपायां सोऽप
मार्यते मायाबीजोत्थितानंतविकल्पांकुरकंद
लैः भेदाभिमानजनितवाचनौचित्यसेवितैः
यावद्विद्यामहादाहज्वालायैषापुनःपुनः नाल
घातावदास्येतद्वैतरोहेत्पुनःपुनः तीक्ष्णाशक्ति
कुठारोग्रैः सद्विद्यावह्निदीपितैः निर्भिन्नोभेद
विटपीपुनर्नैवप्ररोहति एवंदेवेहमुक्तांशमध्या
सीनाः स्थिता अपि असद्देशीयतायां तिभावाः
स्यभ्रकपित्थवत् अत्रतादृशमेवस्वं ज्ञानवैरा
ग्यनिर्भरम् निरुपायं निरालंबं विजृंभितविभा

गतः कपालमालाभरणः श्मशानपदवासिनः ९
अस्मात्परामुखीभूता भूतसंघातगोचरात् आप
जुगुप्सावधि सर्वमेवभोक्तास्वाहंकः किल देह ए
षः चर्मास्थिमात्रेन च सारमत्र लेशांशभागेपि
कदाचिदस्ति इत्यमभ्यस्यमाना त्वेपरां वैराग्य
सम्पदम् अनित्यताम् उपारुह्य निमीलंति तदाह
तम् किमेतदितिधावंति दुःखपीड्यपवृत्तयः
एतदेवमिति प्रायो विरज्यंते सुखादपि दृष्टा
नुश्राविनार्थेषु वैतृस्य वशिनाधियः तत्परपु
रुषाख्यातेर्गुणवैतृस्यमित्यपि नन्वकाण्डे
पि एष क्षामः किंचिद्यदि न जायते किमकाण्ड
मेदकाण्डमेदकाण्डघटावधौ तर्हि संविदियं
शुद्धा स्वभावादेव चेत्कथम् अशुचिभ्योपि भो
गेभ्यो न सा स्पृहयते तमाम् नन्वविस्मृति शी
लत्वाभिमानः क्वाधुनागतः अयमेवाशुद्धपा
लव्यैरुक्तमप्येतदुच्यते स्वभावादेव संवित्तिः
प्रकाशपरमार्थिका विश्वावभासयोगेन भा
तीति हि विपंचितम् अतस्तु संविदो दृश्या वि
श्वस्मिन्भावमंडले स्वात्मन्येवोच्छलत्वं
किं खंडनासाधिजायते यद्यपि परमेशान श ९
क्ता भेदावभासिते तथापि संविन्नावेश्यधा
वतीति विविच्यते यथालोष्टकुड्यालास्था

सङ्कुभवियन्निस्थितिः धरांबुधिमहातेजस्समीरा
नन्तखात्मताम् यान्त्येवशिनिरूपेयंसंवित्स्वोच्छ
लितक्रमात् संविद्रूपसजातीयान्भावानेवाव
धावति न्यग्रूप्यतेतथाचेतत्केनापिपरमेष्ठिना
निम्नतडाकपानीयकः प्रवर्तयितुंदमः परिपू
र्णेपुनस्तस्मिन्प्रवाहाः सर्वतोमुखोः ननुकिंको
चिदेवत्यंसेषास्तानियतेर्वलात् इत्यंधावतिन
च्चास्यारागतत्वात्मकबन्धः तत्रापिचतथारागाभा
सएवसथार्यताम् चिदात्मनितुरागस्तुकोप्य
न्योरूपणात्मकः नन्वित्यंचेत्कयंनामसाङ्कु
त्रापिविराज्यते हंतप्रकृतएवायंवादः सग
तिमागतः यदाहिचितिरेवैषासर्वतः सङ्कुचा
त्स्थितिः क्रमेणभोगगुपायेभ्योभोगेभ्योदेहरू
भुजः भोगाङ्गोक्रोस्तपाश्ऊन्यमहाप्रलयभा
गिव जायतेरुद्ररूपेषादघ्यासौहारिकीयतः
सद्योजातस्थयऋद्रःपुरुषस्वरूपात्मकः श्री
मान्सदाशिवादेवईशानस्त्वेतिगीयते विसुवी
मःकजोघोरइतिचेतन्नविष्यति अंतस्यस
र्वशक्तित्वेनैकेकस्यापिग्रहणात् ब्राह्मएवे
नानिकथ्यंतेग्रहत्वाद्विश्वग्रहणात् तदन्य
प्राक्तुद्रेकोग्राह्येतएवविवदन्ते अन्येकमहि
बलादिहेतुपंचकयोगिना सेवप्राह्यभेदे

ननेषुतेषुप्रतन्यते अतश्चसद्योजातेस्मिन्मुख्यो
ऽत्रदृष्टान्तस्थिता साचसंकोचरूपापिचिद्विका
सेभविष्यति यद्दीनाब्रह्मविस्तारेणतेनाधःऊत
तेवलात् वस्तुस्वभावमयीत्यादिदृष्टान्तद्वाधिदेव
ता भिन्नप्रमेयेत्याचंचनातःकिंतुकदाचित्के
भ्रमइत्यादितद्वीमङ्कुन्यत्वेनन्यरूपजातोपि
भेदत्वन्मात्रसंकोचंयतुपागतः यतोव्यतिनि
मीलतेभोक्तृभोग्यादिविहस्फुटम् अजातमिवत
द्विश्वमत्रसद्योवभासते सद्योजातपदंतेन
शून्यसंवेदनात्मकम् ततःशून्यपदस्यांतः
यावत्सविवर्त्तति देवस्तावत्स्वयंगोधाविश्वप्रो
च्छलतिस्थितम् ज्ञानाभिसेयनाथस्यज्ञानु
शक्तिविकासिनी तयोर्विकासिचिद्रश्मिली
नत्वमुपपादितम् संविदःशून्यरूपायावि
कासोविश्वमेवतत् तथाहियनसोपुमवि
श्रांतिवशानिर्भरः नोल्लानुग्रहायणचांष्टा
न्वेतिस्वनपदाभिधानं अत्रएवनसाहष्टि
स्थितिरेवतुसातथा पूर्वेहष्टे पुभावेषुनदि
विज्ञानमात्रकम् तथाचजाग्रतोरूपात्स्वप्नो
भेदेनजायते किंतुजाग्रत्पदादीनां प्रत्येकं
वक्तृभेदता निर्णीष्यतेतनोपुक्तेहष्टिरूपण
भासनम् अतोनिजविरोधेनतान्भावान्वा

10

१०

न्त्रयन्विधः एतैस्त्याजयते तां स्वाभोदासीन्यद
पूर्णाविधः ज्ञान · · · र्पञ्जभानञ्ज्ञानस्फूर्तिभा
विनः भावाः प्रयान्ति पूर्णत्वं विकासिनिजते
जसः परमः स्वल्पसंकोचः सद्योजातपदेभवे
त् यदेषां स्वस्वरूपस्य निष्ठा नैव संजायते
विनासंविदुपारोहसतासतानजडोजडः अनी
लं नीलमित्यादिव्यवस्थाकस्यतां वा पथम्
यदुवाचोत्पलगुरुर्यदासदसतातथा जडा
जडानां न स्वात्मविशेषइतिनिश्चितम् त
स्माद्बोधमयोल्लासविमृष्टस्वपरस्थितिः चि
द्रनुप्राणनां विश्ववमन्त्रानन्दहेतुदराम् चिदे
वाँ वपुषा विश्वस्वीचिकीर्षेश्चिदात्मनि स्वगो
पपूर्णि वमनात्सदेवो वाम उच्यते स्वबोधप
ञ्चञ्चकेन यच्चाव्यपप्रयच्छति भावानां स्वव
पुत्ताहन्तापापिपरमार्थितः स्वीकर्तुमिच्छु
न्संहारमेषां कलयते भिदः अतोभेदव्यवस्था
यां वामो सो परमेश्वरः अत्र सौभाग्यनिष्ठं दि
ताहक् ज्ञानं प्रतायते सौभाग्यं प्रोच्यते तेषां
भिन्नानां स्वीकृयेवं · · · · · · · · विचित्राणां
भोगानां नां स्वशालिनः स्वकौतुककटालो
कादुच्छलन्त्येवयाचितिः सैव स्वभावरागेण
विश्वं रञ्जयते यतः व्यंमोहिरंजयेद्विश्वं व्य
त्तिष्वास्य स्वरूपतः येवमाच्छलितावस्था

स्वीकारेच्छाभरोदयः तद्रश्मिसारसर्वस्वे इत्य
ऐतेति घस्मनन्यधीः किन्नाकर्षति किन्नेषुनभा
वयति योगवित् तत एवोच्यते शास्त्रे नाकामोरं
जयेदिति तथा कामस्य काममध्यस्य कामा
ऊशपुटीवतं कामेन साधयेत्कामान्कामं कामे
षु योजयेत् कामस्वीकर्तुमिच्छैव तदाच्छाद
नयोगतः विश्वं साधयते कामी कामतत्वमि
दं यतः तथाहि परमेस्वात्मन्यध्यास्यस्यैर्य म
जसा तदुच्छलितसंरोधकलासंच्छादनक्र
मात् विश्वं कामाङ्कुशाधीनं किंवरत्वेन भास
ते अध्यात्मसिद्धयाप्युत्थात्वेनुयेवनिजोदय
प्राणपुर्यष्टकं देहं व्याप्य विश्वं प्रकर्षति तत्व
स्य कामतत्वस्य प्रकटीक्रिययायतः सिद्धचक्रो
च्चिदं गोप्यं किं वा न प्रकटीकृतम् स्वन्यानंदा
त्रसत्यैव देवः प्रोच्छलितात्मकः वर्तमानोऽनि
ज्ञाशाकी विकासेव प्रवर्तते यत्रास्य प्रविवि
क्ताहि यतस्य शाक्तहिभुः सर्वाशाक्तीरसोभा
वान्ताःस्वात्मन्युद्वेध्य वर्तते ततश्चिदात्मको
द्यवन्यकुर्भूत इव भासते उद्भूतास्तु विभा
त्मेताः प्रोन्मेषेच्छाविधिक्रियाः अतस्य त्व
ष्क ग्रंथो सौ यद्यपि प्रतिभासते तथापि शा
क्तिगणनावत्तुतोस्य भवेत्कृतः अत्रैव भा
वभेदशाक्ति मेलनकलायतः स्थितास्ततस्य

माचारो लोकातिक्रान्तगोचरः अनंतशक्तिवैचि
त्र्याद्ब्रह्माण्डघटनादयः संहारलीलाभूयिष्ठा
अपि तास्ताः क्रियाः स्थिताः तदिदं ज्ञानशक्त्यै
ते भावानां वपुषि स्थिते क्रियाशक्तिरथान्यै
वतान्संहरति सादरम् यथाहुस्तन्मा शक्ति
रुन्मेषाख्या ज्ञरावधौ स्वष्टभावस्यात्मेन
स्थूलाकारे वभासते तथैवैषा क्रियाशक्ति
र्यस्याभावनमेषता स्वस्वरूपस्थितिकोपि
पूर्लैवप्रविजृम्भते नन्वस्यैवक्रियाय स्याभे
दः प्रत्यवभासते सैवं सर्वा क्रियाभेदं प्रस्तुत
प्राकृ व्यपोहति तथाहि भेदभूमौ यकाष्ठज्व
लनतंडुला स्तएव पाकादिष्वत्वे भेदं प्रोज्झ
ति सादरम् यदि भिन्नस्वरूपास्ते पाके संत
त्कथं भवेत् भिन्नं स्वरूपमंगानां नहि यु
क्तोपपद्यते ननु पाके न कश्चित्स्वयतन्त्रो ना
स्वरूपकम् ज्वलनक्लेददाहादितत्पाकरू
ति शब्द्यते भिन्ना एव क्रियास्सर्वाः फलमेको
प्रतिष्ठिताः पाक इत्युच्यते नान्याक्रिया ना
मात्रिकाचन एतदेव कथं तस्य एकं फल
मभीप्सितम् कथं संपादयेयुस्ताः पूर्वोक्ता
एव हेतुतः ननु लोचन दीपार्थमनस्कारै र
पि स्फुटम् जन्यते ज्ञानमेकं तत्तथैवात्र भवि
ष्यति सोयं कर्दमसंमर्दमलिनीभूतविग्रहः

मेरौ मरीचिकांबोभिः स्नानेच्छुरभिधावति
भिन्नस्वरूपाच्चैकमस्तिव स्थितिसंभवः
नहि कारणभेदेन नभेदः पारमार्थिकः अप
भिन्नस्वरूपं तदेकं चेदुपगम्यते स्वभाव
भेदोभेदायेत्येतत्स्यात्कं व्रतं भवेत् नन्वियं
साक्रियामाभूदेकाकष्टादिकारकम् फल
जनयतामेवमप्यस्तु नहिनः क्षतिः क्रियाहि
नामनात्मीकमन्याशक्तिस्त्वसौ यतः शक्ति
स्वफलभूतक्रियाभावात्मैव विभेदतः सा
चशक्तिर्विभोरेव सचविश्वात्मविग्रहः फल
कारकभेदेन नभिन्नः परमार्थतः स्वात्मन्य
भिन्नेपि विभोरेवं भेदावभासनात् क्रियाश
क्तिरिति प्रोक्ता ययाकर्ता महेश्वरः ननु यत्प
शवः कुर्युः कथं तदुपपद्यताम् तेहि भेदैको
जीवत्वात्कुर्युर्भेदवतीं क्रियाम् अलमेत
नपशवः कथं कुर्युर्यदि स्फुटम् स एव स्व
वचस्छित्रावादेवध्यास्तुताद्दिव नहि कुंभ
कृतः क्वापि कदाचित्कर्ता भवेत् यदिनासौ
महेशात्स्वात्मकर्तुरव्यतिरेकभाक् यच्चैवं त
त्कुलालेन पटोपि क्रियते न किम् ननु किंस्वि
त्कुलालेन कुंभोपि क्रियते ततः ईशस्य वि
श्वकर्तृत्वे किं पटेपि न कर्तृता नन्वेवं सति
नोकर्ता कोप्यन्य इति कर्मणाम् शुभानाम्

भानोस्वफलं हेतुं किं प्रतिहेतुन: एवमेवैत
दायुष्मंस्तत्पा ह्येवं विजानताम् नाकिंचनफ
लं क्वापि शुभाशुभसमुद्भवम् इत्थं येऽनुन्
जानंति भुंजते ते विपश्चित: तदेव कर्मासंज्ञं
तुमलम् ज्ञानमूलकम् एतदेवाभिमन्ये
व केचित्संवित्तिमात्रकम् समन्यंते स्वकर्ता
र कर्तृत्वानुपपत्तित: चित्स्वरूपाधिके स्वस्य
यत्तत्कर्तृत्वमुच्यते तत्रात्मपमर्षयेदस्मै चि
दाधिक्यप्रसंगत: प्रकृते:कर्तृतांशिनतुना
मोपचर्यते एतन्न्यायपथापेतैर्व्याजे गी
यते गृहे उपचारो हि नो वस्तुतथात्वं प्रतिप
द्यते व्यपदेश: परं तादृग्वस्तुस्वरूपास्तु नाव
ता नोपचारिकवत्किल व्यपदेशोपि मानव:
हिमानीशीकरासारिवातोन्य शिशिरापह: इ
ष्टु:पुंसस्तनद्वृष्टी प्रकृति:परिगीयते नचा
न्योस्ति नरेकेनै:कर्तृभावोपचारक: किंप्र
योजनं तस्य कर्तृत्वव्यवहारजम् व्यपदेशस्तु
नावस्तु परिवर्तयितुं क्षम: येप्यात्मानन्याय
विद: कर्तारं समुपागमन् तेपि प्रश्नमिदं ता
वदस्माकं प्रतिभाषितम् किं पादृश्कृतो क
हासिद्धकर्तृत्वं कर्मयोगत: स्वदात्मतद्धि
भोसंदहीने समुपपद्यते न तु ज्ञानं चिकी
र्षा च यत्नश्चेति गुणत्रयम् समवैति यदात्मा

स्यतत्कर्तृत्वमुदाहृतम् इत्थं बालमतीनां धी
विभ्रत्नभ्येतवचकैः दारका अपि बाविच्छुत्र
संवेदनवर्जितम् तत्रज्ञानं न कर्तृत्वं सर्वज्ञा
स्यैवतच्चतः इच्छायत्नावपिआयस्यं तस्य
वस्य सर्वतः ॐ भकारो गृहाभाव परितापि
तचेतनः जानन्निच्छन्प्रयत्नोपि किं कुर्यात्रा
त्मनो गृहम् ननु कर्तुं न जानाति ततः कर्तुं
न चेच्छति तस्मात्कर्तुं च यतते तत्र हं उक्तं
कथम् कर्तुमित्येवयद्रूपेज्ञानादीनां विशे
षणम् करोतेस्तत्र कोर्थः स्याच्चदि सस्पंद
ता किल तदासौ स्पंदितुं वेत्ति प्रेप्सतीति भ
वेद्य चः तच्च स्वात्मगतं नास्य स्पंदितुं वै भ
वोद्भवात् अन्यदस्पंदितं ज्ञानं सर्वस्यापि सं
भवेत् ज्ञानेच्छायत्नवत्त्वं च कारणं तस्य भा
षितम् आत्मनः कर्तुमित्यस्य तत्तोर्थ प्रवि
वेचने जानातीच्छन्प्रयतते ज्ञातुं यतितुमे
षितुम् प्रत्येकमितियोर्थः स कर्तुं वेत्तीति
प्राद्दितः चिकीर्षितत्वं चेत्तस्मान्न कर्तृत्वं उन
भवेत् तथात्वे मानसैस्सायंभवेद्वाक्का
यकर्मणाम् वाक्कायकर्मभिर्वास्य कथं क
र्तृत्वमापतेत् मानसान्यपिकर्माणि कथं
तस्येतिगीयताम् तद्गुण[illegible]त्रयसद्भावे मनो
वाक्कायसंभवाम् कर्मणां संचितेरेषकर्म

ष

त॰

13

उ॰

भागीतिचेन्नतु उपचारोयमेवंस्यात्सचात्रास्ति
तिवर्णितम् किंचात्मगममहत्वादिद्रव्यानगु
णसन्निधौ नानिसंतीतिकिंसापिकर्तृत्वायच
नोभवेत् नचास्थिरमुपगंतव्ये मुक्तावपिहित
द्भवेत् अत्यात्मगुणसान्निध्ये समस्तैषविधि
यत: आत्मस्वत:प्रवर्तेरन्कृतनाशा:कृताग
मा: किंचेश्वरेणसर्वज्ञबुद्धिमत्तामपेक्षिणा
सन्निवेशाधिकेकार्येनिमित्तत्वंकृतंयदि स्वे:स्वे
स्वसमवाय्यन्यकारणाप्रपूरिते कसंशउं
भकारादे:प्रभुंभवतुहेतुना नहिसोस्य शाले
प्येपिसर्वकार्तुरियंप्रति नज्ञानेच्छाप्रयत्न मस्ति
कर्तृत्वंनान्यदित्यपि तस्मान्नान्यस्यकर्तृत्वंक
दाचिदपिसंभवेत् ईश्वरादीश्वरस्यापिस्यात
त्र्यकर्तृतांविदु: तदित्थंपरमेष्ठानांभेदेभेदे
पिवात्मनाम् प्रभवंतिनकर्माणिबंधनायस्व
भावत: तस्मादिदममुष्यात्मात्कर्मणोवाप्यु
भाशुभम् तदैश्वर्यममुष्येवाविहितंपरमेशि
तु: निर्णीतमेतदन्यत्र मयेवविततंयत: न
दत्वंप्रकृतंब्रूम:क्रियाशक्तिरियंपरा अघोर
त्वेनदेवस्यततएवप्रकीर्तिता शक्तिरूपामत
एवास्याभावानांशिवसंश्रये यतोंऽशस्येवमा
र्गीयंयाक्रियाएनसाक्रिका ननुनांतस्थिता:

केचिच्छावायेशिवताश्रितो कर्तारस्सम्यमित्यं
नुरोप्यमानोवधारयेत् देशकालक्रियाका
रकल्पनापथवर्जितः देवदेवस्वरूपेवास्य श
क्तिस्सा विश्वरूपिणी नहिस्थमपि कालादि
कलनाकलंकितं भैरवाभेदवर्तिनं

लं

तत्स्वातंत्र्यात्स्वतंत्रंतत्स्वात्मनि प्रोच्छलत्स्थि
तम् यतोभातिततोप्यस्य शिवावेशनहिच्छन्ती
अतएवपरासेयं दक्षिणाघोररूपिणी यद्व
स्पतेजन्तुचक्रे शिवधामफलप्रदाः पराः प्र
काशितालक्ष्मे रघोराःशिवशक्तयः अन्यत्रापि
क्रियाशक्तिःशिवस्यपशुवर्तिनी बंधयित्री
स्वमार्गस्याज्ञाता सिद्ध्युपपादिनी अकारा
दिहकारान्तःप्रसरोयःप्रगीयते सएववि
श्वनिलयादस्वरत्वमुपाश्रितः क्रियाशक्ति
विजृंभेयं समस्तार्णवमालिका क्रोडीका
रेणाहमितिविश्वामर्शस्वरूपिणी तिष्ठ
त्येवततः पूर्णपराहंकारसस्फुरः अनन्ता

14

दिविशिंचातपशुसंघातघस्मरः नि
जोदरदरीनीतचराचरजगद्व्रजः स्वचेत
न्यविमर्शीतर्गलपुञ्जलसंचयः यावदु
ल्लसितस्तावत्क्रियाशक्तिस्वरूपतः अ

१०

सविज्ञाननिस्संख्यवैचित्रीचर्चितस्थितेः

अनेककार्यशक्त्यादिसौम्यरौद्रभिदात्मनः
अपिस्वय्यामममाहात्म्यप्रकटीकृतसुस्थितेः
ऊचित्याद्विविधाकारा अपिभैरवतेजसः रि
क्तपूर्णोभयप्रभवभञ्जनराहतिचिन्तिताः शा
क्तस्वरूपविस्फारव्यस्वाशुग्रासैकलंपटाः
लोककालचिरारूढभावोन्मूलनभाविताः
पूर्णक्रयोनिजविस्फाराङ्कुशिमपुञ्जनिजनिज
प्रसारयन्त्यःसंकल्पसम्भावसमाश्रयात्
स्वाचितान्येवलोकेप्यंवामाचारबहिष्कृतेः
चटयन्त्येवशास्त्राणियानानिपरिपूर्णतास्म
यात्स्वक्रप्रथमसंभूतलोकातिक्रान्तिगोच
रे समाचारःसएवात्रचलभेदद्रोभवेत्
पूर्णेयंपरमेशस्यमहासृष्टिरिहस्थिता य
स्यांसंहाररुद्राणांपशाविश्वतेमध्यवर्तिनः
सचाचाहासृष्टिरित्येवनैवविक्तुंभवेत्समा अ
द्यूपाकालेतत्त्वोहिकुणमाचादिसंभवः जा
ग्रद्रूपेयंसाम्यव्याप्रोन्मेषपदभागिनी
ब्रह्मैषनिजपूर्णत्वंप्रासंगोधकमलासनः
ताएताःसोशिवाद्रूपात्प्रभृतिब्रह्मसंततः
रूपंकृत्वाविजृंभतेसंविन्नाथस्यशक्तयः ए
तावानेवदेवोयमितियच्चपिशाकसते नवक्ता
मत्रमेयत्वाच्चिद्रूपस्यमहेशितुः प्रबोधपंच
गो

म+

दशकामध्येनाहृद्धमयास्फुटम् उक्तंमित
प्रकाशत्वंजडस्यकिललक्षणम् जडाद्धि
लक्षणोगोधोयतोनपरिमीयते तथापिस्व
यमेताहृक्हृग्देवोमानवर्जितः निजस्वात
न्त्र्ययोगेनकृत्वात्मानंचराचरम् ईदृग्लक्ष्
रूपाजातेहृद्वैतेरुद्रैश्च षड्भिः एकैकेषट्
भिरेकेनत्रिकेनाध्यात्मकैस्त्रिभिः जायते
शिवभेदानांदशानांविविधास्थितिः अत
एवविचित्राभ्यःसंविद्भ्योभिन्नताबुधात्
चित्राएषत्रशिवाख्योपिभेदैर्ज्ञानानितेनि
रे यदात्रयाणांवक्त्राणांवामदक्षिणसंग
तिः तदाप्रत्येकशक्तित्वंभविष्यद्भवदुर्ज्ञ
वैः षस्णांत्रित्वेहृद्भेदस्तेनाष्टादशधा
स्थितः एकैकंपंचवक्त्रंचवक्त्रंयस्मात्प्रगी
यते दशाष्टादशभिन्नस्यततोभेदैर्संख्ये
ता पूर्वोदितयथास्वस्वज्ञानकर्मविचि
त्रिताः निरीक्ष्यंतेयतस्तेषुतेननाऽपनहृ
त्ता अन्यान्यएवगोधोहिसमाचारःक्रि
याक्रमः तत्रतत्रतथाप्रोक्तः सर्वस्तुशि
वधामगः यथाजलकणास्सर्वेविश्रा
म्यतिमहाम्बुधौ तथाज्ञानक्रियास्सर्वा
संविशंतिधौमहेश्वरे ॥ ॥ ॥

मितमपि जलं भूमौ सूर्यांशुभिः किल पीयते तद
पि च पुनर्वृष्टिद्वारैः प्रयाति महार्णवम् जगति
निखिलं ज्ञानकर्मस्फुटं किमपि स्वयं किमपि च
परैः पारंपर्यात्क्वापि वार्णसि मज्जति यच्चांते
दह्निले हार्दे लिंगहत्परमं मतम् तदप्यंतः श
ताप्रोषस्व भावसत्तुनिर्भरम् भेदभावकमा
यीयते जो ग्रासनाच्च तत् सर्वसंहारकत्वे
नहलं तिमिररूपधृत् विज्ञानशाह्वेक।
प्पितमत एव महेशिना लीनमूर्धिवियत्स
वेमित्यादि तिमिरं विभोः एवमेव तु निःशा।
याः कृष्णपक्षागमेशिरम् भावयेत्सर्वरूप
भावयन्निर्दुराभिदम् उक्तं च यत्रस्वईः स्व
तमोनाद्वयसंवृतेः नाविद्याकर्मसंबंधपा
नंतत्र्यादिदर्शनात् तदत्र तिमिराकारे भैरवी
येव तु छ्यलम् अंतर्लीनतया भाति यावद
क्रचतुष्टयम् उद्भूतुलणोद्भूतं तिरोधि
प्रतिरोहितम् ततो युगपदेवैतच्छिदाघो
ड्प्राकात्मकम् दद्वे वैसर्गिके हार्दे स्वत
त्रेप्यशिवे विश्रान् अष्टाष्टकात्मकं शास्त्रं यु
गपच्चैरवाभिधम् इत्युतत्रेरुद्रशिव भे
रवाख्यस्थितं त्रिधा वस्तुतो हि त्रिधैव यं
ज्ञानसत्ताविजृंभते भेदनभेदाभेदन पूर्ण
नाभेद संधिना तया च स्वात्म्याः शांभवाप्ति

हरश्चाद्रिप्राक्रयः तत्रैव श्रपंचेन पंच प्राणादि
योजनम् श्रस्यं मध्ये विभिन्नं तत्त्रिकसेवपरं तथा।
प्राणत्वमस्मत्गुरुगृहे संप्रदायक्रमात्स्थितं अत
एव हि नैकत्वाद्दामदक्षिणप्राणत्रयोः धाराग्रांता
धाराग्रांते कौलिकीश्रविजृंभते ततोपि सहनाश्च
प्रभावोपाधिसुनिर्भरः भैरवः परमार्थो चन्द्रवृंह (
हित्वहृतिकः ईशानवामदक्षास्तु तासु शक्तित्रयक्र
मात् परादिशक्तित्रितयक्रोडीकृत्यावतिष्ठते त
द्विभावयितुं भेदविभागं तत्स्थं रत्वकृदयातमन
तम् संग्रसिस्तु परमेश्वररूपं वस्तु तथाप्रिशिरएव
निराकः ऊर्ध्ववामतदन्यानि तन्त्राणि च कुलानि च
रूढान्यस्य धाराधाभेदसंको चहायने परम
काशवपुषस्त्रिकार्थ प्रबोधमास्थितः स एष परम
न प्रोनतां चंद्राख्ययोदितः स एव सर्वःशास्त्रार्थप
रावामृतिसंश्रितः अनुद्दासितत्वद्राच्यवाचका
दिविभक्तिकः पश्चात्तु ज्ञानशक्त्यप्राधान्यस्फु
रितात्मनि क्रियाशक्तौ सुस्तायां सादाख्यैश्वर्य
संपदि पश्यंतीमध्यमाधाम्नि संजल्पोह्लेखयो
गतः पदवाक्यस्वरूपेण वर्ततेवर्णरूपिणा स्व
च्छंदशास्त्रे तेनोक्तं स्वयं देवस्सदाशिवः पूर्वोत्त
रपदैर्वाक्यैस्तंत्रं योजितवानिति तथा च तत्रैवो
क्तं तत्त्वशिवावरणाधनि स्वशिवावरणं पूर्वत
त्रस्तेयः सदाशिवः शिवदशाकसंयुक्त रुद्राष्टा

16

१६

दशाकान्वितः अधिकारंहीशानत्वेनाजिघृक्षन्नुसोऽपि
वै वरुणेगिंतुनोभोगाधाम्निविभवतोविभोः भैरवा
ख्यस्य रोधस्य शक्तितत्त्वेपरत्रयम् स्थितिस्तस्मादी
श्वरोर्ध्वसदाशिवपदादधः सुषिवावरणेनोक्ता
श्रीमत्स्व[illegible]दशासने तदनंतरमेनासुषिवह
द्भिदात्मतत्त्वम् मायीयाधनिकृन्ता सुषिवेहितः
शिवाभिधः भेदाहृद्वैस्वरूपज्ञाख्ये इतिप्रामोविचि
त्रनाम् ततःप्रोच्यात्क्रियासारप्रोहासात्ममशःस्फु
टम् सर्वगोचरमायीयश्रोतवैधर्यमाश्रितः व
र्णवाक्पदात्मानःशास्त्रात्स्वेलोकगोचरः समाश्रि
त्यप्रवर्तन्तेतांसांसंज्ञावनारकान् तेनप्रथमतो
यावमायीयावैखरीदरीम् मायीयवर्णसंदृब्धःशा
स्त्रार्थोनाप्यमागतः अंतःसारविरोधैकपरवाकू
मयवर्णकः अकृत्रिमपरावेशमूलसंस्कारसंस्कृ
तः शास्त्रार्थोलौकिकोनास्तिसमत्रिंशेपरेविभो
तत्रासतोहिभावानांकापिनात्स्ववसत्पता स्वामि
न्यविनयाक्रांते प्रहृतःविनयःऊतः तस्मात्सम
लक्षणस्वार्थःपरतत्त्वात्मनास्थितः अतोवेदादयो
ष्पतेमायीयाःशासनोऽपिवः स्फुरतिभैरवादिस
द्भावादेवनान्यतः नसंविद्विमर्शात्स्मादन्यत्वा
ष्पेवकारणम् संविन्नयाप्युसंवित्स्यात्संविदेवत
प्यायतः कार्यंचकारणंचेतितथात्वउपचर्यते
परिणामेहिभावस्यक्रमाद्वितत्धर्मणः आद्यंतयोः
संविदेवरूपत्वेनावभासते संविद्यकालकलना

सहेन यदि तत्स्फुटम् भंजीमहि हि निपुणतासि
च्छिन्नावेणामां प्रशर्कराः अतः समयग्राह्यापि
संविद्रूपापरिच्युतेः संविदः स्वप्रकाशत्वात्स्वप्र
काशानि वस्तुतः नच वाच्येण्युक् जातु वाचकान्
व्यवतिष्ठते स्फोटं आदाभिधातेव भाविवाच्यतया
यतः कदाचिद्वाचकांशस्तु स्वरूपग्रस्तवाच्यकः
निर्भासते कदाचित्तु सामान्योद्दामवाचकः जातु
चिन्निकटानंतविशेषणविशेषितः स्फुटस्वरू
पवाच्यांशसमुद्रेकेण भासते तेनार्थपरता जातु
स्वरूपपरता तथा वृत्तिभित्तावेतासामपि कचिद्
समयीदृशा शब्दानां लक्ष्यते चित्रा संविद्रूपानपा
यतः संविद्धि चित्रैकचने कचतीति किमद्भुतम्
इत्यं शिवात्मकविमर्शपदादभिन्नः शब्दः स्फुट
स्वतः हृत्स्वपरप्रकाशः मानं तदेव चितिसारवि
मर्शमात्रमन्यत्तु न सत् उपचारवशान्न याहि
स्वप्रकाशात्मिकायेयं संवित्तिपरमार्थिकी त
त्वसंवेदनं प्रोक्तं यतो विश्वव्यवस्थितिः साचेया
न विमर्शात्मस्वरूपमतिवर्तते विमर्शोस्याः प
रो भागः पूर्णः पश्यन्त्युदाहृता परापरा सेव
देवी मानमित्यवधार्यतां यत्रापराशंगमेयता
दात्म्याद्व्यवतिष्ठते नहि भिन्ने ममानेन मय(
स्यस्या ह्यवस्थितिः नहि हंसस्पशशक्तेः का
कःस्थितत्वमर्हति एतदेव तथा चाह गुरुः शंक
रनंदनः नमानत्वाततोन्यत्वात्त्राबाधादस्यते।

१०

स्थितिः प्रकाशेनाविनाभूतैः सन्नायांनिपतताम्भिः
धर्मैर्भावोनहिभावान्तरभावः सिद्धिमृच्छति तेनस
विन्निकात्मैवमात्रमानप्रमेयता गृह्णातीत्स्वप्रका
शात्मस्वभावादेवभासते साचांतःस्थितमंत्रात्म
शब्दनामर्शीसुंदरा अनपेक्षान्यविरहात्प्रमाण
स्वतएवहि तस्याएवविचित्राणिनामानि तङ्
भंगिभिः तत्प्रसादोत्थितान्येववादिनःपर्यची
क्लृपन् तथाचचन्द्रगुराचन्द्रमंडलीटंकनिष्ट
तम् प्रत्यक्षमितियज्ञीतंनतावत्सविविच्यते
संवित्तिव्यतिरेकेणयच्चज्ञाणेव्यवस्थितिः न
स्यादर्थप्रमाणेकंतर्हिग्राह्यघटादिवत् नचात्म
नश्चक्षुरादिकरणंनघटादिकम् तस्मात्तेनैव
भावानामानंननुघटादिभिः व्यापकाभिमत
स्यास्यसंयोगेचाविशेषिणः भौतिकत्वाद्विशिष्ट
नघटाद्यैश्चक्षुरादिना आत्मनःकरणाकांक्षा
पूरणंनियतंकुतः विशिष्टएवसंयोगःकरणत्व
निबंधनम् विशेषःकर्मभिस्तैस्तैर्धर्माधर्मविशेषा
दितैः तदेतद्युक्तिसद्भावप्रतिभाविकलात्मकः
क्रवन्वंचयतेग्रन्थान्तलायनपरायणः यच्चा
शेषात्मसंयोगिव्यापकात्मवशाश्रितताम् युग
पज्ज्ञप्तिमाच्छेतुंमनोनामनिगम्यते तत्रापिद्व्रुम
हेपूर्वंमनसात्मैवयुज्यते तत्राप्यात्ममनोयोगं
कः कार्यादितिचर्च्यताम् व्यापकत्वादसौस्याद्वि
त्सर्वैरेवमनोव्रजेत् एकस्यजातेसंयोगेसर्वैःस

वैज्ञतामियात् यदि स्थानमधिष्ठानं चेद्व्यापम
पेक्ष्यते तेनाधिष्ठानवचनात्तावतो द्व्यष्टवर्त्मनः
अवाधिष्ठितस्य त्वगष्टभागसंपर्कभासितः गा
त्रस्यापि स्वऊडादेरणोरेकावभासताम् अपा
पिमानसाधिष्ठानात्ताचेद्गोचरे तदेतस्य स्व
विषये प्राकृतेवोपजायते तर्हि स्वत्वमस्थि
ह्नि: सतानेत्वरस्मयः विश्वप्रवर्त्तिनि भावो र
घेनग्रमांऊर्वतेऊत: यौगपद्ये प्राप्तितान्मावा
न गृह्यते ह्यालिनत्वलम् यौगपद्यैवहिदृशस्य
कीदृशीति विचार्यते यत्रस्यस्यभवेद्वित्ति: स
दृशो यौगप उच्यते ऊत्रस्य स्वभवेद्वित्तिरिति किं
वानचर्च्यते तदमीतार्किकं मन्यायुक्त्युपन्यास
वर्जिता: पूर्वमेवकथंत्वस्मीनातिष्ठन्ति किं विक
ल्पनै: आत्मनश्चाभिसंधानवंध्यस्यैव लाद
यम् मनोत्वजालसंयोगो भवेत्किनासमंज
स: अभिसंधिरपैतस्य विषयं प्रतिजायते अ
ज्ञातेकेभिसंधि: स्याज्ज्ञातेकोर्थो न संयुजा अ
ज्ञातेस्य यथालेचेदभिसंधान्नभाविभा: अन्य
देहाभिसंधानु: प्रयत्नोन्यत्र जायते मनोयु
क्तात्मसंवेद्य चक्षुरादिक्ष संश्रिता: विषया: स
विधीभूतनेशाच्युह्लनेअमात् आत्मन्येवकथं
कारप्रमात्रत्वंप्रतन्वताम् ननु ज्ञानकृतो मात्र
भावाविज्ञानमात्मनि समवैतितत्तोन्यस्य क
थं मातृत्वशंकनम् एतदेवव यं ब्रूमो ज्ञानेतत्रे

18

१८

वैवैकृतः भयात्स्वपक्षपातांधलदेवोनरमभ्यधा
त् यथेंद्रियात्मसंयोगे मनःकारणमुच्यते त
थैवात्ममनोयोगे करणं तस्य उच्यताम् तथात्वेचा
नवस्थैव स्थानहानिकरी च सा अथ स्वात्मान
संयोगो ध्रुव एवाभ्युपेयते ज्ञातारः स्युः सदा सु
प्तमत्तमूर्छितदुर्भगाः न चैतद्भवतां ज्ञानम
भीष्टं प्राक्काशिष्यवत् तस्मात्स्वल्पहतानामकथ्य
मिंद्रियगोचरात् अथ प्रत्येकः ये तेषां परीक्ष्यं

कृ.

प्रतन्यते तत्राणुनित्यं सर्वार्थवेगवद्वायुभौतिकं
मनस्त्वचापि नैव युक्तिसिद्धत्वमश्नुते अणुचे
च्छीघ्रसंचारि मनोयद्विषयान्मुकः स्पर्शान्तदे
वदेहसंभवे कुत्र शरीरता देहस्थेपि मनोयोगे
तत्रैवज्ञानयोगतः एकाणुमात्रं जीवः स्याच्छिद्रं
स्पष्टदृष्टाऽवत् अथ सर्वात्मनेनयोगश्च जातस्था
त्वात्मगोचरे तद्विभोरात्मनो ज्ञानं समवायीति
मात्मना जातेति सर्वदेहस्थं जीवनं किं न सिद्ध्यति
एनयेवनकिंयुक्ताघटादेर्जीवनं भवेत् विभावा
त्मनि जातं हि ज्ञातं क्वैकदेशतः देहमात्रे पुनः
स्वाते भवेत्सावयवात्स्यानि: विभुत्वे मानसस्य
स्याद्युगपत्सर्ववेदनम् नित्ये च मनसि ज्ञानं स
र्वदैव भवेत्ततः मोक्षावस्थापि विज्ञानयोगित्व
वोपजायते मुक्तौ चात्ममनोयोगे नास्तीत्येतन्मह
द्भुतम् किं हि व्यापकतामोक्षे स्वात्मनो हि निरुध्यते

तं+

अभौतिकं चेत्सर्वार्थं कथं कारं मनो भवेत् विशि
ष्टविषयव्यक्तिकौशादेव चक्षुषः तेजसत्वमभी
ष्टं हि तन्मनो भौतिकं न किम् सर्वार्थत्वे च मन
सः किमन्यैरडम्बरैः ननु ग्राह्यस्य विषये आ
गस्य द्वापयोगिना तथाहीन्द्रियसंसृष्टेपाश्चा
त्यामनसः स्थितिः अत्रोच्यते यथैव बाह्येन्द्रि
येण न गृह्यते न चेत्स्वलक्षणं पश्चादनुयात्रि
निकाकथा अथ सामान्यमात्रं तद्गृहीतं बाह्यक
चिन्द्रियैः व्यक्तिनिष्ठं तदानीं च मनसा व्यक्तिनि
श्चयः नास्तीति मनसा कस्मात्सामान्यग्रह
णं भवेत् विना व्यक्तिग्रहणेन च सामान्यग्रह
णं यतः सामान्यग्रहणे चास्य सर्वार्थत्वं निरु
ध्यते विशेषग्रहणं ध्यस्य सर्वशब्दविलोपतः
आशुगामित्वमेतस्य यच्चोक्तं उत वस्तुनि
पुरःस्थितेः स्वहलादौ किंचिद्दूरगते घटे अ
तिदूरगमे वा सो कथं तुल्यैकगोचरता आशु
संचारिणा यस्मात्कापि पूर्वकतेजसां सवि
धासविधत्वेन विशेषः प्रविभाव्यते कथं च
भौतिकस्य दूरं गृह्णीयात्पर्वतादिकम् अभि
व्यक्तिः समानस्य समानेन विधीयते नन्वस्तु
प्राकृतीन्द्रियलितो हक्तत्वतो मनः इत्यमप्य
एतानेव मनसः संप्रसिध्यति व्यापकत्वे
च पूर्वोक्तदूषणानि स्थितान्यलम् इत्यम

२९

नोनघ्राणं पौर्मीनसावर्जनायनः यादृग्वाच्यंतदै
रिघुंदैतव्याप्तृठदृष्टिभिः चिदात्मनःप्रकाश
स्यतथाभासनभागिनी याशक्तिस्तन्मनस्तस्य
स्वस्थानंशोपकल्पितम् यत्रश्रोत्रेनभस्तत्रस
र्वघ्राद्ध्रुतिर्भवेत् चक्षुराद्यैःस्वसर्वत्रनिर्वि
वृधयतोनमः धर्माधर्मैर्विविधस्य युक्त्युपन्यास
वैकली गाधिर्यादिकर्पंचस्मात्कर्पंवानविकि
त्सनम् यथाश्रयविद्यानेनतदनुग्रहतस्त्वपा
श्रदत्त्वावयवेष्वेव ...... समवायिनः वि
प्रोषणेनभानेवक्वाप्याश्रितमितिस्थितिः संयोगि
तानु[illegible] ...सकंभावेनवर्तते तदनुग्रहचातात्पा
मपिविक्रियतांततः यदनुग्रहतस्तस्यानुग्रहः
सतदाश्रयः इतीयंस्ववचनोभिनिस्सारैवविभा
तिनः आश्रयत्वादकोत्ताणामनुग्रहइतिस्फुटं
अभिधत्वकएतेषामाश्रयोस्थितिचोदिते य
दनुग्रहयोगोस्यसएवाश्रयइत्ययम् न्यायो
न्योन्यसमालंबीचक्षुकं नातिवर्तते वायुग्रहृति
यस्मात्कं स्पर्शनंतद्द्विविच्यते वायोर्वैवर्तीता
वदनिरुद्धास्थितिः स्थिता देहदेशेततःस
पूर्णः नकृष्णइतिकः क्रमः चक्षुस्तुतेजसंजेजः
प्रसृतंगालगोचरे अप्यारूपप्रधानांस्य य
वीत्यतन्निरूप्यते अदृष्टंयदितत्तेजस्वैर्यते
मनसः कथम् घ्राणेनत्वविज्ञानंकदाचि
दुपपद्यते इंद्रियेणनचज्ञानंकदाचिद्वाद्दु

पंमहः नचापीन्द्रियविज्ञातेस्ततंत्रंभवतामनः
अप्रेरितंतर्पस्येत्सर्वतःसर्वथासदा आप्तम
नसमेवस्यात्प्रहणौवानिवर्तते । किंचगोल
कसंस्थानंतावच्चयदितन्महः तावत्तस्यत
स्यैवग्रहःस्यान्नान्यतःक्वचित् तथैतद्विपरी
तंतुगोलकेपिनिमीलिते उन्मीलितेवास
र्वत्रवस्तुनिग्रहणंभवेत् उन्मीलितेचक्षुषि
चग्रहणेरश्मिमंडले तस्यास्तिनपटस्यैवसं
वृतिर्नेत्रमीलने ततोनिमीलितादस्यवस्तु
दृष्टिर्नकिंभवेत् घनेचातपमध्येस्तिविनि
मीलितचक्षुषः चित्रतेजोवतानेतन्मीडिता
द्वयुगस्यच योगिनांबिंदुदृश्यांतेकथंन
त्वाभविष्यति भवेदुन्मीलितेप्यादिशा नवस्तु
ग्रहणंक्वचित् मनोधिष्ठानयोगेनपरमात्व
धिकश्रया दीपापेक्षाचक्षुषस्यसापिछिन्नवि
गाध्यते दीपप्रकाशःस्थानात्मनेत्रार्थेषुप्रकार
क नप्रत्येकंमनोवृत्तेःसंस्कारस्तेनचेद्भवेत्
दीपसंकल्प्यमानेस्याद्दात्रौरूपपरिग्रहः आ
त्मनःसंस्क्रियाचेत्स्यात्तस्यसर्वगतत्वतः स
र्वदारूपसंवित्स्यात्संयोगःसंस्क्रियायतः
अमूर्तस्यचनित्यस्यकोन्यःसंस्कारउच्यते
नेत्रोपकारश्चेत्तर्हि नेत्रदेशस्थितेर्चिषि
तेजोमध्यगतंरूपंनभासेतकदाचन नतु
तद्देचदेशेसोनायनःकिरणव्रजः हंतत

त्रैवविज्ञानमात्मदृष्टान किंभवेत् तत्रैवात्मावि
भुत्वेन तत्रैवकरणयत: तस्माद्योगाभ्यासयोगी
वन्निति देहोद्रूप्यात्मय: नायनानां मयूखानां
गंतत्त्वेवस्थितेसति अनावृतेरूपमार्गेस्वह
ल्लात्मभ्रूतिस्फुटम् अर्कचंद्राग्निसंदृष्टि: क
र्यंनामोपजायताम् पूर्णत्वेस्थियत: श्रोत्रंम
दोहराविस्त्रण: दीपनेत्रावभासाभ्यां कृत्नेत
स्मिन्वयमति: प्रबुद्धएवभवेद्भावेनाभ्यांध्यास
लनानुषि अंधत्वंतच्चिकित्सा च नयुक्ताप्य
रूषणा रसनाचजलात्माचेन्नजलंहूतिम
चत: तत: स्थैर्यकथंतस्य काचनानारसप्रथा
तस्मैकरसतायोगेतस्यानेकरसस्थिते: तस्मा
द्रकरसहाश्रिर्यपापित्तभरेसति । तिक्तारसन
हृत्तिनीमाधुर्यवदित्तुत्क्षमा नन्वपित्तगतंते
त्वंनन्वेवंरसनागतम् नहिपित्तगुडोनुर्यरस
नापवृगाभिनौ इतिस्याद्युगपज्ज्ञप्तिस्तिक्तमा
धुर्यगोचरा नीरसारसना चेत्स्याद्रसाभिव्यंजि
काऊत: स्वभावादितिचेदस्याकोयमांभस
नाग्रह: घ्राणंचपार्थिवंतस्यकाठिन्यंकिंन
उपपते ननुगंधगुणोद्भविकिंसंधोनभाषते
नास्तितत्रेंद्रियव्यक्तगंधवत्त्वेनयाप्रमा निर्ग
धमपृथिव्यात्ममानोगंधग्रहक्षमम् अस्त्येव
भवतानेननानुसातात्पृश:त्क्षमा तस्मादिंद्रि

गं॰

यसंघातोभौतिकेनोपपद्यते अहंकारिकता
यान्तुव्यात्तत्वमविभिन्नता देहाश्रयविरोधस्य
करणत्वेन चास्थितिः वागादियस्य कर्मीद्द
येचकेनद्विविच्यता आनाभर्मूर्धपर्यंतं यः
क्लि सन्नीराभिमानजः विशेषःकोपि वागात्मासाता
र्यगिहंकृष्यते तस्याःकार्यभवेक्कुद्र:कर्तोको
त्रविचार्यता आत्मनो नैव कर्तृत्वं तथात्वेपि
विभुत्वतः मयाप्रोक्तारिति प्राहेत्वं वक्ता किं न
जायसे अहनावपि दोषाय केर्त्री कर्तृत्व व
र्जिता कारणस्य स्थिति नो स्तितु स्पेवागिंद्रि
येसति कथंचास्फुटस्य स्पष्टभावःप्रादेभजा
यते कथंचोपांशु संजल्पस्मृत्यादोप्राद्गा
भिदा प्रयत्नाच्चेप्रयत्नोपि यच्चुत्पन्नस्ततःकथं
विशेषोजायते स्यन्योनस्यन्यगुणसभवः प्रय
त्नमांद्यामांद्याभ्यां येनप्रतिविनीयते पाणी
ह+ द्रियंचाददानं हस्तोच्चैर्ग्रहणं कृतः ग्रहणंचवि
मुच्येत स्वीकारोयदिसञ्चतः अस्तस्य स्वस्यक
रणं स्वीकारणतिभण्यते स्वशब्द्यात्मा वा
चीचेत्त्वात्मा प्रकृतिर्यदि तत्राल्पप्रहृतं किं
चिदिन्यस्यत्वं कथंकिल अहंकारोप्यथात्मा
स्यात्त्राहंकारीकृतिर्घटे आत्मीयमननेनैव
२१ दूषणेनैवदूषितम् अहंकारस्य संबंधि सर्व
मेवहितत्स्वकम् आत्मनो व्यापकस्यास्ति नस्व

21

नास्तिकिंचन एवमादेंद्रियस्यापि समोयं युक्ति वि
भ्रमः दृष्टाद्दृष्टान्तरप्राप्त्यागमनं यदुच्यते तस्मा
गतरूपं स्वीकाराभावेनैव प्रसिद्ध्यति स्वीकारोद्
षितश्चैष स्वीकारोऽप्योपि योगतो तस्यपारमीद्रि
यं युक्तेकारणं नान्यन्नामकम् इंद्रियाणां हिंसा
कार्यमेवं कार्येषु जायते आत्मन्येव महान्याय
वेदिभिश्चारमेनये प्रोक्तो गतिनिषेधाय श्रूया
त्स हा कमडंवरः गतं च गम्यते नावदागतं नैव ग
म्यते गतागतविनिर्मुक्तं नास्तीत्यादि स्वकेनये
पाणींद्रियं च नष्टि इमात्रे ज्ञोप्य महत्त्वमात्र
उत्सर्गः किल संकर्यते तस्माद्दियतीम्य तो
उपस्थमिंद्रियं यच्च तस्य कार्यं निगद्यते आनं
दः सत्वात्मैव तर्हि दुःखेऽपि कथ्यते इंद्रियां
तरमेवात्र मोहत्येवं निरुच्यताम् दृष्टस्त्यादि
निस्पृष्टे ह्यात्मेप्याकलितोपि वा आनंदो वेद्य
ते तत्र वाच्यमेवेंद्रियांतरम् पश्चात्प्यानंदस
ज्ञातमिंद्रियं तत्र वर्तिनी पाशवं तत्र कर्मात्त्
पंचकं युक्तिमर्हति कर्मबुद्ध्यदतजालस्यास म
चेद्व्याप्तिसंभवः नहि बुद्ध्यदतपक्षेपि कथं न स
गपद्विदा यदि चायोगपद्यं तत्र चक्षुषा सत्यद
र्शने सूक्ष्ममुक्ताफलादीनां प्रोभनं किं न श
क्यते निर्मीलितात्तस्मादानगत्यादि न कथं भ
वेत् भावेषु चक्षुषः पाते यदि न स्पर्शनेंद्रिय
म् स्वशरीरं निश्चिनुयात्तत्कुत्र प्रतिसंभवेत्

किंचात्वव्यतिरिक्तोसौनदेहोनामलभ्यते अक्षाणि
कारणानिस्तु:स्पर्शात्मनिनवैक्रुत: देहोनियाम
कश्चेत्स्मात्तात्तद्वर्जंसकश्चन अभौतिकेचापिक
थंभावेग्रहणमिंद्रियै: तद्वदेवसुखादीनांकिं
वानग्रहणंभवेत् सन्निवेशश्चनोरूपंस्पर्शेना
पितयाग्रहात् नस्पर्शानेत्रगम्यत्वाद्नयोर्ग्र
हणंकथम् स्पर्शनचक्षुषावास्मादित्थंकर्मा
पिचर्च्यताम् सामान्यसमवायादेस्तथावय
विन:प्रथा कथमिंद्रियसंघातेरूपादितथाहि
तत् यस्मादोसन्निकर्षोपिसंयोगसमवाय
ज: अप्रसंगातिप्रसंगकारीसपरमार्थत: प्र
त्यक्तंसमवायंयेभावंचप्रतिपेदिरे तेषांसत
स्यनेत्रेणसन्निकर्षोहिकोभवेत् कपित्थरस
रूपासौसंयुक्तसमवायत: तुल्यावेवेतिनेत्रा
णिरस:किंयानगृह्यते अभावश्चक्षुषाग्राह्य
इतिवाभवताकथम् भावेवश्यतयासोस्तीत्य
तदप्यसमाधितम् समवायोपिभावोहि न
चास्मिन्सन्निकृष्टता अस्तिचाध्यक्षता तेन
सर्वंतदसमंजसम् ननुसामान्ययोगेनभा
वत्वंसुविभाव्यते पदार्थत्रयसत्कारि समवा
येचतत्कृत: हंततर्हिनसामान्यभावत्वं
२२ युक्तिमत्तत: तत्रापिसन्निकृष्टंतुचाक्षुषेण
व्यसनेनकिम् सामान्यसमवायादे:सन्नि

कार्यविनाग्रहे विप्रवर्तिषुभावेषु किंवैस्यात्र
तथाग्रहः ननुवह्निस्वभावोयंनानुयोगंचसो
ढेति नूनंतर्ककथाद्वारेणंतदर्शमाननिश्च
यः एवंनाप्यनुमानस्यसंबंधनियमग्रहः
अन्वयव्यतिरेकाचकथंतद्ग्रहणंविना धूमा
धूमवह्न्यवह्निर्व्यक्तयोनिखिलाःकथम् ज
न्मनापिगृह्यन्तामन्वयाद्यतथाउक्तः ननु
सामान्ययोगेनसंबंधग्रहणंभवेत् एतद्वय
नजानीमतज्ज्ञापयितुमर्हसि यत्रस्याद्धूमसा
मान्यंवह्निसामान्यमत्रचेत् अत्रेतिदर्पमा
त्रेतिप्रसंगोस्यविभुत्वतः व्यक्तौचसन्तुनोधूम
मधूमव्यक्तियोनले धूमव्यक्तेःस्वभावोग्निव्यक्त
--विनात्मता एतदेवउक्तोमानाप्रत्यक्षायदि
तत्कथम् अन्यव्यक्तरूपाभावनियमावगतिः
उक्तः यश्चधूमत्वसामान्यंनियामकमिहेष्यते
तत्रवह्नित्वसामान्यस्याविनाभाविवर्तते नहि
जात्यंतराज्जातिर्विनानाहेलिप्रदृश्यते गम्यतेय
दितेनैतदविनाभावलक्षणम् अविनाभावग
मनेप्यन्योन्याश्रयतामितः धूमाद्वह्नित्वसा
मान्यप्रतीतिर्यदिचोद्भवेत् सामान्यग्रहणेत
र्हिनभवेद्व्यत्पपदत्तम् व्यक्तिभ्योव्यतिरिक्ते
चसामान्येपरिनिश्चिते तासुतत्समवैतेति सु
गधस्यज्ञावजृंभितम् सामान्येचघपगभूते
तेनचार्थक्रियाकृते नस्यात्प्रवृत्तिर्लोकस्य

सहितत्वापणात्तुकः अथ सामान्यमात्रिन्नव्य
क्तिकं संप्रतीयते सामान्यं ज्ञानमात्रे तु व्यक्ति
कि व्यग्रविग्रहम् तस्मिन्नन्तु च तद्वृत्तस्य ग्रहता
मेतदेवकः ननु प्रमाणसंसिद्धि भिदो जाति
विशेषयोः भेदेन नास्ति ग्रहणं ततो वृत्तिः प्र
कल्पते सोऽयमुग्धमतीन्बालान्प्रतार्यति
रपत्रपः विदग्धमन्यतामूढो विप्रलम्भयते
पिनः तत्सत्यमुक्तं केनापि लोकवृत्तान्तदर्शि
ना येनापत्रपते साधुरसाधुस्तेन तुष्यति
भेदेन ग्रहणं नास्तीत्यत्र यद्ग्रहणं मतम् या च
प्रमाणसंसिद्धभिदोरित्यत्र सामता तयोरन्यो
न्यबाधेन प्रभिन्नेव विरुध्यते यदि मानाद्वि
भिन्नौ तौ तद्भेदग्रहणेन किम् भेदश्चेदिह ये
न्मानं तदेव ग्रहणं भिदः भेदेन नास्ति ग्रहण
मित्युक्तेनापि भेदगाम् प्रमाणमिति चोक्तं स्या
त्तस्मात्त्रैष्यं सतत्त्वधीः व्यक्त्या विना च विज्ञा
नमस्ति शाब्दानुमानयोः तत्र सामान्यवि
षये भेदग्राहि न किं भवेत् ननु यादृङ्मता
जातिः प्रत्यक्षेऽवभासते न दृशी शब्दलिं
गाभ्यां जनितप्रत्ययोदये हितस्फुटस्फुटा
दीनां धर्माणां संभवो यदि जातावस्ति गु
णास्तर्हि सामान्ये ह्यपि वस्त्वपताः ननु
ज्ञानं स्फुटास्फुटत्वभागि स्यादसदीदृशाम्
ज्ञानं हि विषयाकारप्रकाशपरिनिष्ठितम्

23

अथोपरागजनितैः स्फुटाद्यैरुपचर्यते नन्व
स्फुटता चास्य स्वप्ने सूर्यमरीचिवत् सेवते
ज्ञाणवत्ते स्तैर्विसभागैरतैजसैः सानुरक्त
रीभूताविभ्रलब्धामलायितम् उत्पत्तिमात्र
रचितभावाभावः प्रकाश्यते गुणैर्निरंशे विज्ञा
ने नैष कुसाम्यस्य संगतिः ज्ञानस्योत्पत्तिमात्रे
ण विषयोऽवभासते अनुत्पन्ने न वा भाति न
नु वान्यथा स्फुटम् ननु प्रत्यक्षेऽनुमाने वा सा
मान्यभास्वरूपतः व्यक्तिमात्रेपतीत्येवं भेद
नग्रहणं कुतः उच्यते .... सामान्य
व्यक्तिमात्रेपेतं व्यक्तिस्यं तत्प्रतीतिर्यासप वा
देप उच्यते ततोऽप्यक्षेण सर्वासां धियां साम्य
न किं भवेत् नन्वस्फुटैव सा व्यक्तिरेतदेव विवि
च्यताम् स्फुटत्वमस्फुटत्वं च नो धर्मो यदि का
वपि अस्फुटं व्यक्तिनिष्ठं तत्सामान्यमिति जाय
ते तथापि तादृशस्यास्य स्फुटमेव ग्रहः स्थितः
स्फुटव्यक्तिषु जातिश्च समवेता न संभवेत् ननु
यद्व्यक्तिमात्रे तन्निष्ठं सामान्यमुच्यते मादृशा
नार्थ. वयं विश्वापि ह समाहितः सापि हि व्यक्तिरेव
स्यात्सामान्यं वानवाद्वयम् ननु व्यक्तेः स्फुट
त्वक आक्षेपार्थो भवेदिह माभूत्किं त्वनुवत्त्व
ग्रास्य तु तत्त्वनुविधायिनः अवस्थादेशकाला
दिरूपणं यच्च चर्चितम् अनुमानेन हरिणा
तदप्यनुसरे बुधः किं चाप्रयोजकीकर्तुं हेतुः

सर्वोपिप्रकाशते धूमस्य स्यादनग्निष्ठत्वेवंभूतो
धूमो यथा सर्वा वह्निप्रयुक्तो हि धूम इत्यत्र का
प्रमा सामान्यद्वारताद्धि मानचोपायांतरस्थितिः
धूमः प्रयोजको वह्नेर्वर्तनापि न किं भवेत् अ
नित्यत्वस्य नियमज्ञस्तुत्यानिहतो ननु अन्यो
न्याश्रयताज्ञानमनवस्थानचैवहि शाम्यती
ति न युक्तेस्त्यनुमानप्रमाणतां तद्भेदवादिनां
तावत्खेमाने नैवसंगते शाश्वादस्त्वनुमानेन सु
धीभिः परिनिश्चितम् तस्मात्स्वसंविदेवैषा स्व
प्रकाशतयास्थिता मातृमानप्रमेयादिप्रप
चैः सावभासते ॥ ॥ ओं नमः
ओं समुल्लासः सिंधोर्बहललहरीविभ्रममयः
प्रकाशः प्रोंप्राकः उमददलनिर्वेदसचिवः
परस्याः संवित्तेर्मितिविषयमातृव्यतिकरैर्वि
कासो यस्मै रंजगति विविधाकल्पनकला
तस्मात्प्रकाश एवायं चित्रशक्तिसुनिर्भरः स्व
यं विचित्ररूपेण भाति विश्वत्रविस्थितः उद
यत्र स्फुटाभासो लोकरूपादिवर्त्मना स्वशक्ति
शाद्विकल्पाख्यात्मन्यत्तव्यपदेशभाक् तथा
हि देहो देहाशास्तत्समुन्मीलनरूपः प्राण
स्पंदस्तदेकाग्र्यभावलक्षर्मसंचयः इत्यादि
२८ सर्वयज्ञातितत्त्वत्वमितिस्फुटम् नन्वत्र वा
र्ह्यकर्मी प्राकरणत्वादिनागतिः ननुसावस्थ्यपा

श्वान्येवैकस्मिकपयेतत: यतोचेहृघटाभास:
स्फुट: पश्चात्तु सोस्फुट: सएवच्छत्रस्वरूपस्तु
स्फुटांशस्यात्मसंविदाम् ततोदेहघटाभास
स्तत्राप्येषैववर्तिनी यावत्सहहृदेहोवभा
वकोटयवभासनं तत्रापिचपुरापश्चात्तन्तु
तादृक्प्रथायदि आमर्शपदवीपातितस्स्फु
टास्फुटचिन्नित: तावानसावेकएवस्वरूपप्र
स्फुरात्मक: शिवप्रकाशआयातिविचित्रायो
नवस्तुत: तत्रातद्रूपसंवेशाद्धैचित्र्यं परिच
र्च्यते शिवप्रकाशतद्रूपप्रवेशात्तुनसंगत:
यदिवाकथितव्यायवलात्वापितुचित्रता
किंतुचित्रतयाभासश्चित्रभावप्ररूपते एवंचै
त्रायमस्माकंचित्रवज्ञावमीदृशम् मैत्रेणत
त्मतेनालंदृष्टोमांभावदर्शिनम् पपुपन्यस्य
तियस्सायंसमाधौपरिनिष्ठित: प्राक्स्वेष्ट
न्मकोटीषुतत्तत्तापाचभ्रुक्रवै मोहृतेध्यान
चर्याच्चैर्याप्येतेनपथागत: सोप्यन्यो मोहृ
भागीत्यसपर्यवसितोदय: प्रकाशएकएवा
यंयश्चित्रात्नविभिद्यते अतएववहिर्भेदोस्तिन
कश्चिच्चोमहेश्वर अद्वयसप्रभेदेनप्रकाशा
नंदसुंदरम् देशकालाकृतिज्ञानधर्मापाध्य
तरादय: समताभेदकत्वेनभांतिचेत्साविभात
था नचेद्भिभेवसातादृक्तदद्वैतमिदंस्फुटम्
भेदइत्येषशब्दस्तुकेवलंप्रतिभोज्झित: अस्तु

प्रभेदकलनाप्रतिभासंप्रोहिली उक्तनीत्यानु
तत्रैवसप्रतिष्ठाभविष्यति अथघटःपटश्चायं
त्रीं+
तावन्योन्यविभेदिनौ प्रमातरभिन्नौचनौमतौ
पिविभेदिनौ इतिप्रकाशैकात्म्येतथामर्शात्म
रूपकः नन्वेवंपक्षपातोयमद्वैतंभवतांकथं
भेदोप्यस्तुसआहत्वंकिंनामनविषह्यते स
ह्येवधिरगोष्ठीषुगीतवाद्यप्ररोचना नत्वद्वयं
दृष्ट्यावेष्टागाथेनास्माभिरुच्यते त्वत्पक्षोपग
मोलेपस्याद्वयंतद्धिसुस्फुटं इदंद्वैतमिदंने
तितदिदंचद्वयाद्वयम् इतियत्रसमंभाति त
दद्वयमुदाहृतम् ननुमस्तुभेदोपिनवयंप्र
रूकाशुकाः अस्त्वसौनहिनोद्वेषामादेयंवा
येयात्रवः सर्वानुग्राहकंपक्षमाश्रितंविष
सयदि परमाद्वयदृष्टिंतत्संश्रयेःशरणंमह
त्रि
त् एतदष्टादृष्टान्तत्वमधिकारेभविष्यति
यत्तदन्तेपरंप्रोक्तंतदस्तुपरमार्थतः अत्रयन
हिविश्रान्तास्तेभितास्सविदश्रिताः सर्वथैवाप
गाध्यतेजन्ममृत्युमृत्युविभ्रमैः तस्मात्सएक
एवासौप्रकाशःपरमेश्वरः सत्पदाभितितैने
वप्रकाशेनैवभासतः तत्रतादृष्टयःसर्वाम
हानद्याइवार्णवे विश्रान्तवश्पनाविष्ठाःअयां
तिहृतनृत्यतनाम् तथाहिमानंसामग्रीरूपा
25
२५ लोकमनोत्तजा साकंमातृप्रमेयाभ्यांतद्वजंवा
प्यनेकशः ज्ञातंचगमयेन्माननचाप्युक्तं तिमा

नताम् इत्युक्तपादोत्प्रेक्षेयमिदानीमुपपद्यते
किंचानधिगतगाहिमानेनवनवंयतः भैरवे छ
वपुरादेतद्विश्वंभातितथातथा वस्तुप्रदर्शय
न्मानंप्रवृत्तिंविदधत्स्फुटम् प्रापयत्येवतद्वस्तु
तथाभासनयोगतः सदप्येकांततोनेदंनासच्चे
त्यादिसंविदः भांत्येवपरमार्थेनतदनेकांतदृ
कृस्फुटा एकोभावःसर्वभावस्वभावःसर्वेभा
वाएकभावस्वभावाः अर्हद्वादस्तोयमस्मन्म
दृष्टोयुक्तश्च श्रीसारशास्त्रेपिचोक्तः इदमान
मेयंतदिदमितिसंख्याकलयितुंस्वरूपंवाशक्तः
कइवजगतीत्येतदपिसत् सतोवाचांपत्युर्भगव
त्तिचिदानंदसुभगेयतस्त्वय्येवाभावादपरइहकः
किंप्रकुरुताम् अहेतोर्भावोस्याच्चादिनतत्त्वदि
कृकालनियमस्ततोहेतोरीदृङ्नियमइतिकस्ये
षमहिमा स्वभावोयंहेतोरथविहतकंठंकथम
सौनभावस्यैवात्मोयमयतिपरेकनहिपरः स्व
भावाद्यात्मासौपरमशिवइत्यागमकथानिहको
विश्वात्माजगतिनिखिलेजृंभतइति धरादेश्चा
नन्योभवतुतदियंभूतचितितासर्वधोदिक्का
लैर्जननमरणापायरहितः तदस्यायंलोक
स्तदनुपरलोकोप्ययमितिग्रहःकस्माद्धेतोः
स्फुटप्रतिनहितंकालकलना ततःस्वात्मज्योत
स्तुस्वरसपरानंदमहिमाभवन्नस्मीभूताखि
लकलुषपाशोघसुभगः संत्वमेवंकुरुषुन
रिहैवभूयसाचक्ष्यतेनिखिलतत्वगोचरा ॥

रूपवत्ते हि धरणी प्रभृत्यलं तच्च सूक्ष्मतमकार
णात्स्थितम् तद्गुणीनिकरणाच्च तं पुनर्गोच
तःकरणकं दर्पणात्मकम् आंतरं त्रिविधम
स्यकारणं सौख्यदुःखपरिमोहदर्पणः ता
दृशं त्रिगुणमेव यद्भवेत्तत्पुनर्जडतया प्रभ
दतः मूलकारणमपेक्षते परं सा निशेय मि
ह भोग्यमुच्यते तच्च भोक्तृपरतंत्रतामयं नो
परस्परमुपैति भोक्तृताम् भोग्यभोक्तृवपुरे
कमेव नो जागतीति हि विरुद्धधर्मतः तेन
भोक्तृचितिशक्तिमात्रकं तच्चिदात्ममयतावशा
त्मनः व्याप्तसर्वम``सीश्वरं कपं भोक्तृतां
व्रजत्तु भेदसंगताम् तेमतन्निजवशित्वनि
र्मितां संजऊर्चोन्मयतिजुषं दशां अयेत् अन्यका
रणकलाच्च भावतः सोयमस्य सहजो मलः
स्म. स्थितः सन्निधासमवभाति तद्रूपादेषएव
सप्रमानुदाहृतः भोक्तृभावपरतंत्रतावशान्नां
तरीयकतयास्यक``कम् भातिनैषभिति
कालदित्वनागमत्रियतिनामधेयकम्
यच्चात्मैव पुनर्निरर्गलनिजस्वातंत्र्य संक्रादि
तं स्वरूपं विदृणात्मलं निजतलात्त कुड्डवित्स
भवः कर्तृत्वं किलकार्यवर्गमखिलं बोधेनि
धायस्वके पश्यन्तीश्वरतां जगदिहमिदं सर्वं
सदेत्युद्धुरः ज्ञातृत्वं हृदयान्तरस्फुरितदृग्
२६ दृष्ट्या स्फुटाभात्मनि ज्ञेये भेदतिरोधितां निज
चितौ यस्मात्स संपश्यति तेनास्येदमसंवि

76

दे: सरभसंभेदैकमाजगत्सु षी सामानाधिकरण्य
धीः प्रकटयेत्सा दाशिवीं संस्थितिम् ॥ ज्ञेयका
र्यं सर्वमंतर्विरोधे यावद्धीनंतावदुज्झितं द्वैतैः
रोधज्वालासंचयेस्मिन्नंतराले तत्स्वरूपानं स्वंवपुः
प्राप्नुतीव ॥ इदंभावः सोयंविगलितुमनानो
विगलितोभवेत्प्राक्कदायायामपिससमकोति
स्तदधुना ॥ अहंभागो ज्ञेके विधिरनवधिर्भाव
विसरे तदेषा शाक्तीभूरिषिरिति सुसिद्धात्म नि
परा ॥ ईहते गलितमन्वतो गले तत्र पूर्वपरिह
पसंगते ॥ शाक्तभूभिराविलेयमुच्यते चित्रवि
त्तिचयचर्चितासती ॥ तत्वेतत्वे स्वेच्छया द
वदेवः सर्वां सर्वांभूमिमालंबमानः पूर्णो का
त्मा पूर्णसंवित्स्वरूपः श्रीमां शाम्भवैभैरवोसौ नि
रुक्तः ॥ शक्तिपातदशीयं निरुच्यते मंदमध्य
मपरितीव्रभेदतः तत्परस्परभिदाभिरप्यलया
स्वरूपपरिच्छित्तिरात्मनः ॥ ननु किं कदाचिदय
मीश्वरो निजरूपंप्रकाशयति पूर्णचितिः किं ।
वा कदाचिदप्यसंदृष्ट एवते निर्हेतुको हि निय
मः किलकः ॥ उक्तमत्र किल पूर्वमनंतनान्य
दस्ति नियमेषु निमित्तम् ॥ लौकिकेष्वपि स
एवमहेश्वरिचित्रपरिभासनुशीलः ॥ त
त्वातंत्र्यादधिकमधुनानंतरभभणीमः स
विन्सिंधोः प्रथितलहरीहर्म्यधाराधिरुचिः शा

नित्यस्मात्तदनु उदयं बंधनाभ्यापदिष्टत्वेनैवेयं
परिगतरसे मोहात्कृत्स्नकरूपा सदाकदाचि
दधुनाउदेत्वादिचसंविदः तत्स्वातंत्र्यावभा
सीयकालकेलिविकल्पनः नचकालकला
भिः संस्पृश्यते परमेश्वरः नहितास्यास्वतंत्रास्ति
स्थितिस्तत्कल्पनाविना तेनस्वस्पृष्टेभावांशो
स्वरूपात्मन्यपिस्फुटम् पारतंत्र्यावभासोयंदे
स्म. वेनैवावभासते परतंत्रं कलयति स्वतंत्रः पर
मेश्वरः स्वातंत्र्यपारतंत्र्ये च नान्यल्लक्षणमुच्य
ते परिच्छिन्नप्रकाशोहि जडस्तेनाश्रयः स्थितः
परिच्छेदकएषोपि परिच्छेद्यो यदिस्फुटम् न
दस्वरूपाग्रहणेन प्रकाशः प्रकाशते तथाहि
ताह्ला+ भावांशः स्वयं नैव प्रकाशते ज्ञानमर्थप्रका
+शात्मतस्यानाभातमेवहि तस्यापि समवाय्या
त्मा नैव भाति स्वरूपतः तदीयकरणेनेत्रप्रभृ
त्यपि न भासते आलोकादेश्च विज्ञानाद्दृते नै
वावभासनम् ननु जातं यदि ज्ञानमद्यस्या
सो प्रकाशता शक्तिर्धर्मो यदि प्राप्तं सार्वत्रं
विश्वमंडले अन्यदेवाथ तत्किं चित्प्रकाश
27 त्वाभिशब्दितम् तन्मयमानमानेषु नैव कु
त्रापि संगतम् ततश्चाप्रकटं विश्वं सर्वदैव
२० भवेदिदम् अप्रकाशस्वभावस्य यदि च स्या
त्प्रकाशनम् तावतैवास्य हीयेत स्वरूप प

रिहानित: हानोत्पत्तिस्वभावस्य स्वरूपस्यास्य
चेत्यत्या अविशिष्टस्वरूपस्य भावे विश्वस्य
मानिक तस्मात्प्रकाशाद्विश्वस्य परिच्छेदक
निष्ठित: तत्स्वातंत्र्यावभासात्म्य चित्ताकारवि
भेदित: परिच्छेदकइत्यचेत्परिच्छेद्यो भव
त्तत: मूलच्छित्तिकारीसेयमनवस्थापतिष्य
ति अतश्चासौपरिच्छिन्न: परिच्छेदक उच्यते
अकालकलितेनपुगाह्येषु तत्रकालस्यगोचर: ते
नास्य वेद्यधर्मेव कालस्यपरिभाषितम् यदि
कालश्च मातारं परिच्छिंद्यात्तेतं ध्रुवम् मात
लमेवकालस्य स्थितिर्निर्वाह मिच्छति न
चमात्रान्तरं किंचित्संभवेदनवस्थिति: नाहं तु
वोपगम्यासौ माता कालकलोज्झित: य एव
तुपरिच्छेद्य: माता न त्वयमेव चेत् सकालो
मातृमेयत्वे तस्यैकस्य कथं नव भेदवादे हि
भवतां निष्ठितं मातरीदृशी अभेदवादिनां
न खलु नैवकाप्यस्ति खण्डना विश्वं मातृमयं
येषां माता विश्वमयस्तथा तत्र कालकला
जालं जगले: परमेश्वर: चितिशक्तिप्रकाशा
द्धिमालिन्यमवलंगते अतस्तदा संवृत्तो सौ
पश्यात्मकट स्रपक: इतितस्यैव जन्मेयं न
घात्वव्यपदेशिनी कलनेवास्य साका चित्स्व
रूपामर्शिनात्मिका शिवयोगाहमात्मा नं
यस्यात्माभिमन्यते यतो वैचित्र्ययोगेन

तयात्मानं समन्यते शक्तिपातस्य न्यूनोत्कानव
धात्र व्यवस्थितिः अन्यथा नेश्वरस्याखिलराग
द्वेषोपशामकचित् येन ह्यपेक्षनियता स्वा
शक्तिपातप्रवृत्तिः अनिमित्तलक्ष्या चायं श
क्तिपातमहेशितुः तेन रागद्वयात्मकर्मस्वाम्या
त्मकृतगौरवात् मलपाकान्महद्योगात्क
र्मभावाच्च सेवनात् अभ्यासाद्वासनोद्भेदात्सं
स्कारपरिपाकतः मिथ्याज्ञानद्वयात्मकमसंन्या
सात्कामपविच्युतेः साम्याच्चित्तस्य सा शक्तिः प
ततीति यदुच्यते तदसत्तत्तत्रापि निमित्तान्त
रमार्गणात् अनवस्थातिप्रसंगसंभवाभाव
योगतः अन्योन्याश्रयनिःश्रेणिचक्रकाद्युप
पाततः अस्मिंस्तु पक्षे सर्वेषां प्रवादानामपि स्थि
तिः युक्ता सर्वसहे पक्षे न किंचित्किल दुष्यति
युक्तिः सुधीभिः स्वयमेवात्र शक्येत संयोजितुं
ततो न प्रपञ्चया योजनसुकमत्र यत्नपतो वि
ला एष मिथ्या उपजग्मुस्ततो न येऽद्रिलीप्रव
शक्तिं न च तां विनाभवत् अपवर्गपदं यतो मु
धा परशास्त्रेषु विमोक्षकथाः शक्तिपात
समये विचारणं प्राप्तमीशान करोषि कर्हिचि
त् श्रीमदुत्पलगुरुर्न्यरूपयत्तत्र तत्र निज
शास्त्रमीदृशम् तस्यैव हि प्रसादेन भक्तिरु
त्पद्यते नृणाम् यया यान्ति परां सिद्धिं तद्भा
वगतमानसाः इत्यवराणयाद्यैशक्तिः

सापारमेश्वरी निरपेक्षैककथिता सापेक्षत्वेप्यनी
शाना केवलभेदवादाध्यवस्यायिनालसदृष्टिभिः
तुस्वसमर्थत्वमेतस्मानियमेवक्वचित्स्थितेः ··
·· पर्यालोच्यनिश्चामलस्यास्यप्रयाकतः इत्या
दिहेतुजालेषु दृष्यात्मापरिखिद्यते तत्रेषांनोप
कारायऊशाकाशावलंबनम् तस्मात्सएवना
हृत्स्वस्वातंत्र्योपबृंहितः तदातथा तथेत्यादि
वैचित्र्येणावभासते तदित्थंसर्वदृष्टीनामत्रैव
परमेश्वरे अनुप्रवेशइत्यन्यैरलंवाग्युक्तिडंब
रैः तदित्थंदेवदेवेनस्वस्वरूपमिहोदितम्
अन्यद्वंतत्रतन्मानंसर्वमानंधुरंधुरम् एकमे
वेदृशामानमितिकेचित्मयेदिरे धूमादग्निरि
तिप्रायस्तस्यैवैतद्विजृंभितं यथा घटएवाँश
दृष्टैकपरिनिष्ठितः मातास्फुटास्फुटाकारता
वदर्थावलेहिनीम् स्फुटामेवमतिंमत्वाप्रस
द्वत्वंप्रपच्यते नचानुमानमन्याप्रसंविदकैव
सायतः धूमाद्यपह्नुप्रतीत्यंननिर्विशेषाग्निप्रथा
तथा एकैवतावदर्थाप्रालेहिनीजायतेमतिः
नावत्स्पृशास्फुटाकारा प्रत्यक्षमितिभाष्यताम्
यथारत्नादिवैचित्र्यं तथासंस्कारसंस्थिते न
त्रात्ममानसालोकविषयादिषु संविदि प्रत्य
दामेवसंवित्तौस्फुटत्वेनावभासते तथातथावि
धर्माभिधामसंस्कारसंस्थितेः अतएवसा

विन्निर्भासावभासाकारस्वरूपिणी यथा च दृष्टसं
स्कारस्योद्बोधस्य पदिष्टमयम् रन्नादितत्त्वप
ष्यंति विश्रांतास्तिरोधित: तथावभासितात्मा
नश्शीघ्रमेवातिनिश्चितम् अत्रादिगृह्यते
भाक्तं व्याप्त्या च व्यवधानत: तेन प्रस्तुतोमे
वस्माच्चदाऽः परिकल्पनम् अभ्यलेवावि
नाभावस्वभावव्याप्तिसंविद: किं तत्वात्स्य
नं व्याप्तिविच्छेदरितिनमन्महे आप्तृत्वति
वप्राद्स्मानत्वेत्त्वस्युपलक्षणम् अनुमी
यत एवं सा तदेव परिकल्पनम् अहोस्वप
क्षपातांपा: स्वमप्युपगतश्रुद्ध: अमी वि
स्मर्तुमारब्धास्तां किं कमन्यदुद्दय: क्षणा
पवर्गिणी बुद्धि: सर्वैव हि भवन्मता उत्प
त्तिमात्रयोगेन विषयस्यावभासिका नक्ष
णाच्चापरं किंचिदास्य भावित्वमुच्यते तत्सर्व
मप्युभाव्येव विज्ञानमिति तत्त्वत: सर्वत्र भा
वजातेषु भवेदनुपलक्षणम् अथावच्छि
न्नरूपीनाद्राघीय: कालगोचरम् ज्ञानं
तेनापि तत्र्य घो जन्ममात्रेण भास्यते य
श्चोत्पत्तिवशादेव विषयस्य घटनात्मकम्
तस्य पूर्वोत्तरस्यास्तु भावो भेदावह: कथ
म् यान्नीलग्रहणे पत्ताच स्वप्रकाशेऽपि यथा
पि सत् अन्यत्रोपायतां याति विच्छुद्धीपा

हि॰

२१

२९

दिवत्तथा नत्वैवचिरस्थीत्वस्यभावोभेदायभा
सते नचक्वाप्यनुमानेष्वस्यास्मादेर्ग्रहणं
भवेत् पुनः पुनः स्फुटीभावं यातियेनोप
लक्ष्यते किंचक्रमिकत्वमादिज्ञानमाला
त्मनिस्फुटम् उदितापिकथंऊर्ध्वादेकभा
वावभासनम् अथात्मानुसंधानज्ञान
मेवंकरिष्यति तदपिग्राहकस्यसंवित्तिसम
भिन्नंकथंतथा तेनग्राहकानांविज्ञानमाला
मन्वासतेयदि तदसत्त्वाद्धिसंधानंनष्टायया
मुपपद्यते अथस्मरणमेवेहसंधानंसंवि
दांभवेत् तदप्यनुभवाभावकथंनामभवि
ष्यति नचज्ञानेष्वनुभवोऽप्युज्यतेसंविदःक्व
चित् युगपज्ज्ञानयुगलंनास्तीतिहिभवन्म
तम् ज्ञानद्वैपात्मता दृष्टा युगपत्स्थिततायु
षोः नतुपूर्वापराकारस्मृत्यत्रविरोधिनोः
तस्माद्भ्याम्यनुगारावभासएवापियामतिः
तत्राप्यक्रममेवेदंप्रत्यक्तं नवेदनम् यथा
झटितिसोऽप्युत्प्रयुद्धः प्रोन्मिषद्दृष्टिः प्रत्य
ग्दामितिभावोषाध्यामलत्वनिरन्तरं नेत्रसं
मार्जनादीनिविदधत्त्वाभिमन्यते भावानु
भिनोमीतितथैवाज्ञापिबुद्ध्यताम् यथाच
घनसोऽप्युत्तमोहःसुप्त्यितदर्शनः स्वात्मा
नमप्यतत्स्थानंविस्मरन्नेवतत्क्षणम् अ

यप्रयत्नसंभारप्रबुद्धविमलस्वरूपः सोऽह
मस्मीति मन्वानः संविन्नैः परमार्थतः तत्र स
र्वत्र नाथोऽयं भैरवश्चित्स्वरूपकः स्वातन्त्र्या
व+ त्स्वं वपुर्योज्झ्य हतो विहरणोति च तावदज्ञा
नमेतस्मा विज्ञानं चोपजायते तच्च स्फुट
तया सर्वं प्रत्यक्षमिति मन्यताम् घटशब्दे
श्रुते या च पृथुबुध्नोदरादिधीः तत्रापि वे
लु संकेतस्मरणादि तथाविधम् यथा र
त्नपरीक्षायां स्वासंवित्तिस्फुरात्मिकाम् सं
विदं तत्र संचारने लिप्सति प्रतिबोधयन् त
तः प्रबुद्धचरमस्फुटसंवित्तियोगतः रत्न
तत्त्वविभात्यत्र नापयोऽशेष्यसंविदाम्
ताः परं तत्त्वबोधाय कारणत्वं वितेनिरे त
स्यैवाभ्यासयोगे हि तु तासामनुपयोगिना
गत्वैकत्रिकज्ञानदृष्टान्तादीदृशात्स्वयम्
श्राद्धेपि स्वेतु विज्ञाने स्फुटत्वैकाग्र्यकाद्धीः
अतस्तथाविधशब्दश्रुते यत्समनन्तरम्
अर्थावभासने सैव स्मियती सति ॥
अर्थस्य नान्तराले घटपूर्वापरापृथक्
नन्वसौ घट एकः स्यादवयव्यात्मकस्तथा
नत्तु पाद्यार्थयोरैक्यं तत्कथं साम्यमीदृशा
३०
रू: म् अहो भेदग्रहाभ्यासतिमिरावृतलो
चनः सच्चूतांजनयोगेपि नदृष्टिं विम

ज्ञागतः अभिन्नोभगवानेषभैरवंभोगपभर्त्तनात्
आत्मन्येवानुसंधायसर्वदापूर्णविग्रहः इति
प्रसाधिते एवं कःप्रश्नस्यास्यसंभवः तदेवमु
पमानादावपिमानांतरस्फुरणम् संवित्स्वतद्
रूपैवसर्वत्रप्रतिभासते नञ्ञापिस्पर्शप्राद्या
चैस्तत्तद्रूपंविलोकयन् स्फुरत्तामेवतांता
वत्संवेत्तिमतयाविधाम् एवंजातिजडारूप
स्पर्शाद्यैरभिमन्वते स्फुटमेवहिभावाघ्राते
योनाज्ञातधीःक्वचित् इयंतावदेपसरसीता
रुएषाच्यानकेदली इतिनुष्यतिजात्वंधलद
गपरिमर्शनात् अहोनुसदलंकारंगायती
तिजडोजनः गानुर्मुखंविलक्ष्यैवनावतापरि
तुष्यति इतिप्रत्यक्षमेवैकंनिस्सपत्नंविजृंभ
ते तदस्यफलाचि·· कर्तुंप्रस्तूयतेमना
क् तदेवत्वेनविज्ञानंपरिमर्शरसात्मात्मके
तस्मान्नेदकथानेवफलंप्रतिसुसंगता हा
नादिधीःफलंवास्तु तस्या अप्यवभासनात् य
दिवास्वप्रकाशैवसंवित्तिःपरमार्थिकी तदेव
पर्यंतफलंसर्वत्रैवहिनिश्चितं भ्यादादिकं
फलंमुख्यंयत्सर्वत्रेहगीयते तत्स्वसंविदिवि
श्रांतिमभ्येतिभरितात्मनि तदेवमिदमध्यक्ष
सर्वतःप्रविजृंभते एतदभ्यासनिष्ठस्यकेव
सिद्धिर्नजायते ब्रह्मादिभाषितश्रौतश्रोन्न
त्वमेकत्वादिकात् इत्याद्युवत्या विज्ञानम

प्र०

चित्तात्संवर्तते मनोदृष्टेपि भावांशे स्फुटवृन्तु
द्वयोस्तत्त्वम् स्वविमर्शबलाक्रान्ते किंचित्त्वं
यदिज्ञायते संदर्शात्त्वेन तथा चोक्तं सावधा
नेपि चेतसि भूयः स्फुटतरो भातीतीत्यलं व
हुविस्तरैः इत्यप्रत्यक्षमेवेदं विश्वयत्पर
मेश्वितुः तत्ततोप्यविभिन्नस्य मातृवर्गस्य
तत्त्वया न च प्रतीतिसांकर्यं तथाभासनयो
गतः प्रत्यक्षेपि समः साम्यं नोघटयाचटस्य वि
दोः इत्यप्रत्यक्षमेवेदं निःसंपन्नं विजृंभते
तत्तेन भिद्यते चार्थः प्रत्यक्षाद्वैतमीदृशम्
इदं संधानकालिकापरिनिष्ठितबुद्धिना
आचार्यनरसिंहेन प्रत्यक्षाद्वयमुच्यते अ
नुमानप्रमाणत्वं विश्वस्मिन्कोस्थि उच्यते
तथाच देवः सर्वज्ञो निर्विकल्पस्वभावकः
सचाध्यक्षस्वभावोपि नायाति व्यवहार्यता
म् अविकल्पविकल्पात्मा व्यवहारः कथं
किल विकल्पेन च सर्वो यं व्यवहारो वृतन्य
ते सएव चानुमानं [illegible] स्यात्तस्यैताः परिकल्प
नाः पक्षतद्धर्मतद्व्याप्तितत्प्रतीत्यादयो
खिलाः वस्तुतस्त्वेक एवासौ प्रत्ययः पारमा
र्थिकः नन्वध्यक्षाविद्योगे स्यादनुमान
कल्पयतः तत्स्वरूपपरिच्छिन्नप्रतिबंध
विबंधनम् सत्यं किंतु य एकोपि देवः सर्व
ततास्पदम् तदावेशवशादेषा व्याप्तिगाथा

3

२१

वकल्पते अन्यथावह्निधूमादि तदभावादिवेद
नम् अन्वयव्यतिरेकात्मा तस्माच्चग्रहीतेरपि
अतएवहिमुख्यस्यमानस्यसत्त्वशात्वतः अ
नुमानमितिप्रोक्तं व्यवहारप्रवर्तनम् तदे
वमेतेमातारःसर्वज्ञेश्वरसंविदम् उपजीवं
तआर्यांतिमात्वभावेनचान्यथा अज्ञोहिजं
तुवर्गीयंकर्णंतदनिवेश्यातः स्वस्वरूपत्वमा
श्रोतितद्विनामात्वताकृतः तस्मात्संविदि
यागस्यसचनानेनदुर्लभः वस्तुनोहिनक
श्चित्संसंवित्त्यपोस्यमोतपा तदेवंपदसमी
प्राणप्रत्यद्वाहिमहार्णिकम् सापेक्षंपरतंत्रं
चपाश्चर्यमानमुच्यते अज्ञोजन्तुरनीशाय
मात्मनःसुखदुःखयोः ईश्वरप्रेरितोयाती
त्यतएवमुनिर्जगौ एवमीश्वरसा[illegible]पेक्षानु
मानैकप्रमाणता निर्णीतालोलटाख्येनशु
रुणालोकसंमता अन्यस्मात्स्यएवाहं स
त्यनाधपदसंविदः व्यवहारोस्तिमानत्वम
नुमानवर्णप्रमा सुलभव्यभिचारायत्रान्व
मायाविनिश्चितः विपुंस्यमीकोनामपरी
त्वकतयास्थितः अन्वयोव्यतिरेकश्चयः स
यत्नउरस्थितिः आदिदृष्टलदात्वेनोविनि
श्चविधायिना। येल्लुतस्मादपास्तेतपदधर्मा
दिहृषणात् वर्चस्काकृष्टशुद्धिंतेऊर्ध्वः पा

सुकरोऽश्वयैः तस्मात्संशय .... अवृत्तेर्गत
तयास्थितः सएवभेदावभासित्वान्मायेति
परिभाष्यते मायैवचपशूनांस्यान्मानमा
याचिदात्मकम् तर्कोवाप्येकपक्षाप्रास्थि
तिसंभावनात्मकः अर्थानुर्पवलीयस्त्वा
त्प्रवृत्तौवानिवृत्तये प्रभविष्णुस्सएवेति
किमन्यैर्मानडंवरैः प्रमाताशिवएवेको
यस्यैवंस्यागमीदृशम् मेयत्वेनसमाभा
तिसर्वतोनिश्चयात्मकम् अन्यःपुनःप
शुःसर्वःसंशयध्वांतमध्यतः सौदामनी
द्युतिप्रायसंवित्समनुरंजितः पक्षद्वितय
सत्यान्यभावान्यतमनिश्चयम् विद्वान
एवलभतेनात्रमूढःकथंचन तदेवतर्के
तःसर्वोव्यवहारइतिस्थितम् अशुद्धासे
वविचोयमितिमानेविधीयताम् अशुद्धि
रियतीतस्यायद्वस्तुनत्तुसारिता अन्यैत्व
नर्थिनोनास्तिप्रवृत्तिरितिनिश्चिता अर्थि
त्वमेवसचिवमित्येवंपर्यवत्तुदन् रागस्य
माननामित्थंप्राऽऽरभ्यात्मवेदिनः अन्य
त्वाऽऽःसंशयोपिननामानिश्चितरागजे शु
क्तौलेसैतिजायेतरागोवापिप्रवृत्तये ततः
स्वाकर्त्तनमीघदालोच्यजननाःसदा प्र
वर्तनइतीत्यंस्यात्कात्ताया एवजृंभितम् ।

३४
३२

तेनार्थः सतथावास्तुसावाभ्यआत्मनस्तथा म
न्वानः कर्तृतामेष सर्वत्रैव प्रवर्तते अन्यद्वा
ङ्गनादिर्यो व्यवहारः क्रियात्मकः नियतिः
सैव विश्वस्य प्रवर्तकतयास्थिता स एव वा
गमोनाम वृद्धव्यवहृतिक्रमः ततः समय
एवायं धर्मादिपरिनिश्चयः न प्रत्यक्षान्ना
नुमानाद्भू यस्माद्विप्रलंभकम् गतिरस्येति
विश्वासं परीक्षापक्षशालिना अत्रं द्वयं
प्रामपते त्वर्षं वारीतिगालकाः अन्यतः प
रिनिश्चित्य तथात्वा नतिशंकितः अन्यद्
त्वादिकेप्यर्थे तत एवाच्यमानतः लभंते नि
श्चयं सम्यगागमात्स्वात्मपरीक्षकाः तथा च
श्रुतिराहेदं पुण्यंपापमिति द्वयं शास्त्रप्रयो
जनं स्वस्यं नागमस्य प्रयोजनम् आगमो
हिन्नामेष पुस्तकग्रथसंचयः कवलग्र
थिताभित्वोवादिवेदादिकः किल किंतुप्र
सिद्धिरेवासौ साच शब्दस्वरूपिणी यासर्व
दर्शीनेष्वेवनजात्वायान्यपोह्यताम् क्वाग
श्चत्सेजटाभस्मभिक्षादंडः कमंडलुः ज्वलंत
तप्तिज्वलापूमश्मकेशलोमविलुंचनम् अग्नि
रेधाइहकौपश्चयनं गृहमेधिता इत्यादिस
वर्णादानां प्रसिद्धिप्रक्रमाहते कोभ्युपायो
र्थं: तदन्यपीवगाधयोः इत्यमागमएवा

यंप्रमाणमिति धीधनैः उक्तं सत्येव वागीशीप्रसि
द्धिविगानतः प्रसिद्ध आगमो लोके युक्तिमान
प्यवेतरः विचार्यापामप्यविचार्यो प्रमाणमिति
तत्स्थितम् प्रामाण्यनियतेः श्रीमद्भूतजंतुनिवा
सिनाम् अन्येत्वाहुर्विशेषायं कालेनाभि
वर्तते स्फुटभावस्वभावो सो वर्तमानो। निरुह्य
ते वृत्तस्फुटस्वभावो यस्तदालस्फुटतामयः
भूतः कारणकृत्स्वानुभावस्सौ परिकल्प्यते स
चायं नस्वतंत्रोऽस्ति कश्चिदन्यान्यसंश्रयात्
अनवस्थानतो रूपपरावृत्त्यावलोकनात् इय
त्तारूढिभावाच्च मात्रमेयोभयाश्रयात् निरु
पाधिकतद्रूपप्रतिभानवियोगतः एकानेकाक्ष
वानित्यस्वरूपानुपपत्तितः एकस्यैकोपधेरेका
न्निरोधेऽन्यपधेरपि क्रियायाः स्वगते भेदे कालः
स्यानुपयोगतः तत्कृतेऽन्योन्यसंश्रित्यान्यकृत
प्यनवस्थितः औपाधिकनिदानेर सत्यत्वाद
वास्तवात् कार्यस्यानुपपत्तित्वादेकस्यानु
पयोगतः चितस्वस्फुटनादत्र वर्तमानसदा
त्वतः भूतभाविलयात्तस्माद्वर्तमानलयादपि
चित्रात्परपदे वा सौ कालमाभासयत्यलम्
तदस्य कालाभासात्मा चित्स्वरूपस्य संहृतिः
स्वभावगर्भाभावेषु भावाभावमयी स्वके रूपे
स्थितिः प्रमातृत्वसमुल्लासोऽभिधीयते इदनय

33

३५

देहं चाहं यत्रेदमिदमप्यदः यत्रेदमिति चित्रेय
मवभास्यैव मानता परामर्शान्तता यासौ शुद्धा
तस्यां पृथक्स्थितः न मानमस्तीत्यत्रांशोक्ति
नयाप्रवृत्तिकया यत्तु संसारिको मातृभावः
सर्वीयमीदृशः तत्राभावस्य मानत्व सर्वकाले
प्रसादतः तथा हि परिपूर्णोसौ सर्वसर्वात्मरूप
भृत् क्रमाताक्रचवामानं क्रचमेयो वृतिष्ट
ताम् मात्रादीनां हि सत्यत्वे तस्यासदापत्तिकी
स्थितिः मेयादेर्न च मात्रादेर्भावोत्रा प्रकल्प
ते अन्योन्यरूपस्यालाभलाभवा तद्योगतः
सर्वज्ञातिप्रसंगाच्च सर्वज्ञत्वादियोगतः युग
पच्चाप्यनुह्यासातत्वस्यानुपकारिणाम् अन्य
मेयादिजनितेमातृत्वादौ तदन्यतः तद्भावस्या
प्यनुत्पन्न समत्वे नैव संस्थितेः तस्मात्पूर्णश्चि
दात्मासौ शिवः स्वांशं विवेचयन् नाहमित्या
त्मभेदांशाः इदमप्येवकल्पयेत् तदन्यसर्व पू
र्णत्व अहमात्मनितावति ततोन्यमापि संहर्ता
जायते नाहमित्यपि उभौ ताविदमंशौ चाप्य
पोहति परस्परम् बुद्धिस्थमिदमंशं स्वं स्वाह
मह्यातिरोदधत् आत्मेनद्भावयत्येनं वहाद्र
तद्घटादिवत् नेदं वा बुद्धिसंस्थानुसमयाप्र
थितादथो इदमंतरसंघाता दहमंशावपोहि
नः अहमंशादिदं तौ च व्यपोहाद हमतरा
त् व्यपोहात्स्वाहसा न्यान्या हव्यपोहस्य भा

सनम् षट्देवताः स्वस्वरूपा यदाश्रित्य प्रवर्तन्ते
तदेवेदमिति ज्ञानं विकल्प्य गीयते सकालः क
ल्पितैर्येन विश्वं निजकलोदयात् तदंशांशे
य एषोस्ति भासांशः स्वप्रकाशकः भावरूपत
यासो यं सर्वानुग्रहणात्मकः न मानं मेयो न
वा मानं न च मेयं निरुच्यते यस्यासोऽन्यता
योगाद भावो रुद्रदैवतः स एव मानता मेति
यत्योगान्मातृभावितः मानाख्यम एषयद् मे.
यमित्येवमुपपादितम् इत्यकालस्य मानत्वं
प्रतिपदेत्रकेऽन्यन येश्रीमद्भवतीव्याख्या गु
रुपादोपसेविनः तदित्थं पुंसि चिद्धर्मे विभ
वामोदशालिनि मातृदापि यत्नेनाकं षट्
कं चाक्षुकसंज्ञितम् तदेकैकस्य मानत्वे
कचनप्रतिपादितं अन्ये त्वेकस्य सर्वान्यम
शिवस्येति मन्यते अन्ये कदापि कस्यापि
कचंचित्काचनेत्यपि अन्ये द्वयोर्द्वयोरन्ये
त्रिकद्वयनियोगतः अन्योन्यानुग्रहादन्ये
बाधेनान्योन्यतोपरे अन्ये तु गुणसाम्यात्म
प्रकृतेरेव मानताम् गुणत्वेन विदुः सु
षमतन्मूर्च्छाभिदर्शनात् सयत्रेव प्रमाता
ययतः सुप्त इव स्थितिः सैवास्य मातृता
मातृमेययोरप्रवेचनात् अन्योन्यमविका
र्यत्वात्महत्तोपितथाविधः केवलं प्रकृतिः
सेयं जानामीत्यभिमन्यते तत्र सत्त्वं तु तन्मा

34
६४

नं यत्पुंसैवानुदर्शनम् तच्चाप्यहं निर्विकारं सद
सद्रूपतोङ्गितम् इत्यकेप्यभिमन्यस सांख्ये
कंचुकसंश्रयात् वय्याभिधानस्य गुरोर्गृहे हा
नोपजीविनः अन्येधीभूमिमेवाहुरिष्टदृष्टप्रपा
पशालिनीम् प्रमाणपारमर्षाः केचित्तद्वृत्ति
संचयम् धर्मादिकाष्टसंख्यातं धर्मजातं परे विदुः
अन्येहंकारमेवाहुः केचिदिन्द्रियमथोमनः केचिच्चि
तयमेवेदं समं सर्वत्र मन्वते अन्ये दशानामे
कैकमिन्द्रियाणां प्रपेदिरे केचित्समस्तान्येता
नि सर्वज्ञाहृतदृष्टितः अधस्तात्पिहितं किंचि
द्रूपायतनमस्ति यत् विकारमेकं श्रोत्रस्य ग
ह्वांतरसमस्थितिः प्रभातं प्रविलीनाभ्रनभो
मंडलमंडितम् इत्याकल्प परां तुष्टिं यात्य
धाहेमने दिने यच्चाप्यनुमिमीतेसौ शीतवा
रणजं सुखं तथाप्यस्य स्वसंवित्तिर्न रूपानव
भासिनी अन्यातन्मात्ररूपाणां मानत्वं प्रतिपे
दिरे चक्षुरश्मिस्त्वसंस्पर्श इत्यादेविधियोग
तः अचक्षुष्ट्वं चक्षुरादेरत एवोपपद्यते यो
गिभिः प्रतिदृष्टत्वं जातु चित्रोपपद्यते अन्य
तुस्थूलभूतानां ज्योतिषां मानतां जगुः सय
स्यापि प्रमाणत्वमपरे प्रतिपेदिरे यतो भवति
मात्रत्वं तत्प्रमाणमिति स्थितिः तद्घटाद्येष्व
यत्तस्मात्तेपि मानमिति स्मृताः सो किं कोव्य

पदेशश्चैववस्त्वनुसारतः महेच्छामातृत्वम
त्वात्मायत्ते वोपचारिकः कथं जानासि भोः सो
ऽहं जानामीति च चोदितः घटेनानेन दृष्टेन जाना
मीत्यभिभाषते तस्मान्मेयोपि मानत्वं न हि ना
म न लौकिकम् अभेदवादेस्मत्स्यैव विरोधोपि
न दूषणम् ये तु प्रमाणमाहुस्तत्सामग्रीतेर
पिस्फुटम् अर्थादेर्माननाभीष्टा सा संवेद्यमन्य(
थाकृतः अन्ये तु सर्वस्यैव यत्रान्तुभेदस्य मान
ताम् क्रमोदितां हि सर्वत्र क्वचित्साप्रक्रमोदितां
क्वचित्क्रमाक्रमव्याससमासपूर्णैर्दूरत्वबंधुराम् म
न्वतेतन्मतां तावच्चिन्मात्रेणोपदर्श्यते प्रथमं
मेययोगेन कुटिति प्रतिभासिना अन्यार्थदृ
ष्ट्यभिप्रायप्रच्छन्नेनेव सर्वतः मातृत्वं चरमंत
त्र चक्षुषः प्रविजृंभणम् ततो मनोहंधीवर्ग
विजृंभोत्तः समुज्ज्वलम् ततः पौंसाभिसंस्फुरत्
संविदुल्लासशालिता ततः कालकलारागयु
त्यविद्यानिष्ठाः क्रमात् अन्यथा वा समं वापि
हृदृयोगेन वान्विष्टाः सर्वेषां वा चतुर्व्याच यो
गे नाम्नवेषदे अभावकर्तृतासंगासिद्धितकी
व्योमसंश्रयाः तत्रापि नत्रुजायन्ते तत्तत्क्रमविचि
त्रिताः तत्प्रोचाविकल्पा सोस्फुटैश्चर्यावभा
सिका विद्या प्रमाणतामेति पर्यन्तप्रमितिस्थि
तौ ततः सदाशिवोदारज्ञानेच्छाशक्तिसंश्रयः

35

३५

समाता पूर्णतामेति शक्तेनाधस्तु निर्वृतिः इत्थं पू-
र्णप्रमातृत्वं यतः समवभासते तदन्यमतभागा-
च्च तिरोधानवियोगजाः संविदः स्फुटतान्यत्वभे-
दाभिः संख्यातागताः अतएव बहुजानानैः शिवशा-
स्त्रादिनां स्थितिम् स्फुटास्फुटादिसंवित्तु स्व-
त्वस्फुटत्वादिगोचरे सौक्ष्म्यादिभूमीग्रस्तत्वे युक्ताम-
भूताच्च संभवात् मनोवधानसंस्कारो धर्माच्च
स्पष्टकल्पनम् इत्येतेहि स्फुटशब्दानामत्र कोऽर्थ
म.. विमा ऊर्ध्वोर्ध्वतत्त्वव्रातस्य मानुत्वे च निरू-
पिते अधराधरतत्त्वांशप्रमेयतामवलगते न चा-
त्रास्ति क्रमः कश्चिद्व्यवधाने हि संभवात् न
हि विद्या न वोड्डीतामालोचयति संविदम् विद्या
विवक्षी प्रोक्ता हि उद्दिष्टसमाश्रिता प्रकाश-
त्वव पूर्णोत्स मत्तमालोचनात्मकम् संकल्पा-
त्ममनः प्राकृतमिमंत्री महत्कृतिम् निश्चयी
च धियं तत्र विद्यां चापि विवेकिकाम् तत्रैव रं-
जके रागं कलां शक्तत्वदर्शिनीम् कालं व्याव-
च्छिन्नकर्तारं नियतिं च नियामिकाम् आमर्श-
नीमन्यमात्रसाधारण्यावभासिकाम् प्राप्त-
मेऽडल्लतज्ज्ञाहि नानारूपावमर्शिनीम् मायां
पूर्णत्वसंभोगप्रच्युतक्षोभकारिणीम् सांद्र-
च्या पूर्णाविश्रान्तिदायिनीं हि शिवात्मिकाम्
ज्ञानं निर्भरभावांशस्वरूपपरिमर्शिकाम् इ

स्वाशक्तिंप्रमात्रंसंपूर्णभावावभासिकाम् आ
श्रित्यपरिपूर्णायंमातृभावोविजृम्भते प्रकाशा
लोचनेपूर्वंसकल्पाभिमतस्ततः निश्चयानुष्ट
ष्टोपश्चाद्विवकासंगितात्द्वयम् कर्तृतास्यात्स्व
वच्छन्दस्साधारण्यावभासनम् नानाविमर्शं
प्रक्षोभपूर्णमेयप्रवेदनम् पूर्णमातृत्वसंवि
त्तिर्भैरवीभावएवच इत्येषोडशधामेयमयंया
वत्प्रकाशयत् तावद्विज्ञानचन्द्रोसौप्रोक्तश्चष
कलास्थितिः अनुत्तरास्थितिः पूर्वमानंद इच्छे
शानान्यतः उदयश्चोन्नतावेशा इतिषट्कंव्यव
स्थितं अनुत्तरात्समारभ्य ज्ञानशक्त्यंतमीदृशा
म् इच्छैवतुक्रियाशक्तिरीशानेनसमंस्थिता
प्रकाशस्थितिलेशाशगृहीतीगणपतांगता इ
च्छादियस्वतन्त्रूवीनुत्तरानंदसंगतेः तदाश्लि
षयोगेनसंध्यक्षरचतुष्टयम् ततःस्वरूपसं
वित्तिलाभाद्विन्द्वादिकास्थितिः ततःसमग्रसं
दर्भभरिताकाररूपिणि विसर्गःकिलशक्तो
सौविक्षेपइतियःस्मृतः विसर्गस्यैवविश्लेष
इतिसप्तादशीकला कथिदष्टादशीसैवपुनः
प्रक्षोभयोगतः अनुत्तरस्याकारस्यपरभैरवरू
पिणः अउत्त्वस्यपराययं कौलिकीशक्तिरु
त्तमा सएवायंविसर्गस्तुतस्माज्जातमिदंजग
त् तस्यप्रक्षोभयोगपदंप्रक्षोभकलनोदयः प्र

36

३६

क्षोभपूर्णताभावाद् क्रमस्वक्रमोन्नता इतिषट्
कस्वरूपात्मविमर्शो दोलनोदितं अनुत्तरस्वभा
वत्वादाद्यस्यैवविजृंभितं सएषभगवाननन्तनि
त्यप्रस्फुरद्रूपात्मकः अंतःस्थः सर्वभावेष्वपूर्णस
दपमप्रात्मिकः स्वच्छाक्षोभस्वभावोयंजगदानं
दहेतुदरः शिवशक्त्योः संघट्टः स्नेहइत्यभिधी
यते अत्रैवपूर्णेवैसर्गपदंलब्ध्वाप्रवेशनम्
स्नेहनामध्यमेत्यादिसंप्रदायमुपासते तथाहि
मध्यमानाडीमधिष्ठायाखिलवपुः प्राणयत्न
रमेतेजः प्रवृत्त्युपरत्नुमास्सतः विशिष्टरूपतां
गच्छेच्चात्मानंदचमत्क्रियाम् अपूर्णकेवर्ग
गात्तु पूर्णान्तुभगवन्मयी तेनवैसर्गिकीप्राप्तिरे
केवयंप्रजृंभते विसर्गएवप्रवृत्त्युःप्रयत्नाद्विगु
णत्वतः हकारोनामविच्छेषांव्यंजनानांप्रसूति
रुत्र सएवचकुनरिन्दुयोगात्स्वात्मेवक्षोभिका
मू अनुत्तरामाश्रयते सोहंभावइहेष्यते अत्रै
वावर्णजःकास्थ्यस्तदन्यःसद्वर्णजः ततए
वहिरेफापूच्छायोपाधेत्ववर्णतः टवर्गस्तत
एवाष्यधराच्छायोपधिजमात् तवर्गस्तत्परः
पश्चादुवर्णाच्चरलाश्रयः इवर्णवर्गाश्चाव
र्णात्क्रमेणोत्पतएवहि अंतःस्थइतिशीता
इवर्णाद्विप्रभेदश्च प्राघसानांसमुद्भूतिः
स्थूज्झोपा धिकलापुजः इच्छायाएवविमु

स्योऽहि ग्रसवेरोरज्ज्वास्थितः अतएवाहिसंस्थान
भावोऽप्युक्तत्वमर्हति जीवस्यैवयमाद्यानास्य
तिर्यान्यात्मिकायतः सैवानुत्तरदेवस्यशक्ति
रत्रनिरुच्यते तत्रैवातःस्यतत्वानिपरवाक्
भूमिकाद्यमात् अवर्गेऽध्यावतत्वेनुकादेह
तेषिवांतकम् इतिसंपुटयोगोऽपत्रिंशका
यांनिरूपितः एवंपूर्णानवच्छिन्नाच्छिदेवी
स्याच्यदिस्फुटम् सर्वमस्यांभवेदेषासर्वत्र
चतथाभवेत् योमांपश्यतिसर्वत्रसर्वंचम
यिपश्यति तस्याहंनप्रणश्यामिसचमेनप्र
णश्यतीत्मुनिः अभाषतार्जुनाचार्यवचसात
त्रतत्रच संविदात्माक्रियाच्छिन्नायदिसात्व
द्भावतः भावएवभवेदेषखल्वलक्षणघटा
दिवत् अतश्चसंवित्तेर्विलक्षणानेषाप्रण
श्यति पलायितेहिचित्साचेद्यावचिच्छेद
यिष्यते निजोत्तमांगच्छायेवस्वपदाक्रम
णाक्रमे यश्चसर्वंमयिप्रोक्तंनपश्यतिम
हाजडः ससर्वमध्यवर्तित्वान्मयितावत्प्र
तिष्ठितः एवंप्रकाशानिष्ठत्वादस्याःसत्स
मताज्ज्वषः प्रणाशएवेतिमुनिःप्रोवाचो
भयवर्त्मना एषवलक्रमलावच्चायं
संपुटउच्यते ततएवसमलाधकलि
तासनसज्जानि संविदाधेयताप्राप्ता उन

37

६०

शाधारतोगता उक्तं चानुत्तरे यागे पुनरेवासनं
ततः अत्रतु प्रविविदूएतां त्रिक्रमवस्थान्तु
नि: ऊचिवान्भगवानेव विश्वं नत्वन्यथेति य
त् अभिन्नसंवित्त्वात्तत्र भासते भेदवत्सेति
उपदेशापदे पुत्वं व्यवस्थेयं प्रतायते स्वात्मै
वहिर्गुरुर्देवः परइत्यभिमन्यते स्वोक्तीरिता
निवाक्यानि परोक्तानीति मन्यते प्रतिपाद्यश्च
यद्वस्तु येन च प्रतिपाद्यते तत्सर्वमात्मरूप
हि भेदेनैवाभिमन्यते यथा स्वप्नपदावस्था
सुपदेशापरेपराम् आकर्णयंत्तज्ञोजंतुरन्या
त्मकमभिमन्यते तथैव जाग्रत्त्वमीयं व्यवहारः
समस्तवः कोभेदः स्वप्नजाग्रत्तु तर्हि स्यादि
तिचेत्पुनः भविष्यते एवानायं स्वतंत्रेकिं न
भाषितम् एवं त्रिक्रमेऽपि व भेदो विध्यनुवा
दयोः सर्वदेवो ध्ववादेवः सर्वमित्येकमेव हि
वस्तुतः ॐ भवटवद्विश्वंपर्यायमात्रकम् वा
च्यएषात्वमेवेति तद्धुक्ती नारायणोऽभ्यधात्
नन्वभेदेकप्रकारं त्रिभिर्विध्यनुवादयोः
यावंतुरः सचैत्रोयमिति दंतुरमादितः अत्र
च्यचेत्तु इत्येषा यदि नाम विधीयते तद्दंतुरो
न्यश्चैत्रश्चैत्रश्चैत्रचान्यस्ततः कथम् ह्रस्वश्चैत्र
इतीदृशानस्याद्विध्यनुवादता तस्माच्च ए
वं चैत्रोसौ सदंतुर इति स्थितिः वालवीज

स्त्रिमात्रोत्थो विधिर्विध्यनुवादयोः अज्ञापर्याय
पस्थितीन्प्रति प्रयुज्यते पादपद्मभ्रूरुहः ॐ
भाद्यटस्येति तथैव भण्यते महेश्वरः सर्वमिदं
जगन्निति इत्थं संपुटयोगेन परिपूर्णा हि
यास्थितिः यस्मात्संहारसृष्टिप्रकाशनात्मतः
तामेव भागशः केचिदुपासितुमनन्तया ए
कादिद्विगुणत्वात्त्यचतुष्पाद्वादशादिभिः
संविच्चक्रमयैर्भेदैर्भिन्दते विविधैः क्रमैः एका
संविद्विधा सैव दृक्क्रियात्मा त्रिधाप्यसौ प्रोन्मे
षप्राप्तिसा चित्त्वाच्चतुर्धाप्युपगीयते चिद्भक्ता
नन्दत्वात्तु पंचधा सौ प्रभाष्यते षोडानुस्वर
षट्कोऽस्य संविच्चर्चाविचारणात् यावद्वाद
शधा संवित्स्पष्टादौ तु स्वगोचरे एकैकशः स्वा
त्मकत्वात्त्रयेवा चतुरात्मतः सृष्टिं कलयते सं
वित्त्वाभाति चरतां ताम् स्थितिं नाश कलयते
क्वापि पूर्णां प्रकल्पयेत् तां संहृत्य च भावांश्च
संहर्तृत्वात्मनः पुनः संहर्त्रीं च चर्वयते तद
तः पुण्यपापयोः नत्तु तं न विरोधं वा स्वस्वात
त्रोणं वाक्कृति पूर्वं गधांशावारण मरीचीचक्र
मात्मनि यस्मान्नासंहरेत प्रमाणं प्रस्थिता
ववीत् ततः कल्पितमात्रांशं संहृत्याकल्पाते
हृदि तत्सर्वातीतमप्युत्तरनवच्छिन्नधामनि
नयेन्निपतद्वारादिश्यावत्स्यानयेत् त

38

६८

नः सृष्टिं च कलयेदित्यादिक्रमयोगतः द्वादशार
मिदं चक्रं सर्वदा परिवर्तते यस्यैतास्थूलमात्र
त्वमासराश्यादिसंपदः अक्रमक्रमवशात्
द्विशाद्विशो भूरिपूर्णाय्य विविधैः क्रमाक्रमैः च
क्रमेन तदुदितं विजृंभते मेयमानमितिमातृभ
त्तकम् एतच्चक्रगतानंतकिरणानां समाश्र
यात् चक्रभेदेन संख्यातुं कदाचिदपि शक्यते
यथा हि वर्हिणः पक्षे सितपीतारुणाधिकम्
प्रोन्मिषन्निमिषच्चात्र भासते पितथात्मकम्
तथा तदुन्मिषितालीनस्थूलसंवित्सुनिर्भरः च
क्रेषु णभाति निमिषन्नोन्मिषद्धाति चित्रितः त
त्कस्यापि निमेषेण कस्याप्युन्मेषयोगतः एका
रचक्रान्न प्रभृति सहस्रारं विवर्तते तदसंख्यान
मथवाप्यन्योन्याश्रितगर्भकम् नवातच्चक्र
मथ किं व्योमैकैक विजृंभते तदप्यनंतसच्चक्र
गर्भं वापि विभासते अनंतव्योमगर्भं ज महाव्यो
मैकमुच्यते अथ व्योमैवैकं कचितसितनीला
रुणं तथा यथा चैत्रे मेघाः पुनरपि तथा भांति बहु
धा तथा संवित्तत्वं कलनपरिसंख्याविरहितैः
स्वतंत्रं स्वाकारैः स्फुरति न च तैः केचन ततः इ
ति तत्त्वमिदं स्वरूपयन्मम नाथो हृदयास्थितः स्व
यम् प्रतिपद्य विचित्ररूपकं गुरुसंतानपर
म्परायितम् तदमुत्र नयेन पेशलं धि प्रतिप
न्नं द्दममताम्रुपाश्रयंते ननु तत्प्रतिबोधनाय दे

वोविविधामंडलकस्यनामवोचत् गलोयद्व
ङ्क्षयावर्णजातेस्वेः संकेतैर्योज्यतेतत्क्रमेण
तद्वन्मुद्रामंडलैर्मंत्रतंत्रैर्मूढः स्वस्मिन्योज्य
तेधाम्न्यनर्घ्ये तत्रापिकिंचनविभातितद्दिक्षु
येवद्वंतथासविधमाश्रितनारतस्याम् अ
शास्त्रगप्पथनिरसपदप्रातिष्ठमित्यं क्रियाप
टलगोवद्भुथेवभेदः इत्यप्रमाणतामागि
यत्नत्वंहिन्यश्यत परापराभगवती सेयंभाति
तथातथा तदन्वैवपरांशेणयोसमावेशेणपरः
पुनः मेयांश इतितत्पूर्वमेवास्माभिःप्रकाशि
तम् मावेशोपिपरेभागेवद्भुधायन्स्थितस्ततः
परापरतयोद्रिक्तःपरोमंत्रेशाद्रूपकः उद्रिक्तो
परभावस्तुमंत्रइत्यभिधीयते परापरस्तुयोमाता।
समुद्रिक्तपरापरः सविज्ञानाकलाप्रोक्ताप्रत्तु
च्चपरभावकः अपरांशैकयोगेनसएवप्रल
याकला अपराविलयोमातासकलःसतुभाष्य
ते परापरादिभेदेनतस्यापिवद्भुधास्थितिः
विचार्यमाणनिःसंख्योन्मातृभेदांस्तत्रोत्पलम्
मुख्यत्वेनतुसप्तैवमातृभेदाःप्रकीर्तिताः
प्रमाणांशोपतंत्वेवतेषामेवस्वशक्तयः व्यापा
रयोगितैवेषांशक्तित्वमितिमन्महे यस्त्वव्या
प्रियमाणत्वंकरणत्वंतदेवहि एवंचशक्तिमच्छ
क्तिभेदान्मातृप्रमाणजाः चतुर्दशात्मरूपंच

39

३९

प्रमेयमिति भाष्यते माता मानं च मेयं च यतए
कं प्रकीर्तितम् ततः पंचदशात्मैकमेकं प्रकृति
स्थितम् तत्राप्येकैकशो भेदे तत्वनिजस्वरूपि
णि संक्षेपविस्तरकृतं भेदानंत्यं प्रतायते पुन
र्जलादिमूलांतं भेदसकलनक्रमात् भूयान्भे
दप्रभेदोन्त्या वैचित्र्यविसरोदयः एवं धरांत
प्रकृतिप्रधानतत्वांतमेकं दशापंचधैव पुंसः
कलांतं सकलस्वरूपभूतो न माता न च मान
रूपः त्रयोदशात्मत्वमतोऽत्र निष्ठितं निशि स्व
रूपं तु भवेद्द्वयाकला मध्ये तु विज्ञानकलास्व
रूपता विद्यापदे मंत्रगतस्वरूपता एषोमंत्रे
शावर्गस्थितिरथ सदाशिवे धाम्नि तन्नाम निष्ठा पू
र्वं पूर्वं च तत्र प्रकटयति निजां मातृमानव्यवस्था
म् तेनानन्यप्रमातृस्फुरति शिवपदं स्वप्रका
शसदैकं मंत्रेशेशानतस्तु त्रिशरमुनिनवक्रमस्त
संख्याविभेदाः शक्तिश्च नो शक्तिमतो विभि
न्नातेनेति नो भेदमियं पृथक्त्वम् प्रमातृतायां
न च शक्तिरस्ति तेन स्वरूपं नहि शक्तिमुक्तम्
धरातत्वाविभेदेनयः प्रकाशः प्रकाशते स ए
व शिवनाथोऽत्र पृथिवीब्रह्म तत्परम् धरांत
र्गताः सिद्धीर्वितरीतुं समुच्यताम् प्रेरयंति
शिवेच्छातो यते मंत्रमहेश्वराः प्रेर्यमाणा
स्तु मंत्रेशा मंत्रा लब्धा चकाः स्फुरंत्यम् धरांत
र्गते योगमभ्यस्य शिवविद्यया तन्तुपाश

वसांख्यीयवैस्लवाच्यादिनादृशाः अथाप्रध्रुव
धामानःविज्ञानाकुलताज्जुषः तावत्तत्त्वोप भो
गेनयेकस्मातेलयगताः सोऽप्यमावस्थितो य
द्वत्तेत्रप्रलयकेवलाः सोऽप्यत्रतत्त्वलीनत्वमु
टमेवहिलक्ष्यते अन्यथानियतस्वप्नसृष्टि
स्थितीकृतः सोऽप्यत्तममपिचित्रेचस्वस्वस्वा
द्विभासते अस्वाप्यस्तुत्वमित्यादिस्मृतिवैचित्र्य
दर्शनात् मायाकर्मसविद्यासंमिश्रितमला
त्रिलाः धराधिरोहिणाज्ञेयाः सकलाश्चपञ्च
लाः अस्यैवसप्तकस्यस्वस्वव्यापारप्रकल्पने
प्रक्षोभायस्तुदेवोक्ताशक्तीनांसप्तकंततः शिवो
विद्युतश्चिद्रूपलिस्वलक्षणायस्तुयः ताःस्तांत
व्यवशेषापानग्रहीतृग्राह्यरूपिकाः ग्रहीतृभा
गोद्रेकेणग्राह्यभागोऽथूलनत्वतः सप्तसप्तेति
यत्त्वेकंजातमात्रेणरात्मकम् तत्स्वरूपंततस्त्वे
धप्रतितत्त्वव्यवस्थितम् किंचार्थेत्वेत्तुनिर्ग्राह्य
तुट्यःषोडशप्राक्षणाः सपादह्यगुलावृशात्म
त्मकेपरिकल्पिताः तत्राद्यःपरमाद्वैतानिर्विभा
गरसात्मकः अन्यस्तुग्राह्यतादात्म्यात्रष्टएषकु
प्रविभाव्यते उपांत्यस्तत्स्वरूपस्यग्राहकःप
रिभाव्यते आद्यंचसप्तकंतत्रनिर्विकल्पता
गतम् क्रमोन्मिषद्विकल्पाशाच्छायाच्छाद
नकोविदम् तदेवशिवरूपंहिपरशक्त्यात्मकं
विदुः द्वितीयंसप्तकंतत्रपरापरपदात्मकम्

विकल्प इति संगीनमिति भेदेवभास्यते तदस्मास्व
दम संवित्तौ कलनायसमुच्यता: संवेद्यते य
द्रूपं तत्रकिं वा विकल्पनैः क्रमानुभेदस्तनत्व
तुटीनामपिवामता: विकल्पश्च निर्ह्रासानि
र्विकल्पोपलक्षणम् यथाहि चिरदुःखोन्तः
पश्चादानन्दसुखेस्थितिः विस्मरत्येव तदुःख
सुखविश्रान्तिवर्त्मना तथागतविकल्पोपि द्र
ढः संवेदनेजनाः विकल्पविश्रान्तिरलान्ताद्द
ढ्रिं नाभिमन्यते विकल्पनिर्ह्रासवशानया
तिविकल्पबंधापरमार्थसत्या संवित्स्वरूप
प्रकटत्वमित्यं तत्रावधाने यतता सुबुद्धिः ग्रा
ह्यग्राहकसंवित्तौ संबंधसावधानता: इयं स
म एवते तत्र यथेष्टफलयोगतः अतएव हि
तन्नैदचाकुस्याङ्गवनान्यपि विचित्रत्वं प्रयांती
ति नचात्रक्रम इष्यते सक्रमक्रममेवेदं काल
स्पप्राक्रमरूपणात् दिगाद्यपरमार्थत्वं नैव
युक्त्योपपद्यते पूर्वापरप्रतीतिं हि नैकात्माऽ
रुतेतथा उपाधिभेदो नोवस्तुतत्वकथं साप्रक
ल्पताम् योहियस्मात्तु णात्नष्ट इत्यतः पर
मेश्वरः अभाषत निजानंदक्रमः दिक्काल
मंडलः तदेवं तत्स्वरूपेस्मिन्विचित्रप्रविविद
ताम् उपायभेदात्त्रैविध्यसमावेशोपवर्णि
तम् अनुपायः शांभवोसौ चिदुपायस्ततः
परः जडोपायस्त्वाणवः स्यात्सचापि वक्

धामतः अजडेपिजडाभासः पारमेश्वर्ययोगतः
नाडीकरणगात्रादेस्तेन संविदुपायता तत्रा
त्मवृत्तिमाश्रित्य ग्राह्याकारग्रहाहियः तज्जाग्र
त्स्फुटमासीनमनुबंधि पुनः पुनः आत्मसंक
ल्पनिर्माणं स्वप्नो जाग्रद्विपर्ययः लयाकल
स्य योभागः लयकर्मवशात्तु स्थिरो भवेत्त्रि
पुराभावात्सुषुप्तं सोप्याचवेदने ज्ञानाकलस्य म
लतः केवलाज्ञागमात्तः भेदवृतः स्वतो भिन्नाः
चिकीर्षितेजडाजडाः तुर्यतत्त्वस्थिता मंत्रतन्त्रा
धाधीश्वराख्ययः यावच्चैव गोधाम्प्रवेशान स
हिस्त्वः भावाविगलदात्मीयसाराः स्वयमभेदि
नः तुर्यातीतपदे संस्थुरितिपंचदशात्मके
यस्मयचत्स्फुटरूपं तज्जाग्रदितिमन्यतां य
देवास्थिरमाभाति स्वरूपं स्वप्नमीदृशः अस्फुटं
तु यदा भाति सुषुप्तं तत्सुरापियत् चिंतयानु
संधिस्तु यद्वशादुपजायते स्वस्वरूपे ते तन्तु सं
सर्वभेदेषु गृह्यतां यत्स्वैद्वैतभरोल्लासि भा
विताशेषभेदकम् तुर्यातीतं तु तत्प्राक्वादिमं
सर्वत्र योजयेत् लयाकलो हि स्वरूपं जाग्र
त्सु वर्त्तितु स्वप्नादीतिक्रमं सर्वं सर्वत्रा
सर्वेतुधः एकत्रापि प्रमोशूले चित्तुर्यातीत
मुच्यते आनंदस्तुर्यमित्युक्तैवबीजभूमिः सु
षुप्तता ह्यानंदस्वप्नवृत्तिस्वक्रियाजाग्रदि
तिस्मृता अत्रैव योगभूमित्याः संज्ञा पिंडस्त

41

तादयः सर्वतोभद्रनाथास्तु प्रसंख्योज्ज्ञानानि
र्मिताः एकैकत्र चतूरूपसद्भावाद्धितयेततः च
तूरूपत्वमेकत्र त्रित्वं पश्चाद्येकतामू एकस्तु
भैरवोनाथः श्रोत्रसंवित्स्वरूपकः एकः शिवा
दिसकलः पर्यन्तस्थितिसंगतः सोयंसमस्त
एवाधाभैरवाभेदवृत्तिमान् तत्स्वातन्त्र्यात्स्व
तन्त्रत्वमभ्युपानोवभासते सोयंमातृस्वरूप
स्यामेत्राद्धेति विभाव्यते प्रमातृरूपतया सोयं
वर्णाद्धेतिनिरुच्यते प्रमाणरूपतामेत्य प्रपा
त्मषयदाध्वनाम् प्रमाणरूपतावेशासपरित्यज्य
मेयतामू गच्छन्संकल्पनायोगात्कलाध्वामा
त्मसंगतः अद्वैप्रमेयतायोगसतत्त्वाध्वेतिष्ठ
ताम् तत्स्यैव साधारणतायोगाद्भुवनाध्वानुवर्ण
तः तथाहि चिद्विमर्शनयस्त्वावाचदशायदा
शिवस्तानक्रियायत्नुमननत्राणतत्परा अशेष
शक्तिपटलीलीलालांपटरपाटयत् मंत्राधार
भसेनत्राक् प्रागुद्भूतः शिवात्मकः उच्छलत्स
विदामात्रविश्रान्त्योस्वादयोगिनः सर्वाभिधा
नसामर्थ्यादनियन्त्रितशक्तयः स्फुटः स्वात्मस
हौस्यार्पधरापर्यन्तवृत्तयः स्वात्मीयेचिद्विल
सितेभावतोयान्नि ज्ञात्मनि मन्त्रशेतः प्रमा
रूपांस्तत्ताविश्रान्तिसंविदम् गतास्तिर्यङ्कप
मातारोयेप्यसंकृतभागिनः तेप्यकृत्रिमसं
स्कारसारामनास्वसंविदम् भिन्नाभिन्नाम

पाश्रित्यपांतिचिन्मात्रप्रमातृताम् अस्यामकुवि
मानंतवर्णसंविदिरूढताम् अनयापि किं
सर्वे संकेतारूढा: हाता: नैवचेतसि विश्रा
ति संकेतालयागत: यत्नेपुरनवस्थानान्मूल
च्छितिकरत्वत: तत्रापिखलु संकेतेगालो वृ
त्याच्यतांजन: तेनानंतस्वमायीयायोवर्णग्रा
मतारूढा: सचिद्विमर्शस्वचिवसदैवपरिजृंभ
ते ततएवचमायीयावर्णा: स्मृतिवितेनिरे ते
षांतेरवल्वमायीयावीर्यमित्यवधार्यते तथा
हि परवाकोष्ठस्तुनेष्वा[illegible] तेनिजाम् प्रमाय
स्य जडो नासौ तत्रार्थयातिमातृताम् यस्य
तु स्वप्रमातेरथप्रविश्यार्द्धेदग्रभृग: मायीयव
र्णपुंजे सोस्य प्रमातृताम् ऋच्छति यथायथा
चाहंतके तद्रूपमतिरिच्यते तथातथाचमत्का
रस्तारतम्य प्रकल्प्यते तदुद्रेकमहत्वे तु प्रति
भात्मनिनिष्ठिता: ध्रुवंकवित्ववक्तृत्व शालि
तां यांति सर्वत: अतएवहि वाक्सिद्धो वर्णाना
मुपासिताम् तेषामेवततस्तेनयुग्मायुगे
नभावता ततोयावद्विभा:शाश्वविश्रांतिसुग
पद्रूढान् वर्णान्जातांस्य भागा[illegible]परि[illegible]
ह्य स्थितान् तावदेवपदाधासोमेयभूमिमु
पाश्रित: संसारमृत संकेतसंघाते प्रथमांजु
र: एवंप्रमेयतामात्रभावोमानत्वमप्यप
र त्रिंशदात्मनस्तत्त्वकलापस्येतिनिश्चितम्

42

४२

तत्रसर्वविभात्मेतत्परमेष्ठितशिवे प्रतिबिंबस्व
रूपेणनत्वगम्यतयायतः चिद्व्योम्नेवशिवेन
त्तहेत्वादिमतिरीदृशी भिन्नासंसारिणांभाति
रज्जौसर्पादिकायथा यतःप्राक्देहमरणस्थि
ज्ञातःस्वप्नगोचराः देहान्तरादिमरणात्वीदृ
ग्यादेहसंभवः स्वप्नेचप्रतिभामात्रेसामान्य
प्रपञ्चनाद्बलात् विशेषाःप्रतिभासंतेनभाव्य
तेपितेयथा सालिग्रामोपलाःकेचिच्चित्रा
कृतिहृदोयथा तथैवमादिभूम्यंतलेबोधि
त्रहृदश्रितः नवराणिवशैलाचामलादिष्वात्
विपाथिनः नस्वयंसदरूपकारणाकरणात्म
काः चिरप्रशफिनियमैसमच्छेदास्यवर्त्तनात्
अनूढेपिस्वतंत्रोयंस्थितश्चिद्व्योमभैरवः प
कचिन्मात्रसंश्लेषभैरवाभेदभागिनि एवम
स्मीत्यनामर्षीभेदकोभावमंडले सर्वप्रमा
णैर्नोसिद्धंस्वप्नेकान्तरयथा स्वसंविदःस्व
तंत्रायाहल्यासर्वोपिबुध्यतां चित्तविग्रहो
च्यानेक्रीडन्नेवीहवेत्तियः अहमेवस्थितोभा
वैर्भूतैश्चिन्मात्रकैरपि एवंजातोमृतोस्मीति
जन्ममृत्युविचिन्तिताः अजन्मन्यमृताभांति
चित्तभित्तौस्वकल्पिताः परेहसंविदामात्रेपर
लोकेहलौकिता किंत्वकालकलासंविद्दृश्रो
भेदेप्यभेदिनी अभविष्यदयंसर्गोमूर्तश्चेत्तत्र
चिन्मयः तदवक्ष्यततन्मथ्याकेनैकोपिधराधरः

स+

ऽतत्तन्मात्रवागादेराधाराधेयचर्चने अतेसंवि
न्मयी शक्तिः शिवरूपैव धारिणी तस्मात्प्रती
तिरेवात्यंकर्त्री साप्रतिभाप्रोक्तः तत्र स्वात्म
नितेन शक्तिः साधारसंज्ञिता संकल्पितं
निराधारमपि नैव पतत्यधः स्वाधारशक्तौ
विश्रान्ते विश्वमित्यं विमृश्यताम् अस्माद्य
ताहमित्यादि दृष्टेरेकनता चिता यावदेते
चिदस्मीति निर्देशो भैरवात्मना स — वित्स्वायु
धेभास इव नीलादयः शिवे परमार्थतएवा
लुनोदयव्ययोगिता देशकालेत्र वाह्यशि
रित्वेतदसमञ्जसम् चिदात्मनो हि देवानां
सृष्टिदिकालयोरपि जागराभिमते सार्ध
हस्तत्रितयगोचरे प्रहरचेष्टयकृत्स्वभा
स्थितेचित्कालमानिनः अतएव दोल्लेना
मनाकिंचिदपि मन्महे क्रियाल्लणेपि चोक त्वे
स्मिन्वक्ष्यः संतिद्रुताः क्रिया। तेनयेभावसं
कोचं लक्षणं तप्रतिपेदिरे तेनूनमनयारा
द्यास्पून्यचष्टप्रवलंविनः उच्यएवमतोभा
वान्शून्यीकर्तुं तथासतः स्फुटीकर्तुं स्वतं
त्रत्वादीशः सपरमेश्वरः तदित्यं परमेशा
नोविश्वरूपः प्रगीयते ननु भिन्नस्य कस्या
पिधरादेरुपपन्नता उक्तं चैतत्पुरोवेति न
भूयः प्रविविच्यते वक्तुभिश्चापि गाह्यधर्ष ठंरू
णाप्राविरच्यते नन्वित्यं जन्ममरणेकर्म
वा।

43

णः फलयोगिना कथं स्यात् किं तु सर्वात्मकं चित्त्वा
तेऽत्रासु विस्मृतम् तथा हि चित्त्वतं ज्ञेयं यथा
भासयते तथा संप्रभाति विश्वाकारगर्भी सा
चेति निश्चितम् इत्यौचित्यमेव माधुर्यं यथा
सर्वात्मना तथा प्रत्येकपरमाणौ हि सर्वस
न्निमयीस्थितिः अज्ञाततत्त्वमूलास्तु विवदंते त
ये बुधाः नूनं निजमनोराज्यरक्ता ये ते समुद्य
ताः प्राणे वै चिति गच्छे वाऽत्रापीदमिति भ्र
मः अखिलात्मनि यत्स्तुत्यस्वातंत्र्याभावं जंभि
ताः अतः स्वसंविदामपूर्णजन्मत्वे नेह भासते
पुरस्तात्तु नं संवित्तिस्वातंत्र्याचितरूपमणः प्रा
क्तनी संविदेवेह पूर्वकर्मेति भाष्यते तत्संवि
न्नाधिकारसंवित्कर्मोदयकरी तता अत्रैतच्च
यथा स्वप्ने मयाकृतमिति स्फुरेत् फलते ह
पुष्यते सैव वार्ता जाग्रति कर्मणः तथा च प्राक्पं
कर्मत्रिफलसंश्लेषणात्मिका यस्यैकाप्युन्न
तोदेति संवित्सफलभाक्सा हि किंचाल्पकु
संवित्स्फुरत्वादयमेव यथाः भूयःफलवद्दा
कुष्ठानच्छेत्रभः सिक्तबीजवत् एवमल्पफ
लकर्मस्वल्पसंवेदने स्फुरत् अस्फुरत्तु फ
लत्वेव न्यायः सोयं स्वसंविदा तत्रप्यन्यत्व
भूयत्वं संविदायै प्रकाशते तत्कर्मकर्तुः संवि
न्निरूप्यातद्रूपभागिनी या च संवित्स्वयं ता

वृक्षकुलगर्भान्नजायते नाप्यन्यफलनिर्गार
हिमात्रसंगतितुल्यया फलवेदित्वरन्यस्य स्य
मात्रुरपि संविदि अन्यस्य मात्रसंकल्प्याद्याव
दनो सकोप्यलम् प्रभद्रः स्वच्छिरदा योस्थिति
पूर्णाविजृंभकः विदाः ससंकोचयति फल
लंबनकल्पना मत्स्याच मत्स्यदृष्टेयंसृष्टि
रित्यापायेन ते परोपकारं कर्तव्यमुपादिद
त्वरातनाः एवं नामोपकारोयं मृतस्यापि प्र
तन्यते पिंडदानादिनादेयते देहसंगमः वर
स्वात्मनि सक्लेशः परं मां पीडयेत्विति इति
कल्पितमेतस्य कष्टादेलपसः फलम् ल
मुनादवभक्ष्यत्व मुक्तमा शेयमीदृशी अका
रणकमेवेति गृह्णंतु किल जंतवः तदेव
हस पक्वादि भक्ष्याभक्ष्यत्व निर्णये युज्यते
भिन्नबुद्धित्वमन्यथा नेकपंचन एवंदृष्टि
प्यदृष्टेय कल्पितापूर्वाधिका क्रमात् क
र्मयोगः स एवाद्य दृष्टः संविद्धविस्थितः
देहः पिंडात्परे लोके नान्यथेति स्मृतिः दृ
ता अन्योन्यानन्तु यकालं जन्तूनां महद्भ
दिति तत्सर्वशास्त्रप्रगेश्य शोकाशेजः
प्ररोहितः अन्नचिंतपरादृष्टफलपर्यंत
नागतम् आसिम पिंडदो च्याहं पिंडदान
क्रमात्तथा प्राप्नोत्यवयवाभाग पूर्णदेहो

स्मिन्नस्थितः अदृष्टक्रियया पुत्रशिष्यत्वा
न्मादिरूपया। स्वर्गभागहमत्येतन्मात्रसंभो
गस्तु स्थितः नास्ति मे पिंडदः कश्चित्स्वयंचा
प्सुतिडच्छती नमे भ्रातास्ति ऊचापि पिता
पि नरकार्णवे भविष्यति मम ज्ञाता क्वापि का
लेक पंचनन इत्यादि संविदां स्फार स्वप्ने वफ
लति स्वयम् तस्मात्तु पिंडकर्तादिर्माभूदय
यथालं॥ सतावत्तत्कालभंगे प्राकावग्र
प्रलेयानष्टे ०वज्ज्ञात्विमामतिमू भैरवान
लएवैकः समूलं प्रुष्यातिदार्णात् अशेषवि
श्वविजृंभसंसारस्वप्नसद्मानि शोषवः शि
वएवाहमिल्लहोसीऊनाशनः तन्मू०ः क
र्मसंवित्ति चित्रीभूतचितिरूपया संकल्पमेव
संसारं विचित्रमभिमन्यते अतएव मृतोगतो
वासनांतरवर्जितः शिशुरेव भवेत्स्वप्न दृ०
संसारतानतया यावद्यौवनमभ्येति पुनस्त
द्वासनाक्रमात् संस्कारसंविदातास्ताः सं
सृतीरभिमन्यते कश्चिज्जडत्वसंस्काराज्जा
डीभूतोपि खानिले सहभूजलयोगेनया
ति पुष्पफलात्मताम् भक्षितोवीर्यरूपे ए
पुनरायाति गर्भताम् यावत्पुनः पुनश्चित्रा
न्संसारानभिमन्यते एकत्रैव स्वसंस्कार
वासनावासितः शिवात् भुंक्ते स्वर्नरकाद्या

स्तु भोगास्स्वातंत्र्यकल्पितान् कश्चिद्भूमिमयी
कापि जलात्माक्वापि मिश्रिता एवं भुवनम
ध्यगा सर्वविज्ञातिस्वरूपतः ध्रियते यत्र त
त्रैव स्वसंस्कारात्सुखादिकम् वेत्यन्येन नन्द
प्रपश्य सत्यन्यास्ते च चान्यथा न देशः परमा
र्थेन चास्ति न च कालोस्ति कश्चन भेदवादेहि
गगनदेशात्सर्वैकदेशता उपाधेरेव देशा
द्वि देशस्याप्युपधेर्भिदा इत्यन्योन्यसमाश्रि
त्यादेशभेदो न कश्चन स्वरूपभेद एवातो भ
दकलेसु संगतः स च नास्ति प्रकाशैकस्वरूप
त्वे विनिसाधितम् एतयैव परामर्शदृष्ट्या ये प
रिवर्जिताः तेशकाकारिणा ह्योघघुंकिता
तन्मयीकृताः स्वस्वप्ननिर्मितानेत जनजं
तु विकल्पितैः शास्त्राभासैर्हृपाशुकां श्रा
न्तैर्गेधवर्जिताः यथा त्रडुज्वते ... नि
... न् ... नापि चिरं स्थिता तथापि फलतीत्ये
वं श्रायश्चित्तादिकल्पितैः एवमाभासना
नात्वस्वातंत्र्यैश्वर्यशालिना न्कमंयदेव
तत्तस्य यातितत्वादिरूपताम् विपर्यया
भासयोगे धीता च्याभासदूषित नाऽस्वाद
वपुसंकोचस्फोटघातादिपीडिते देह
मध्यामहायंत्रवातचक्रेन्मपागते श्रोत्रा
विघटते न जडाभासकलेवरम् भस्मन्य

45

४५

न्याधिकारे वा जाते प्राग्वासनाक्रमात् तत्रैव कस्य
येऽङ्गीग परलोकाभिधानकम् पाषाणता वा वेत्य
ष पुनर्वा प्रतिष्ठ्यते परोयं लोक इति च रूढ
स्य परलोकिता स्वर्गमोक्षादि यस्येह यथा रूढं
च चेतसि तथैवास्य गच्छिभाति तत्तज्ज्ञापिचि
त्रता बन्धो मोक्षः सुखं स्वर्गो दुःखं जडमयी स्थि
तिः संविदेव स्वतन्त्रैत्यं शिवरूपा विराजते मू
यो वयवयुक्तस्य यथा तावत्पृह स्थितिः तथा वि
श्वात्मके रूपे भैरवस्याप्यहं स्थितिः शिशुः स्व
न्येपि वेताल वेत्ति सत्यार्थकारिणम् ध्येयरूपा
दिवैचित्र्यमित्यमर्थक्रियाकरम् मूर्तेर्भिन्नसमा
हृतो भिन्नाभोगान्निजात्क्षणात् देवयतीति वा
नैषा वचनेष्वेव शोभते अश्वोतादि स्वरूपत्वं स
र्वमेतत्तु युज्यते आत्मैव हि तथाभूतस्तथाभा
त्येव भेदतः एवं स्वभाव एवैष संविदो यः स एव तु
भेदग्रस्तत्रयाकार्मो मलः शास्त्रे निरूप्यते दीक्षा
दि कर्मयोगेन तु न मलत्वं प्रनायते सा हि भेदमया
प्रोष संसारदहनत्वतः दीक्षा च वस्तुनस्तादृक्
सत्यसंवित्स्वरूपिणी एवं यो वेद तत्त्वेन तस्य का
नुत्तरे नये एवं विज्ञानयोगे हि शमिते भेदगो
चरे आत्मैव शिव एवैकः को बन्धः का च मुक्तता
एतन्दीक्षा महासंवित्स्वरूपायन्तु भण्यते क्रि
या स्वभाव दीक्षा सो कर्मादिमलहानये स्वभा

स्वभावव्यूह्मनियतिरलाद्धिप्तेषु कर्मसु भोगो
स्य युगपच्चस्मात्क्रियते मंत्रशक्तिनः तथाहि
प्रालगादेशाकलाकालोर्ध्वनिश्चयः ज्ञातपो
स्यप्रतायते धरणपादिशिष्टावांततः तत्रैवजन्म
संभोगाधिकारलयभाजनम् विधायोत्क
ष्यतेतस्मादन्यत्रचविधीयते इत्थं गुरोर्नि
श्चितसंविदात्मदृढस्वशिष्यस्यपरंपरेण
निष्कर्मचेतोरचितेवदीक्षाप्राक्कर्मशक्ती
रखिलाहृत्याद्धि तत्रापितेकुलतिलाज्य
चरुप्रबंधइत्यादिशैवनियतिप्रतिभानन्त्र
मम् तावत्पिस्फुटयदेननिशाप्रपंचोनि
र्मूलतामुपगतोपिविभेदवृत्तेः भेदेपिकिं
त्वेषपुनर्भवविष्यन्संसारकारिसुकृतादिवि.
घातहेतुः सुज्ञस्ततस्तदतएवहितत्वजाल
सुड्डेतरस्थितितयानिखिलंह्विधेव सुद्द
त्रिशक्तिरवचितंनत्तुयामलंचभात्येवतेनव
रुधेषकृतःक्रियायाः व्यापारकल्पनवशा
नियतिप्रपंचःस्वल्पेतरत्वकृततान्दृशा भो
गयोगः मुद्रामंडलसंघातःसमंत्रंतत्र
चर्चितः यत्रयोगादिकंसर्वफलदानाय
कल्पते निर्वृत्तफलसंप्राप्तिकांक्षासंको
चमुस्थिताः अनवच्छिन्नतामेवफलत्वे

A6

४६

नात्रमन्वते नस्यानेनानवच्छेदकापियामा
दिकल्पना अनवच्छिन्नवांछा सत्सर्वो
त्तीर्णदृष्टय: तथापिविदितेस्वर्थे परमाद्व
यसुंदरे संवित्स्वभावस्वातंत्र्यात्वेषांचित्या
ल्पकामता तान्येवोद्दिश्यतत्सर्वं स्फुरणा(
यधराधित: शिवांतंवऊधाभेदैर्धारणाप्र
यउच्यते इहहिनन्यनयेष्विवकिंचनस्फु
रितमस्तिनयत्किलसत्यत: तदिहसत्यप
देस्थितिभागिनां किमिवहेयपदे निपति
ष्यति इत्थंसमदशाधिकारचरमंतत्वंयु
दाभासते तन्निर्णीतमनुत्तरंशिवपदंसंप्राप्ति
कामात्स्मृति एतत्सर्वमिहोदितंचजगदान
देविपत्त्यात्मकंभेदप्राणतयायतोत्रनिखिलो
प्येषप्रपंच:स्थित: ॥ ॥

इतिमालिनीवार्तिके प्रथमंकांडम् ॥ १ ॥

ॐ एवंमहेश्वरोदेवो विश्वात्मत्वेनसंस्थित:
क्रमिकज्ञानयोगाभ्यां धारणाभिरुपास्यते
तत्वक्रमेगतद्वैतमलमायादिजालकम्
अष्टादशेनतत्पटले तत्सम्यक् विभाव्यते अ
णिमामादिकंयत्रहेयमित्येववर्ण्यते नहि
तस्यपरांविसिंप्रतिकाचिदुपायता अत:
संविदियन्निरूढमभितस्तत्प्राणधीविग्रहे सं

चार्ये कथं तर्हि घटतामभ्यासयोगक्रमः
येनाभ्यासपथेन संविदमिमां संस्कर्तुम
भ्युद्यता ते किं ऊर्ध्वज्ञन: कथं विवधता मि
त्यत्र संदिग्धमहे अभ्यासो हि पुनःपुनर
र्थ: सोपि च दिक्कालप्रतिभेदात् अभ्यासा
तरयोगसमुत्थ्यादहमानः प्राणात्तप थे
स्मात् प्रकाशैकघनेरूपे भैरवीये विवि
क्तवः सद्वद्विभानविज्ञानविश्रान्त्येव हि
स्थिताः ततस्तत्र परंप्रोक्तमंगं सर्वोपकारि
यत् धारणा अपितद्द्वार निश्चितस्तु स्तथा
त्मिकः ननु प्रतिष्ठैकस्तर्के समाश्वासः प्र
कल्पनाम् किं नैवाभवतां तादृग प्रतिष्ठा
ततेवच: तथाह्यागममेवैकं प्रमाणमिति
निश्चितः तद्विरुद्धागमप्राप्ते सति निश्चीय
तां कथम् महाजनप्रसिद्धिस्तु तत्र प्रामा
ण्यकारणम् अप्रतिष्ठातद्विरुद्ध महाज
नस्तु संभवात् अन्यत्तमपि हृद्यादो ह्य
गाधकसंविदम् उत्तरोत्तरविज्ञानान
वस्थाभानन्नं ननु स्वसंविदमपि तत्र ग
धितं कथितं किल व्यवहारमयं ऊर्ध्वाभ
दसंधानपंडितः अस्माकं त्वप्रतिष्ठानं न
कदाचित्कथंचिद्भवेत् तेषां सर्वज्ञसरणि

47

८१

परो भैरवसागरः विशेषतस्तु तर्कस्य तात्पर्ये
वा प्रतिष्ठिता येन तर्कार्णवतारात्तु परमामृत
संविदः तस्या हि सर्वैस्तर्कांशैरनाप्लुष्टस्व
संविदः सर्वत्र पर्यन्तफलत्वेन शिवं प्रतिपादि
ते अभेदसारः सर्वो हि शास्त्रार्थस्तत्त्रपत्न
ये युक्तज्ञोऽज्ञाविति भेदस्तत्र स्फुटधियो रताः
तर्वास्त्व भेदवादांशयुक्तिच्छेदैकपंडितः नन्व
भेदेपि तर्कस्य काचिदस्त्युपयोगिता परमा
द्वयदृष्टौ च सोपि नैव न संगतः अत एव परा
द्वैतं यद्विश्वानुग्रहात्मकम् तस्योपायं पर
वृत्ते हृदये स्पंदनात्मकम् हृदये गोधम
येयः स्वविमर्शः पूर्णचिच्चमत्कारः युगप
द्भासितिहठ एव सत्त्रीकृतविश्वतः स्फुरणः ली+
भावाग्राह्यग्राचरमं दशाद्वयोल्लासि निर्वृति
हृष्पूर्णः जगदानंदमयोऽसौ सामान्यस्पंद इ
त्युक्तः स्फुरणं हृदयस्य यत्किल प्रकटं विश्व
मिदं विसर्गधाम्नः साक्षिति प्रतिभाति यावता
त्रिकशाक्तौ विश्रांतीहनावता तदिदं हृदयं नि
रुच्यते परमं भैरवसंविदामृतम् इषिटरुद
ति शाक्तिस्थूलगं परमे धाम्नि विसृज्यते ततः
परमे भगवत्यनात्मनि स्फुरितं विश्वमिदं चिदा
त्मकम् शक्तित्रयस्थूलगं ततः शांभवमि वं+
विसर्गवर्त्मना तदस्योऽसदिति प्रगीयते तदि

दंपूर्णमिहाहमात्मकम् हृदयंप्रियवशात्कि
संगमस्फुरणात्मैव सदावभासते इह हृ
ष्टिलयस्थितिक्रमाः शान्तश्चापि सहृत्वको
टिषुः प्रविभाति सदातनात्मना हृदिविस्तं
ब्धजैनुसंचिताः इहतु पुरोक्ताच्युतिकला
पाच्यः प्रविष्टात्सद्योनाशकैः तंप्रतिपणतो
पायप्रपेनप्रकटीक्रियते हृदयस्पदः त्रिपू
लप्रांतगप्राणप्रेरणावा महत्पथः तदंत
र्वर्तिचित्स्वंद्रकलाविश्रांतितत्परः कुटिल्यैवा
यतद्भूमित्यागेनप्रोङ्कृतादशाः निरानंदादि
काः पंचव्यरमण्यव्यवस्थिताः त्यजेत्सर्वाप
राक्रामत्सम्यक्विश्रांतितत्परः यतोनिजा
नंदमयीभूमिः प्रांतपदानुगा निरानंदपरा

अभेद
\+

नंदौ पुरुषाजातसंगतो भिन्नभोग्योद्यजनि
तानंदजंभणात् महानंदस्थितिः कापिवा
माचारासमुल्लासेन भैरवीयमहाभूमित्रिस्वी
कृताशेषसंविदि महानंदश्चिदानंदीभूया
भूयः प्रवर्तते अस्मिंस्तुस्वीकृताशेषदद्वा
मोर्ध्वगेत्रिके त्रिकेसर्वात्मनाद्वैताद्वैतसंग्रह

48

णात्मनि अभिन्नावाथभिन्नावाभिन्नाभिन्ना
अप्यापिवा भावानिजादिकानंददशापंचक

४८

योजिताः जायतेजगदानंदसमुद्भोमदशाग्र
षः निजानंदः प्रमात्रंशमात्रनिष्ठनिबंधनः

शून्यतामात्रविश्रांतेर्निरानंदात्मिका स्थितिः
प्रमेयपदविश्रांतेः परानंदोप्युदेत्यलम्‌ अ
नंतमेयसंघट्टपूर्णमेयत्नुसर्वतः प्रमाणोस्व
वेणायोगान्महानंद इति स्थितिः समस्तमा
तृमेयौघकलनाग्रासकोविदः यदा विश्रां
तिमभ्येति निरुपाधिस्तु निर्भराम्‌ तदा त्वेव तु
चिदानंदो याजडाजडबृंहितः नचयत्रस्थि
तिः कापि विभक्ताजडरूपिणी यत्रकोपिव्य
वच्छेदो नास्ति यद्विश्वतः स्फुरत्‌ यदनाह
तसंवित्ति परमामृतबृंहितम्‌ तदेव जगदा
नंदधामास्माकं गुरुर्जगौ यत्रास्ति भावना
दीनां नमुख्या कापि संगतिः तत्र विश्रांति
तायेयाहृदयोच्चारयोगतः पातत्रसम्यक्‌
विश्रांतिस्तत्पराद्वैतमुच्यते प्राणदंडप्रयो
गेन पूर्वापरसमीकृतेः चतुष्किकाउज्जालं
विलंबिकासोयसितस्यः बंधमोक्षविभा
गेन नरादत्वनयोगिना अत्युत्तरस्वभावे
नवाकव्यापारातिवर्तिना चिद्विमर्शपरा
हंकारमस्तयोद्दामयोगिना तच्चागवपू
रितेन सह्लादषाकलात्मना सूर्येणाभासि
तेभावे पूरिते परिचद्विते तन्त्रासमं पर्व
पूताः षोडशाख्यकलात्मा प्रविष्टेन विरो

धाम्नो सम्पृक्तिस्म जाता कला: चतस्रो जीव
नी: प्राप्त विसर्ग विकृतस्थितेः अतः कृता
नेतत्तत्वकादिहांते न सर्वतः भावानां भा
वतासारविमर्शाभिधहच्छुजा वहि: प्रस
वस्येयागिकुलने अधिष्ठायिना हृद्‌या
मलभावेन नित्येयाधिष्ठितेवताम् चित्ता
ल युगलदेहांत शक्तिसोपानमालिकाम्
विसर्गेण विसृज्याय स्पंदनोदरवर्तिना
विसर्गभूमिमाश्लिष्य मत्स्योदरदशानुगं
सर्वसर्वगतां सर्वे जीवनीं परमां कलाम्
त्रिशूलभुवमाक्रम्य नाडीत्रितयसंगताम्
विकस्वरां संकुचितां क्रमेणैकात्म्यमाश्रि
ताम् भ्रुकुटीबिंदुनादांतशक्तिसोपान
मालिकाम् रासभीवडवास्राव मसंकोच
विकासिनीम् मुहुर्मुहुर्लीयमानहृष्ट
भावौघनिर्भराम् एकीकृतमहास्थूलस्थू
लवैसर्गिकास्पदाम् समग्रभावभरण
भैरवीयहृदाश्रिताम् सर्वाहरणहेवाक
समर्जितपराभिधाम् आचंतरहिताम
नाविष्वप्रसवशालिनीम् हृद्दोधाकाश
चिच्चंद्रचंद्रिकां त्रिनयेशिकाम् देवीप्राप्य
नकिं नामलभते लंभयत्यपि तदत्रभावना

49

४९

देहगतोपायैः परेसति यद्वैषम्यविविदुः स्या
द्योगीतावत्प्रकंपते पूर्वजन्मशताभ्यस्तादे
हतादात्म्यनिश्चयः जालपां वदेकत्वंमन्वा
नश्चिच्छरीरयोः भेदात्वमायारहितं परि
पूर्णचिदात्मनि प्रविशेत्प्रथमं यावत्तावद
लाक्रमणक्रमात् भवेदभ्यासस्सादेहावेश
प्रोथित्यसदायिनी कंपरूपैवयावन्नोद्घूर्णि
परात्मनि एतदव्यक्तलिंगं तत्त्वरशक्तिशिवा
त्मकम् यत्रविश्वमिदं लीनं यदंतः स्यं च ग
म्यते किंचाध्यजातमेतद्देहस्पन्दनयैव सर्वनि
र्मीतम् तस्योन्मेषवशेनस्फुरत्तां यः समा
वेशः चित्तत्त्वस्य विशेषस्पंददशाशालिनः
चिदानंदः शक्तिसमुल्लासनरादंतः कृतमं
त्रवीर्यप्रसारः नरशक्तिमयमिदं तद्व्यक्ता
व्यक्तं भवेल्लिंगम् सिद्धिफलप्रसवरसप्रद
नमितिकथ्यते शास्त्रे व्यक्तलिंगं तदुक्तं तु य
त्केवलनरात्मकम् एकस्य स्पंदनस्येयं त्रिधा
भेदव्यवस्थितिः एतल्लिंगज्ञानप्रवियुक्ता ह
द्याहृपेपहि भजंते बाह्यस्य लिंगपूजाश्रया
समाजं फलायनक्षितत्स्मात् यद्व्यक्तमात्म
लिंगाख्यं नररूपसमाश्रयि देहाभेदमयं
वाह्येविश्वस्मिन्भरितेसति समुदेतिमहा
नंदभूमौलीनस्य योगिनः तेनाद्यं लिंगम

भातिसंस्फुरत्वीनत्वमंजसा अत्रलिंगेसदाति
ष्ठेत्स्फुरन्ना विश्रांतितत्परः यद्योगिनीनां हृद्
यं परमानंदमंदिरम् पूर्वोक्तबीजयोन्यंशावि
सर्गानंदमंदिराः यत्र कामपिनादात्मसंप
त्तिं चित्वेन तुष्टाः यत्र प्रयासविरहात्सर्वे मोदे
वतागणः आनंदपूर्वैर्याम्न्याम्ले नित्योदित
चिदात्मकः यत्तद्भैरवनाथस्य संकोचेतरभा
सनम् अविद्यमानसंकोचाविकासस्यापि
भासते यत्समाप्तिसंघट्ट समुत्थ्यानंदधारया
अपासक्तमिदं विश्वमपाकृति प्राणताम्
तत्र प्रवेशे नो यत्नः कार्यत्वेन प्रयासकृत्
यतः सदोदितो भानुः किं दीपेन विचार्यते
यदि स्वात्मस्थितो योगी प्राप्य चित्स्पंदभूमि
गः यदि वा बाह्यभावौघविशेषस्पंदसंश्रि
तः सर्वथा शिवशक्त्यात्मत्रिकरूढेर विश्रु
तः योगी जायते निःशेषयोगिनीकुलनं
दनः यदा भावेऽपि सामान्यस्पंदाभासमयी
स्थितिम् परभैरवतन्मुद्रामंतर्लक्ष्यबहि
र्दृष्टाम् यदाश्रयति शैवी सा परा देवी ततः
पुनः स्वातंत्र्यहेलानिर्मेयतत्तदर्थं क्रि
यामये भावौघे सोत्सुकोन्मुखविमर्श
रसयोगतः विशेषस्पंदसञ्जृम्भिशक्तिसं
स्पर्शप्रवर्तते एतेनाधिष्ठिता धाम्ना मंत्र

50

५०

स्त: त्प्रकाशाने यांतिस्वांतं अयोभित्वं वि॰
चित्रांसुचसिद्धिषु ह्यनातिरस्कारहत्त्वी ..
शुद्धिमुपागत: सर्वभासनयोगेनभास
मानंचिदात्मकं अभेदवृत्तित: परस्परह
पूर्वं चितिचमत्कृते: अर्थक्रियार्पितादे
न्यजनितांकारतांस्थितिम् विहाययाव
दासीत्तावद्बुद्धिभवभूमिकाम् भैरवीसा
विश्रान्तेवपराभूमिमयन्तत: एतदाविष्ट
संवित्तिसर्वमेवनिरीक्षते प्रकाशरूपतां
ज्ञांतं चैतन्यं हि प्रकाशता नचाप्रकाश:
प्रकाशप्रयोगादेति प्रकाशताम् इतिविला
सत: पूर्वं प्रकाशितमिदं यत: महासाहस
संयोगेविलीनाखिलवृत्तिका: सुंगीकृत
स्वरूपाम्भोजनिर्भरीभूतमानस: अकिंचि चि+
त्क: स्पष्टस्पष्टभेदोज्झितस्थिति: यावदा
सीत्तावत्पूर्वोक्ताएवभूमय: सांसृत्येया
तिसंसारसम्मदाहैकहेतव: यस्मादियोत्त
संघातोभेदबुद्धितिरोहित: स्वातंत्र्ययोष
कक्रीडापात्रोपकरणात्मक: यदानिमीर
नावंधपक्षिहत्येकंदर्पनदा तद्वारोदितसं
वोधमहाज्वालाविलापितं विश्वमभ्येतिप
रमानंदसत्सारघायितम् तद्रसापानवि
श्रांत: संविद्देवी: प्रतर्पयन् अचिरादे

तिमरणजन्मत्रासविहीनताम् आश्यानभा
वहिगतासु संविद्देहेन्द्रियहेयमयत्वमासा
द्युक्तानुसंस्कारविलीनभावान्तर्विहनंस्व
प्रेवयाति युक्तायायेव गाह्यापविवशी र
कृतचेतसाम् सुस्थितिर्जायते सैव भैरवान
दसंविदः तयैव योगिनीवक्त्रसंप्रदायक्र
मागतया विधूतकल्मषा वेष्टाति एते तन्म
यीस्थितिः वक्त्रमीशस्य दायोगीविकासय
तिसंविदः सर्वइन्द्रियनाडीतस्य क्राक्रमण
संश्रयाः तदाविकासग्राह्यार्थभेदाभावम
यहठात् प्रयांतिचेतुन्मुखेलात्रीलयीना
दिभेदवान् ग्राह्यग्राहकसंबंधभेदःसपदि
भिद्यते योगिनीवक्त्रसद्रूढसंप्रदायक्रमाम
या सद्योनुभवदायिन्या मुद्रया मुद्रिताखि
लः सर्वाधिष्ठातृचिद्रूपसाक्षाद्भैरवतत्स्थितः
सयोगी विस्मयाविष्टो लभते स्वात्मसंविद
म् तत्रदृष्टपादयाप्राय योगेष्वनुपपत्तिस्थितः
तडाकवर्तिनिम्नांड्रतत्रान्यत्रप्रवर्तते प्रय
त्नेनापितन्मात्रस्फुरणायददत्तमम् यदात्वतः
पदद्वारसारसपूरितंरसात् भवेद्गवेयुस्तत्स्
र्गप्रवाहाः सर्वतोमुखाः एवंस्वात्मासरभ
सा चैतन्यप्रोन्मिषत्त्वयम् अविभागेनभा
वांशात्स्वात्माभेदेनभासयन् शीलनावि

5।

५१

घयीभावं प्रयेच्चादिमुहूर्तकम् मायाविग
लनाद्भूमि भैरवी याविराजते वैकल्पिको
त्यवच्छेदः पाश्चात्यादर्पयेच्छिदाम् सेवमा
यास्वतंत्रस्स भेदहष्टिप्रकाशिनी उन्मेषमा
त्रद्दस्स स्यानिर्मूलान संभवेत् इत्यांकिंव
कुन्नोक्तेन नयेन त्वतानामनि वस्तुतोस्तिनक
स्यापि योगांगस्याभ्युपायता स्वरूपं लस
नीरूपमवच्छेदविवर्जनात् उपायोप्यनु
पायोस्या योगवृत्तिनिरोधितः रेचनापूरणै
रेषा रहितात तुवाततो नारयन्सेवमात्मा नभ
दसागरगोचरात् निमज्जमानमप्येतन्मनो
वैषयिके रसे नांतरांईत्वमभ्येति निश्छिद्रं तु
वकं यथा हुपं पानं ह यस्सेव मनसो यो नि
रुधते तेषां तत्खंडना योगाद्भावत्तुन्मार्गको
टिभिः किंस्विदेतदिति प्रायो दुःखेष्वलंकठते
मनः स्वतोदपि विभज्येत ज्ञानादेतदिदं त्वयि
तथाहि गुरुरादित्द्रूधा स्वकशासने अना
दरविरक्तैव गलतींद्रियवृत्तयः यावत्तु विनि
यम्यं तेनावता वहिष्कुर्वते प्रत्याहारोपि नामा
यंयोद्दजाले प्रवर्त्यते गंधस्यात् द्दवृत्ते सह
त्रलेपेन वंधनम् अप्येषु तत्झोगविधो न तु
कैदुःखेहत्वे वागलिताभि[illegible]म् अनावि
पूतोपि निमग्नचित्ता जानंति हृति द्दपसोत्सम
तः सत्येवात्मनिचित्स्वभावमहसि स्वांतेत

योपक्रियांन स्मै ऊर्वतितन्मचारचतुरे सत्यद
वर्गेपिच सत्वा पर्गेषुरसादिषुस्फुरतरं
यन्नेदवंधोदय योगीतिष्ठतिपूर्वतिर्श्चिमवे
चितस्तत्वमादीयताम् अविवेकएव
परमिह संसार इति प्रवादमात्रमिदम् अ
विवेकएवहिपरंनिःश्रेयसला भसोपान
म् तन्नावधानानि ननुक्तानामधत्से व
धानं विदिनस्वयतत पूर्णवधानं नहि
नामयुक्तं नापूर्णमभ्येतिचसत्यभावम्
यत्रैकानंद योगः क्वचननननुभवेतत्रपूर्णः
स्वभासो तवेतितत्र प्रशमपदमियाच्च
च्चयुभेदमोहः तज्ज्ञानेजाग्रदादावपि
निखिलपदे चिन्महाचक्रनाथो योगी
जायेतनानाव्यवहृतपथगोप्युष्टसन्म
त्रवीर्यः यथाकूपंप्रचिकीर्षुरेवप्राप्नोज
लेयातिकृतत्वमेकः कश्चित्तुनर्हस्त्वग
तादिमात्रादित्यंपरप्राप्तविधिर्विचित्रः
अनुपायमिदंतत्स्मो उपायोपेतयोगतः
भेदवंधाहिमुच्यंतकुधवंतरपाजनः अ
नुपायेपिचैतस्मिन्किंचित्सावंधप्रवृत्तितः
उपायस्योपदेशोयं शास्त्रेत्रवर्धाकृतः
यथालिप्यहर्वैमालाः सत्यवर्णात्मनि
स्फुरम् प्रवेषुंपतेनथामूर्धा स्त्वेस्मैरोप

५२

यिकैः क्रमात् तदर्थमेव चाद्वैतेपरतत्वेपिसा
दरम् पूजाध्यानादिशास्त्रेस्मिन्नुचितोकिंचि
त्तुच्यते यत्किंचिन्मानसाज्ञादियत्रकापी
न्द्रियस्थितौ। योज्यतेबोधसद्भावस्तथाग्निबल
वलात्मनि आत्मानुसारिसद्भावसमावेश
दृयाश्रयात् तत्तत्परजलेशानशक्तिचक्रा
र्चनाक्रमे प्रयात्नेवाप्रयत्नेनकारणत्वंस्वभा
वतः हृत्स्वाधारधराचमत्कृतिरसप्रोद्दा
ल्लणदालिताभार्तैर्मानसतः स्वभावकृसु
मैः स्वानंदसंदोहिभिः आनंदामृतनिर्भर
स्वहृदयान [illegible] पात्रक्रमात्स्वादेव्यासहदे
हदेवसदनेदेवार्चयेहर्निशम् एवंयत्र
क्वचिन्निष्टत्वविमर्शस्वभावतः तत्रशक्ति
त्रयावेशात्त्रिधातावत्प्रकाशते नवधाभास
मानस्यषोडशद्वादशचक्रतः विश्रांतिरेक
दलणगासाष्टान्तरशांतस्थितिः एकैवगत
सर्व्वाचसास्थितिः प्रविभाव्यते इत्थंय
त्किंचनैतस्यवचनंयोगिनोभवेत् तदेवज
पयोगायजायतेन्तुमरेपपि अंतरित्यनस
ज्ञावमननपदेसैवनित्यशः योज्वलत्यखिला
दैवायप्रसतायशिलावोपातः तत्रैवसर्वभावा
नाप्रवेशात्सिद्धिमृच्छते नूनंरूढिरितिसंनु
ष्टस्थूलरूपतयाहठात् यातिबोधमहाज्वा

लाप्रकाशैकस्वरूपतः सएवपरमो लोमोभैर
वीयक्रमेस्थितः निजगोधजठरकृतभुजि
भावा: सम्यक् समर्पिता युक्त्या जहतिभेदवि
भागंनिजशक्त्यातं ······ यस्मात्
यदेवस्वेच्छयासृष्टिस्वाभाव्यवशतः परः
निर्मिमीते तद्विषयं तज्ज्ञानायावकल्पते
निराकारे हि चिज्ज्योम्नि विश्वाकृतिमये सति
फलार्थिनां काचिदेव ध्येयत्वेनाकृतिः स्थि
ता यथात्वभेदसंपूर्णभावेष्वुदकमाहरे
त् अन्याकृत्यपहानेन घटमर्थयतो रसा
त् तथैवपरमेशाननियतिप्रविजृम्भणा
त् काचिदेवाकृतिः कांचित्सूतेफलविक
ल्पनाम् यस्तु संपूर्णचिद्वृत्तिर्नफलंनाम
वांछति तस्य विश्वाकृतिध्यानं सर्वदेववि
जृम्भते कुलयोगिन उद्भिन्नभैरवीयरसास
वात् घूर्णमानस्य याकश्चित्कोप्युदेति
यथातथा शरीरगः समावेशो मोचनश्च
वर्णात्मकः साक्षीकृतजगन्मुद्रमुद्रा नैक
त्र रमते एषयागविधिः कोपिकस्यापि ह
दि वर्तते यस्य प्रसीदेच्चिच्चक्रं द्राग पश्चि
मजन्मनः लोकेनालोकमानोपि देहव
धविधौस्थितः अभ्येति यागे रूढत्वं लो
कामपिसंविदम् अत्रैव रूढस्यत्रूवांचा

५३

५२

र्घाणां धिषणस्पृष्टाम् अप्रमं स्तभवाभोग
विभ्रमाणामसन्निधिम् देवसांख्यभवद्वाद
न्यायसंगतलौकिकैः पंचरात्रक्रियापा
शुसिद्धांतादिभिरप्यलम् उचितोचितवि
ज्ञानक्रियांशपरिभावकैः सर्वैः स्वप्रक्रि
याबृद्धैर्नोचित्ययोगतः यत्रबीजासमावा
पिंत्वेननादिक्रियाक्रमः अकारिशांभवाने
कपृष्ठात्वाभियोंतिविस्तृतः तस्यचिह्नैरेवत
तोः फलमेतदनुत्तरम् आश्रमस्थितचर्या
चैर्जटाज्वालांजनांतकैः हृतैरप्यहृतैर्वा
पियत्रनोलभ्यतेभिधा तत्रैवयोगविश्रांति
कुर्वतांभवडंबरः हिमानेवमहाग्रीष्मे स्व
यमेवप्रलीयते अलंचच्यतमानेस्मिन्सर
सेसंविदासवे निःसरंतिमहोल्लासाः संख्या
येषुनविद्यते तेषांचप्रकटीकारः कृतः प्राग्
वविस्तरात् अत्राभिनवगुप्तेनु तत्वेकेप्यव
निश्चिताः केतकीकुसुमसौरभे भृंगपुंग
एवरसिकोनमल्लिका भैरवीयपरमाद्वया
र्चेनेकोपिरज्यतिनभेदमोहितः नात्रदु
स्सकार्यास्याच्छुद्धिः काचनकुत्रचित् अशु
द्धिहिजगत्येव भैरवात्मनि किंभवेत् अशुद्धे
पिहिभूतौघेकेनशुद्धिः प्रतायताम् अनव

स्याभवेदित्यं व्यर्थीन्योन्याश्रितित्वप्या अ
शुद्धस्य तिरोधाने शुद्धं नाम प्रलीयते प्रति
योगिहृतं तन्नहि नस्वभावेन नीलवत् । अ
त एव न कश्चिदाग्रहो विषयाणां ग्रहणेप्य
पोहने यत्र भेदवर्सं विदात्मनः स्वयमेवो
च्छलिताभाकृता सर्वमत्र विहितं यतो
मुनावर्त्मना सकलमेव युज्यते मार्गमेव
मपहस्त्य किंचन क्वापि नैव नन्तु याति युक्त
ताम् तथाहि दीक्षा नामेयं यामस्यानानि
कर्तनी साभेदवादिनो पक्षे कथं नामोप
पद्यते तथाहि ये मलानाम सकृपं चि
त्स्वभावकम् आत्मानामावृत्तीनेक वि
भोरावरणक्रिया न च प्रकाशत्वमसामा
तु सन्निधियते यतः प्रकाशोदय एवायं ध्वान
ध्वंसक्रियात्मकः किंचावरणमुक्तो हि र
पूष्पादेर्गतिधर्मिणः प्रतीघातात्मकं त र
त्विं विभोरगतिधर्मणः अपि च ज्ञेयता
मात्रनिरोधेव हि सवृते: पटादिना घ
टादेः स्यान्नस्वरूपान्यथास्थितिः न चा
त्मनश्चिदात्मनो ज्ञेयत्वमधिशेरते तदा
वरणमेवेषां शब्देष्वपि न शोभते नन्वीश्व
रस्यतत्रैया आणवः कथमीदृशाम् चिदा

त्मकं हि सेयं चिदात्मत्वतिरोहितः सेविज्ञेयेति
शब्दोयं वंध्यामेजननीत्यदः वाक्यं स्मरयती
वंधसात्मसब्रह्मचारियत् किंचेश्वरस्य
सार्वज्ञ्यं तावताप्रतिहन्यते आहृतान्वेत्ति
नाणवन्यन्नत्वेषां काचनक्षतिः नन्वनाव
रणे नीले ज्ञानानुरावरणे सति नदर्शनं त
थावाणुर्नसर्वज्ञोमलावृतः सैवं तत्र हि
त्यग्रश्मीनुगच्छतः प्रतिहंतितत् यद्यादिन
तु विज्ञानतरस्यावरणासंभवः मलेस्याव्याप
कोव्याप्तुरावारक इति स्फुटम् यद्योपि व्या
प्तिसंदध्या मदृश्या दृस्यन्यत्वं स्वरूपतः आत्म
नस्त्वाधिकार्यत्वान्मलः किंचित्करो नचेत् वा
यमावरणायैषा शक्तो न तु च भोः किंसु मेल
सद्भावमात्रं हि नस्यावरणमुच्यते मलेन स
द्वितीयोणुरावृतः परिभाष्यते हतानेननये
नैषां प्रावस्तुकात्मनामपि स्थितमावरणं
सत्यं मलसद्भावमात्रतः किंचावृतोमलेना
त्मामलमेवनवेत्तिकिम् तदसंवेदनेतस्य
किंमलांतरमुच्यते नन्वतः किंमलं वस्तु तर्हि
विद्याकलेविना ज्ञातमभवत्तच्च मलं विदित
मेवतत् अहत्वात्माभ्युपायैस्तैस्तैर्विचित्रैः
प्रकल्पितैः किंचावरणमेतेन यस्यात्मनि

भवेत्ततः घटादौ ज्ञत्वकर्तृत्वे कथमस्य भवि
ष्यतः - - - विद्यावाल्लोकिंचिज्ज्ञत्वकर्तृ
त्वादेस्मृते इत्यविमूढमतयो वंच्यते न
तु पंडिताः जडस्वभावामायेयास्तन्मूर्ति
स्वकलादिकः अ[illegible]चिदात्मा कथंकारं
चिदभिव्यंजनक्षमः अभिव्यक्ता च चिद्धि
ह्री किंचिद्वाचिविशेषणैः विशेष्यतां क
थं नाम सा शवसत्त्वचितेहितम् ननु देवः
कलाविद्याकरणोत्पंजयेच्चितम् व्यनक्तु
सर्वतो हेतुनास्यां शक्तिरप्याग्रहः मला
सदा तेनेचापि कथं मुक्तिर्भविष्यति तो
ह्री शक्तिर्मलस्याप्ति सा च क्वापि निवर्त
ते क्वापि प्रवर्तते चेति धिगिदं पूर्वभा
षितम् जडः को नु संधिः स्यात्तद्विनेतत्क
थं भवेत् अपत्रापि देवस्य हेतुताभ्यु
पगम्यते किंनिमित्तमसौ देवस्तां शक्तिं
संप्रवर्तयेत् प्रवर्तितां किंनाम तां निवर्त
यते पुनः स्वातन्त्र्यादि ति चेत्स एव तदेवा
श्रीयते नु किम् मलस्य धातुरूपस्य न
च पाकोस्ति कश्चन सत्यन्यतादानयोग्य
द्युत्पम्पुष्य भूवाल्मताम् एतेन मलसर्व
धारीश्वरेच्छाज्ञचोदितः भोगलोभाक

वा +
55
५५

प्याविष्टः पश्वसदृक्षानुवृत्त्यते इतियद्रूपतंसू
ल्लहतं तज्जानितं ततः स्वात्मप्रेक्षादनक्रीडा
मात्रमेवमलविदुः स्वतंत्रो हि विभुः किं चित्कि
न्नस्वात्मनि भासयेत् यस्य कर्मापि नामैतत्ता
वत्तद्विचार्यताम् नथा हि कर्मसंबंधे स्थितेपि
कथमीदृशः महाप्रलयउच्यते महासृष्टिरेव वा
कथं नन्वीश्वरेच्छयातत्र कर्मायाति न हृद्गता
कर्मौदासीन्ययोगेन कर्मांतरमपेक्षितं ईश्वरो
प्यनवाप्तपूर्वपदे संभव एव न संभवे च सत्तज्ञाश
ऐश्वर्यमधिगच्छतु कर्मतः सर्वमेवेदं स्यात्सृ
ष्टिप्रलयादिकं अथ कर्मानपेक्षो वा कर्मणां रो
धनेन ततः सदानिरुद्धान्यवेशः कर्माणि कुरुतां
विभुः ननु तेषां स्वभावोयं यज्ञोगप्रसवात्म
ता कथं स्वभाव एव स्याच्चः परोपाधितागतः
अनपेक्षो हि भावानां स्वभावः कर्मणां ततः ए
षैषणानपेक्षाणां यद्रूपं तत्स्वकं वद किं च
प्रलयलीनानि कर्माणि स्थितिभाज्यपि किं
प्रबोधयते देव किं तु दृष्टेहितेः कृतम् मल
पाकाय चेत्सोपि सुदूरमपसारतः किं चात्मा
विभुरेवैष स किं नाम करोति हि इति पूर्वं विचा
रस्य विस्तरेण प्रपंचितः मृद्दंडचक्रसूत्रेष्वधी
मान्कर्तेश्वरः स्थितः कुंभकारस्य कर्तृत्वं जडानां
प्रोन्वयतिष्ठताम् अलक्ष्यपञ्चबीजस्य प्ररोह
प्रसवादिके पूर्वं करोतु हेतुत्वं न सस्योपचितिको।

नयः इदंदुःखंनमेतच्चसुखंतंफलभेदतः
इतियत्सोविभक्तोकिंनत्रास्मिच्छेवन्नंभते स्व
तंत्रोयच्चसाकस्मात्स्वपीडाकेरीनिजामू
इच्छायुक्तानियोनित्यंकारुण्यारसनिर्भरः
ननुस्वभावान्नत्वादृष्टकर्मतःफलदायके
प्रायश्चित्तादिकरणंछात्स्यैव्योतिविधारयु
नु देवलयेवतन्नुतेशास्त्रांचितोपदेशाक
पूर्वंस्वभावएवादृष्टकर्मणामितिकोनयः
बीजमंकुरसंहतिस्वभावमितिमादृष्टाः
पूर्ववृद्धिव्यवहतेर्विज्ञानुप्रभविस्सवः
ईश्वरस्तुनिजस्वेच्छातोविनानहिकदाचन
अवलोकितवान्कर्मफलवैचित्र्यचातुरीं
तस्माद्देवःसर्वकर्तायदिस्यात्कर्तारःस्तुर्नो
त्मवर्गात्माप्यंचित नोकर्तारस्तेपिचेत्ता
मर्वंध्यात्रुद्धिष्येनान्सर्वकर्तानदेवः x
इत्यं चभेदद्वेष्येदंकर्मनामनशक्तिमत्
एतावानत्रसंक्षेपोव्यासोन्यत्रतुदर्शितः
संवेदनात्मकोदेवएकत्वस्मात्स्वतःखन्तु
सर्वकर्तासवैचित्र्यात्कर्मयोगीतिभण्य
ते मायाचनामविश्वस्ययाकारणमिति
स्थिता साधारणंपतत्वांशागर्भीनित्यायदि
स्यात्स्म ष्ठतयोनकदाचित्स्यात्त्रन्तुसव्य
त्सभावतः व्यक्तिनामनजानीमविज्ञान
ग्राह्यतायतः तदेश्वरपरज्ञानग्राह्यता

56

५६

लिसदातनी तस्यामविद्यमानायामीश्व
रः कारणं जनः स्फुटं प्रजृम्भते जृंभं त द्
देवभीभविष्यति सैव संतर्बहीरूपकरण
प्रविभेदतः स्फुटास्फुटादिविज्ञानयुग्मं
जृंभतिमि स्फुटम् ईश्वरास्फुटादारपूर्व
विज्ञानशालिनः कोनज्ञातोभवेज्ञाणोय
त्रापिव्यक्तमपेद्वेता सत्कार्यवादिनां दे श
कारणेपि स्फुटं स्थितं विश्वमित्यपिमाया
यां स्फुटं स्यादसमंजसम् व्यापकात्त्वशि
वात्मानस्तत्वेस्साकं परस्परम् कथं च ना
मविद्यं तो व्यापकत्वतिरोहितेः विकासः
परमो व्याप्तिः संविदोभेद उच्यते मायीयं
केवुकथानं तथाकरणसंचयः विचारितः
पूर्वमेव कार्यवर्गश्च चर्चितः यावद्धि वं
पदाध्यास वंध्यं विश्वं न विस्फुरेत् तत्त्वानं
व्यकथामात्रमेतदित्यवधार्यताम् एवम
त्राच्यमावेहि कादीनां कोहि दीनकः दी
नापात्रं चकोवास्यादितिकिंचिन्न युज्यते
शिपूर्पधन्यानिलेजृंभमंडलेस्फुवक्रादिके
समस्तोध्वहतोन्यासः कथं वाप्युपपद्यतां
नहितावेतएव वस्तु नंनुसकल्पनावेशात् प्रा
ध्य[illegible]धकभावोयं सर्वएवोदितो ननु केचि
न चेत्फलेत्सम मनोराज्यार्चितश्रयः का

यंतिनाकसाम्राज्यलाभविभ्रांतियोगतः किं
नामबलवद्रूपसंकल्पपथवर्तिनः फलति
नतथाभावाध्यानादिविषनाशवत् संक
ल्पदार्ढ्यमित्येवध्यानंसंशयदूषितम् ध्या
नेचनफलेदेवस्वयंप्रत्तद्र्याग्रहात् हंत
संकल्पनायोगाच्चदिजायेततत्फलम् किं
तुसंविन्मयाद्भावान्बाह्यान्कोऽपिचिद्भीप्सि
संकल्पेनैवसंस्कारः ज्ञानाग्निगुरुशिष्यगः
सएवचकलाभासीतत्संविद्वांशिष्यते स
विदश्चस्वतंत्रायाःतथारूपावभासनं दीक्षे
तिकिलमंतव्यमुच्यतेजंतवोयथा अत
एवतिलाज्यादेःस्वरूपग्रहणेमतो क्रमो
वानियमोनेहकश्चिच्छास्त्रेनिरूपितः ननु
मंत्रेषुकिंनामनियमःसर्ववर्णभाक् रूपप
रीहिकापिनदीक्षापिनतथाकथम् एवमेवा
त्रैसहस्रयन्नवात्समतंहितम् किंतुताव
त्रियेरूढिंनप्राप्तास्तान्प्रतिध्रुवं मंत्रोयंनि
यमःसोम उपयोगंचगच्छति प्रतिबुद्धा
हितेमंत्राविमर्शपथवर्तिनः स्वतंत्रस्य च
चिद्धाम्नः स्वातंत्र्यात्कर्त्तनामयाः मयावि
श्रामैवाचार्यतंतादात्म्यनियोगतः स्वतंत्रे
उसतेयांतिकरणान्यविकर्त्तताम् इत्थं
दीक्षादिविधयेयेप्यन्येविधयोमताः तेप्य

57

५७

त्रैवोपपूर्य्यते तत्सर्वं विहितं त्विह सर्वं चैतदत्र
त्रैव प्रतिषिद्ध्यते: स्फुटम् प्रतिषेधाद्दर्शितो
स्य किं चाद्वैतप्रपाथिता किं नाम कुर्वतां वि
त्मनिषेधत्वपि वा कथम् प्रतिषेधापि विवह
तः सोपि च प्रतिबुध्यते इत्थं स्वसंविदंभो
धिः स्वात्मनिम्नोच्छलत्ययम् इत्थं चाविश्व
मेवेदं जगदानंदसुंदरम् नाद्विपक्षं च भेदा
भ्राभित्यं स्तपयतेन माम् परमेशस्य लोकू
नतानवं त्रस्य सर्वतः तावता स्वप्रभा भा
रभास्वराः स्वमरीचयः शिवचंद्रांशु सं
चात पातमात्र विलापितः समस्तभावपूरी
तांशुकालकूटोरसायते तत्रानिशं निमज्ज
नतत्रसापानघूर्णिताः तद्रसीभूयति षा
मः स्फुद्रास्ताप त्रयोज्झिताः परमेश्वरमुपं
शान्तिः कृत्वा भवतीच्छा न तु सोद्भवं गता
प्रतिपद्य ईश्वरादिभिन्न स्पृशन्ति विज्ञानघ
नैक शक्तिरूपतम् शाश्वतः कितस्य सर्वतो
योपूः पूर्णः प्रसृतामरीचिपुंजः इयमेव हि
सार्विकयात्मिकोक्ता परमेशस्य जगन्मयी स्व
शक्तिः तदिदं त्रिकशक्तिनिर्भरं परमं भैर
वमेव जृंभते ननु तत्र यतिरेकि संभवेत्स्व
विजृंभाविजयोस्य कीर्तितः तत एव जगज्ज

यंत्वमीति स्फुटमर्थः प्रकटोऽपि गुप्यते नः व
रुवाच कर्याण तुष्ट प्रांतत्वारि पूर्णत्वमस्मिष्म
वत्साभेदम् इत्येकएव स्लोको यश्चिदात्मा
भैरवः स्वयम् समस्तभावसंदर्भनिर्भरो भा
कृतः स्फुटम् संसारगरना । प्राय दार्ढ्यवि
पितहृदयः विश्वमेवापशुजानाः शाम्भवात्मा
मूर्तीस्थितौ इति दृष्टान्तमेतावत्स्वप्रकाशस्व
संविदा सिद्धं तद्व्यतिरेकेण न किंचिदवकस्य
यावत्स्वसंविद्विश्रांतं यत्तावदनत्सदेव हि का
लांतरव्यपेक्षा हि सात्वं तस्मान्न जातुचित् संवि
दः कालयोगस्तु विस्तरेण निवारितः तत्स्वसं
विच्चयथादेशं वितरेहृन्मेनेतप्या संविद्रूपत्व
मयेनिकषाश्मनिरोपितम् नयेतत्स्वशाया
येव प्राह्वेप्सुतामवस्तुतन् स्वसंविदनुपारो
हि प्रत्तापात्रविशिष्यते तद्व्याहृत्प्रक्रियासा
चयत्संविदि निवर्तते हृदयाज्ञगतोजाताः
सर्वस्यैतेद्वयोदयाः स्वप्नस्येव स्वच्छनाद्व्या
त्वसंविद्व्याह्वयचर्चिताः रूपालोकमनस्कार
सामग्रीसंहतिःस्थितिः दृष्टिर्निमेषोन्मेषो
चसंतोसंकोचकल्पनम् इत्यादिकामात्वमे
यमानुरूपास्थितिःसभा स्वसंविदाःस्वपूर्ण
याःप्रपचरचनास्वयम् सर्वसर्वात्मदिग्दृशा

58

५८

कालाकाराः स्वयं हिंसा सत्यमिथ्यात्वनिर्णीति
र्नातएवहिजायते आचार्योत्पलदेवोपितदेत
दुपदिष्टवान् यहिः सदसदात्मापि सत्संविदि
मदीयदृशा पशुपतिर्निस्वतंत्रसनियतिःसंवि
याभिधा सैवरूढा शिवादाचक्रिमेः स्वासंवि
दश्रिता तदेवदेवसंसारःसशिवःपरमेश्वरः त
त्रविश्रान्तिमापन्नामुक्तरूपाभिधीयते एतत्प्रसा
दाज्ञ्याप्याजीवंतिस्थावरांतकाः अपितुमा
सदासेयं संविन्निरितिगृह्यताम् विदन्त्यपिहि
सादेवीनतस्याहिंतेकचित् आत्मानंसाधये
त्कापिकापिदूषयतेकचित् अन्यथैवस्याप
यते नचयातिविकारिताम् साधनारूषणान्य
त्वंबंध्यापिपरमेश्वरी भासतेचतयात्वेन तत्स्वा
तंत्रात्स्फुराहिसा। श्रीमान्महेश्वरोदेवः पूर्वे
षामपियोगुरुः सएतदेवप्रोवाच लोकानुग्रह
हेतुतः ...... हाः किंनिःपारेवायसविरादि
तकल्पेनिष्प्रपंचसिद्रूपैवस्वासंविदमावर्ण्य
संविहृवतयैवयदानादादिष्टनिकटेप्यपस
र्व आह्रियमाणास्तदृशो ...... जीवन्मु
क्ताभवंति तदज्ञनीतोसंविन्निरेवासौगुरुरुच्य
ते गिरस्येवयतोविश्वंसृष्टिसंहृतियोगतः तद
नुग्रहयोगाद्भिः संबंधः परउच्यते एनया य
दादादिष्टज्ञानंसांसिद्धिकंतु नत् यत्रास्मद्गुरु

वर्गस्य स्थिता ·· ·· ·· ·· तैर्यं वकादिसंतानभे
दोयस्मात्प्रवर्तते यत्रोक्तं पूर्वमज्ञानं तादात्म्यन
प्रप्रतीत्यपि स्वसंविदस्तु वैचित्र्यं गृह्णात्याभात्य
यतः अन्तरालेमहाहिव्यादिव्यादेः शास्त्रसंग
मः तत्र विनिजवागस्मद्गुरोरात्मीयनिर्मिता
न प्राधान्यं प्रकटं स्वसंविदः गुरुतः किल शा
स्त्रतः स्वतः तदयमुत्पत यात्क्रमः क्रमः शास्त्र
इति परतन्त्रितो गुरुः स्वात्मसंविदि च तत्त्वतिष्ठि
तम् तेन सर्वमिदमात्मसंविदा सिद्धमेति न हि
जातु सत्यताम् एतच्छास्त्रं प्रयत्नेन चर्च्यतां हे
मुमुक्षवः मा रूपे वाप्युपायलरस्य शास्त्रेषु नीय
ताम् अभेददृष्टियों काचिद्भेददृष्टिस्तथापि वा
स्त्रैव यातिनिर्वाहं तेनैतत्प्रविचार्यतां स्व
प्रकाले परिज्ञातवी ·· ·· ·· यथा तथा एत
च्छास्त्रसमभ्यासप्रवृद्धहृदयस्सदा स्वसंवि
दैव तच्छास्त्रं सा चापेक्षाविवर्जिता तथायच
भिधीयेत स्वतःप्रामाण्यमुच्यतां शासनं शास्ति
तत्त्वं च शासकं चेति यत्किल तत्तत्राकालक
लितं स्वातन्त्र्याद्वैतसुन्दरम् तामवस्थितिमात्मी
यां गर्भीकृत्यानपायिनीम् श्रीकण्ठनाथः प्रो
वाच श्रीमत्किरणशासने सर्वमेतत्प्रसमर्प
आत्मरूपेण तु विभेदतः अर्थभेदानुभेदो यत्र प
चारात्मकस्य ते फलभेदो न कस्यापि कस्य

59

५९

ष्वेदयप्यायप्यम् दशाकाष्ठादशाष्टाष्टभेदभिन्न
भिदंविभोः शिवसद्भावलाभैकफलंतल्लाभसं
त्सुके अधिकारिएपणेजातिऊत्सवर्णाद्यनाद
राव प्रकृतमेकवाक्यत्वं यावदासाध्यवर्तते श्रे
गोगिरूढवैचित्र्यात्तावदेकमिदंविदुः त्रिकशा
स्त्रेतथाभूतो गुरुरत्नाद्वयात्मकः तदनंतरवाक्यां
शाङ्गजाप्रकरणानिच मायीयभेदवृत्तांतस्तु दी
भावंभवंतिच तथापिशिवसंप्राप्तिर्मुख्यमेतफ
लंस्मितम् अधिकारीचैकएवशिवतावाभि
भागतः तथापितावन्मात्रेतुजातेप्रकरणात्मनि
यात्रकृफलंस्फुटं ...... फलसंगिवा तदंग
वातद्विपक्षपरपक्षेपरेचवा अपितद्विपक्षाशस.
मुद्भावनुभाजनम् तथोचितशरीरादेस्तथास
स्कारभागिनः गुरोःशिष्यस्यचाप्युक्तस्तादृशो
विक्रियाक्रमः तथामृत्युविध्वंसिरसायनवि
धिश्रिताः पूर्वसंस्कारैर्लाभायकाथवांतिविरच
नैः दीक्षयायाविकृतानोत्तरक्रियाविधातेनाधि
कारिनियमस्तदेहदृशादिनः तेनोच्यतेवैस्तवा
च्याःपश्चपाशनसंश्रिताः नशैवेधिकृतास्तेत्रे
नशैवावामगोचरे तेपिनोदक्षिणेतेपिमस्तुः ऊ
लमततिके उक्तःश्रीभैरवकुलेपंचदीक्षाक्रियो
चितः गुरुरुत्तंगितताधुस्मस्तोतावात्रिकशास्त्र.
गः इत्यमेकाधिकारित्वमात्मतत्त्वसमाश्रया स
स्कारादाय ... भेदात्त्रिवाधिकारिता स्वच्छंदतं

त्रेतेनोक्तं सर्वशास्त्रेष्वशिवफलम् यतः शिवोद्भ
वाः सर्वे शिवधामफला इति तत्रैव च पुनः प्रो
क्तमूर्ध्वतत्त्वविवेचने यत्र सांख्ये नैयायिके जै
त्रिये पंचरात्रिके इत्यादि यावदार्हिंस्रं वादिनानु
शातत्रयम् त्रिषष्ट्या चाधिके तेहि तावन्मात्र
च. विवेकाः कथं स्फुरपरिच्छिन्नाशिवतत्त्वविदा
त्मकाः अथ तत्रांशमात्रेपि शिवसद्भावमेवते
आरोपयेयुस्तावन्नैवतुस्यष्टसंगतिः देवद
त्तादिवाक्ये हि सर्वतः पूर्वविग्रहे देवदत्तपदस्या
तातावन्मात्रपदेकथम् स समग्रपूर्ववाक्यस
मारोपं करिष्यति कथं चापि गमकस्तस्य तावतो
र्थस्य वाक्यतः तस्माद्देवेति चेत्तर्हि न पदस्यान्व
ता न च तावन्मात्रसोप्यर्थ इत्यप्रकृतिगोच
रे समग्रशिवशास्त्रार्थे तत्प्रभासस्य लक्षपर्या
योगसांख्यार्हतन्यायपंचरात्रश्रुतिस्मृतीः य
द्येव शिवतत्त्वेन संपूर्णं परिकल्पयेत् तावत्तु
न तु स्याद्रस्याबालत्वेति चर्चितम् तस्मिन्नशि
वतत्त्वस्य तत्संस्कारपुरःसरा अन्यथापत्यवा
60 यः स्याद्भुपदेषु पदेषु पयोः तत्संस्कारग्रहस्य
त्स्यात्कामं शास्त्रान्तरे ईदृशः ननु वेस्य वतात
स्य सांख्यतानौततापि वा अथ संस्कारमूर्धा
६० र्ध्वं गृहीत्वाप्यनुतिष्ठति वेस्य वाच्येवतत्तस्य
प्रत्यवायो महत्तरः नन्वद्वयपदे मुक्तिन्वा
यमुख्या प्रकल्पना किं ब्रूषे स्वयमेव त्वं भेदा

पहलव्यांतिकः एतदेवपरंद्वैतंभवानेवहिसंश्रि
तः यदहंवैस्मवोभूस्तुः श्रौवेकिंनाधिकारवा
न् तत्स्वयंभेदमूण्ठल्वंभेदेचनियतेर्दलात्
तैस्तैस्तेप्रत्यवायःस्याद्युगहलुपपादितं किं
चतादात्म्ययोगेनदेवतापूज्यतेततः विश्नुता
दात्म्यमापन्नः कण्ठरुद्रंप्रपूजयेत् गीताहु
चततोगीतयोगःश्राद्धःसएवसः तादात्म्य
भावनायोगाःफलमेत्राः स्वदच्छुलज्ञा
वितात्मनः फलकामस्यासिद्धिरः मोक्षका
मस्यतद्धाहाद्वमोक्षलिप्सोरपिस्फुटम् तद्दे
वभावनाक्रांतः दामस्लावतियोजने मुख्य
स्लावदयंकल्पोयोयत्रैवप्रतिष्ठितः नित्यंतादा
त्म्यमापन्नःसतत्राधिकृतस्त्विति अतएवगु
रोर्योग्यंज्ञानमित्यभिधीयते सहितादात्म्यमा
पन्नस्तद्भावनविधिक्रमात् शिष्यस्यदेवश्री
ह्लेनुग्रहस्तन्त्रूवीपराक्रमम् कर्णस्वद्ध्यासंय
त्रोनावचयतेनसहितम् यत्संधानमीहेतस्य
साक्षात्परमेश्वरः तस्यकिंवागुरुःउर्यात्सोन्ये
ष्यागुरुरुच्यते नान्यतोवदविज्ञ्यस्वेम्यतए
वहिमन्वते तस्मात्तादात्म्यमापन्नोगुरुरित्य
भिधीयते सचयावतियत्रैवतत्रतावतिनास्य
प्या नन्तुवैस्मवशाद्वस्पस्लत्कालप्रिवभाव
नात् तादात्म्यंगुरुतांहृत एर्णधीःप्रलपत्य

लम् रामरावणेनाटकेषु नस्येतानटभूमयः
नपथ्यादिपरिहत्यायेनान्यत्रप्रपञ्चते वे
ष्नवोविष्णुरेवाहं नद्वासोवेतिचर्चयन् इन्द
नीनतथाल्मीनिकिमेतत्स्वमेजस्मम् अत्र
ह्येकतमास्यविन्मथ्याशोनत्वमश्नुते यथा
सएवपतितःशिष्योवापतितोभवेत् तस्मा
न्मुख्योह्ययंकल्पः प्रतिष्ठाह्येगुरुर्गुरुः उक्तं
स्वतंत्रशास्त्रेषुनासौसिद्धिफलप्रदः अ
न्यशास्त्ररतोयःस्यात्तच्छास्त्रनिरतोपिवा लो
केपियावदीदृशः प्रवादोस्तीतिरादिके वि
ष्णोर्भागवतामगाश्चसवितुःशंभोर्जटाभस्मि
नो मातॄणामपिमात्रमंडलविदोविप्रास्त्वप
ञ्चस्य शाक्ताःसत्वहितस्यशुद्धवपुषानन्या
लक्ष्येवार्हतोयायैर्देवउपास्यतेस्वविधिनाते
लस्यकार्याक्रिया अतएवाधिकतानुशाली
सन्निहितोयदि देशेतत्रभवेन्नूनंनाधिकार
स्यभाजनम् यस्त्वस्मिन्गुणैसंयोधेतुष्ठेवी
लवशासने उत्तरोत्तरदृष्ट्यर्थंशिष्याःकार
णमानसम् फलसंपत्तयेवापिभावोभावस्य
प्रतालिनः अनुग्रहंसवैकुर्यात्गुणित्वाहर्षद्ध
त्रितः नन्वद्वयेकिमूर्धस्यान्नकिंचिद्भेदमो
हिताः भवतस्यपरावस्थाभेदएवाधरापतः
तस्माद्देवोचनान्येस्युःपश्युशासनवर्तिनः

61

६१

वैष्णवाः सौगताः श्रौतास्तथा स्युः पंचवादिनः
इत्यादयो नाधिकृता जातु चिन्त्यति शासने उ
क्तवान्यत्र शास्त्रेष्वधिकारिविवेचने यो वैष्ण
वो मन्त्रं दद्याच्छैवं मूढमतिः शिशोः तं पापं व
चकं त्यक्त्वा शिष्यमायं समाचरेत् इत्याद्युक्त
मोऽत्रदः स्मार्त्तैर्भ्यस्तज्ज्ञानवानिति अभ्यस्तं च
परं ज्ञानं यतो नास्यैव विच्युतिः परमाद्वयवि
ज्ञानात्तत्स्वत्वप्रस्तिविच्युतिः स्वात्मपद
स्थिताशेषज्ञाननिर्भरवृत्तिकः कथं को वा ऊ
तो वापि च्यवतां तिष्ठतु का वा इत्येय एष शास्त्रा
र्थः स्थितः शक्तिप्रभावतः अंतःकृताशेषतत्त्व
वर्णादिभरनिर्भरः सर्वाभिदाभैरवात्मा सोयमे
व स्वरूपभाक् शास्त्रेस्मिन्परमेशेन ज्ञानं चेद्व्या
ख्यायाकृतः तद्व्याख्यातमिदं प्रसन्नगहन
वाक्यं मयात्वागमप्रामाण्यप्रतिपादनक्रमवशा
न्नतत्त्वसंगादपि अज्ञानरूढधियां प्रमाणमहि
मा विश्वाद्वयोज्ज्ञासितो भातीति स्वयमेव सत्यप्रह
या ज्ञास्यन्ति किं श्लाघितैः ये सम्यक्प्रविचा
रिणो ननु शिवान्यस्तान्प्रति प्रोच्यमः किं नैर्य प्र
विमर्शहृच्छिखरारोहक्रमे पंगवः पाषाण
यितहृन्नयः पुनरमी ये शास्त्रवैभानराः संरभः
प्रत्तयांतु धेरिवततः स्वात्मन्यपूर्णे ते सं
शाम्यस्त्वयमात्मनि त्यजन्तवाऽच्चालाजरांऽ ग

रान्तभो: कस्मानलदाह्यमुलिभवतो नाचापि
किंचिच्चनः त्वन्मोहाह्रासविघूर्णेनायनच्छुर
द्घोरस्फुलिंगाप्रातेर्विश्वंव्याप्यविलीनतां
गतमिदं त्वद्भक्त्वत्म्यकाग्न्यात्मकम् ॥ ॥

श्रवरपुरनामधेयपुरे काश्मीरिकोभिनवगुप्तः
मालिन्यादिसवाक्ये वार्तिकमेतद्रचयतिस्म

इतिमालिनीश्लोकवार्तिकं श्रीमदाचार्याभि
नवगुप्तविरचितं समाप्तम् ॥ ॥
शुभमस्तुसर्वजगताम् ॥ ॥

6 ~

६२

ॐ अथ षट्चक्रनिर्णयं लिख्यते षट्चक्रं
षोडशाधारं त्रिलक्षं व्योमपंचकम् शरीरं ये न जा
नंति न ते योग्याः कुलागमे १ आद्रौब्रह्मलिंगं च
क्रं सर्वभूतेषु संस्थितम् योगनालसमुत्पन्नं त्रै
लोक्ये सचराचरम् २ ब्रह्मस्कंदाधारं ब्रह्मा
ददाति स्कंदम् अथान्यप्राह्वाभिप्रायः
नाडित्रितयमुद्दिष्टं यत्र लीयेत सज्ञितम्
तच्चक्रं देहि पर्यायं तत्र ब्रह्मबिलं स्मृतं
वामदक्षिणके नाड्याविडापिंगलसंज्ञि
के तयोर्मध्ये स्थिता नाडी सुषुम्णा म
ध्यमा स्मृता चित्रिणा ब्रह्मनाडी च ब्र
ह्मदर्शयति स्फुटम् तस्यमूलविलं
कंठनाभ्यधोर्ध्वांगुलं स्मृतम् ५ तत्रि
कोणमिति ज्ञेयं विस्तारादंगुलत्रयम्
तस्य मध्ये स्थिता शक्तिः पंचकारण
भद्विली संकोचनप्रयोगेन प्रबुद्धा भ
वतीति सा भावनाभावना अथाता
परासे परे एवं ज्ञात्वा परारोहे कंदाधा
रे स्थितिकुरु तत्रस्थितात्मनारूपगा
कृतं तु परित्यजेत् ग्राह्यये ज्ञावना।

यातंदेहात्सर्वगतंशिवम् येनाप्लुतनरस्तेपारंघोरा
त्संसारसागरात् द्वितीयंनाभिचक्रंतुनागकुंडल
सन्निभम् कुंडलीकृत्यविख्यातमुदयात्मकार
णम् १० अन्यशास्त्राभिप्रायः नाभिमध्येस्थि
तापुंक्तिः प्रसुप्ताभुजगाकृतिः फणपंचकसंयु
क्तावामावर्तात्रिवर्तुला ११ पंचाशद्बीजजननी
प्राणाख्यात्रिवाहगा ऊर्ध्वाधःक्रमयोगेनयाशि
वान्तंशिवोत्थणा १२ प्रथ्वीचंडपज्ञेयाप्रसुप्ताकुं
डलाकृतिः त्रिपंचांगुलविस्तारासितवर्णकुला
रणी तस्यामध्येयदायोगीसंस्थितोह्येकमानसः
नानाविधानिचिह्नानिपश्यतिस्वप्नवत्प्रिये त
स्मात्सर्वप्रयत्नेनबोधयेत्कुंडलाकृतिम् तृतीयं
हृदयेचक्रंषट्त्रिंशद्व्यापकंप्रभुम् पद्मरागस
माकारमादित्यसमतेजसम् १५ तत्रोदाहरण
म् नाभेर्ऊर्ध्वंवितस्त्यातुकंठाद्धूर्ध्वंषडंगुलम्
हृदयंतद्विजानीयाद्विष्णुस्यायतनमहत् हृ
च्चक्रमध्येकमलंषोडशार्धांगुलैर्युतम् अष्टा
गुलप्रमाणेनलंबमानमधोमुखम् कर्णिका
केसरैर्युक्तंहंसस्यपदमेवहि तत्राभ्यासरतो
योगीपश्यत्यात्मानमात्मना चतुर्थंकंठ
चक्रंतुनाडीसंघट्टगोचरम् संघातेसर्वना
डीनांहृदयंतद्दहृतम् २ अन्यशास्त्राभिप्रा
यम्

कुंठकूपोत्तितृत्पिपासानिवृत्तिः ईषत्कृतापिरसना
ग्रिलमूलसंस्थाईषच्छिन्नापरदलेविहितेचकृत्वा
ईषत्सुधारसवरंपूर्णपानाचपीत्वातत्तुदूतरषा
मरणमोहहत्तानिवृत्तिः पंचमंविंदुचक्रंच
त्रिखंडंव्योमगोचरम् व्योमातीतपरंशांतमात्मरू
पंव्यवस्थितम् भ्रूवोर्मध्येस्थितंचक्रंविद्यात्वेमो
क्षदायकम् पंचवर्णधरंदेवंपंचकालसमायुतम्
पंचवेलायुतंनित्यंपंचपंचविवर्जितम् निष्प्रपं
चंनिराभासंअंगुष्ठैकप्रमाणकम् षष्ठंवैतालुचक्रं
क्रंचदेवानामपिदुर्लभम् चंद्रकांतिसमाप्रख्यं
चिंतयेत्कलयायुतम् २५ तत्रोदाहरणम् ता
लुमध्येस्थितंचक्रंश्वेताख्येकलयायुतम् तत्र
वैदंडपाणिस्तुसंस्थितःपरमेश्वरः अंगुलत्रय
मानेनत्रिकोणाकृतिशोभनम् द्विजातिरन्यजा
त्यंतमेकाहंकृशिवरूपिणी तस्योर्ध्वंनामकं
चक्रंरेखाद्वारविवर्जितम् प्रमाणरूपरहितं
भावगम्यंसचोदितम् यत्रसाचस्थिताशक्तिः
र्विमलारूपवर्जिता शिवेनसहचैकत्वंविश्रां
तिंकुरुतेसदा हकाराद्धगाकार्याकालाग्नि
द्वयगापरा साएवगुल्फजानूरुसर्वाधारेलयंग
ता सैकौसर्वाधारांतुसंकोचेसंकोचात्तुर्यकोण

के

तुर्यकोणं तु जन्माख्ये ततः स्कंदस्य भामिनि कंदा
त्कुंडलिनी मध्ये कुंडलाख्यो घटोदरे तद्वै सजीव
नं स्थानं भूतानां जीवसंपुटे संजीविन्यस्तु कूर्मे
तु कूर्मी च स्पर्शसंज्ञके स्पर्शा च ललनाम् लेलेला
ख्यो लंबके तथा इत्येते षोडशाधाराः संस्थिताः
कुलमध्यगा येर्भित्वा गच्छतः शक्तिर्व्रजेत्स्वमाद
शपदम् याशक्तिरहकाख्या साधारमधोमार्गग
च्छति मोक्षगाकायी तस्याश्चाधाराः षोडशकथ्य
ते गुल्फेजानुतटे ऊर्ध्वं सर्वाधारे सर्वाधारेति संज्ञा
गुदस्य कालाग्निरुद्रेति पर्यायमस्यैव कामसंको
चम् वायुयोनिमार्गद्वयं संगमं सर्वदा स्थितम्
अशक्ता समतां नीत्वादिव्ययोगप्रवर्तते तस्मा
त्संकोचं गुदद्वारं सर्वाधारमंगुलद्वयस्योर्ध्वं तुर्य
कोणं चतुष्कोणम् मेढ्रजन्माख्ये जन्माख्यं यस्मि
न्स्थाने स्त्रीपुंसयोः संयोगकाले बीजं पतितं भूत्वा
गर्भः संभवति जन्माख्योहाटकाभ्यन्तरे तिर्यग्मा
त्रांगुलद्वयम् अन्यशास्त्राभिप्रायः जका
रे जननं यत्र मकारे मरणं भवेत् जन्ममृत्युभयस्था
नं जन्मस्थानं तु तद्विदुः मेढ्रोर्ध्वांगुले द्वयेज
न्मकंदं तस्योर्ध्वे अंगुलद्वयेन तच्च त्रिकोणं नाभि
त्रितयस्याधारम् तद्यथा नाभ्यधोस्त्यंगुलान्य

शैमेढ्रंमूलंतुनाडिङ्कः तत्रमध्येमहाचक्रंकंदना
मप्रकीर्तितम्‌ तान्तुसंज्ञाभवेत्तस्यशोधंनाम
नामतः अन्यशास्त्राभिप्रायः नाभिमेढ्रांत
रकंदंतत्वाधारंप्रकीर्तितम्‌ देहनालंकंदमध्यस्थ
चैतन्यचिंतवर्जितम्‌ षडस्रमस्फुरंतंचकंद
संस्थानसंस्थितम्‌ कुलविंदुरितिख्यातख्यातं
ब्रह्मविलेतिच एतन्मूलाष्टकमुच्यते कुंडलि
नीनाभिदेशेचयोदरंनाभिहृत्पद्ममध्यस्थतस्य
वसंजीवनीतिपर्यायः नाभिहृदयसंपुटमध्य
कूर्महृदयंसर्वाणिपदार्थानि यत्रकूर्मांगानीव
तिष्ठंतितत्कूर्माधारम्‌ सर्पाग्रस्थानंहृदया
च्चतुरंगुलंलोलाख्येलोलाभिक्रांतस्यमूलंलो
लामूलंकंठस्थानंलंपिकाधःषडंगुलम्‌ लंवा
ख्यंलंविनीयपंठकायुक्तपत्रंयुक्तपत्रेतिसंज्ञम्‌ विंदु+
भ्रूमध्यभ्रूमध्यान्तविंदुसंज्ञकंतुर्यस्थानेतिस
र्वैतिकथ्यते अजमुखेमजमाकाश अविच्यमा
नेजन्मयास्मिन्स्थानेअजइति इतिषोडशाधा
राः अथत्रिलक्षणम्‌ अंतर्लक्ष्यंबहिर्लक्ष्यं
लक्ष्यंचोभयवर्जितम्‌ बाह्यलक्ष्यप्रयोगेनप्रति
मादिषुचालनम्‌ सर्वावयवसंयुक्तंसर्वत
त्रार्थसंयुतम्‌ प्राक्चक्रसमासाद्यचितचेत

त्मयोगतः परात्परं तद्दृष्टिं निर्लक्ष्यदर्शनम्
रहितं न हि रिःह्यबाह्यस्थानस्थानसंस्थितिः नद्ध
न्तमध्यमं प्रोक्तं न किंचिच्चतलक्ष्ययेत् लक्ष्यत्रय
विनिर्मुक्तं वाक्यातीतमव्ययम् ४४ व्योमपंच
कमिति प्रथमं ब्रह्मव्योमं तु विष्णुव्योमद्वितीय
कम् रुद्रव्योमतृतीयं तु ईश्वराख्यं चतुर्थकम्
सदाशिवपंचमं तु एतद्व्योमपंचकम् नाभ्यादि
हृदयं यावद्ब्रह्मस्थानं विदुः प्रिये ४६ जाग्रद्द
शानुभावेन पार्थिवं तत्त्वमुत्तमम् हृदयात्कंठसं
स्थानं विष्णुस्थानं प्रकीर्तितम् कंठात्तु यावद्भ्रू
मध्यं रुद्रस्थानं महाप्रिये स्वप्नभावस्थपासंस्थ
तेजस्तत्त्वं तु संस्थितम् बिंदोस्तु यावन्नादांतं मी
श्वराख्यमनुत्तमम् तुर्यावस्थाश्रितं ज्ञेयं वायु
तत्त्वसमाश्रितम् नादांताद्द्वादशांतं तु स्थानं सदा
शिवं स्थितम् तुर्यातीतपदावस्थं नभस्तत्त्वं तु
संस्थितम् ५० कालाग्निचक्रमारभ्य साशक्तिस्थ
लरूपिणी भित्त्वा ब्रह्मबिलं याति यावत्सृष्टित्रय
स्त्रभम् इति षट्चक्रनिर्णयः

3

६

अथ तंडुलवराजो लिख्यते ॐ योगपीठा
सने रम्ये ब्रह्मास्तिकमासनम् विश्वज्ञान

मारायणं तु शिवपरायणः अथात्मदिनकाले तु
उदिते च दिवाकरे योजयित्वा शिवे ह्यात्मानं स्व
वराजमुदीरयन् नमामि चेतसा नित्यं सबिंदुनादे
न्दुसंयुतम् षष्ठस्वरसमायुक्तं स्वच्छं देवगणाम
यम् नमःस्वाहास्वधावौषट्स्ववषट्फट्समन्वि
तम् दीर्घस्वरसमायुक्तं हंसं हंसांगभूषितम् श
क्तिमंत्रसमायुक्तं परानंदपदे स्थितम् व्यापिनीस
हितं देवं हृच्छिद्रव्यापिनीस्वरम् षट्त्रिंशत्तत्वम
ध्यस्थं परमं मंत्रविग्रहम् मंत्रातीतं परं शांतमनन्त
मनंतं निरामयम् ज्योतिषां धाम धामाख्यं चिदान
न्दप्रकाशकम् मतिज्ञानैकगम्यं तममितं रेखामगोच
रम् परमात्मपदातीतं सर्वदुःखविवर्जितम् शि
वं सर्वगतं शून्यं सबाह्याभ्यंतरे स्थितम् नित्योदि
तं महातेजं सूर्यं हंसं शिवात्मकम् राशिचक्रगतं
देवं भुवनपंचकसंस्थितम् उदरे दक्षिणे चंद्रं द
क्षिणे चोत्तरे रविम् पदद्वयसमायुक्तं सर्वभू
तेष्ववस्थितम् योगेश्वरं योगगम्यं योगातीतं
निरामयम् षट्पथं षट्पथातीतं शून्यं षट्
कसमन्वितम् हृत्कुंभे शायमध्यस्थं ग्राह्यग्रा
हकवर्जितम् षट्पदं षड्भावाख्यं चित्श
क्तिचेतनात्मकम् खेचरं खेचरं स्वस्थं खपरं

त्वपतिं त्वेगम् कलातीतं कलाधारमकलं कलना
श्रुनम् स एव वै धर्मात्मा च पिता च स सत्सद्गुरुः
यः सर्वं स्वमिति प्राकृतं वंदे परमेश्वरम् यस्य स
र्वज्ञतात्मिरादिगोपलब्धं नेत्रगा अनुमानेन तप्र
तिश्च तस्मै प्रणेत्मनेनमः सर्वेन्द्रियपरित्यागा
द्याभिर्यस्य विलक्षणं षाड्गुण्यगुणसंयुक्तात
स्मै व्याप्तात्मनेनमः ज्ञानादिषड्गुणसंयुक्तं वर्जित
प्राकृतैर्गुणैः त्रयोत्पत्तीन यस्य स्थूलस्मै नित्या
त्मनेनमः यस्य मूलं न चाग्रं च नादिमध्यं न दिशाविदिश
स्तथा न शब्दो न तथाकाश स्तस्मै शून्यात्मने न
मः यः पश्यत्यादिरहितः स्वादं विंदत्यजिह्वकः
अकर्णः शृणुते यश्च तस्मै चित्रात्मनेनमः वि
श्वकारणनिर्हीनस्तस्मै स्वष्टात्मनेनमः यथा
कालोप्यसूतोपि कुरुते कार्यसाधनम् तथैव
कर्तायोनित्यं तस्मै कर्त्रात्मनेनमः योनित्यं वस
ते देहे विश्वमध्ये व्यवस्थितः स्थैर्यरूपसमास्था
य तस्मै स्थित्यात्मनेनमः यस्य विश्वमिदं हरः
कालमेकं कर्षतितम् सहालोकेवलात्मा च तस्मै
कालात्मनेनमः य एको बहुधा रूपैर्विश्वत्यस्मिं
चराचरे संहृत्येदं जगत्सर्वं तस्मै मायात्मनेन
मः विश्वं ज्ञानकराग्रेण धृत्वा तत्त्वसमन्वित
म्

लीलयाभ्राम्यते येन तस्मै वीरात्मने नमः ब्रह्माण्डस्य यथा मध्ये दृश्यते सर्षपाकृतिः ब्रह्माण्डं च तथा यस्य तस्मै स्थूलात्मने नमः वालाग्रभागः प्रतस्यांश कल्पितो थ[illegible] यस्य मानमिति प्रोक्तं तस्मै सूक्ष्मात्मने नमः महास्थानं शरीरं यस्य सर्वसत्वैरधिष्ठितम् सप्तपञ्जरनिर्माणं तस्मै देहात्मने नमः देहे ज्योतिरात्मा च हृन्मध्ये तु व्यवस्थितः यः स्वचिर्निर्मलो हंसस्तस्मै देहात्मने नमः महत्तत्त्वमसः पारे उन्मन्यात्मानसं ज्वलम् यं ज्ञात्वा न पुनर्जन्म तस्मै ज्ञानात्मने नमः ज्ञानेन प्राप्यते यस्मात्कार्यं वै कारणोत्तरम् यावत्सर्वगतात्मा[illegible] तस्मै ज्ञानात्मने नमः देहमध्ये स्थितो यश्च नाभिमध्ये चक्रे परिभ्रमन् विश्वप्रकाशो महादिव्यापी तस्मै जीवात्मने नमः इडा गंगा महापुण्या सुषुम्णा यमुना तथा तयोः संक्रीडते यश्च तस्मै हंसात्मने नमः यः शुद्धः शुक्लपदेषु शुक्लगंगाजले स्थितः शुक्लाक्रमैरतो नित्यं तस्मै शुक्लात्मने नमः यः कृष्णः कृष्णपदेषु संस्थितो यमुनाजले क्रूरकर्मरतो नित्यं तस्मै कृष्णात्मने नमः ऐकेन[illegible] त्रिसंवत्सरस्यामनेन [illegible]लंपटः यः ते[illegible]जल्पते नित्यं तस्मै [illegible] नमः पूरकेन वसे यश्च नि[illegible]

आप्यायनकरो नित्यं तस्मै सोमात्मनेनमः यस्तृप्त
स्तर्पयेद्देवान्देवयानेन संस्थितान् पितॄणां पि
तृस्थानेन तस्मै वरुणात्मनेनमः सूर्यस्याग्र
णेयश्च विश्ववेनसंयुतम् यत्रदेवः शिवः शान्त
स्तस्मै स्थानात्मनेनमः इडापिंगलयोर्मध्ये सली
नो हृदयांतरे यत्सुषुम्णापृथक्त्वेन तस्मै तीर्थात्मने
नमः चंद्रोदये चंद्रगता इडा शेपिंगलार्पितम् यः
श्रेयः सर्वकार्याणां तस्मै लग्नात्मनेनमः यत्र चंद्रो
ह्यपानाख्यो यत्र चास्तंगतो रविः प्राणापानदया
यत्र तस्मै मंत्रात्मनेनमः ब्रह्मार्पणविधानेन दिन
रात्रिपरिदत्तयात् हूयते योगिभिर्यश्च तस्मै यज्ञा
त्मनेनमः स्वयमुच्चरते यच्च स्वदेहावस्थितः शि
वः देहांते मोक्षदो यश्च तस्मै जप्यात्मनेनमः
सर्वदेवस्थिता देवाः सप्तार्चिः परमेश्वरः यस्मिं
नः षड्रसाहारस्तस्मै भोक्त्रात्मनेनमः यश्चतं
त्राणि सर्वाणि भूतानि च समाश्रितः ज्ञानेन ता
रयेत्सर्वांस्तस्मै हंसात्मनेनमः यः परः पर
माकाशे निष्क्रांतश्चात्मनाण्वि अमृताणेः
परः शुद्धस्तस्मै तोयात्मनेनमः यो नित्यमा
सयेत्[illegible]पृथक् चिन्मयः [illegible]र्महाद्युतिः सगा
ह्याभ्यंतरः सर्वतस्मै भासात्मनेनमः यो वा

5

त्स+

५

मपरंब्रह्मचिन्मकाशंनिरामयम् भूताकाशंप
रित्यज्यतस्मैव्योमात्मनेनमः यंविनिद्रामहा
योधायुंज्ञानःसंयतेंद्रियः पश्यंतिज्योतिषांज्यो
तिस्तस्मैयोगात्मनेनमः पूरकेयोवहिर्ब्रह्माकुं
भकेविष्णुरेवच रेचकेयोभवेद्रुद्रस्तस्मैप्रा
णात्मनेनमः ब्रह्मत्वेसृजतेविश्वंविष्णुत्वेस्थि
तिकृच्चयः रुद्रत्वेसंहरत्येवतस्मैस्थित्यात्मने
नमः मात्रापंचकसंयुक्तंप्रसादेपंचदैवतम्
मन्त्रनाज्ञायतेयेनतस्मैमंत्रात्मनेनमः स्वय
मुच्चरतेयस्तुस्वस्थहृद्दिहलाकृतिः अनाहत
परःशांतस्तस्मैवर्णात्मनेनमः स्वागिपत्रापितो
येनप्राकृतोभूमिसंचयः धर्माधर्ममयैःपाशै
स्तस्मैबंधात्मनेनमः सर्वाध्वनपथातीतमु
न्मन्यंतेव्यवस्थितम् सर्वाध्येयपरंशांतंत
स्मैमोक्षात्मनेनमः यस्यपीठमिदंविश्वम्
निर्वाणमात्मिकाभवेत् लीयंतेसर्वतत्त्वानित
स्मैलिंगात्मनेनमः उन्मन्यंतपरंशुद्धंसमना
वस्थंनिष्कलम् व्यापिन्यासकलंयश्चतस्मैतु
त्रात्मनेनमः चलाचलेषुसर्वेषुपिस्थमध्ये
व्यवस्थितः मायावद्धास्थितोयश्चतस्मैसर्वा
त्मनेनमः स्तवराजमिमंदिव्यंज्ञानाज्ञानमन

स्वरम् अज्ञानतिमिरान्धस्य उन्मीलनकारणमुत्तमम्
नराणां दीनपुण्यानां सच्चायं धर्मविवर्धनम् प
द्भ्यङ्घ्रिपवित्रं च सर्वदुःखनिवारणम् अध्यात्म
गुणसंपूर्णं ज्ञात्वायः पठते नरः सर्वपापवि
शुद्धात्मा स गच्छेच्छाश्वतं पदम् इति तंडु
लऋषिणा कृतः स्तवराजः समाप्तः १ १

ॐ सम्यग्बोधविचारेण भावनाभ्यस्य भावतः ल
ब्धो बोधोदयानन्दवेदसंस्थानमात्मनः १ रूपा
दिपंचवर्गीयं विश्वमेतावदेव हि दृश्यते पंच
भिस्तच्च चक्षुरादिभिरिन्द्रियैः २ चक्षुरादीस्तव
स्थासु देहिनां मनसि स्थितम् तत्र लीनं भवत
स्मात्तस्य सर्वं प्रलीयते तस्यैव विनयोपायः प्र
दिष्टो गुरुणापरा तदागमभयाद्वशभयात्स्वी
कृतं मया ज्ञात्वादिकल्पना रूपव्यवहारो मनः
स्थितम् वस्तुतो न ततः संति निश्चित्येतच्छमं व्रजे
त् श्रुतिश्रेणिं तं संक्षेप कालेनालिमनः क्वचि
त् नावबुध्यो - - - न शरीरं क्वचित्स्थित
म् शरीरे गर्भवासांते कौमारयौवनं तथा द
ण्डत्रयं विनाशान्तं तच्च नैवोपलभ्यते पृथक्
मासं पृथक् रूपं लोमाशीनां पृथक् स्थितिः पृ
थक् सर्वं यथा दृष्टं क्व शरीरं मनः स्थितम् ८ एवं

6

६

मेवं विचार्यैतस्यं जातिस्तत्रैव पद्यते न च सा वस्तुतो
युक्ता नस्य चेद्भावभासते नामपि त्राकृतं मिथ्या
क्रिया न नियता यतः गुली यदि भवेत्कश्चिद्रूप
तिग्रहवो गुणः इत्थं मिथ्याविकल्पाख्यवासना
भिरभिद्रुतम् चाचलो मनसो ऽपनिश्चित्यैतन्नि
रोधयेत् पूर्वं निरोधः कथितो वैराग्याभ्यासयो
गतः अयत्नेन निरोधोयमस्माभिरुपदृश्यते
ग्राह्यं यत्र भवेत्किंचित्तन्महीनं तदा भवेत् अन्यस्मा
ग्रहणाच्चित्तं स्वात्मन्येव प्रशाम्यति यथा घनस्य
नेमार्द्दै क्रमेण विलयं गते तदाश्रयवशाच्चित्तं तु
स्मिन्क्षीणे प्रशाम्यति यद्यन्मनोहरं किंचिद्दृष्टि
गोचरमागतम् एकाग्रं भावयेत्तावद्यावद्धीनं नि
रोधकम् रूपादीनां तथैवैत्यं भावयेद्धर्मणीय
ताम् विलीनात्रस्मरेत्पश्चादात्मभावोपबृंहितः
एवं ग्राह्यसमावेशान्निरोधः कथितो मया ग्रहण
देवपूर्वो योमेदानीं संप्रदृश्यते ग्रहणानीन्द्रिया
लीहसमानि प्रविरोधयेत् पात्वं रागहानेः स्माद्दे
घस्मापद्त्याततः सर्वरागात्मना हानिस्सर्वदृष्टा
तथैवच उधयत्सर्वरागी स्मात्सर्वद्वेषाच्चमेर
वः अग्राह्यमिंद्रियस्पर्श्यं स्वात्मन्येव प्रलीयते

प्रलीनेन्द्रियवृत्तित्वे केवल्याभ्युदयोदयः तस्माच्चित्तं
समादाय स्वान्ते संकल्पवर्जिते निस्तरंगेन्द्रियवृत्ते
स्तु निरोधः संप्रजायते जंभमाणस्य सततं तदुपा
विष्टस्य योगिनः ध्यायते वाक्रिमस्यांतः प्रत्यनेके
वलं भवेत् अप्रलीनमनोवृत्तेर्निद्रामाश्रयतः श
नैः विषयाग्रहणात्सर्वनिरोधः संप्रजायते या
वतः पदविक्षेपाः प्रयत्नानवधारणात् निःसंकल्प
मनोवृत्तेः परमात्मा प्रकाशते आसनेपूपविष्टस्य
क्रमे चित्तमवस्थितम् विचार्यैवं प्रयत्नेनानिरागा
देप्रशाम्यति वायुनास्पंदनादीनि शरीरस्य कोम्प
हम् न च चित्तस्थितो वायुर्नवायो चित्तमास्थितम्
यत्रयत्र भवेद्वांछा भोजनादिषु वस्तुषु पूरयेत्तां
यथाशक्तिर्भवेत्तेनो निराश्रयः कांक्षितं गदितं
किंचिदकस्माच्चाभिविस्मृतम् पुनस्तस्यानुसं
धानात्तत्क्षणात्केवल्यमाप्नुयात् स्थाणुः स्यात्पुरु
षो वेति दूरात्तु रूपविकल्पते सुनिश्चितमतेः चित्त
निरोधः संप्रजायते रूपैः पदार्थैर्दृष्टोऽपश्य
त्तु ध्यायतो दृशः तं दृष्ट्वा मोदमाप्नोति येन त
त्त्वं संबध्यते आलंब्य संविदो यत्नात्संवचं नस्व
भावतः तस्मात्संविदितं सर्वमिति संवित्मयो भ

वेत्

पुनर्विशेदपानेन हृदियं प्रविकासयेत् तथैव क्षीण
वृत्तिः स्यादपाने विलयंगते सुषुम्णापथमाश्रि
त्य प्रमादध्वनिरोधतः विन्दुषट्कपरित्यागाच्छा
न्तबोधः क्षणाद्भवेत् रुद्राणां षोडशादीनां स्वलो
लाग्रे स्थितिजरु दीयमाणरसानंदकेवस्यस्तु प
जायते मालत्यादिसुगंधाश्च तथैव परिभावयेत्
तदाश्रयवशाच्चित्तं तेषु लीनेषु लीयते इत्थं प्रति
क्षणं यस्य चित्तमात्मनि लीयते संलब्धयोगोधासद्भा
वो जीवन्मुक्तो विधीयते मीमांसाचनसिंहस्य हर्ष
दत्तस्य सूनुना कृता वामनदत्तेन स्वबोधोदयमञ्ज
री इति वामनदत्तकृता स्वबोधोदयमञ्जरी समाप्ता
ॐ नमः प्रमथनाथाय गजनाथाय शूलिने चित्य
स्थासनसंस्थाय चतुर्धा भिन्नमूर्तये अवर्णमकर
ध्यात्वा व्यापकं परमेश्वरम् कुर्यान्नयोगिनामित्थं
शिवत्वं जायते स्फुटम् ततः शक्तिमयो योगी नाद
विन्द्वात्मविग्रहः द्वयसंपत्तिमाप्नोति निराधारपदे
स्थितः श्लोकद्वयमिदं यस्माच्छिवपद्मागमोदित
म् सुदेवा योगिकास्तस्या देहस्थे हृत्प्रवर्तते अहं
कारमयी श्रीमिर्ज्ञिरश्मिः परा हि सा तथा व्याप्तमि
दं सर्वं सैव व्याप्ता विभक्ति तदा संविद्रूपा परा शक्ति
रभिन्ना परमेश्वरी ज्ञानशक्तिः पुनः सैव मंत्ररूपा प्रका
शते अहंकारः स्मृतो मंत्रः शिवशक्त्यात्मरूपकः य
द्वयप्रमवर्णात्मसशिवः परमेश्वरः नादविन्दु

।रा।

लकं यत्तु द्वितीयाशक्तिरीश्वरी द्वयमेतत्समाख्या
तं बीजभूतं शिवात्मकम् अनेन सहिताः सर्वे
वर्णा आगाररूपिणः शाद्ववलगताः पाक्षद्वो
गिनूलतच्चिंतकाः प्रमाणमगरंध्यात्वाप्रूप
माविनिर्विभागया चिन्मात्रस्पर्शयोगेन विलीनः
स्यात्परेपदे तथापि सिद्धैरादिष्टा कृचित्सिद्धान
संग्रहे नाभेरूर्ध्वं वितस्तिस्तु कंठादूर्ध्व षडंगुल
हृदयं पद्ममध्ये तु पद्मं तु हृदिमध्यतः तत्र म
ध्ये स्थिता हृत्सा कर्णिका त्रितयोपमा तत्र मध्ये
अकारं तु आत्मा तत्त्वं व्यवस्थितं अकारांतं परं हृ
द्यं चिन्मात्रं तत्त्वलक्षणम् तथा प्रपासाविज्ञाने
कथिता भैरवेन तु अबिंदुसविसर्गं च अकारे
ज्ञापको महान् उदेति देवि सहसा ज्ञानौघः प
रमेश्वरः कंदस्यानेनिराधारा द्वितीयाशक्तिरी
श्वरी बीजभूता कुंडलिनी नादबिंदुस्वरूपिणी
प्राणशक्तिरिदं देहे हकाराख्यानंदमलम् वर्णा
ते विंदरयोगी स्यगिलाल्लक्षयेत्स्फुटम् बिंदु
रूपाश्रको मूर्ध्ने विश्वस्य जननी ध्रुवा लक्ष्य
ते योगिभिर्नित्यं भ्राजमाना स्वतेजसा तस्य
बिंदुं तु चंद्राकौ वामदक्षिणनेत्रयोः निराश्र
यां तु तौ कृत्वा विप्राद्ब्रह्मसनातनं विज्ञानभै
रवे प्रोक्तं शास्त्रे सिद्धनिषेवितम् संप्रदायमि
मे प्रसदाहृतं मार्गेणानेन संसिद्धा लभंते योगिनी
पदं तावदेषा समरूढो सिंहासन केसरी

3

श्री.

6

[illegible]

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible]

श्री